

ह. भ. प. संतकवि श्रीदासगणू महायज कृत

श्री गजानन विजय

॥ श्रीशंकर ॥

ह.भ.प. संतकवी श्रीदासगणू महाराज विरचित
॥ श्री गजानन विजय ग्रंथ ॥

अध्याय पहिला

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजयाजी उदारकीर्ति । जयजयाजी प्रतापज्योती । जयजयाजी हे गणपती! गौरीपुत्रा
मयूरेश्वरा! ॥१॥ कार्यार्थभी तुझें स्मरण । करित आले जन । मोठमोठाले विद्वान । साधुसंत सत्पुरुष ॥२॥
तुझ्या कृपेची अगाध शक्ती । विघ्ने अवघी भस्म होती । कापुसाचा पाड किती । अग्रीपुढें दयाधना! ॥३॥
म्हणून आदरें वंदना । करीतसे मी तुझ्या चरणा । सुरस करवी पद्यरचना । दासगणूच्या मुखानें ॥४॥ मी
अज्ञान मंदमती । नाहीं काव्यव्युत्पत्ती । परी तूं वास केल्या चित्तीं । कार्य माझे होईल हे ॥५॥ आतां आदिमाया
सरस्वती । जी ब्रह्माची होय प्रकृती । जी कविवरांची ध्येयमूर्ती । ब्रह्मकुमारी शारदा ॥६॥ त्या जगदंबेकारण ।
असो माझे साष्टांग नमन । मी लेकरू आहे अजाण । अभिमान माझा धरावा ॥७॥ तुझ्या कृपेची अगाध
थोरी । पांगळाही चढे गिरी । मुका सभेमाझारीं । देई व्याख्यान अस्खलित ॥८॥ त्या तुझ्या कीर्तीला ।
कमीपणा न आणी भला । साहृ दासगणूला । ग्रंथरचनेस करी या ॥९॥ आतां हे पुराणपुरुषा । पांडुरंगा
पंढरीशा । सच्चिदानंदा रमेशा । ‘पाहि माम्’ दीनबंधो ॥१०॥ तूं सर्वसाक्षी जगदाधार । तूं व्यापक चराचर ।
कर्ता करविता सर्वेश्वर । अवघे कांही तूंच तू ॥११॥ जग, जन आणि जनार्दन । तूंच एक परिपूर्ण । सगुण
आणि निर्गुण । तूंच की रे मायबापा ॥१२॥ ऐसा तुझा अगाध महिमा । जो न कळे निगमागमा । तेथे काय
पुरुषोत्तमा । या गणूचा पाड असे ॥१३॥ रामकृपा जेव्हां झाली । तेव्हा माकडां शक्ती आली । गोप तेही

बनलें बली । यमुनातीरी गोकुलात ॥१४॥ तुझी कृपा व्हाया जाण । नाहीं धनाचे प्रयोजन । चरणी होता अनन्य । तूं त्याते साह्य करिशी ॥१५॥ ऐसा संतांनी डांगोरा । तुझा पिटला रमावरा । म्हणून आलो तुझ्या द्वारा । आतां विन्मुख लावून को ॥१६॥ हे संतचरित्र रचावया । साह्य करी पंढरीराया । माझ्या चित्तीं वसोनिया । ग्रंथ कळसा नेर्ई हा ॥१७॥ हे भवभवांतक भवानीवरा । हे नीलकंठा गंगाधरा । ओंकाररूपा त्र्यंबकेश्वरा । वरदपाणी ठेवा शिरीं ॥१८॥ तुझे साह्य असल्यावर । काळाचाही नाहीं दर । लोखंडासी भांगार । परीस करून ठेवीतसे ॥१९॥ तुझी कृपा हाच परीस । लोखंड मी गणूदास । साह्य करी लेंकरास । परतें मजला लोटून को ॥२०॥ तुला अशक्य कांही नाही । अवघेंच आहे तुझ्या ठायीं । लेंकरासाठी धांव घेर्ई । ग्रंथ सुगम वदवावया ॥२१॥ माझ्या कुळीची कुलदेवता । कोल्हापुरवासिनी जगन्माता । तिच्या पदी ठेवितो माथा । मंगल व्हाया कारणे ॥२२॥ हे दुर्गे, तुळजेभवानी । हे अपर्णे, अंबे मृडानी । ठेवी तुझा वरदपाणी । दासगणूच्या शिरावर ॥२३॥ आतां वंदन दत्तात्रया । पाव वेगीं मसी सदया । गजाननचरित्र गाया । प्रसादासह स्फूर्ती दे ॥२४॥ आता शांडिल्यादी ऋषीश्वर । वसिष्ठ गौतम पाराशर । ज्ञाननभीं जो दिनकर । त्या शंकराचार्या नमन असो ॥२५॥ आतां अवघ्या संतमहंतां । नमन माझें सर्वथा । दासगणूच्या धरून हाता । ग्रंथ करवा लेखन ॥२६॥ गहिनी निवृत्ती-ज्ञानेश्वर । श्रीतुकाराम देहूकर । हे भवाब्धीचे तारू थोर । त्या श्रीरामदासा नमन असो ॥२७॥ हे शिर्डीकर साई समर्था । वामनशास्त्री पुण्यवंता । दासगणूसी अभय आतां । तुमचे असो द्या, संत हो ॥२८॥ तुम्हां अवघ्यांच्या कृपेने । मी हे करीन बोलणे । दासगणू मी तुमचे तान्हें । कठोर मजविषयी होऊं नका ॥२९॥ जी कां खरी माय असते । तीच बोलाया शिकविते । तुमचें माझे असे नातें । माय-लेकापरी हो ॥३०॥

लेखणी काढी अक्षर । परी तो तिच्यांत नाही जोर । ती निमित्तकारण साचार । लेखनस्त्री कार्याला ॥३१॥
 दासगणू लेखणी येथ । तुम्ही धारण करा ती अवघे संत । ग्रंथ रचवा रसभरित । हीच आहे प्रार्थना ॥३२॥
 आता, श्रोते सावधान । संतकथेचे करा श्रवण । करोनिया एकाग्र मन । निजकल्याण व्हावया ॥३३॥ संत
 हेच भूमीवर । चालते बोलते परमेश्वर । वैराग्याचे सागर । दाते मोक्षपदाचे ॥३४॥ संत हेच सन्नीतीची । मूर्ती
 होय प्रत्यक्ष साची । संत भव्य कल्याणाची । पेठ आहे विबुध हो ॥३५॥ त्या संतचरित्रास । श्रवण करा
 सावकाश । आजवरी ना कवणांस । संतांनी या दगा दिला ॥३६॥ ईश्वरी तत्त्वाचे वाटाडे । संत हेचि रोकडे ।
 अमोघ ज्ञानाचे ते गाडे । भरले असती प्रत्यक्ष ॥३७॥ संतचरणी ज्यांचा हेत । त्यांचा ऋणी रुक्मिणीकांत ।
 आतां मलरहित करा चित्त । गजाननचरित्र ऐकावया ॥३८॥ भरतखंडामाझारीं । संत झाले बहुतापरी । ही न
 पर्वणी आली खरी । अवांतर देशाकारणे ॥३९॥ जंबुद्वीप हे धन्य धन्य । आहे पहिल्यापासोन । कोणत्या
 सुखाची ही वाण । येथे न पडली आजवरी ॥४०॥ याचे हेच कारण । या भूमीस संतचरण । अनादी काला-
 पासोन । लागत आले आहेत की ॥४१॥ नारद-ध्रुव-कयाधूकूमर । उद्धव-सुदामा-सुभद्रावर । महाबली
 अंजनीकुमर । अजातशत्रू धर्मराजा ॥४२॥ शंकराचार्य जगद्गुरु । जे पदनतांचे कल्पतरु । जे अध्यात्मविद्येचे
 मेरु । याच देशीं झाले हो ॥४३॥ मध्व-वल्लभ-रामानुज । यांचा ऋणी अधोक्षज । ज्याने धर्माची राखिली
 लाज । निज सामर्थ्य दावोनिया ॥४४॥ नरसीमेहता, तुलसीदास । कबीर-कमाल-सुरदास । गौरांगप्रभूच्या
 लीलेस । वर्णन करावें कोठवरी ? ॥४५॥ राजकन्या मिराबाई । तिच्या भक्तिस पार नाहीं । जिच्यासाठी शेषशायी ।
 प्राशिता झाला विषातें ॥४६॥ गोरख-मच्छेंद्र-जालंदर । जे कां योगयोगेश्वर । ज्यांचा नवनाथ भक्तिसार ।

ग्रंथ असे लीलेचा ॥४७॥ ज्यांनी नुसती हरिभक्ती । करून साधिला श्रीपती । ते नामा नरहरी सन्मती । जनी कान्हो-संतसखू ॥४८॥ चोखा-सावता-कूर्मदास । दामाजीपंत पुण्यपुरुष । ज्यांच्या कारणे बेदरास । गेला महार होऊन हरी ॥४९॥ मुकुंदराज-जनार्दन । बोधला-निपट निरंजन । ज्यांची चरित्रे गायन । केलीं मागें महिपतींनी ॥५०॥ म्हणून त्यांची नांवे येथे । मी न साकल्यें आतां देत । नुसते सांगतो वाचा ग्रंथ । भक्तिविजय भक्तमाला ॥५१॥ त्या नंतर जे जे झाले । त्या त्या संतां मी गाडले । ग्रंथ असती तीन केले । ते पहा म्हणजे कळेल की ॥५२॥ त्या संतांच्या तोडीचा । संत श्रीगजानन साचा । या अवतारी पुरुषाचा । प्रभाव खचित लोकोत्तर ॥५३॥ मी जीं मागे गाईली । संतचरित्रे असतीं भली । ती सारांशरूपे सांगितली । त्रय ग्रंथांतून विबुध हो ॥५४॥ आतां हे सांगोपांग । चरित्र कथितीं ऐका चांग । मम सुदैवें आला योग । हे चरित्र रचण्याचा ॥५५॥ जो प्रथमताच मी पाहिला । अकोटासन्निध संत भला । तोच मागे राहिला । त्याचे ऐका कारण ॥५६॥ माळा आधी ओविती । मग मेरुमणी जोडिती । तीच आजी झाली स्थिती । ह्या चरित्र रचण्याची ॥५७॥ शेगांव नामें वन्हाडांत । ग्राम आहे प्रख्यात । खामगांव नामें तालुक्यात । व्यापार चाले जेथ मोठा ॥५८॥ ग्राम लहान साचार । परि वैभव त्याचे महाथोर । ज्याचे नंव अजरामर । झाले साधूमुळे जगत्रयीं ॥५९॥ त्या शेगांव सरोवरीं भले । गजानन कमल उदया आलें । जे सौरभें वेधितें झालें । या अखिल ब्रह्मांडा ॥६०॥ हा शेगांव खाणीचा । हिरा गजानन होय साचा । प्रभाव त्या अवलियाचा । अल्प मतीने वानितीं मी ॥६१॥ ते आतां अवधारा । गजानन चरणी प्रेम धरा । येणे तुमचा उद्घार खरा । होईल हे विसरूं नका ॥६२॥ गजानन चरित्र मेघ थोर । तुम्ही श्रोते अवघे मोर । चरित्ररूपी वर्षतां नीर । नाचाल वाटे निःसंशय ॥६३॥

शेगांवचे पौरवासी । परम भाग्याचें निश्चयेसी । म्हणून लाधले तयांसी । गजानन हे संतरल ॥६४॥ जेव्हा करावे लागे पुण्य । तेव्हाच लाभती संतचरण । संत श्रेष्ठ देवाहून । ये विषयी शंका नसे ॥६५॥ रामचंद्र पाटलांनी । केली माझी विनवणी । पंढरीक्षेत्री येऊनी । कार्तिकीच्या वारीला ॥६६॥ माझ्या मनीं हेत होता । गावें गजानन चरित्रा । परी त्याची तत्त्वतां । संगत नाही लागली ॥६७॥ त्या माझ्या वासनेची । पूर्तता करण्यासाठीं । केली रामचंद्राची । योजना या समर्थे ॥६८॥ खच्या संताचें धोरण । न कळे कोणा लागोन । महापुरुष गजानन । आधुनिक संतचूडामणी ॥६९॥ या महापुरुषाचा । ठावठिकाणा कोणचा । वा पत्ता त्यांच्या जातीचा । इतिहास-दृष्ट्या न लागे की ॥७०॥ जेवीं ब्रह्माचा ठावठिकाण । न कळे कोणांलागून । ते ब्रह्मांस पाहून । निश्चय त्याचा करणे असे ॥७१॥ जो कां हिरा तेजमान । पूर्णपणे असे जाण । तेज त्यांचे पाहोन । ज्ञाते तल्लीन होती की ॥७२॥ तेथें त्या हिन्याची । खाण आहे कोणची । हें विचारी आणण्याची । गरज मुळी रहात नसे ॥७३॥ ऐन तारुण्याभीतरी । गजानन आले शेगांवनगरी । शके अठराशे भीतरी । माघ वद्य सप्तमीला ॥७४॥ कोणी कोणी म्हणती जन । श्रीसमर्थाचे जें कां स्थान । त्या सज्जनगडाहून । या देशी आले हे ॥७५॥ परि याला पुरावा । सबळ ऐसा नाहीं बरवा । परी काही तरी असावा । अर्थ त्यांच्या म्हणण्यांत ॥७६॥ लोक अवघे भ्रष्ट झाले । नाना यातनें गांजले । त्यांच्यासाठी वाटतें केलें । कौतुक ऐसे समर्थानी ॥७७॥ जगाचा करण्या उद्धर । गजाननरुपे अवतार । धरून आले महीवर । पुन्हा समर्थ सिद्धयोगी ॥७८॥ कोणत्याही कलेवरी । योगीपुरुष प्रवेश करी । ऐसा प्रकार भूमीवरी । जगद्गुरुंनी केला असे ॥७९॥ गोरख जन्मला उकिरड्यांत । कानिफा गजकर्णांत । चांगदेव नारायणडोहांत । योनीवांचून प्रगटले ॥८०॥ तैसेच येथें कांही तरी । झाले असावे

निर्धरी । गजाननासी अंगे सारी । होतीं योगाची अवगत ॥८१॥ हें त्यांच्या लीलेवरून । पुढे कळेल तुम्हांलागून । योगाचें अगाध महिमान । त्याची सरी न ये कोणा ॥८२॥ शेगांवी माघमासी । वद्य सप्तमी ज्या दिवशी । हा उदय पावला ज्ञानराशी । पदनतातें तारावया ॥८३॥ त्या वेळची तुम्हां कथा । सांगतो मी ऐका आतां । एक भाविक गृहस्थ होता । नाम ज्याचे देविदास ॥८४॥ हा देविदास सज्जन । पातूरकरांचा वंशज जाण । शाखा ज्याची माध्यंदिन । मठाधिपती होता तो ॥८५॥ त्याच्या एका मुलाची । ऋतुशांती होती साची । त्या निमित्त भोजनाची । तयारी होती त्याचे घरा ॥८६॥ उष्ट्या पत्रावळी रस्त्यावर । टाकिल्या होत्या साचार । घराचिया समोर । त्या देविदास विप्राच्या ॥८७॥ तो गजानन समर्थ सिद्धयोगी । बैसले होते तया जागीं । एक बंडी होती अंगीं । जुन्या पुराण्या कापडाची ॥८८॥ कोणत्याही उपाधीचे । नांव नव्हते जवळी साचे । पात्र पाणी प्यावयाचे । होता एक भोपळा ॥८९॥ कच्ची चिलीम हातांत । जी होती तयांची स्व-कृत । कुंभाराच्या भट्टीप्रत । जिनें नव्हते पाहिले ॥९०॥ नासाग्र दृष्टी मुद्रा शांत । तपोबल अंगी झळकत । प्राचीच्या बालरवीवत् । वर्णन किती करावें ॥९१॥ मूर्ती अवघी दिगंबर । भाव मावळला आप-पर । आवडनिवड साचार । राहिली न जवळी जयाच्या ॥९२॥ ती समर्थांची स्वारी । बैसोनिया रस्त्यावरी । शोधन पत्रावळींचे करी । केवळ निजलीलेने ॥९३॥ शीत पडल्या दृष्टीप्रत । ते मुखी उचलुनी घालीत । हे करण्याचा हाच हेत । ‘अन्न परब्रह्म’ कळवावया ॥९४॥ कां की गजोंन सांगे श्रुती । अन्न हेच ब्रह्म निगुती । ‘अन्नम् ब्रह्मेति’ ऐसी उक्ती । उपनिषदां-ठायीं असे ॥९५॥ त्याची पटवावया खूॣ । शिते वेंचती दयाघन । त्याचा सामान्य जना लागून । भावार्थ तो कळला नसे ॥९६॥ बंकटलाल आगरवाला । होता रस्त्याने चालला । त्याने हा प्रकार पाहिला । आपल्या

त्या स्नेह्यासह ॥१७॥ दामोदरपंत कुलकर्णी । त्याच्या स्नेह्याचे नांव जाणी । दोघें तो प्रकार पाहोनी । आश्र्वर्यचकित जाहले ॥१८॥ आणि एकमेकांप्रत । बोलूँ लागले ऐसे सत्य । कीं याची करणी विपरीत । वेढ्यापरी दिसतसे ॥१९॥ हा अन्नार्थी जरी असतां । तरी पात्र मागून घेता । देविदासही याते देता । कां की तो ही सज्जन ॥२०॥ द्वारी आलेला याचक । लावीं ना सुज्ज परत देख । कांही न चाले तर्क । कृतीवरूनी याच्या ह्या ॥१॥ बंकटलाल म्हणे पंतासीं । ऐसेच उभे रस्त्यासी । आपण राहूं यत्कृतीसी । आजमावयाकारणे ॥२॥ खरे साधू पिशापरी । जगीं वागती वरखरी । ऐसी व्यासाची वैखरी । बोलली आहे भागवतात ॥३॥ कृतीने हा दिसे वेडा । परी वाटे ज्ञानगाडा । वा विमल ज्ञानाचा हुडा । असावा की प्रत्यक्ष ॥४॥ ऐसा विचार परस्पर । करूऱ लागले साचार । रत्न असतां समोर । पारखी तोच जाणे त्या ॥५॥ पर्थें हजारो लोक गेले । परी न कोणी पाहिले । या दोघां-वाचून भले । याचा विचार करा हो! ॥६॥ हिरे, गारा एक्या ठायीं । मिसळल्या असती जगा ठायीं । पारखी तो निवङ्गुन घेर्डे । गर टाकून हिच्यातें ॥७॥ प्रथमता तो पुढे झाला । बंकटलाल आगरवाला । गजाननासी विचारण्याला । विनयानें येणे रीतीं ॥८॥ ह्या पत्रावळीच्या शोधना । कां हो करितां कळेना । क्षुधा असेल आपणां । तरी तरतूद करूऱ अन्नाची ॥९॥ त्याने ऐसे विचारिले । परि न उत्तर मिळाले । नुसते वरी पाहिले । उभयतांच्या मुखाकडे ॥१०॥ तो सतेज कांती मनोहर । दंड-गर्दन पिळदार । भव्य छाती, दृष्टी स्थिर । भूकुटी ठायीं झाली असे ॥११॥ निजानंदी रंगलेला । ऐसा योगी पाहिला । मौरेंच नमस्कार केला । चित्तीं संतोष पावोनियां ॥१२॥ देविदासबुवासी । सांगू लागले प्रेमेसीं । तुम्ही पात्र वाढून वेगेसी । आणा एक बाहेर ॥१३॥ देविदासें तैसें केले । पक्वान्नांनी भरलेले । पात्र आणून ठेविलें । द्वारासमोर स्वामींपुढे ॥१४॥

ठेविलेल्या पात्रावरी । भोजना बैसली समर्थस्वारी । चवी न कशाची अंतरी । अणुमात्र त्या उरली असे ॥१५॥
 अनुपम ब्रह्मरसाला । जो पिऊन तृप्त झाला । तो कां मागतो गुळवण्याला । मिटक्या मारीत बैसेल ? ॥१६॥
 जो सार्वभौम नृपवर । झाला असे साचार । अशा नरासी जहागीर । मिळाल्यासी प्रेम नुपजे ॥१७॥ अवघी
 पक्वान्ने एक केलीं । आवडनिवड नाही उरली । जठराग्नीची तृप्ती केली । दोन प्रहरच्या समयाला ॥१८॥
 बंकटलाल तें पाहून । पंताशी करी भाषण । ह्या वेडा म्हणालो आपण । ती निःसंशय झाली चुकी ॥१९॥
 सुभद्रेसाठी द्वारकेला । अर्जुन ऐसाच वेडा झाला । व्यवहाराचा विसर पडला । करूं लागला भलभलते
 ॥२०॥ तैसाच हा ज्ञानजेठीं । मुक्तिरूप सुभद्रेसाठीं । वेडा झाला कसवटी । याची आता घेणे नको ॥२१॥
 धन्य आपुले शेगांव । दृष्टी पाहिला योगीराव । ‘निरिच्छा’ हा जहागीरगांव । दिला हरीने जयाला ॥२२॥ सूर्य
 माध्यान्ही आला । भाग भूमीचा तप्त झाला । पांखरेही आश्रयाला । जाऊन बैसली वृक्षावरी ॥२३॥ ऐशा
 भर उन्हात । हा बैसला आनंदात । हा ब्रह्मची होय साक्षात् । भय ना कशाचे उरले या ॥२४॥ हा जेवला
 यथेच्छपणीं । तुंब्यामध्ये नाही पाणी । ते पंता या लागुनी । आपण देऊं आणून ॥२५॥ पुसूं लागले दामोदर ।
 तुंब्यामध्ये नाही नीर । मर्जी असल्या हा चाकर । पाणी द्याया तयार असे ॥२६॥ ऐसे शब्द ऐकिले । समर्थनी
 हास्य केले । उभयतांसी पाहून वदले । तें ऐका सांगतो ॥२७॥ तुम्हां गरज असेल जरी । तरी आणून घाला
 वारी । एक ब्रह्म जगदांतरी । ओतप्रोत भरले असें ॥२८॥ तुम्ही आम्ही भेद तेथ । नाही उरला यत्किंचित । परी
 जगव्यवहार सत्य । आचरिला पाहिजे ॥२९॥ अन्न भक्षिले देहानीं । म्हणून त्या पाहिजे पाणी । हा व्यवहार
 चतुरांनी । अवश्य पाहिजे जाणिला ॥१३०॥ म्हणून तुमच्या चातुर्यासी । गरज असल्या तुम्हां साची ।

तरतूद करा पाण्याची । म्हणजे अवघें संपले ॥३१॥ हे भाषण ऐकतां । दोघे हर्षले तत्त्वतां । बंकटलाल म्हणे पंता । आपुले आहे भाग्य धन्य ॥३२॥ पाणी आणण्या दामोदर । घरांत गेले साचार । तो इकडे प्रकार । काय घडला तो ऐका ॥३३॥ कुपाचिया शेजारी । हाळ होता निर्धारी । जेथे जनावरें सारीं । पीत होतीं पाण्याला ॥३४॥ तेथें जाऊन पाणी प्याले । तृप्ततेचे ढेकर दिले । तो इतक्यांत घेऊन आले । पंत पाणी गडव्यांत ॥३५॥ हां हां ते गढूळ पाणी । समर्था न लावा वदनीं । ते जनावरांलागुनी । योग्य आहे प्यावया ॥३६॥ मी हें पहा आणिलें नीर । गोड निर्मळ थंडगार । वासित केलें साचार । वाळा घालून यामध्यें ॥३७॥ ऐसे भाषण ऐकतां । महाराज वदले तत्त्वतां । व्यावहारिक अवघ्या कथा । ह्या न सांगा आम्हां तुम्ही ॥३८॥ हे अवघे चराचर । ब्रह्मे व्यास साचार । तेथें गढूळ-निर्मळ-वासित नीर । हे न भेद राहिले ॥३९॥ पाणी तरी तोच आहे । निर्मळ, गढूळ तोच पाहे । सुवास, कुवास दोन्ही हें । रूप त्याचें निःसंशय ॥१४०॥ पिणाराही वेगळा । त्यापासून ना निराळा । ईश्वराची अगाध लीला । ती न कळे या नरजन्मीं ॥४१॥ तें दिले टाकून । व्यवहारी गोविले मन । यांचेच करा सदा मनन । कशापासून जग झालें ॥४२॥ ऐसी ऐकतां समर्थवाणी । दोघे गेले गहिवरोनी । अनन्यभावे समर्थचरणीं । लोळावया तयार झाले ॥४३॥ तो त्यांचा जाणोन हेत । महाराज निघाले पळत पळत । वायूच्या त्या गतिप्रत । अडथळा जगी कोण करी ? ॥४४॥ या पुढील कथा पाही । निवेदन होईल द्वितीयाध्यायीं । अवधान द्यावें लवलाही । त्या श्रवण करावया ॥४५॥ हा श्रीगजानन विजय ग्रंथ । आल्हादावो भाविकांप्रत । हेच विनवी जोडोन हात । ईश्वरासी दासगण ॥१४६॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य प्रथमोऽध्यायः समाप्तः ॥

अध्याय दुसरा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजय अज अजिता सर्वेश्वरा । हे चंद्रभागा तटविहारा । पूर्णब्रह्मा रुक्मिणीवरा । दीनबंधो
पाहि माम् ॥१॥ तुझ्या वशिल्यावांचून । अवघेच देवा आहे शीण । कुडीमाजीं नसल्या प्राण । कोण विचारी
मढ्यातें ॥२॥ सरोवराची दिव्य शोभा । तोयामुळे पद्मनाभा । रसभरीत आंतला गाभा । टरफलातें महत्त्व
आणी ॥३॥ तुझी कृपा त्याच परी । शरणांगतातें समर्थ करी । पाप-ताप-दैन्य वारी । हेच आहे मागणे ॥४॥
मागले अध्यायी झालें कथन । समर्थ गेले निघून । तेणे बंकटलाला लागून । हुरहूर वाटूं लागली ॥५॥ गोड न
लागे अन्न-पाणी । समर्थाचा ध्यास मनीं । न हाले दृष्टिपासोनी । गजाननाचे रूप तें ॥६॥ जिकडे पहावे
तिकडे भास । होवो लागला त्यांचा खास । याचें नांव श्रोते ध्यास । उग्या नसती पोरचेष्टा ॥७॥ चुकलेल्या
धेनूची । वत्स शुद्धी करी साची । तैसी बंकटलालाची । स्थिती झाली विबुध हो ॥८॥ हे हितगुज सांगावया ।
जागा नव्हती कोठे तया । वडिलांपासीं बोलावया । छाती त्याची होईना ॥९॥ ऐशा रीती चित्ती भलें ।
विचाराचें काहूर झाले । शेगांव अवघें धुंडाळिले । परि न पत्ता लागला ॥१०॥ घरी येतां वडील पुसती ।
भवानीराम सन्मती । ‘बाळा, तुझी आज वृत्ती । कां रे झाली चंचल? ॥११॥ चित्तीं उत्साह दिसेना । वदनीं
दिसे म्लानपणा । ऐशा असह्य यातना । होती कशाच्या सांग मज! ॥१२॥ तूं पोऱ्या तरणा ज्वान । नाही
कशाची तुला वाण । ऐसें साच असोन । चिंतातुर दिसतोसी ॥१३॥ किंवा शरीरी कांही व्याधी । होतसे ती

सांग आर्धीं । चोरून पुत्र ठेवी न कर्धीं । गोष्ट कोणती पित्याला' ॥१४॥ कांही तरी सांगून । केले पित्याचे समाधान । पुन्हा शोधाकारण । फिरूं लागला शेगांवी ॥१५॥ बंकटलालाचे शेजारीं । एक होते सदाचारीं । घरी होती जमेदारी । परी अभिमान नसे त्याचा ॥१६॥ ते देशमुख रामाजीपंत । वयाने वृद्ध अत्यंत । बंकटलालाने इत्थंभूत । हकीकत त्यांना निवेदिली ॥१७॥ ते बोलले बंकटलाला । तुझा वृत्तान्त मी ऐकिला । तूं जो पुरुष कथिसी मला । तो योगी असावा कोणीतरी ॥१८॥ योग्यावांचुनी ऐशा क्रिया । मिळती न कोठें पाहावया । पूर्वसुकृता वांचोनिया । होणे न दर्शन अशांचें ॥१९॥ तू घेतलें दर्शन । जन्म तुझा धन्य धन्य । भेटता ते तुजलागून । ने मलाही दर्शना ॥२०॥ ऐशा स्थितीत दिवस चार । गेले निघून साचार । बंकटलालासी तीळभर । विसर न पडे तयाचा ॥२१॥ गोविंदबुवां^१ टाकळीकर । होते एक कीर्तनकार । ज्यांच्या कीर्तनीं शारंगधर । प्रसन्नचित्त होतसे ॥२२॥ लौकिक यांचा वऱ्हाडांत । होता मोठ्या प्रमाणांत । ते आले फिरत-फिरत । कीर्तन कराया शेगांवी ॥२३॥ शंकराच्या मंदिरी । झाली कीर्तनाची तयारी । धांवो लागल्या नरनारी । कीर्तन ऐकायाकारणे ॥२४॥ बंकटलालही तेथे आला । कीर्तन श्रवणासाठी भला । मध्ये शिंपी भेटला । पितांबर नाम ज्याचें ॥२५॥ हा शिंपी पितांबर । भोळा भाविक होता फार । त्यासी समर्थाचा समाचार । बंकटलालें कथन केला ॥२६॥ दोघे कीर्तना चालले । तों अवचित समर्थ पाहिले । मागल्या बाजूस बसलेले । फरसावरी तेधवां ॥२७॥ मग कशाचे कीर्तन । गेले उभयतां धांवून । जेवीं द्रव्य-घटातें पाहून । कृपण जाय हपापोनी ॥२८॥ वा चातकाते स्वातिघन । वा मोरासी मेघ दर्शन । किंवा तो रोहिणी रमण ।

१. बाशीं टाकळी, अकोला

चकोर पाहातां आनंदे ॥२९॥ तैसें उभयतांसी झालें । दूर उभे राहिले । विनयाने बोलू लागले । कांही आणूं का खावया ? ॥३०॥ महाराज बोलले त्यावरी । तुला गरज असेल जरी । आण झुणका-भाकरी । माळणीच्या सदनातून ॥३१॥ बंकटलाले सत्वरीं । चून^१ अर्धी भाकरी । आणोन ठेविली हातावरी । तया योगेश्वराच्या ॥३२॥ चून-भाकरी खात खात । वदले पितांबरासी समर्थ । जा जावोनी ओढ्याप्रत । तुंबा भरोनी आण पाणी ॥३३॥ पितांबर बोले गुरुराया । ओढ्यास पाणी अल्प सदया । पाण्यात तुंबा बुडावया । मुळीं नाहीं अवसर ॥३४॥ इतुके असून तें पाणी । खराब केलें गुरांनी । तेवीं जाणाच्या-येणाच्यांनीं । नाहीं पिण्याच्या योग्य तें ॥३५॥ मर्जी असल्या दुसरीकडून । पाणी आणितो तुंबा भरून । तें बोलले गजानन । दुसरे पाणी आम्हां नको ॥३६॥ नाल्याचेच आण पाणी । आंत तुंबा बुडवोनी । उगीच औंजळी-औंजळींनीं । तुंब्यांत पाणी भरून नको ॥३७॥ तुंबा घेऊन पितांबर । तात्काळ गेला नाल्यावर । तुंबा भरेल ऐसे नीर । कोठें न त्यानें पाहिलें ॥३८॥ तळवे पदाचे भिजतील । इतुकेंच तेथे होते जल । करून हातांची औंजळ । तुंब्यात पाणी भरणें नसे ॥३९॥ ऐसी झाली आड विहीर । चिंतावला पितांबर । हिय्या करून अखेर । तुंबें स्पर्श केला जला ॥४०॥ तो ऐसें झाले अघटित । तुंबा ठेवावा जेथ जेथ । तो बुडे तेथ तेथ । खळगा पडून ओढ्याला ॥४१॥ नाल्याचे घाण जीवन । तुंब्यांत स्फटिकासमान । आलें तैसे पाहोन । शिंपी चित्ती चकित झाला ॥४२॥ तो म्हणे ही ऐसी स्थिति । की आज झाली निश्चिती । ती योगेश्वराची साच शक्ती । संशय येथें धरणें नको ॥४३॥ तुंबा आणून ठेविला । योगेश्वराचे सान्निध्याला । त्याचा समर्थे स्वीकार केला । झुणका-भाकर सेविल्यावर ॥४४॥

बंकटलालासी सुपारी । मागते झाले साक्षात्कारी । अरे माळीणीच्या भाकरीवरी । माझी सेवा करतोस कां ? ॥४५॥ काढ सुपारी खिशातून । फोडोन देई मजकारण । ते ऐकतां समाधान । बंकटलालास झाले बहू ॥४६॥ सुपारींच्या बरोबरी । दोन पैसे हातावरी । ठेवितां झाला व्याघ्रांबरी । दुंडंडी तांब्याचे ॥४७॥ खडकु-दुंडंडी-व्याघ्रांबरी । ही मुसलमानी नाणी सारी । चालत होती व्यवहारीं । तया वन्हाड प्रांतात ॥४८॥ पैशाप्रती पाहून । महाराज बोलले हांसोन । ‘काय व्यापारी समजून । मजला तूं हे अर्पिसी ? ॥४९॥ हे नाणे तुमचें व्यवहारी । मला न त्याची जरूरी । भावभक्ती नाण्यावरी । संतुष्ट मी रहातसे ॥५०॥ ते तुझ्याजवळ होतें । म्हणून भेटलो पुन्हां तू तें । याचा विचार चित्तातें । करी म्हणजे कळेल ॥५१॥ जा आतां कीर्तन । दोघे जाऊन करा श्रवण । मी लिंबापाशीं बैसोन । कथा त्याची ऐकतो’ ॥५२॥ दोघे कीर्तनाप्रती आले । महाराज लिंबापाशीं बैसले । गोविंदबुवांचें सुरु झाले । आरंभीचे निस्तृपण ॥५३॥ निस्तृपणासी भागवताचा । घेतला होता एक साचा । श्लोक एकादश स्कंधाचा । ‘हंसगीता’मधील ॥५४॥ बुवांनी पूर्वार्धा विशद केले । त्याचा उत्तरार्ध समर्थ वदले । ते ऐकोन घोटाळले । गोविंदबुवा मनांत ॥५५॥ हा उत्तरार्ध वदणारा । पुरुष अधिकारी दिसतो खरा । जा त्या घेऊन मंदिरा । या हो कीर्तनश्रवणास ॥५६॥ बंकटलाल पितांबर । आणिक मंडळी निघाली इतर । समर्थासी साचार । कीर्तनासी आणावया ॥५७॥ केली विनंती अवघ्यांनीं । श्रोते अती विनयानीं । परी बसल्या जागेपासोनी । मुळीं न महाराज हलले हो ॥५८॥ गोविंदबुवा अखेर । येवोन जोडीते झाले कर । कृपा करावी एक वार । चला शिवाच्या मंदिरीं ॥५९॥ तुम्ही साक्षात् शंकर । बरें न बसणे बाहेर । धन्यावांचून मंदिर । शून्य साच समर्था ॥६०॥ पूर्वजन्मीचें पुण्य भलें । माझें आज उदेले । म्हणून हे दृष्टी

पडले । साक्षात् चरण शिवाचे ॥६१॥ कीर्तनाची फलप्राप्ती । झाली आज मजप्रती । वेळ न करा गुरुमूर्ती ।
 चला मंदिरीं माझ्यासवें ॥६२॥ ऐसें गोविंदबुवा बोलतां । समर्थ वदले तत्त्वतां । ठेवी एकवाक्यता । भाषणीं
 गोविंदा लवमात्र ॥६३॥ तूं इतक्यांत प्रतिपादिलें । अवघे ईश्वरें व्यापिले । आंत-बाहेर कांही न उरलें । मग
 हा ऐसा हटू कां? ॥६४॥ जे जें जयाने सांगावें । ते तें त्याने आचरावें । शब्दच्छलासी न करावे । साधकाने
 केव्हांही! ॥६५॥ भागवताचा श्लोक सांगसी । आणि, त्याच्या विरुद्ध वागसी । कथेकच्याची रीत ऐसी ।
 बरवी नव्हे गोविंदा ॥६६॥ पोटभच्या कथेकरी । तूं न व्हावे भूमीवरी । जा कीर्तन समाप्त करी । मी येथून
 ऐकतो ॥६७॥ बुवा कीर्तनी परत आले । गर्जोन अवघ्यां बोलले । तुमच्या शेगांवी अमोल आलें । रत्न हे
 त्या सांभाळा ॥६८॥ हे न शेगांव राहिले । पंढरपूर खचीत झालें । चालते-बोलते येथे आले । साक्षात् हे
 पांडुरंग ॥६९॥ यांची तरतूद ठेवावी । सेवा यांची करावी । यांची आज्ञा मानावी । वेदवाक्यापरी हो ॥७०॥
 तरीच तुमचे कल्याण । होईल निःसंशय करून । अनायासें हें निधान । जोडले त्या दवडूं नका ॥७१॥
 कीर्तन अवघें सांग झालें । लोक आपुल्या घरां गेले । बंकटलाल घरी आले । चित्तीं हर्ष मार्झना ॥७२॥
 आपुल्या सन्माननीय पित्यासी । हकीकत कथिली प्रेमेसी । बाबा आपुल्या घरासी । गजानन आणा हो! ॥७३॥
 पुत्रानें जे कथन केलें । ते भवानीरामें ऐकिलें । आणि प्रेमें ऐसे वदले । तूंच ये त्या घेऊन ॥७४॥ पित्याची
 मिळाली संमती । बंकटलाल हर्षे अती । म्हणे कधी भेटेल गुरुमूर्ती । मजला सदनीं आणावया? ॥७५॥ पुढे
 माणिक चौकांत । चौथे दिवशीं सदगुरुनाथ । भेटले बंकटलालाप्रत । अस्तमानाचें समयाला ॥७६॥ दिनपती
 अस्ता गेला । इकडे बोधसूर्य उदेला । माणिक चौक प्राचीला । बंकटलालाच्या भाग्याने ॥७७॥ गुराखी

घेऊन धेनूस । येऊ लागले ग्रामास । समर्थाच्या आसपास । गाई जमू लागल्या ॥७८॥ त्या वाटले नंदसुत । आला येथें साक्षात् । वृक्षावरी करितात । पक्षी किलकिलाट आनंदे ॥७९॥ दिवाबत्तीची तयारी । दुकानदार करिती खरी । अशा वेळीं आला घरीं । घेऊन बंकट, महाराजा ॥८०॥ पित्यानें मूर्ती पाहतां क्षणीं । अती आनंद झाला मनीं । नमन साष्टांग केलें चरणीं । पाटावरीं बैसविलें ॥८१॥ आणि, विनविलें जोडोन हात । कांही भोजन करा येथ । तुम्ही साक्षात् पार्वतीकांत । प्रदोष वेळीं आला ह्या ॥८२॥ शिव आराधन प्रदोषकालीं । घडेल तो भाग्यशाली । ऐशी आहे ऐकिली । स्कंदपुराणी गोष्ट म्यां ॥८३॥ ऐसे म्हणोनी आणिले । बिल्वपत्र तात्काळ भले । समर्थाच्या ठेविले । परमभक्तीने मस्तकी ॥८४॥ करा येथें भोजन । ऐसें गेलो बोलून । परी स्वयंपाकाकारण । अवधी आहे कांहीसा ॥८५॥ स्वयंपाक होईपर्यंत । हे न थांबले जरी येथ । तरी प्रदोषकालीं पार्वतीकांत । गेला उपासी घरांतूनी ॥८६॥ त्यास करूं कैसी तोड । ऐसे संकट पडलें जड । जनसमुदाय प्रचंड । जमला मौज पाहावया ॥८७॥ विचार केला अखेरीं । दुपारच्या पुऱ्या आहेत घरीं । त्याच ठेवोन तबकांतरी । पुढे ठेवूं समर्थाच्या ॥८८॥ ते अवघेच जाणती । कपट नाहीं माझ्या चित्तीं । भावे भेटतो उमापती । ऐसा आहे सिद्धान्त ॥८९॥ मी शिळे आवर्जून । यांस घालीत नाहीं अन्न । शिवाय पक्कच्या रसोई कारण । शिळे म्हणणें उचित नसे ॥९०॥ चिंतिल्याप्रमाणें तयारी । तात्काळ त्यानें केली खरी । आणून ठेविले समोरी । तबक एक समर्थाच्या ॥९१॥ पुऱ्या-बदाम-खारका । केळी-मोसंबी-मुळे देखा । भालाप्रती लाविला बुक्का । कंठी घातला पुष्पहार ॥९२॥ गुरुमूर्ती प्रसन्न चित्तें । अवघें झाले सेविते । जे जें पडेल पात्रातें । ते तें खातीं भराभर ॥९३॥ उदरी सुमारे तीन शेर । अन्न साठविले साचार । तेथेंच राहिले रात्रभर ।

श्रीगजानन महाराज ॥१४॥ बंकटलालें दुसरें दिवशी । मंगलस्नान समर्थासी । घातलें असे अती हर्षी । तो न थाट वर्णवें ॥१५॥ घागरी सुमारे शंभर । उष्णोदकाच्या साचार । पाणी घालती नारीनर । मन मानेल ऐशा रीती ॥१६॥ कुणी शिकेकाई लाविती । कुणी साबण घेऊन हाती । समर्थांचें घासीती । पदकमळ आवडीनें ॥१७॥ कोणी दवना, कोणी हीना । कोणी चमेली तेल जाणा । कोणी बेलियाच्या मर्दना । करूं लागले निज हस्तें ॥१८॥ अंगराग नाना परी । त्यांचे वर्णन कोण करी । बंकटलालाचिया घरीं । उणे नव्हते कशाचें तें ॥१९॥ स्नान विधी संपला । पितांबर तो नेसविला । अती सन्मानें बैसविला । योगीराज गाढीवरी ॥१००॥ भाली गंध केशरी । गळ्यांत हार नानापरी । कोणी तुळशीमंजिरी । वाहूं लागले शिरावर ॥१॥ नैवेद्य नाना परीचे । झाले समर्थार्पण साचे । भाग्य त्या बंकटलालाचें । खचित आले उदयाला ॥२॥ तें बंकटलालाचे घर । झाले द्वारका साचार । तया दिनीं सोमवार । वार शिवाचा होता हो ॥३॥ अवघ्या मंडळींनी आपुले । मनोरथ ते पूर्ण केले । एक मात्र त्यातून उरले । इच्छाराम शेटजी ॥४॥ हा चुलत बंधू बंकटाचा । होता भाविक मनाचा । भक्त असे शंकराचा । त्यासी ऐसें वाटले ॥५॥ आज आहे सोमवार । मसी उपास साचार । घरां प्रत्यक्ष शंकर । चालते बोलते आलेत की ॥६॥ त्यांची पूजा अस्तमानीं । यथासांग करोनी । करूं पारणा ऐसी मनीं । इच्छा त्यानें धरली असे ॥७॥ तों झाला अस्तमान । मावळलासे नारायण । इच्छारामें केलें स्नान । प्रदोष वेळा लक्ष्मी ॥८॥ पूजासाहित्य घेऊन । साधू जे कां गजानन । त्यांचें केलें पूजन । परम प्रेमें करोनी ॥९॥ आणि, विनंती केली वरी । झाले आहे दुपारीं । आपुलें ते भोजन जरी । परी आत्ता काहीं खावें ॥११०॥ आपण जेवल्यावाचून । मी नाहीं घेणार अन्न । आहे मजला उपोषण । सोमवारचें गुरुराया! ॥११॥ अवघ्या

भक्तांचा हेत पुरला । माझा मात्र राहिला । तो पाहिजे पुरविला । तुम्ही कृपा करून ॥१२॥ जन कुतूहल
दृष्टींनी । पाहूं लागले तया स्थानीं । इच्छाराम तो घेवोनी । नैवेद्य आला परातींत ॥१३॥ आंबेमोहर तांदळाचा ।
दोन मुदी भात साचा । नानाविध पकवान्नांचा । थाट केला तयानें ॥१४॥ जिलेबी-राघवदास-मोतीचूर ।
करंज्या-अनारसे-घीवर । शाखांचे नाना प्रकार । वर्णन करावे कोठवरी? ॥१५॥ अगणित चटण्या-
कोशिंबिरी । वाडगा दह्याचा शेजारीं । तुपाची ती वाटी खरी । ओदनाच्या सव्य भागा ॥१६॥ चार मनुष्यांचे
अन्न । ऐसा नैवेद्य परिपूर्ण । समर्थांपुढे आणून । ठेवला इच्छारामाने ॥१७॥ पाहोन त्या नैवेद्यासी । महाराज
बोलले आपणासी । खातो खातो अहर्निशी । ऐसें बोलसी गणप्या ॥१८॥ खा हे आतां अवघे अन्न । अघोऱ्या
न करी अनमान । पाहों आले अवघे जन । तुझ्या अघोर वृत्तीला ॥१९॥ महाराज भोजना बैसलें । अन्न
अवघें पार केलें । पात्रीं न काहीं ठेंविले । मीठ-लिंबू तेही पाहा ॥२०॥ आग्रहाचा प्रकार । काय होतो
अखेर । हे दावण्या साचार । कौतुक केलें गुरुवरें ॥२१॥ खणाणून उलटी झाली । खालूचा अन्नाची ती
भली । ऐसीच गोष्ट होती केली । श्रीरामदासें एकदां ॥२२॥ खिरीची झाली वासना । रामदासाचीया मना ।
तिची खोड मोडण्या जाणा । आकंठ खीर प्याले की ॥२३॥ उलटी होतां परत । ती भक्षूं लागले सद्गुरुनाथ ।
श्रीरामदासस्वामी समर्थ । वासनेसी जिंकावया ॥२४॥ तैसें लोकाग्रहाला । घालावयासी शीघ्र आळा । हा
उलटीचा प्रकार केला । अंगीं बळ असूनिया ॥२५॥ सत्पुरुषाचें आचरण । पुढील पिढीला साधन । होतें
कराया संरक्षण । निसर्गाच्या धर्माचें ॥२६॥ तेंच समर्थे येथें केलें । लोकांलागीं सुचविलें । आग्रह करणे न
चांगले । तो विपरीत फळ देई ॥२७॥ असो, उलटी झाल्यावरी । जागा केली साफ सारी । नेवोन बैसविले

पहिल्या परी । स्नान घालोन महाराजा ॥२८॥ नर-नारी दर्शन घेतीं । महाराजांची आनंदी वृत्ती । तो भजन करण्याप्रती । दिंड्या आल्या दोन तेथें ॥२९॥ आवाज ज्यांचे सुस्वर । खडे-पहाडी-मनोहर । विट्ठलाचा नामगजर । करूळ लागले आवडीने ॥३०॥ इकडे, महाराज आसनीं । होते ते वदले वदनीं । भजनाचिया मिषानीं । ‘गण गण गणांत बोते’ ॥३१॥ हेंच सर्वदा त्यांचे भजन । करिती टिचक्या वाजवून । ऐसा झाला आनंद जाण । रात्रभरीं ते ठायां ॥३२॥ ‘गण गण’ हे त्यांचे भजन । हमेशा चाले म्हणून । लोकांनीं दिलें अभिधान । ‘गजानन’ हें तयाला ॥३३॥ जो स्वयंमेव ब्रह्म झाला । नांवरूप कोठून त्याला ? ॥ नामरूपाचा गलबला । प्रकृतीच्या आश्रयास ॥३४॥ अस्ति-भाति-प्रिया ठायीं । योगेश्वर निमग्न राही । त्या आनंदा न वर्णवे कांहीं । त्याची उपमा त्यालाच असे ॥३५॥ आषाढीसी पंढरपूर । वा सिंहस्थी गोदातीर । वा कुंभमेळ्यांसी साचार । गर्दी होते हरिद्वारीं ॥३६॥ त्यापरी शेगांवांत । बंकटलालाच्या घरांत । लांबलांबून असंख्यात । जन येती दर्शना ॥३७॥ स्वामी समर्थ गजानन । हेच विट्ठल नारायण । निश्चय विटेस ठेवून । पाय उभे राहिले ॥३८॥ त्यांचें वचन गोदातीर । आनंद हा हरिद्वार । गजबजले शेगांव नगर । सदन राऊळ बंकटाचें ॥३९॥ जो ब्रह्मपदा पोंचला । जात कोठून उरली त्याला ? । सूर्याचिया प्रकाशाला । अवर्येंच आहे सारखें ॥४०॥ नित्य यात्रा नवी येई । समाराधना होती पाही । त्यांते वाणितां शेषही । थकून जाईल निःसंशय ॥४१॥ तेथें माझा पाड कोण । मी कीटका समान । अवर्यें वदे गजानन । निमित्त करून माझ्या मुखा ॥४२॥ समर्थांची दिनचर्या । सांगतों थोडी या ठायां । अगाध त्यांचें चरित्र गाया । मज पामरा मती नसे ॥४३॥ कधीं करावे मंगल स्नान । कधीं हाळात जाऊन । कधीं कधीं प्राशन । करावें गढूळ जलाचें ॥४४॥ त्यांच्या दिनचर्येचा ।

नियम नव्हता एक साचा । प्रकार वायूच्या गतीचा । न ये ठरवितां कोणासी ॥४५॥ चिलमीवरी प्रेम भारी ।
 ती लागे वरच्यावरी । नव्हती आसक्ती तिच्यावरी । तें केवळ कौतुक ॥४६॥ असो आतां पुढीलाध्याया ।
 भाव ठेवा ऐकावया । आली पर्वणी साधावया । वेळ करूं नका हो! ॥४७॥ हें श्रीगजानन चरित्र । आदर्श
 होवो भाविकांप्रत । हेंच विनवी जोडोन हात । दासगण् ईशातें ॥१४८॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ द्वितियोध्यायः समाप्त ॥

अध्याय तिसरा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जय जय सच्चिदानन्दा श्रीहरी । कृपा करावी लौकरी । तुम्ही पदनताच्या वरी । कधीं न कठोर झालात ॥१॥ तूं करूणेचा सागर । तूं दीन जनांचे माहेर । तूं भक्तासी साचार । कल्पतरु वा चिंतामणी ॥२॥ ऐसा तुझा अगाध महिमा । संत गाती राघवा रामा । दासगणूसी पुरुषोत्तमा । पावा वेळ करूं नका ॥३॥ असो, बंकटलाला घरीं । राहाते झाले साक्षात्कारी । दीन-दुबळ्यांचे कैवारी । श्रीगजानन महाराज ॥४॥ लांबलांबोनी भक्त येती । समर्थांते वंदिती । मधू तेथे माश्या जमती । न लगे करणे आमंत्रण ॥५॥ एके दिनी काय झाले । ते आतां सागतो वहिलें । महाराज होते बसलेले । निजासनीं आनंदात ॥६॥ ती प्रभातीची होती वेळा । प्राची प्रांत ताप्र झाला । पक्षी किलकिलाटाला । करूं लागले वृक्षावर ॥७॥ कुकुटाचे होती स्वन । मंद शीत वाहे पवन । वृद्ध करिती नामस्मरण । शय्येवरी बैसोनिया ॥८॥ उदयाचलीं नारायण । येऊं पाहे हर्षे करून । तेणे तम पलायन । करूं लागला कंदरीसी ॥९॥ परम भाविक सुवासिनी । रत सडा-संमार्जनीं । वत्स धेनूस पाहोनी । तोडूं लागलीं चन्हाटे ॥१०॥ ऐशा त्या रम्य वेळेस । एक साधु शेगांवास । येता झाला दर्शनास । श्रीगजानन साधुंच्या ॥११॥ तो भिकार गोसावी । मानमान्यता त्याची राहावी । कोठेनिया सांगा बरवी । श्रीमंतांच्या मंडळींत ? ॥१२॥ भगवी चिंधी डोक्यास । झोळी वाम बगलेस । होती एक नेसण्यास । फाटकीसी लंगोटी ॥१३॥ मृगाजिनाचा गुंडाळा । पाठीवरी होता भला । ऐसा गोसावी बैसला । कोपन्यांत

एकीकडे ॥१४॥ दर्शनासी भीड फार । होवो लागली साचार । अशा स्थितीत मिळणार । सवड कशी त्या
गोसाव्यास ? ॥१५॥ तो ठायींच बैसोन । करूं लागला चिंतन । म्हणे समर्थांचे चरण । दृष्टी पडणे कठीण
मला ॥१६॥ समर्थांचा लौकिक भला । मी काशीत ऐकला । आवडीनें नवस केला । भांग स्वामींस अर्पिण्याचा
॥१७॥ तो मम हेतू मनांत । जिसून जाया पाहे येथ । या श्रीमान मंडळींत । माझ्या नवसास कोण पुसे ? ॥१८॥
गांजाचे नांव काढितां । लोक मजला देतील लाथा । मी तो आलों फेडण्याकरिता । नवस गांजाचा, शेगांवी
॥१९॥ माझ्या नवसाची ती मात । सांगू तरी कवणाप्रत ? । येथें एकही ना दिसत । प्रेमी या शांभवीचा ॥२०॥
जी वस्तू ज्या आवडे खरी । तिचाच तो नवस करी । आणि, मानी सर्वतोपरी । हीच वस्तू उत्तम ॥२१॥ ऐसे
नाना विचार । गोसावी करी साचार । झाला होता परम आतुर । दर्शन घ्याया समर्थांचे ॥२२॥ ते त्याचे
मनोगत । जाणते झालें समर्थ । बोलते झाले इतरांप्रत । आणा काशीचा गोसावी ॥२३॥ तो पहा त्या कोपच्याला ।
आहे बिचारा दडून बसला । हे एकतां आनंद झाला । गोसाव्याला परमावधी ॥२४॥ आणि बोलला मनांत ।
त्रिकालज्ञ हे खरेच संत । मी जें बोललो मनांत । तें सर्व यांनी जाणलें ॥२५॥ ज्ञानेश्वरींत षष्ठाध्यायी । जी
गोष्ट कथिली पाही । कीं स्वर्गलोकीच्या कथा त्याही । समजतात योगीवरा ॥२६॥ त्याचे आलें प्रत्यंतर ।
मला येथें साचार । धन्य धन्य हा साधुवर । त्रिकालज्ञ महात्मा ॥२७॥ न बोलता माझा नवस । जाणतील हे
पुण्यपरुष । त्याचे प्रत्यंतर यावयास । अवधी उरला थोडका ॥२८॥ मंडळींनी गोसाव्याला । पुढें आणोन
उभा केला । तो महाराज वदले तयाला । काढ झोळीची पोटळी ॥२९॥ जी तीन महिनेपर्यंत । रक्षण केलीस
झोळीत । त्या पोटळींचे आज येथ । होवो दे गा पारणे ॥३०॥ गोसावी पदी लागला । गहिवर त्यासी

दाटला । गडबडा लोळूं लागला । बालकापरी स्वामींपुढे ॥३१॥ महाराज म्हणती गोसाव्यास । पुरे आतां उठोन बैस । पोटलीच्या बुटीस । काढ बाहेर झोळीच्या ॥३२॥ नवस केलास ते वेळीं । नाहीं लाज वाटली । आणि, आतां का ही लाविली । चाळवाचाळवी निरर्थक ॥३३॥ गोसावी होता महाधूर्त । तो बोलला भीत भीत । जोडोनिया दोन्ही हात । ऐसें नम्र वाणीनें ॥३४॥ मी बुटी काढितों । नवस आपुला फेडितों । परि मागणें मागतो । एक ते द्या दीनाला ॥३५॥ आठवण माझ्या बुटीची । नित्य राहावी आपणा साची । हीच इच्छा मानसींची । आहे ती पूर्ण करा ॥३६॥ तुम्हां बुटीचे प्रयोजन । नाही हें मी जाणतो पूर्ण । परी बालकाची आठवण । राहाया बुटी स्वीकारा ॥३७॥ भक्त जी जी इच्छा करीत । ती ती ज्ञाता पुरवीत । अंजनीचा वृत्तान्त । आणा मनीं आपुल्या ॥३८॥ अंजनी होती वानरी । तिनें प्रार्थिला त्रिपुरारी । की तुम्हीं यावें माझ्या उदरी । वानर होऊन शंकरा ! ॥३९॥ ते हरानें मानिलें । महारुद्र पोटीं आले । अंजनीचे पुरविले । मनोरथ चंद्रमौळींनीं ॥४०॥ तेथें शंकराकारण । आड ना आलें वानरपण । तेवी माझ्या बुटीची आठवण । राहाया ती तें स्वीकारा ॥४१॥ त्यांतून तुम्ही कर्पूरगौर । साक्षात आहा शंकर । म्हणून बुटीचा अव्हेर । करू नको दयाळा ! ॥४२॥ ज्ञानवळी शंकराने । म्हटले आहे इज कारणे । ही इतरा आणील उणें । परि भूषण तुम्हांला ॥४३॥ महाराज किंचित् घोटाळले । परि अखेर होय म्हणाले । माय पुरवी बालक लळे । वेडेवाकुडे असले जरी ॥४४॥ गोसाव्याने बुटी काढली । हातावरी घेवोन धुतली । चिलमींत घालून पाजिली । पुण्यपुरुष गजानना ॥४५॥ ऐसा बुटीचा वृत्तान्त । कथिलासे कारणासहित । तो आणून ध्यानांत । विचार करणें प्रत्येकी ॥४६॥ कांही दिवस राहोन । गेला गोसावी निघोन । आपणां धन्य मानोन । रामेश्वराकारणें ॥४७॥ ऐसी

गांजाची पडली प्रथा । ते ठायीं तत्त्वतां । परी व्यसनाधीनता । नच आली समर्थतें ॥४८॥ पद्मपत्राचियेपरी । ते अलिस होते निर्धारी । नये कोणांस त्याची सरी । खरेच अती थोर ते ॥४९॥ वेद-क्रत्त्वा अस्खलित । उदात्त-अनुदात्त स्वरांसहित । कधी म्हणाव्या मुखी सत्य । कधी त्याचें नांव नसे ॥५०॥ वेदाक्षरें पडतां श्रवणीं । साशंक व्हावे वैदिकांनी । याच एका अनुमानी । गजानन होते ब्राह्मण ॥५१॥ कधीं गवयासमान । अन्य अन्य रागांतून । एकाच पदातें गाऊन । दाखवावें निजलीलें ॥५२॥ ‘चंदन चावल बेल की पतीया’ । प्रेम भारी या पदा ठाया । ते आनंदात येवोनिया । वरच्यावरी म्हणावे ॥५३॥ कधीं गणगणाचें भजन । कधीं धरावे नुसतें मौन । कधीं राहावे पडून । शय्येवरी निचेष्टित ॥५४॥ कधी वागावें पिशापरी । कधी भटकावे कांतारी । कधी शिरावें जाऊन घरीं । एखाद्याच्या अवचीत ॥५५॥ असो, त्या शेगांवात । जानराव देशमुख विख्यात । होता त्याचा प्राणान्त । व्हावयाचा समय आला ॥५६॥ व्याधी शरीरी बळावली । शक्ती पार निघून गेली । प्रयत्नांची कमाल केली । वैद्यांनी ती आपुल्या ॥५७॥ नाडी पाहोन अखेर । आसा कळविला समाचार । प्रसंग आहे कठीण फार । नसे आशा वांचण्याची ॥५८॥ आम्ही प्रयत्न केले अती । परी यश ना आले तिळरती । यांना आतां घोंगड्यावरती । काढोन ठेवा हेंच बरें ॥५९॥ ते ऐकता अवघे आस । दुःख करिती अत्यंत । जानरावा आम्हांप्रत । सोडून तूं जाऊं नको ॥६०॥ तुझ्याप्रीत्यर्थ नवस केले । नाना दैवतालागी भले । परी न कोणी पावले । हाय हाय रे दुर्दैवा ॥६१॥ वैद्याने टेकिले हात । प्रयत्न झाले कुंठित । आता अखेरच्या यत्नाप्रत । करोन पाहूं एक वेळां ॥६२॥ बंकटलालाचिये घरीं । आहेत एक साक्षात्कारी । त्यांच्या योगे शेगांव नगरी । झाली प्रती पंदरपूर ॥६३॥ साधूने आणिल्या मनांत । काय एक नाही होत । सच्चिदानंद

बाबाप्रत । ज्ञानेश्वरांनी उठविलें ॥६४॥ त्याचे पाहूं प्रत्यंतर । जा जा कोणी जोडा कर । नका करूं रे उगा उशीर । वेळ अंतसमयाची ॥६५॥ ते ऐकोन एक आस । आला बंकट सदनाप्रत । जानरावाची हकीकत । बंकटलाला कथन केली ॥६६॥ जानराव देशमुखाचा । समय अंतकाळाचा । आला आहे जवळी साचा । म्हणून आलो तुम्हांकडे ॥६७॥ महाराजांचे चरणतीर्थ । द्या कृपा करोनी मजप्रत । ते तीर्थ नोहे अमृत । होईल वाटे जानरावा ॥६८॥ बंकटलाल म्हणे त्यावरी । ही गोष्ट न माझ्या करीं । तुम्ही करावी अत्यादरीं । विनवणी आमुच्या वडिलाला ॥६९॥ जैसें त्याने सुचविलें । तैसे आसे तात्काळ केलें । भवानीरामा विनविलें । द्याया तीर्थ समर्थाचे ॥७०॥ भवानीराम सज्जन । होता मनाचा दयाळू पूर्ण । दुसऱ्याचें दुःख ऐकून । सज्जन तेच विव्हळ होती ॥७१॥ प्याल्यामध्यें भरून पाणी । समर्थाच्या लाविले चरणीं । आणि, केली विनवणी । तीर्थ देतो जानरावा ॥७२॥ समर्थे तुकविली मान । तीर्थ पाजिले नेऊन । जानरावाकारण । घरघर घशांची बंद झाली ॥७३॥ हात हालवूं लागला । किंचित् डोळा उघडिला । उतार पडूं लागला । तीर्थ-प्रभावे देशमुखासी ॥७४॥ तो पाहता प्रकार । आनंदले नारी-नर । सत्पुरुषाचा अधिकार । आला कळून सर्वासी ॥७५॥ मग औषधी बंद केली । तीर्थीं भिस्त ठेविली । ज्या योगें लाभती झाली । आरोग्यता जानरावा ॥७६॥ आठ दिवसांमाझारी । जानराव झाला पहिल्यापरी । भवानीरामाचिये घरीं । आला दर्शना समर्थाच्या ॥७७॥ पहा संतांचे चरण तीर्थ । साधनांत झाले अमृत । संत न ते साक्षात् । देव कलीयुगीचे ॥७८॥ येथें एक ऐसी शंका । उत्थान पावे सहज देखा । श्रीगजाननासारिखा । संत होता शेगांवी ॥७९॥ मग तो तेथे असतांना । गेले न पाहिजे कोणी जाणा । यमाजी पंताचीया सदना । परि हाच आहे कुर्तक ॥८०॥ संत मृत्यू

ना टाळिती । निसर्गाप्रिमाणे वागती । परि संकटातें वारिती । अगांतुक असल्यास ते ॥८१॥ सच्चिदानन्दबाबासी । ज्ञानेशें उठविलें नेवाशासी । परि ते अखेर आळंदीसी । देह ठेविते झाले हो ॥८२॥ याचें रहस्य इतुकेचि आहे । हे गंडांतर टाळिती पाहे । तें टाळणे कांहीच नोहे । अशक्य संत पुरुषाला ॥८३॥ मृत्यूचे तीन प्रकार । आहेत जगी साचार । त्यांची नांवे क्रमवार । देतो तुम्हां कारणे ॥८४॥ आध्यात्मिक, आधिभौतिक । आणि तिसरा तो आधिदैविक । त्या तिघांमाजी बलिष्ठ देख । आध्यात्मिक मृत्यू असे ॥८५॥ आधिभौतिकाची तयारी । कुपथ्यानें होते खरी । नाना प्रकारच्या शरीरी । व्याधी निर्माण होतात ॥८६॥ त्यांचा जोर झाल्यावर । मृत्यू येतो अखेर । त्या मृत्यूचा परिहार । करितां येतो औषधीनें ॥८७॥ मात्र औषधी देणारा । शास्त्रज्ञ असला पाहिजे पुरा । औषधीचा पसारा । आहे अवगत जयासी ॥८८॥ ऐसा वैद्य भेटल्यास । आधिभौतिकाचा होय नाश । तैसे आधिदैविकास । नवस-सायास घालविती ॥८९॥ हे गंडांतर रूपाचें । मृत्यू दोन प्रकारचे । भौतिक आणि दैविक साचे । हे आहेत ख्यात जगीं ॥९०॥ मृत्यू जो कां आध्यात्मिक । तो कवणाच्यानें न टळे देख । पाहा अर्जुनाचा बालक । कृष्णासमक्ष पडला रणीं ॥९१॥ तैसा जानरावाचा । मृत्यू गंडांतर स्वरूपाचा । होता तो टाळिला साचा । समर्थ तीर्थ देवोनिया ॥९२॥ म्हणजे, गंडांतरा कारण । निवारिती साधुचरण । तेंच आले घडोन । शेगांवामाझारीं ॥९३॥ कांहीं मृत्यू नवसांनी । टाळिता येती या जनीं । परी तो नवस श्रद्धेनी । केला पाहिजे विबुध हो ॥९४॥ श्रद्धा पूर्ण असल्यावरी । तीच मृत्यू टाळी खरी । श्रद्धाच अवघ्या माझारीं । सर्व बाजूंनी श्रेष्ठ असे ॥९५॥ चरण तीर्थ साधूंचें । ते ही टाळी मृत्यू साचे । वरील दोन प्रकारचे । परी तो ‘साधू’ पाहिजे ॥९६॥ साधू असल्या वेषधारी । ऐसी न होय गोष्ट खरी । माती न होय

कस्तुरी । हें ध्यानी असूँ द्या ॥१७॥ षड्विकार धुतल्याविना । अंगी साधुत्व येईना । आणि साधुविण होईना । अघटित कृत्य केव्हांही ॥१८॥ म्हणून बहुरूप्याकारण । जपणे आहे अवश्य जाण । उगीच पाहून पिवळेपण । सोने पितळेस मानून नका ॥१९॥ गजानन नव्हते वेषधारी । ते पूर्ण साक्षात्कारी । म्हणून तीर्थानें झाली बरी । व्याधी जानरावाची ॥२०॥ देशमुख बरा झाल्यावर । भंडारा घातिला थोर । साधू-प्रीत्यर्थ साचार । बंकटलालाचिये घरीं ॥१॥ तीर्थे देशमुख बरा झाला । परी स्वामींशी पेच पडला । त्यांनी मनासी विचार केला । तो ऐका येणे रिती ॥२॥ कडकपणा धरल्याविना । ही उपाधी टळेना । स्वार्थसाधू प्रापंचिकांना । साधुत्वाची चाड नसे ॥३॥ त्या दिवसापासून । आणूं लागलें अवसान । स्वामी महाराज दयाघन । वरपांगी कडक झाले ॥४॥ हा त्यांचा कडकपणा । असह्य झालां इतरांना । परी त्यांच्या भक्तांना । कांही न त्याचे वाटले ॥५॥ जेवीं नरसिंह अवतार । इतरांसी वाटला क्रूर । परी कयाधूचा कुमार । मुळीं न भ्याला त्या रूपा ॥६॥ वाघीण इतरा भयंकर । परी तिचे जें का असेल पोर । तें तिच्याच अंगावर । निर्भयपणे क्रीडा करी ॥७॥ असो, आता गोष्ट दुसरी । सांगतो मी तुम्हां खरी । कस्तुरीच्या शेजारी । बसल्या माती मोल पावे ॥८॥ चंदनाचा शेजार । असला थोडा बहुत हिवर । वासित होतो साचार । हा न्याय निसर्गाचा ॥९॥ वासित हिवर झालेला । चंदन मानील आपणाला । तरी त्याच्या फजितीला । पारावार न राही पुढे ॥११०॥ जेथें ऊंस निपजतो । तेथेंच निवङुंग उगवतो । जेथें मोगरा वाढतो । तेथेंच येतो पिंगूळ ॥११॥ जेथें साधू-सज्जन । तेथेंच मैंद निर्माण । हिरे-गारा एकवटून । खाणीमाजी राहाती ॥१२॥ स्थान एक म्हणून । किंमत नाही समान । तेज हिन्याचे, हिन्यालागून । भूषवी न गारेला ॥१३॥ गर ती गारच राही । पायाखाली तुडविली

जाई । ऐसी स्थिती कधी न येई । अमोलिक हित्याला ॥१४॥ श्रीगजाननाचें सन्निधि । ऐसाच होता एक मैंद । संतसेवा हाच मद । अंगी ज्याच्या भरला असे ॥१५॥ तो सेवा करी वरी वरी । भाव निराळा अंतरी । मिठाई पेढे सावरी । समर्थाच्या नांवावर ॥१६॥ भक्तगणांस ऐसे म्हणे । मी समर्थकृपेचें पोसणे । प्रत्येक काम माझ्याविणे । होत नाहीं ये ठायां ॥१७॥ मी कल्याण समर्थाचा । अत्यंत आहे आवडीचा । कधीं न खाली जावयाचा । शब्द माझा त्यांच्यापुढे ॥१८॥ चिलीम त्यांची मीच भरी । खाण्या-पिण्याची तयारी । निजांगे मीच करी । अत्यंत मी आवडीचा ॥१९॥ ऐसे लोकांस सांगतसे । आपला सवरात करीतसे । त्या अधमाचें नांव असे । माळी विठोबा घाटोळ ॥२०॥ महाराज स्वयंमेव शंकर । हा बनला नंदिकेश्वर । हमेशा करी गुरुगुर । आल्या-गेल्या भक्तांवरी ॥२१॥ ते अंतर्ज्ञानांनी । जाणिले सर्व समर्थानी । कौतुक केले एके दिनीं । तें ऐका विबुध हो ॥२२॥ परस्थ काहीं मंडळी । शेगांवी दर्शना आली । तो मूर्ती होती निजलेली । समर्थाची शय्येवर ॥२३॥ हिया कुणाचा होईना । जागे करण्या समर्थाना । मंडळींस होती जाणा । त्वरा पुढे जाण्याची ॥२४॥ ते कुजबुज करूं लागले । विठोबाला विनवते झाले । विठोबा, आम्हां पाहिजे गेलें । येथून आतांच परगांवा ॥२५॥ काम निकडीचें आहे फार । कैसा करावा विचार । महाराज तों शय्येवर । असती निद्रिस्त जाहले ॥२६॥ त्यांचे दर्शन घेतल्याविना । आमचा पाय निघेना । हे अवघड काम होईना । तुझ्यावांचून ये ठायीं ॥२७॥ तूं समर्थाच्या शिष्यांत । मुख्य धोरणी महाधूर्त । तुला आम्ही जोडितों हात । एवढें काम करावे ॥२८॥ ऐसा त्या स्तुतीनी । विठोबा फुगून गेला मरीं । त्यानें जाऊन तत्क्षणीं । महाराजांसी उठविले ॥२९॥ मंडळींचे काम झालें । परी संकट ओढवलें । घाटोळ विठोबावरी भले । कर्म जैसें, तैसें फल ॥१३०॥

समर्थाच्या हाती काठी । एक होती भली मोठी । तीच त्यांनी घातली पाठी । त्या विठोबा माळ्याच्या ॥३१॥
 म्हणती बेटा माजून गेला । आपुली स्थिती विसरला । या लुच्च्याने आरंभीला । उघड उघड व्यापार कीं ॥३२॥
 मला लावितों उपाधी । घंटे आणून बांधितो मठीं । घुमारे घाली कधी कधी । ऐसा अती नीच हा ॥३३॥ त्या
 घुमाच्याचें बक्षीस । घे मी देतो तुला खास । तुजवरी केल्या कृपेस । होईन प्रभुचा अपराधी ॥३४॥ सोमला
 साखर मानूं नये । विषा जवळ करूं नये । तस्करासी लेखूं नये । निज कंठीचा ताईत ॥३५॥ ऐशा रीतीं
 ठोकला । छड्या खालीं घाटोळाला । विठोबा तो पळाला । पुनः न आला मागुती ॥३६॥ खरे जे कां असती
 संत । ते ते ऐसेंच करितात । ढोंगी मात्र जातात । अशाचिया करांमध्ये ॥३७॥ म्हणजे, अधिकारांवाचून ।
 ढोंगी बैसती होऊन । संत, नादीं लावण्या जन । ऐसे प्रकार किती तरी ॥३८॥ मतलबी त्यांना साथ देती । उदो
 उदो त्यांचा करिती । भलभलते सांगताती । साक्षात्कार ढोंग्यांचे ॥३९॥ तेणे दोघांचे काम होई । अपार पैसा
 मिळविला जाई । परी ही प्रथा बरी नाही । समाज जाईल रसातला ॥१४०॥ खरे जे का असती संत ।
 ईश्वराचे निःसीम भक्त । त्यांना न मुळी आवडत । सान्निध्य त्या षंढांचे ॥४१॥ पतिव्रतेसी शेजार । कसबिणीचा
 कां पटणार ? । सोन्याप्रती अलंकार । काय शोभती कथलाचे ? ॥४२॥ संत शठातें राखिती । परी न त्याला
 महत्त्व देती । ती जगांतील एक व्यक्ती । कृतकर्म भोगण्या आली असे ॥४३॥ ऐसे मानसीं समजून । त्या
 विषयी धरिती मौन । जेवी निवङ्गालागून । स्थान भूमी देते हो ॥४४॥ मोगरा, निवङ्ग आणि शेर । ही
 जमिनीचीं लेकरं । परि किंमतीचा प्रकार । निरनिराळा तो तिघांचा ॥४५॥ मोगच्याचे संरक्षण । करिती
 निवङ्गाचे दहन । चिलटांसाठी बांधून । शेर ठेविती दारावरी ॥४६॥ तेवीं संत भूमीवरी । रक्षण अवघ्यांचे

करिती जरी । किंमतीमाजीं ठेविती परी । गुणांप्रमाणे भेद पहा ॥४७॥ नशीब विठोबा घाटोलाचें । अती खडतर होतें साचें । पाय लाभून साधूचें । दैवे दूर झाले की ॥४८॥ जरी तो नां ढोंग करितां । तरी योग्यतेप्रती चढता । संतांची ती योग्यता । त्यानें मुळीं ना जाणिलीं ॥४९॥ कल्पवृक्षाच्या तळवटीं । बसून इच्छिली गारगोटी । वा मागितली करवंटी । कामधेनूपासून ॥१५०॥ ऐसे न कोणी करावें । संतापासीं राहून बरवें । तेथें विचारा ठेवावें । अहर्निशी जागृत ॥५१॥ हा दासगणू विरचित । श्रीगजानन विजय ग्रंथ । तारक होवो भवाब्धीत । अवघ्या भाविकांकारणे ॥१५२॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ तृतीयोध्यायः समाप्त ॥

अध्याय चौथा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे सर्वसाक्षी सर्वेश्वरा । नीलकंठा गंगाधरा । महांकाल त्र्यंबकेश्वरा । श्रीओंकारा पाव
मशी ॥१॥ तूं आणि रुक्मिणीश । एक तत्त्व आहां खास । तोय-वारी म्हटल्यास । काय जलीं भेद होतो ?
॥२॥ तैसी तुमची आहे स्थिती । तंतोतंत जगत्पती । जैसी ज्याची मानेल मती । तैसा तो तुज बाहत ॥३॥
अनन्यभावें बाहतां । तूं पावसी आपुल्या भक्तां । माता न धरी निष्टुरता । आपल्या वत्साविषयीं कधीं ॥४॥
मी तुझे अजाण लेकरू । नको माया पातळ करू । तूं साक्षात् कल्पतरू । इच्छा पूर्ण करी हरा ॥५॥ बंकटलालाचे
घरांत । असता स्वामी समर्थ । प्रकार एक अघटीत । आला ऐसा घडोनी ॥६॥ वैशाख शुद्ध पक्षासी । अक्षय-
तृतीयेचिया दिवशीं । पितरार्थ उदककुंभासी । देती श्राद्ध करोनिया ॥७॥ अक्षयतृतीयेचा दिवस । वन्हाडातील
लोकांस । विशेष वाटे प्रत्येकांस । मोठा सण मानिती हा ॥८॥ त्या दिवशीं काय झाले । तें पाहिजे श्रवण
केले । महाराज पोरांत बैसले । कौतुके लीला करावया ॥९॥ बालकां म्हणती गजानन । चिलीम द्यावी
भरून । तंबाखूची मजकारण । विस्तव वरी ठेवोनिया ॥१०॥ सकाळपासून ऐसाच बसलों । चिलीम मुळी
नाही प्यालो । त्यामुळे हैराण झालों । भरा चिलीम मुलांनो ! ॥११॥ ऐसी आज्ञा ऐकतां भली । पोरे अवधी
आनंदली । चिलीम भरू लागली । तंबाखू आंत घालुनिया ॥१२॥ विस्तवाचा तपास केला । तो न सदनीं
मिळाला । कां की चूल पेटण्याला । अवकाश होता विबुध हो ॥१३॥ पोरे चित्तीं विचार करती । आपापसांत

निश्चिती । कशी करावी यासी युक्ती । विस्तव पाहिजे चिलमीला ॥१४॥ मुले पाहून चिंतातुर । बंकट करी मधुरोत्तर । अरे, जानकीराम सोनार । आहे वेटाळी आपुल्या ॥१५॥ त्याच्याकडे तुम्ही जावे । विस्तवासी मागून घ्यावे । दुकान ते चालण्या बरवें । विस्तव लागतो आधीं त्या ॥१६॥ आधी पेटते बागेसरी । त्याच्यापुढे दुकानदारी । ही सोनाराची रीत खरी । आहे ठावे की तुम्हांला ॥१७॥ पोरांनी तें ऐकलें । जानकीरामाकडे आले । विस्तव मागूं लागले । समर्थाच्या चिलमीस ॥१८॥ जानकीराम रागावला । लेंकरांसी बोलतां झाला । अक्षयतृतीयेच्या सणाला । दे न कोणां विस्तव मी ॥१९॥ पोरे म्हणाली त्यावर । जोडोनी आपले दोन्ही कर । नको करू हा अविचार । विस्तव पाहिजे समर्थाला ॥२०॥ महाराज श्रीगजानन । देवाचेही देव जाण । त्यांच्या चिलमीकारण । विस्तव हा जातसे ॥२१॥ साधुप्रती कांही देतां । तेथे अशुभाची नसे वार्ता । उगीच व्यावहारिक कथा । सांगत आम्हां बसूं नको ॥२२॥ आम्ही आहो मुलें लहान । तूं मोठा आमच्याहून । ऐसें साच असून । हे न कैसें कले तुला ? ॥२३॥ विस्तव तूं देशील जरी । भाग्य येईल तुझ्या घरीं । चिलीम पिऊन तृप्त जरी । झाले गजानन महाराज ॥२४॥ तें सोनारे न ऐकिले । अद्वातद्वा भाषण केलें । ज्याचे जवळ मरण आले । त्याचे पाय खोलाकडे ॥२५॥ सोनार म्हणे बालकांसी । गजानन कशाचा पुण्यराशी ? । त्या चिलमीबहादूरासी । साधू म्हणून सांगू नका ॥२६॥ गांजा-तंबाखू पीत बसतो । नम गांवात हिंडतो । वेड्यापरी चाळे करितो । पितो पाणी गटाराचें ॥२७॥ जात-गोत नाही त्याला । ऐशा वेड्यापिशाला । मी साधू मानण्याला । नाहीं मुळी तयार ॥२८॥ बंकटलाल खुळावला । नाढी त्याच्या लागला । नाही देत विस्तवाला । मी तयाचे चिलमीसी ॥२९॥ तो आहे ना साक्षात्कारी । मग विस्तव कशाला पाहिजे तरी ? । आपुल्या कर्तृत्वें कां न करी । विस्तवाते

निर्माण ? ॥३०॥ साधू नाथ जालंदर । पीत होते चिलीम फार । परि विस्तवासाठी घर घर । ना हिंडले कदा ते ॥३१॥ जा जा उभे न राहा येथ । विस्तव ना मिळे तुम्हांप्रत । नाही मला किंमत । त्या तुमच्या पिशाची ॥३२॥ पोरे विन्मुख परत आली । महाराजांसी निवेदिली । हकीकत जी कां झाली । सोनाराचे दुकानात ॥३३॥ ती ऐकतां हास्यवदन । करिते झाले दयाघन । नाहीं आपणां प्रयोजन । मुळींच त्याच्या विस्तवाचें ॥३४॥ ऐसे म्हणोनी घेते झाले । चिलीम आपुल्या हातीं भले । बंकटलालासी बोलले । काडी एक वरती धरीं ॥३५॥ बंकट म्हणे गुरुराया । थोडे थांबा परम सदया । विस्तव देतो करूनिया । काडी घासून आतां मी ॥३६॥ काडी घासल्यावाचूनी । कदां न प्रगटे अग्री । म्हणून केली विनवणी । ती मनांस आणा समर्था ॥३७॥ महाराज बोलले त्यावर । उगी न करी चरचर । नुसती काडी धरणे वर । तिला मुळींच घासूं नको ॥३८॥ बंकटलालें तैसें केलें । नुसत्या एका काडीस धरिले । चिलमीचिया वरती भले । समर्थ आज्ञा म्हणून ॥३९॥ तों काय झाला प्रकार । ऐका तुम्ही श्रोते चतुर । प्रगट झाला वैश्वानर । काडी नुसती धरतां वरी ॥४०॥ काडीप्रती विस्तवाचा । अंशही नव्हता साचा । हा प्रभाव शक्तीचा । महाराजांच्या लोकोत्तर ॥४१॥ काडी तैसीच राहिली । चिलीम ती ही पेटली । कशाचीही नाहीं उरली । जरूर खन्या साधूला ॥४२॥ याचें नांव साधुत्व । उगीच नव्हतें थोतांड मत । आतां सोनाराचे घरांत । काय झाले तें ऐका ॥४३॥ या अक्षयतृतीयेला । मान विशेष चिंचवण्याला । जेवीं वर्ष प्रतिपदेला । महत्व निंबफुलांचे ॥४४॥ असो, भोजना बैसली पंगत । चिंचवणे वाढले द्रोणांत । तो प्रकार ऐसा अघटीत । घडून आला तो ऐका ॥४५॥ त्या चिंचवण्यामाझारी । अळ्या दिसल्या नानापरी । बुजबुजाट झाला भारी । किळस वाटली सर्वांना ॥४६॥ लोक उठले पात्रावरून ।

अवघ्या अन्नाते टाकून । सोनार बसला अधोवदन । कारण कांही उमजेना ॥४७॥ चिंचवण्याच्या संगे भलें ।
 अवघे अन्न वायां गेलें । मग त्या कोडें उमगलें । ऐसें व्हाया मीच कारण ॥४८॥ मी न साधूसी विस्तव दिला ।
 त्याचा प्रत्यय तात्काळ आला । गजाननाची अगाध लीला । मी न खचित जाणिली ॥४९॥ गजानन जाह्नवी
 नीर । मी त्या मानिले थिलूर । गजानन राजराजेश्वर । मी त्या भिकारी मानिलें ॥५०॥ त्रिकालज्ञ गजानन । मी
 त्या मानिलें वेडा पूर्ण । कल्पतरुकारण । मी बाभूल मानिली ॥५१॥ गजानन हा चिंतामणी । मी लेखिली
 गार जाणी । गजानन हा कैवल्यदानी । मी ढोऱ्या मानिला हो ॥५२॥ हाय हाय रे दुर्देवा । त्वां कैसा साधिला
 दावा । माझ्या हातून संतसेवा । होवो ना तूं दिलीस ॥५३॥ मसी असो हा धिक्कार । मी भारभूत साचार ।
 जन्म पावलों भूमीवर । द्वय पायांचा पशू मी ॥५४॥ आज माझ्या भाग्यकाळीं । बुद्धी कशी चळती झाली ।
 सुयोगाची दवडिली । वेळ आलेली म्यां करें ॥५५॥ कांही असो आता जाऊं । समर्थांचे पाय पाहूं । पदीं
 त्यांच्या अनन्य होऊं । क्षमा मंतूची मागावया ॥५६॥ ऐसा विचार करूनी । सर्वे घेऊनी चिंचवणी । बंकट-
 लालाच्या सदनी । आला हकीकत सांगावया ॥५७॥ अहो शेटजी बंकटलाला । आज माझा घात झाला ।
 पाहा या चिंचवण्याला । आंत किडे पडले बहु ॥५८॥ माणसें उठलीं उपोषित । तेणे झाला श्राद्धघात । हे
 ऐसें व्हावया कृत्य । माझा मीच कारण असे ॥५९॥ आज सकाळीं चिलिमीला । मी नाहीं विस्तव दिला ।
 पोरे मागत असतां भला । समर्थांच्या चिलिमीस्तव ॥६०॥ त्याचेंच हें आहे फल । चिंचवणी नासलें सकळ ।
 ते ऐकून बंकटलाल । बोलूं लागला येणे रिती ॥६१॥ तुम्ही न चिंचोके पाहिले । ते असतील किडलेले ।
 म्हणून हे नासते झाले । तुमचें चिंचवणी वाटे मला ॥६२॥ सोनार म्हणे ऐसी शंका । शेटजी तुम्ही घेऊं नका ।

नवी चिंच होती देखा । मग चिंचोके किडके कसे ? ॥६३॥ जी मी चिंच फोडिली । तिचीं टरफलें अजून पडलीं । चिंचोक्यांची रास झाली । मर्जी असल्या पाहा चला ॥६४॥ आतां इतुकीच विनंती । आहे शेठजी तुम्हांप्रती । मला नेऊन पायावरती । घाला शीघ्र समर्थाच्या ॥६५॥ क्षमा मंतूची मागेन । अनन्यभावें करून । साधू दयेचे परिपूर्ण । सागर मूळचेच आहेत कीं ॥६६॥ समर्थापुढे भीत भीत । जानकीराम गेला त्वरित । घातलें त्यानें दंडवत । अष्टांगेसी समर्था ॥६७॥ आणि म्हणाला, ‘दयाघना !’ । तुला येवो माझी करूणा । मी अपराध केले नाना । त्यांची क्षमा करावी ॥६८॥ तूं साक्षात् उमानाथ । नांदसी या शेगांवांत । ज्याची होती मजला भ्रांत । ती त्वां आज निवटीली ॥६९॥ माझे अपराधरूपीं अवघे तृण । जाळीं कृपाकृशाने करून । समर्था, आजपासोन । मी ना टवाळी तुझीं करी ॥७०॥ जी शिक्षा आज केली । तेवढीच मजसी पुरे झाली । तूं अनाथांचा आहेस वाली । आतां अंत पाहूं नको’ ॥७१॥ महाराज बोलले त्यावर । खोटें न सांगे तिळभर । तुझें चिंचवणी आहे मधुर । किडे न पडले त्यामध्यें ॥७२॥ ते ऐकतां अवघ्यांनीं । पाहिले तें चिंचवणी । पहिला प्रकार मावळोनी । गेला होता तेधवां ॥७३॥ अवघ्यांप्रती आश्वर्य झालें । समर्थाचें महत्व कळलें । हां हां म्हणतां पसरलें । वृत्त हे त्या गांवामध्ये ॥७४॥ ज्यांच्या त्यांच्या तोंडीं मात । हीच निघूं लागली सत्य । कस्तुरीचा नाहीं येत । वास झांकाया कवणातें ॥७५॥ चंदु मुकीन नांवाचा । गृहस्थ एक शेगांवाचा । निःसीम भक्त समर्थाचा । त्याची कथा ऐका ही ॥७६॥ श्रोते ज्येष्ठ मासांत । सभोवार बसले भक्त । अती आदरें जोडोन हात । दृष्टी ठेवून पायांवरी ॥७७॥ कोणी आंबे कापिती । कोणी फोडी हातात देती । कोणी पंख्याने घालिती । वारा समर्थाकारणे ॥७८॥ कोणी वाटिती खडीसाखर । कोणी गळ्यात घालिती हार ।

कोणी चंदन थंडगार । लाविती अंगी साधूंच्या ॥७९॥ तयीं महाराज म्हणाले चंदूला । हे आंबे नकोत मला । दोन कान्होले उतरंडीला । आहेत तुझ्या ते आण जा ॥८०॥ चंदू बोले कर जोडोन । आता कान्होले कोटून ? । इच्छा असल्या तळून । ताजे आणितो गुरुराया ॥८१॥ तई महाराज वदले वाचें । नाही कारण ताज्याचें । पाहिजेत तुझ्या उतरंडीचे । कान्हवले मज खावया ॥८२॥ जा वेळ करूं नको । उगीच सबबी सांगू नको । गुरुपाशीं बोलूं नको । खोटें वेड्या यत्किंचित् ॥८३॥ त्या मुकीन चंदूप्रतीं । लोक अवघे बोलती । जा ये पाहून शीघ्रगती । खोटी न होय संतवाणी ॥८४॥ चंदू घराप्रती गेला । कांतेस पुसं लागला । दोन कान्हवले उतरंडीला । आहेत काय रंभोरू ? ॥८५॥ तैं बोले अंगना । होऊन गेला एक महिना । आता कान्हवले आपल्या सदना । मिळतील कशाचे ? ॥८६॥ अक्षयतृतीया दिवशी भलें । कान्हवले मी पतिराया केले । ते न आतां राहिलें । संपून गेले त्याच दिनीं ॥८७॥ मर्जी असल्या नवे करिते । समर्थास्तव तळून देते । ही पहा मी ठेवितें । कढई नाथा चुलीवर ॥८८॥ तुम्ही थांबा क्षणभर । सामान अवघें तयार । नको पाहण्या बाजार । कान्हवल्याच्या साहित्यासी ॥८९॥ चंदू बोले त्यावरी । ताजे नकोत सुंदरी । जे तूं उतरंडीमाझारी । दोन ठेविले तेच दे ॥९०॥ समर्थानी ऐसेंच कथिले । तेंच मी तुज निवेदिले । आठवण करून चांगले । पहा कांहीं येधवां ॥९१॥ ऐसें ऐकतां पतिवचन । कांता गेली घोटाळून । करूं लागली शोधन । कान्हवल्याचे चित्तांतरी ॥९२॥ कान्हवल्याचा शोध करितां । आठवण झाली तत्त्वतां । उघड म्हणे थांबा नाथा । सत्य गिरा समर्थाची ॥९३॥ दोन कान्हवले होते उरले । ते मी उतरंडीस ठेविले । त्यांचे स्मरण नाही उरलें । सगळ्या महिन्यांत मजलागीं ॥९४॥ त्यास महिना होऊन गेला । असेल बुरसा वरी आला । ते खाण्याच्या उपयोगाला । राहिले नसतील अणुमात्र ॥९५॥

ऐसें बोलून तात्काळ उठली । उतरंड सर्व धांडोळली । कान्हवले ते ठेवलेली । कळशी होती खापराची ॥९६॥
 आंत जो पाहिले न्याहाळून । तो दृष्टी पडले तिच्या दोन । कान्हवले जे सुकोन । गेले होते थोडके ॥९७॥
 बुरसा मुळींच नाहीं आला । श्रोते, त्या कान्हवल्याला । बद्दा संतवाणीला । नाहीं लागला कधीं जगीं ॥९८॥
 कान्हवल्यातें पाहोन । उभयतांचें हर्षले मन । धन्य साधू गजानन । महासमर्थ सिद्धयोगी ॥९९॥ चंदु कान्हवले
 घेऊन आला । समर्थासी अर्पिता झाला । लोक करती आश्र्याला । त्याच्या कृतीतें पाहून ॥१००॥ लोक
 म्हणती गजानन । खचित असती त्रिकालज्ञ । भूत भविष्य वर्तमान । यांसी अवघे कळतसे ॥१॥ चंदूच्या
 त्या कान्हवल्यासी । सेविते झाले पुण्यराशी । राम, शबरीच्या बोरांशी । जेवीं झाला भक्षिता ॥२॥ शेगांवच्या
 दक्षिणेसी । चिंचोली गांव परियेसी । तेथील एक रहिवासी । माधव नामें विप्र होता ॥३॥ वय ज्याचे साठावर ।
 अवयव झाले क्षीण फार । तरुणपणीं संसार । हेच होते ब्रह्म ज्याचें ॥४॥ प्रारब्धाच्या पुढारी । कोण जातो
 भूमीवरी ? । ब्रह्मदेवे जी कां खरीं । लिहिली अक्षरें तेंच होय ॥५॥ माधवासी न कोणी उरले । कांता-पुन्न
 मरून गेले । म्हणून विरक्त जाहले । मन तयाचे संसारी ॥६॥ जी का होती चीजवस्त । ती अवधी केली फस्त ।
 म्हणे आतां माझी गत । होईल कैशी देव-देवा ? ॥७॥ म्यां, हमाधुमीचा संसार केला । तो आतां अवधा
 निमाला । आठविले कधी नाहीं तुला । एक क्षणाही दीनबंधो ! ॥८॥ आतां माझा वाली कोण ? । दीनदयाला
 तुजवांचून । माझे हें अरण्यरुदन । तुजविण देवा कोण ऐके ? ॥९॥ ऐसा अनुताप धरून पोटीं । शेगांवी
 आला शेवटीं । गजाननाच्या द्वारवंटी । हट्ट धरून बैसला ॥१०॥ आरंभिलें उपोषण । अन्नपाण्यातें त्यागून ।
 वदनीं वदे नारायण । खंड न पडे तयाला ॥११॥ ऐशापरी एक गेला । दिवस परी नाहीं उठला । तई महाराज

वदले तयाला । हें करणे उचित नसे ॥१२॥ हेच हरीचे नामस्मरण । कां न केले मागे जाण । प्राण देहातें सोडून । जातां वैद्य बोलाविसी ॥१३॥ तरुणपणीं ब्रह्मचारी । म्हातारपणीं करिसी नारी । अरे वेळ गेल्यावरी । नाहीं उपयोग साधनाचा ॥१४॥ जें करणे तें वेळेवर । करावे की साचार । घर एकदा पेटल्यावर । कूप खणणे निरर्थक ॥१५॥ ज्या कन्यापुत्रासाठीं । तूं केलीस आटाआटी । ते अवघें गेले शेवटी । टाकोनिया तुजलागी ॥१६॥ अशाश्वताचें पोषण । केलें शाश्वता विसरून । त्या कर्माची तुजलागून । फळें भोगणे भाग असे ॥१७॥ ती फळें भोगल्याविना । सुटका तुझी होईना । दे हा टाकून हट्टीपणा । विवेक कांही करी मनीं ॥१८॥ ते न माधवे ऐकिलें । हट्टासी ना सोडिलें । यत्ल लोकांचे वायां गेलें । त्यासी भोजन घालण्याचें ॥१९॥ शेगांवचा कुलकणीं । करूं लागला विनवणी । भोजनास चला सदनीं । अन्नाविण राहूं नका ॥२०॥ तें ही म्हणणे माधवाला । नाहीं पटलें तसाच बसला । समर्थाच्या सान्निध्याला । नाम घेत हरीचें ॥२१॥ रात्र झाली दोन प्रहर । तमें आक्रमिले अंबर । निशीचा तो शब्द किर । होऊं लागला वरच्यावरी ॥२२॥ आसपास कोणी नाही । ऐसें पाहून केले काहीं । कौतुक ते लवलाही । स्वामी गजाननांनीं ॥२३॥ रूप धरिले भयंकर । दुसरा यमाजी भास्कर । ‘आ’ पसरून माधवावर । धांवून आलें भक्षावया ॥२४॥ तेणे माधव पळाला । घेऊन आपला जीव भला । धडकीं भरली चित्ताला । छाती उडे धडधड ॥२५॥ बुडबुडा आला तोंडासीं । शब्द फुटेना वाचेसी । ऐशा पाहोन स्थितीसी । समर्थे धरिले सौम्य रूप ॥२६॥ आणि, बोलले गर्जॉन । हेंच का तुझें धीटपण । तूं काळाचें भक्ष्य जाण । असाच खाईल काळ तुला ॥२७॥ त्याची चुणूक दाखविली । पुढची स्थिती जाणविली । तेथे पळाया नाहीं उरली । यमलोकांत जागा तुला ॥२८॥ माधव ऐसें ऐकतां ।

झाला विनयें बोलतां । यमलोकाची नको वार्ता । तेवढी माझी टाळा हो ॥२९॥ नको नको हे जीवित । द्या
धाडून वैकुंठात । हिच विनंती आपणांप्रत । महाराज माझी शेवटची ॥१३०॥ यमलोकी जे दिसणार होतें । ते
तुम्हीं दाविलें येथें । आतां या लेकरातें । यमलोकीं धाडूं नका ॥३१॥ माझ्या पातकांच्या राशी । आहेत जरी
बहुवशी । परी त्या जाळणें तुम्हांसी । नाही मुळीं अशक्य ॥३२॥ कांही सुकृत पदरीं होतें । म्हणून पाहिलें
तुम्हांतें । संतभेटी ज्याला होतें । यमलोक ना तयासी ॥३३॥ ऐसें ऐकतां भाषण । समर्थे केलें हास्यवदन ।
महापतीता पावन । साधूच एक करिती की ॥३४॥ श्रीमन्नारायण—नारायण । ऐसेंच माधवा करी भजन । जवळ
आले तुझें मरण । आतां गाफील राहूं नको ॥३५॥ किंवा, अजून वांचण्याची । आस आहे तुला साची । ती
असल्यास आयुष्याची । वाढ तुझ्या करितों मी ॥३६॥ माधव म्हणे गुरुराया । नको मला आयुष्य सदया ।
ओखटी ही प्रपंचमाया । त्यांत पुन्हा गोवूं नको ॥३७॥ ‘तथास्तु’ ऐसें महाराज वदले । तूं जे मागसी ते मीं
दिलें । आतां तुला नाही उरलें । जन्मास येणे भूमीवर ॥३८॥ ऐशा रीती दोघांचा । संवाद गुप्त स्वरूपाचा ।
झाला त्या वर्णण्या वाचा । नाही माझी समर्थ ॥३९॥ इहलोकीचें देहभान । माधवाचे निमाले जाण । कित्येक
बोलूं लागले जन । उपवासे फिरलें मस्तक ॥१४०॥ म्हणून, वेडेचार करी । जनकल्पना नानापरी । उठत्या
झाल्या त्या अवसरीं । त्या किती म्हणून वर्णाव्या? ॥४१॥ असो, माधवाचें देहावसान । समर्थासन्निधि झाले
जाण । चुकले त्याचें जन्ममरण । गजाननाच्या कृपेने ॥४२॥ असो, एक्या समयीं भली । समर्थाची इच्छा
झाली । ती त्यांनीं निवेदिली । आपल्या शिष्यवर्गातें ॥४३॥ वैदिक ब्राह्मण बोलवा । मंत्रजागर येथे करवा ।
वेद, श्रवणे देव—देवा । आनंद होतो अतिशय ॥४४॥ पन्हे, पेढे, बरफी, खवा । भिजल्या डाळीस मीठ लावा ।

एकेक रुपया तो द्यावा । घनपाठीं ब्राह्मणाते ॥४५॥ ऐसें भाषण ऐकिले । शिष्य विनवूं लागले । ऐसे वैदिक नाही उरले । या आपल्या शेगांवी ॥४६॥ सांगाल तो करू खर्च । परी अडचण आहे हीच । ब्राह्मण मिळविण्याची साच । आमचा उपाय याते नसे ॥४७॥ महाराज म्हणाले त्यावरी । करा उद्यां तयारी । ब्राह्मण धाडील श्रीहरी । तुमच्या वसंतपूजेला ॥४८॥ मग काय विचारतां । अवघे हर्षलें तत्त्वतां । झाली तयारी हां हां म्हणतां । रुपये शंभर झाले जमा ॥४९॥ सामान सर्व आणिले । चंदनाचे उटणे केलें । आंत केशर कालविलें । तैसा आणखी कापूर ॥१५०॥ दोन प्रहरचे समयाला । ब्राह्मण आले शेगांवाला । जे पदक्रम जटेला । जाणत होते विबुध हो! ॥५१॥ थाटांत वसंतपूजा झाली । ब्राह्मणमंडळी आनंदली । दक्षिणा घेऊन गेली । अन्य ग्रामाकारणे ॥५२॥ संतांच्या जे मरीं येत । तें तें पुरवी रमानाथ । कमी न पडे यत्किंचित । ऐसा प्रभाव संतांचा ॥५३॥ बंकटलाल प्रती वर्षी । व्रत हें चालवी अती हर्षी । अजून परी शेगांवासी । वंशज त्याचे करिती हें ॥५४॥ हा दासगणू विरचित । श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ । साधकासी दावो पथ । विमलशा हरिभक्तीचा ॥१५५॥

॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ चतुर्थोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय पाचवा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे अज-अजित-अद्वया । सच्चिदानन्दा करुणालया । दासगणू लागला पाया । आता अभय असूं दे ॥१॥ मी हीन-दीन-पातकी नर । नाही कोणता अधिकार । सर्व बाजूंनी लाचार । आहे मी देव-देवा ॥२॥ परी अत्यंत हीनावरी । थोर सर्वदा कृपा करी । पाहा अंगी लाविली खरी । विभूती श्रीशंकराने ॥३॥ तो हीनांचा हीनपणा । थोरां न आणी कमीपणा । हे जाणोन नारायणा । गणू हा ठेवा संग्रही ॥४॥ सर्व लाड लेकरांचे । माता ती पुरवी साचे । आहे दासगणूचे । ओझे सर्व तुळ्या शिरीं ॥५॥ जैसे करशील तैसे करी । परी दया असूं दे अंतरी । देवा तुळ्या बळावरी । दासगणूच्या सान्या उड्या ॥६॥ गजानन असता शेगांवी । यात्रा येई नित्य नवी । ती कोठवरी वर्णावी ? । पार न लागे तियेचा ॥७॥ महिमा तो वाढला फार । म्हणून गजानन साधूवर । ती उपाधी करण्या दूर । भटकूं लागले काननीं ॥८॥ महिना-महिना तिकडेच राहावे । वाटेल तेथेच बैसावे । कोणाशी उमगू न घावें । चरित्र आपुले येतुलेंही ॥९॥ श्रोते, एका समयासी । महाराज पिंपळगांवासी । गेले तेथे गोष्ट कैसी । झाली ते अवधारा ॥१०॥ त्या पिंपळगांवाच्या शिवारांत । होते एक अरण्यांत । शंकराचे मंदिर सत्य । जुने-पुराणे हेमाडपंती ॥११॥ ऐशा त्या मंदिरी । येते झाले साक्षात्कारी । बैसले शिवाच्या गाभारी । लावोनिया पद्यासन ॥१२॥ गुराखी त्या गांवचे । आपापले कळप गुरांचे । घेऊनिया निघाले साचे । अस्तमानी गांवाकडे ॥१३॥ मंदिरापुढे तत्त्वतां । एक लहान ओढा होता । तेथे पाणी पाजण्या

करितां । गुरे गुराखी पातले ॥१४॥ कोणी सहज मंदिरात । गेले वंदण्या शिवाप्रत । तो तेथे पाहोन समर्थ ।
 आश्चर्यचकित जाहले ॥१५॥ मुले म्हणती या मंदिरी । कोणी न पाहिला आजवरी । पुरुष बसलेला निर्धारी ।
 अस्तमानाचे समयाला ॥१६॥ कांही गुराखी बाहेर आले । इतरां बोलावूं लागले । कांही तेथेंच बैसले ।
 सत्युरुषाचे समोर ॥१७॥ परी साधू बोलेना । डोळे मुळीच उघडीना । याचे कारण कळेना । त्या गुराखी अर्भकांसी
 ॥१८॥ कोणी म्हणती थकलेला । हा साधू दिसतो भला । शक्ती मुळी नुरली त्याला । बोलावयाकारणे ॥१९॥
 कोणी म्हणती उपवासी । असावा निश्चयेसी । थोडी भाकर तयासी । देऊं आपण खावया ॥२०॥ ऐसे म्हणून
 भाकर । धरली मुखासमोर । भाविक मुळची गुराखी पोरं । हलवूं लागली समर्थाला ॥२१॥ परी साधू हालेना ।
 मुखीं शब्द बोलेना । म्हणून साच्या गुराख्यांना । नवल वाटले विशेष ॥२२॥ गुराखी आपसात बोलती ।
 याची मुळीं न कळे स्थिती । जरी मेला म्हणावा निश्चिती । तरी आहे बसलेला ॥२३॥ अंग ना झाले थंडगार ।
 ऊन आहे साचार । या वरून हा जिवंत नर । आहे यांत शंका नको ॥२४॥ कोणी म्हणे असेल भूत । मायावीं
 रूप दावित । कोणी म्हणे हे तर सत्य । शिवापुढे ना भूत येई ॥२५॥ कोणी म्हणती स्वर्गीचा । देव हा असावा
 साचा । लाभ त्याच्या दर्शनाचा । झाला, आपणा हेंच भाग्य ॥२६॥ याचे आतां पूजन । करू अवघे आपण ।
 जा स्नानालागून । पाणी आणा ओढ्याचें ॥२७॥ पोरे गेलीं ओढ्यावरी । गेळ्यामध्ये^१ आणिले वारी^२ ।
 परमभावे पायांवरी । घालिते झालें समर्थाच्या ॥२८॥ कोणी वन्यपुष्पे आणिलीं । माळ त्यांची तयार केली ।
 कंठामध्ये घातिली । गुराख्यांनी साधूच्या ॥२९॥ कोणी कांदाभाकर । नैवेद्यार्थ साचार । दिली ठेवून समोर ।

एका वडाच्या पानावरी ॥३०॥ गुराख्यांनी केलें नमन । आदरें भाव धरून । कांही वेळ केले भजन । पुढे बसून समर्थाच्या ॥३१॥ ऐसा आनंद चालला । तो गुराखी एक बोलला । अरे वेळ बहु झाला । चला आतां गांवाकडे ॥३२॥ दिवस गेला मावळून । कां न आलीं रानातून । मुले गुरांना घेऊन । ऐसे लोक म्हणतील की ॥३३॥ कदाचित आपणांसी । पाहण्यां येतील काननासी । तान्ही वासरे घरासी । लागली असतील हुंबरावया ॥३४॥ या साधूची हकीकत । आपण सांगू गांवात । शहाण्या वडील माणसांप्रत । म्हणजे येईल कळून की ॥३५॥ ते अवघ्यांसीं मानवले । गुराखी सर्व निघून गेले । गांवामाजीं कळविलें । मंदिराचे अवघे वृत्त ॥३६॥ पुढे, श्रोते प्रातःकाळीं । आली गांवची मंडळी । समर्थासी पाहण्या भली । गुराख्यांच्या बरोबर ॥३७॥ जैसा काल होता बैसला । तैसाच आता पाहिला । भाकरीसी ना स्पर्श केला । ती जशीच्या तशीच आहे की ॥३८॥ म्हणू लागले गांवकरी । हा योगी पुरुष कोणी तरी । आहे बैसला मंदिरी । सांप्रत या शंकराच्या ॥३९॥ कोणी ऐसे बोलले । शिव पिंडीच्या बाहेर आले । आपणा दर्शन द्याया भले । चला नेऊं या गांवात ॥४०॥ हा समाधी उतरील । तेव्हां कांहीं बोलेल । ही उतरण्या आहे वेळ । त्याला त्रास देऊं नका ॥४१॥ बंगाल देशी जालंदर । बारा वर्षे झाले स्थिर । समाधीच्या जोरावर । गर्टेमाजी ख्यात हे ॥४२॥ ऐसी भवती न भवती झाली । एक पालखी आणविली । त्यांत उचलून ठेविली । समर्थाची मूर्ती पाहा ॥४३॥ ग्रामांतील नारीनर । अवघे होते बरोबर । पुढे वाजंत्र्यांचा गजर । होत होता विबुध हो! ॥४४॥ मधून-मधून तुळशीफुले । पौर टाकीत होते भले । समर्थाचे अंग झाले । गुलालानें लाली-लाल ॥४५॥ घंटाघड्याले वाजती । लोक अवघे भजन करिती । जय जय योगिराज मूर्ती । ऐसे उंच स्वराने ॥४६॥ मिरवणूक आली गांवात । मारुतीच्या

मंदिरात् । बसविले आणून सद्गुरुनाथ । एका भव्य पाटावरी ॥४७॥ तोही दिवस तैसाच गेला । मग लोकांनी विचार केला । आपण करू स्तवनाला । उपाशी बसून यांच्यापुढे ॥४८॥ ऐसा जो ते विचार करिती । तो आले देहावरती । श्रीगजानन सद्गुरुमूर्ती । मुगुटमणी योग्यांचे ॥४९॥ मग काय विचारतां । आनंद झाला समस्ता । प्रत्येक स्त्री-पुरुष ठेवी माथा । स्वामीचिया चरणांवरी ॥५०॥ नैवेद्याची धूम झाली । ज्यानें त्यानें आणिलीं । पात्रें ती वाढून भलीं । मारुतीच्या मंदिरांत ॥५१॥ त्या अवघ्यांचा स्वीकार । समर्थे केला थोडाफार । हाळोपाळीत साचार । ही वार्ता श्रुत झाली ॥५२॥ पुढे दुसऱ्या मंगळवारी । पिंपळगांवचे गांवकरी । आले बाजारा निर्धारी । शेगांवाकारणे ॥५३॥ ते शेगांवच्या लोकांसी । सहज बोलले प्रेमेसी । आमच्याही गांवासी । आला एक अवलिया ॥५४॥ अवलिया थोर अधिकारी । प्रत्यक्ष आहे श्रीहरी । धन्य पिंपळगांव नगरी । पाय लागले साधूचे ॥५५॥ आम्ही तया योगीवरा । कोठें न जाऊ देऊ खरा । निधी चालत आला घरा । त्यातें कोण दवडी हो! ॥५६॥ शेगांवचे बाजारात । जिकडे तिकडे हीच मात । बंकटलाला झालें श्रुत । वर्तमान तें अवलियाचें ॥५७॥ बंकटलाल पत्नीसहित । गेला पिंपळगांवांत । समर्थासी जोडोन हात । विनवू लागला नाना परी ॥५८॥ आत्ता येतो म्हणून । निघून गेलात आपण । त्यास झाले पंधरा दिन । याचा विचार करा हो ॥५९॥ गुरुराया तुम्हाविण । भणभणीत दिसे सदन । शेगांवचे अवघे जन । चिंतातुर झाले हो ॥६०॥ गाडी आणिली आपणासाठीं । चला शेगांवी ज्ञानजेठी । मायलेका होणे तुटी । हे काही बरे नसें ॥६१॥ कित्येक दयाळा आपुले भक्त । राहिले असती उपोषित । त्या शेगांव शहरांत । नित्य दर्शन घेणारे ॥६२॥ तुम्ही न आल्या शेगांवी । मी ही तनू त्यागीन बरवी । आमुची सांगा पुरवावी । आळ कोणी गुरुवर्या? ॥६३॥

बंकटलाल ऐसे वदले । महाराज गाडीवरी बसले । शेगांवासी निघाले । पिंपळगांवा सोडून ॥६४॥ जैसा
मार्गे गोकुळाला । न्याया कृष्णा, अक्रूर आला । तैसा बंकटलाल भासला । अक्रूर पिंपळगांवातें ॥६५॥
पिंपळगांवच्या लोकांप्रती । बंकटलाल समजाविती । नका होऊं दुःखित चित्ती । जाती न कोठें लांब साधू
॥६६॥ वाटेल तेव्हां दर्शना यावें । हेतु आपुलें पुरवावें । जेथल्या तेथे असूं द्यावें । या अमोल मूर्तीला ॥६७॥
बहुतेक पिंपळगांवाचा । बंकटलाल साहुकार साचा । मनोभंग साहूचा । करण्या कुळांची छाती नसे ॥६८॥
चुरमुऱ्याचे लाडू खात । पिंपळगांव बसले स्वस्थ । महाराज बसून गाडीत । जाऊं लागले शेगांवा ॥६९॥
पर्थीं जातां गुरुमूर्तीं । बोलली बंकटलालाप्रती । ही कां साहूची होय रीती । माल दुसऱ्याचा बळे न्यावा! ॥७०॥
मशीं यावया तुझ्या घरीं । भय वाटते अंतरीं । तुझ्या घरची नाहीं बरी । रीत हें मी पाहतों ॥७१॥ लक्ष्मी जी
लोकमाता । महाविष्णूची होय कांता । जिची अगाध असे सत्ता । तिलाही त्वां कोँडिले ॥७२॥ तेथे माझा
पाड कोण? । म्हणून गेलो पळोन । जगदंबेचे पाहून । हाल, माझे चित्त भ्याले ॥७३॥ ऐसे ऐकता हंसू आले ।
बंकटलालाप्रती भलें । विनयानें भाषण केलें । ते ऐका सावचित्तें ॥७४॥ बंकट बोले गुरुनाथा । माझ्या
कुलपा न भ्याली माता । आपुला वास तेथे होता । म्हणून झाली स्थिर ती ॥७५॥ जेथे बाळ तेथे आई । तेथे
दुज्याचा पाड काई? । आपुल्या पायापुढें नाहीं । मला धनाची किंमत ॥७६॥ तेच माझे धन थोर । म्हणून
आलों इथवर । माझे न उरले आतां घर । तें सर्वस्वी आपुलें ॥७७॥ घरमालकाकारण । शिपाई आडवी
कोठून? । जैसे तुमचे इच्छील मन । तैसेच तुम्ही वागावें ॥७८॥ इतकीच माझी विनंती । शेगांवी असो वस्ती ।
धेनू काननाते जाती । परी येती घरी पुन्हां ॥७९॥ तैसेच तुम्ही करावें । अवघ्या जगां उद्धरावें । परी आम्हां न

विसरावे । शेगांवी यावे वरचेवर ॥८०॥ ऐसी समजूत घालून । शेगांवीं आणलें गजानन । तेथें कांही दिवस राहून । निघून गेले पुनरपि ॥८१॥ ती ऐकावी तुम्हीं कथा । सांगतो मी इथे आतां । अडगांव नामे ग्राम होता । एक तया वळ्ड प्रांतीं ॥८२॥ त्या ग्रामाकारण । जाया निघाले दयाघन । प्रातःकाळीं चुकवून । नजर शेगांवकरांची ॥८३॥ महाराजांची चालगती । वायुचिया समान होती । अंजनीतनय मारुती । आला काय वाटे पुन्हां ॥८४॥ मास होतां वैशाख । सोळा कलांनीं तपे अर्के । क्वचित् कोठें न राहिले उदक । ऐसा प्रखर उन्हाळा ॥८५॥ माध्यान्हीच्या समयाला । अकोली गांवापासी आला । हा योगयोगेश्वर साधु भला । श्रीगजानन महाराज ॥८६॥ तो काय घडले वर्तमान । समर्थासी लागली तहान । करिती चौफेर अवलोकन । तो उदक कोठें दिसेना ॥८७॥ अंगावाटे चालल्या धारा । घामाच्या त्या एकसरां । अधरोष्ठ तो सुकला खरा । उदकाविण समर्थाचा ॥८८॥ ऐशा दुपारच्या अवसरीं । भास्कर नामे शेतकरी । घालीत होता पाळी खरी । आपुल्या त्या शेताला ॥८९॥ शेतकन्याची पाहतां स्थिती । हे अवघ्यांत मुख्य असती । कृषीवल हा निश्चिती । अन्नदाता जगाचा ॥९०॥ अंगी ऐसें मोठेपण । परी सोशी यातना दारूण । बिचाऱ्यांना ऊन तहान । सोसणे भाग असे की ॥९१॥ त्या अकोलीच्या शिवारांत । जलाचे दुर्भिक्ष अत्यंत । एक वेळा मिळेल घृत । परि अभाव पाण्याचा ॥९२॥ आपणांते प्यावयासी । भास्करानें शेतासी । आणिले खापराच्या घागरीसी । उदक होते गावांतून ॥९३॥ पाठीशी ती भाकर । डोई जलाची घागर । ऐसा होता प्रकार । शेतामाजीं येण्याचा ॥९४॥ ती घागर झुडपाखालीं । होती भास्करे ठेविली । त्या ठिकाणी स्वारी आली । भास्करा, जल मागावया ॥९५॥ समर्थ म्हणती भास्कराला । तहान बहुत लागली मला । पाणी दे बा प्यावयाला । नाही ऐसें म्हणून को ॥९६॥ पुण्य

पाणी पाजण्याचें । आहे बापा थोर साचें । पाण्यावाचून प्राणाचें । रक्षण होणे अशक्य ॥१७॥ धनिक पाणपोया घालिती । हमरस्त्याच्या पथावरती । याचें कारण शोध चित्तीं । म्हणजे येईल कळोन ॥१८॥ भास्कर बोले त्यावर । तू नंगा-धूत-दिगंबर । तुला दांडग्या पाजिता नीर । पुण्यलाभ कशाचा? ॥१९॥ अनाथ-पंगू-दुबळ्यांसाठीं । त्या पुण्याच्या शोभती गोष्टी । वा जो समाजहितासाठीं । झटे त्यासी साहृ करा ॥२०॥ ऐसे शास्त्राचें आहे वचन । तुळ्यासारख्या मैंदाकारण । आम्ही पाजिता जीवन । तें उलटे पाप होय ॥२१॥ भूतदयेच्या तत्त्वे भला । सर्प कोणी कां पोसला? । वा जागा चोरट्याला । देती सदनी काय कोणी? ॥२२॥ तू भीक मागून घरोघर । केलेस पुष्ट शरीर । भारभूत साचार । झालास आपुल्या कृतीने ॥३॥ मीं माड्यासाठीं घागर । आणिली सकाळीं डोक्यावर । त्या आयत्या पिठावर । रेघोट्या तू ओढूं नको ॥४॥ तुला ना देणार पाणी । नको करूं रे विनवणी । जा जा करी येथोनी । काळे आपले चांडाळा ॥५॥ तुळ्यासारखे निरुद्योगी । जन्मले आमच्यात जागजागीं । म्हणून झालों अभागी । आम्ही चहूं खंडांत ॥६॥ हे भास्कराचें भाषण । समर्थानी ऐकून । थोडें करूनी हास्यवदन । निघोन गेले तेथोनिया ॥७॥ थोड्या दूर अंतरावर । एक होती साच विहीर । तिकडे धांव अखेर । घेतली स्वामीरायांनी ॥८॥ स्वामी तिकडे जाऊं लागता । भास्कर झाला बोलतां । उच्च स्वरे, ‘वेड्या वृथा । तिकडे कशाला जातोस? ॥९॥ ती कोरडी ठणठणीत । आहे विहीर जाण सत्य । पाणी या एका कोसांत । नाहीं कोठें जाण पिशा’ ॥११०॥ समर्थ बोलले त्यावरी । ही सत्य तुळी वैखरी । विहिरीत पाणी नाही जरी । परी करितों प्रयत्न ॥११॥ तुळ्यासारिखे बुद्धिमान । जलाने होती हैराण । ते मी नयनीं पाहून । स्वस्थ ऐसा बसलों जरी ॥१२॥ तरी समाजहितासाठीं । काय मी केली

सांग गोष्टी । साहृ होतो जगजेठी । हेतु शुद्ध असल्यावर ॥१३॥ समर्थ आले विहिरीपाशीं । तो थेंब नाही तियेशीं । हताश होऊन वृक्षापाशी । बैसले एका दगडावर ॥१४॥ डोळे मिटून केले ध्यान । चित्ती सांठविला नारायण । जो सच्चिदानंद दयाघन । दीनोद्भाव जगद्गुरु ॥१५॥ समर्थ म्हणती देव-देवा । हे वामना-वासुदेवा । प्रद्युम्ना-राघवा । हे विद्वला नरहरी! ॥१६॥ देवा ही आकोली । पाण्यांवाचून त्रस्त झाली । वोलही न राहिली । कोठेच देवा विहिरीतून ॥१७॥ मानवी यत्न अवघे हरिले । म्हणून तुजला प्रार्थिले । पाव आतां जगन्माऊले । पाणी दे या विहिरीला ॥१८॥ तुझी करणी अघटीत । जे न घडे ते घडविसी सत्य । मांजरे जळत्या आव्यांत । पांडुरंगा! तूं रक्षिली ॥१९॥ प्रलहाद भक्त करण्या खरा । स्तंभी प्रगटलास जगदोद्भारा । बारा गांव वैश्वानरा । भक्षिले त्वां गोकुळांत ॥२०॥ कर नखाग्रीं धरिला गिरी । तूंच की रे मुरारी । तुझ्या कृपेची न ये सरी । जगत्रयीं कवणास ॥२१॥ दामाजीपंत ठाणेदार । त्याच्यासाठी झालास महार । चोरख्यासाठीं ओढिलीं ढोरं । पांखरे रक्षिलीं माळ्याचीं ॥२२॥ उपमन्यूसाठीं भला । क्षीरसमुद्र तुवां दिला । तहान नामदेवाला । मारवाडांत लागली जैं ॥२३॥ तैं तुम्ही कौतुक केलें । निर्जलता प्रांतीं भलें । नाम्यासाठीं भरविलें । जल हें आण ध्यानांत ॥२४॥ ऐसें विनवितां ईश्वरा । विहिरीलागीं फुटला झरा । उफाळ्याचा साजिरा । विहीर भरली क्षणामध्यें ॥२५॥ साहृ झाल्या जगन्नाथ । काय एक ना तें होत । ईश्वरी सत्ता अगाध सत्य । जे ना घडें तेंच घडवी ॥२६॥ तेथ पाणी समर्थ प्याले । तें भास्कराने पाहिलें । चित्त त्याचें घोटाळलें । कांहीं नच चाले तर्क त्याचा ॥२७॥ वर्षे झाली द्वादश । जल नाहीं या विहिरीस । तिलाच एका घटकेस । यानें जलमय केली कीं ॥२८॥ यावरून हा कोणीतरी । खचित आहे साक्षात्कारी । बळेच फिरतो पिशापरी । हें आता समजलें ॥२९॥ शेतींचे काम

सोडून । भास्कर आला धांवून । धरिता झाला दृढ चरण । मुखें स्तोत्र आरंभिले ॥१३०॥ हे नरदेहधारी परमेश्वरा । हे दयेच्या सागरा । लेंकरासी कृपा करा । अर्भक मी तुमचें असें ॥३१॥ तुम्हांते ना जाणून । मी बोललों टाकून । आतां पस्तावा झाला पूर्ण । क्षमा त्याची करा हो ॥३२॥ टाकून बोलतां गौळणी । रागावला ना चक्रपाणी । दयाळा बाह्य वेषांनी । तुझ्या मजला ठकविले ॥३३॥ त्याचे तूंच निरसन । केले चमत्कार दाखवून । भगवंताचे देवपण । कृतीनेच कळले की ॥३४॥ तैसा तुझा अधिकार । केवढा तरी आहे थोर । ते कळले साचार । या जलाच्या कृतीने ॥३५॥ कांही असो सद्गुरुनाथा । मी न सोडी तुम्हां आता । लेकराने भेटतां । मायें कोठें न राहावे की ॥३६॥ खोटी ही प्रपंच माया । आले आज कळोनीया । आता परते न लोटा या । दीना अर्भकाकारणे ॥३७॥ भास्करासी समर्थ म्हणती । ऐसा न होई दुःखित चित्ती । आतां घागर डोक्यावरती । गांवातून आणूं नको ॥३८॥ तुझ्यासाठीं हे जीवन । विहिरींत केले निर्माण । आता कशाची नुरली वाण । मग कां प्रपंच टाकिशी ? ॥३९॥ पाणी आलें तुझ्याकरितां । बगीचा तो लाव आतां । भास्कर म्हणे गुरुनाथा । हें आमीष दावूं नका ॥१४०॥ माझा निश्चय हीच विहीर । कोरडी ठणठणीत साचार । होती दयाळा आजवर । थेंब नव्हता पाण्याचा ॥४१॥ ती विहीर फोडण्याला । तुम्हीच हा प्रयत्न केला । साक्षात्काराचा लाविला । सुरुंग खडक फोडावया ॥४२॥ तेणे हा फुटला खडक । भावाचे लागले उदक । आतां मळा निःशंक । भक्तिपंथाचा लावीन मी ॥४३॥ वृत्तीच्या मेदिनीठायी । फळझाडें ती लावीन पाही । सन्नीतीची माझे आई । तुझ्या कृपेकस्त्रुन ॥४४॥ सत्कर्माची फुलझाडें । लावीन मी जिकडे तिकडे । हे क्षणैक बैलवाडे । यांचा संबंध आतां नको ॥४५॥ पहा श्रोते संतसंगती । क्षणैक घडतां भास्करांप्रती । केवढी झाली उपरती । याचा

विचार करा हो ॥४६॥ खञ्चा संतांचे दर्शन । आगळें सर्व साधनाहून । तुकारामें केले वर्णन ॥ ‘संतचरणरजा’चे अभंगी ॥४७॥ तो अभंग पहावा । चित्ती विचार करावा । आणि त्याचा अनुभव घ्यावा । निजहिताकारणे ॥४८॥ पाणी लागले विहिरीस । ही वार्ता आसपास । पसरतां जन दर्शनास । धावूं लागले स्वामींच्या ॥४९॥ मधूचा लागता सुगावा । जैशा मक्षिका घेती धांवा । वा साखरेचा पाहून ख्वा । मुंग्या येती धांवून ॥५०॥ तैसे श्रोते तेथ झाले । लोक अपार मिळाले । विहिरीचे पाणी पाहिले । पिऊन त्यांनी तेधवां ॥५१॥ उदक निर्मळ-शीत-मधुर । गोड अमृताहून फार । करूं लागले जयजयकार । गजाननाचा लोक सारे ॥५२॥ असो, पुढे भास्करासहित । अडगांवासी न जातां परत । महाराज आले शेगांवांत । श्रीगजानन सिद्धयोगी ॥५३॥ स्वस्ति श्रीदासगणू विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ । होवो जगासीं आदर्शभूत । संतमहिमा जाणावया ॥५४॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ पंचमोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय सहावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे परममंगला श्रीहरी । तुझी कृपा झालीयावरी । अशुभ अवघे जाते दुरी । हा अनुभव संतांचा ॥१॥ त्या संतवाक्यी भरंवसा । मी ठेवून श्रीनिवासा । मंगलाची धरून आशा । तुझ्या दारी पातलो ॥२॥ आतां विन्मुख लावल्यास । त्याचा तुला लागेल दोष । आणि, बद्वा वाक्यास । लागेल की संतांच्या ॥३॥ म्हणोन, हे माधवा ! । अभिमान माझा धरावा । रोष कधी ना करावा । या अजाण लेकरावर ॥४॥ बालकाचे हीनपण । मातेंलागी दूषण । हे मनांत आणून । करणे असेल ते करी ॥५॥ असो, बंकटलाला घरी । राहिली समर्थाची स्वारी । तयी अपूर्व एक घडली खरी । गोष्ट श्रोते ती ऐका ॥६॥ गांवाचिया दक्षिणेस । बंकटलालाच्या मळ्यांस । महाराज गेले एक दिवस । कणसें मक्याचीं खावया ॥७॥ बहुत मंडळी बरोबरी । कणसें खाया आली खरी । विहिरीपासीं तयारी । केली कणसें भाजण्याची ॥८॥ विहीर होती धनत्तर । पाणी जिला अपरंपार । गर्द छायेचे वृक्ष थोर । जवळ होते चिंचेचे ॥९॥ आगट्या पेटल्या एकसरां । अजमासे हो दहा-बारा । तेणे डोंब झाला खरा । गगनोदरी धूमाचा ॥१०॥ त्या योगे ऐसे झाले । आग्यामोहोळ लागलेले । चिंचवृक्षावरी भलें । त्याच्या माशा उठल्या की ॥११॥ त्या माश्या उठतां क्षणीं । मंडळी गेली पळोनी । कणसें ठिकाणच्या ठिकाणी । मक्याची ती राहिली हो ॥१२॥ त्या आग्यामोहोळांच्या मक्षिका । पसरल्या अवघ्या मळ्यांत देखा । घोंगड्यांचा करून बुरखा । कोणी गेले पळून ॥१३॥ प्राणापरी आवडती । वस्तू नसे हो कोणती । अशा

वेळी समर्थमूर्ती । आसनी होती निर्धास्त ॥१४॥ ते नाही पळून गेले । आसनी आपल्या स्वस्थ बसले । विचार करू लागले । निज चिन्ती माश्यांचा ॥१५॥ माशी तरी मीच झालो । मोहोळ ते ही मीच बनलो । कणसें खाया मीच आलो । कणसें ते ही रूपे माझी ॥१६॥ ऐशा विचारे आनंदात । महाराज राहिले डोलत । अंगावरी असंख्यात । माश्या येऊन बैसल्या ॥१७॥ वाटे पासोडी माश्यांची । समर्थ पांघरले साची । योग्यता ब्रह्मनिष्ठाची । काय वर्णन करावी ? ॥१८॥ माशा चावती वरच्यावरी । परी न तो पर्वा करी । त्यांचे कांटे शरीरी । बोचले असती असंख्यात ॥१९॥ यासी झाला एक प्रहर । भक्त झाले चिंतातुर । बंकटलालाचे अंतर । दुःखे व्याकुळ झाले हो ॥२०॥ कोठून बुद्धी झाली मला । येथे आणिले समर्थाला । कणसें मक्याची खावयाला । मंडळींच्या समवेत ॥२१॥ अशा समर्थालागून । दुःख द्याया मीच कारण । झालो हे कां शिष्यपण । माझे हाय रे दुर्देवा ? ॥२२॥ बंकटलालाने तयारी । पुढे येण्याची केली खरी । हे जाणोन अंतरी । कौतुक केले समर्थाने ॥२३॥ जीवांनो ! जा निघोन । बसा मोहोळी जाऊन । माझ्या बंकटाकारण । तुम्ही न कोणीं चावावें ॥२४॥ जमलेल्या मंडळींत । बंकट हाच निःसीम भक्त । जो माझ्या प्रित्यर्थ । येत आहे धांवोनिया ॥२५॥ ऐसे म्हणतां माश्या गेल्या । मोहोळावरी जाऊन बैसल्या । बंकटलालाने पाहिल्या । त्या आपल्या निजदृष्टीं ॥२६॥ महाराज त्या पाहोनी । बोलते झाले हांसोनी । वा खूप केलीस मेजवानी । आम्हांसी तूं माश्यांची ॥२७॥ अरे, ते जीव विषारी । बैसले माझ्या अंगावरी । माझ्यापासून झाले दुरी । लङ्घूभक्त येधवां ॥२८॥ याचा करी विचार । संकट आल्या कोणावर । कोणी न साहा करणार । एका ईश्वरावांचुनी ॥२९॥ जिलेबी-पेढे-बर्फी खाती । माश्या आल्या पळून जाती । ऐशी जयांची आहे कृती । ते स्वार्थी भक्त निःसंशय ॥३०॥ बंकटलाल मधुरोत्तर ।

करितां झाला त्यावर । महाराज आणवू का सोनार । काटे माश्यांचे काढावया ? ॥३१॥ महापापी मी गुरुराया ।
तुम्हांलागीं त्रास द्याया । आणवितां झालो या ठायां । माश्या किती डसल्या तरी ! ॥३२॥ गांधी अगणित
अंगावर । उठल्या तुमच्या साचार । याचा व्हावया परिहार । उपाय सांगा कोणता ? ॥३३॥ बंकटलालाचे
ऐकिले । वचन, महाराज बोलते झाले । अरे यांत ना कांही अधिक घडलें । डसणे स्वभाव माश्यांचा ॥३४॥
मला त्याची मुळीच बाधा । होणार नाहीं जाण कदा । त्या माशीसूप सच्चिदानंदा । म्यां जाणलें म्हणोन ॥३५॥
माशी तरी तोच झाला । तोच आहे माझा पुतळा । पाण्यानेंच पाण्याला । काय दुखवितां येईल ? ॥३६॥ हे
ऐकतां ब्रह्मज्ञान । बंकटलाल धरी मौन । कांटे काढण्यालागून । बाहिले त्याने सोनारा ॥३७॥ सोनार चिमटे
घेऊन आले । देहास शोधूं लागले । कोठे आहेत कांटे रुतले । मक्षिकेचे पाहावया ॥३८॥ महाराज वदले
तयांना । काय ह्या वंध्यामैथुना । करितसा तुमच्या नयनां ? । कांटे ते ना दिसतील ॥३९॥ ते काढण्या चिमट्याची ।
गती नाहीं मुळीच साची । साक्ष ती ह्या गोष्टीची । मीच दावितो तुम्हांला ॥४०॥ ऐसे म्हणून कौतुक केले ।
वायूलागी रोधून धरिलें । तों कांटे अवधे वरी आले । रुतलेल्या स्थलांतून ॥४१॥ तो पाहतां प्रकार । लोक
आनंदले फार । कळून आला अधिकार । श्रीगजानन स्वार्मींचा ॥४२॥ पुढे कणसें भाजली । अवघ्यांनी ती
ग्रहण केली । अस्तमानी निघून आली । मंडळी निजगृहातें ॥४३॥ असो, पुढे एक वेळां । महाराज गेले आकोटाला ।
आपुल्या बंधूस भेटण्याला । श्रीनरसिंगजी कारणे ॥४४॥ हा कोतश्या अल्लीचा । शिष्य मराठा जातीचा ।
कंठमणी विडुलाचा । भक्तिबलाने झाला असे ॥४५॥ त्या नरसिंगजीचें चरित्र । मी भक्तलीलामृतांत । वर्णिले
आहे इत्थंभूत । आतां ते सांगणे नको ॥४६॥ हे, अकोट नामे नगर । शेगांवाहून साचार । आहे अठरा कोसांवर ।

ईशान्येला परियेसी ॥४७॥ मनोवेगाचा सजवून वारु | निघते झाले सद्गुरु | जे पदनतांचे कल्पतरु | श्रीगजानन महाराज ॥४८॥ अकोटाच्या सान्निध्यासी | एका निबिडतरशा अरण्यासी | नरसिंग राहे अहर्निशी | एकान्तवास सेवावया ॥४९॥ हें निर्जन अवघे अरण्य | महाभयंकर दारुण | निंब-अश्वत्थ-रातांजन | वृक्ष जेथे उदेले ॥५०॥ लता त्या नाना जाती | वृक्षा वेढून बैसल्या असती | तृण वाढले भूमीवरती | सर्प वारुळीं असंख्यात ॥५१॥ ऐशा त्या अरण्यांत | नरसिंगजी जाऊन बसत | म्हणून आले अवचित | समर्थ त्यासी भेटावया ॥५२॥ सारखा भेटे सारख्यासी | पाणीच मिळे पाण्याशीं | विजातीय द्रव्यासी | समरसता होणे नसें ॥५३॥ गजाननासी पाहिले | तेणे चित्त आनंदलें | स्वामी नरसिंगजीचे भलें | तो प्रेमा न वर्णवे की ॥५४॥ एक हरी, एक हर | चालते बोलते परमेश्वर | एक राम, एक कुमर | वसुदेव-देवकीचा ॥५५॥ एक मुनी वसिष्ठ | एक पाराशर ऋषी श्रेष्ठ | एक जान्हवीचा काठ | एक तट गोदेचा ॥५६॥ एक हिरा कोहिनूर | एक कौस्तुभ साचार | एक वैनतेय, एक कुमर | सती वानरी अंजनीचा ॥५७॥ दोघे भेटले एकमेकां | दोघा आनंद सारखा | बैसते झाले आसनीं एका | हितगुज तें करावया ॥५८॥ अनुभव ते आपापले | एकमेकां कथिते झाले | ‘नरसिंगा, तूं उत्तम केले | प्रपंचात राहिलास ॥५९॥ मी त्याग केला तयाचा | स्वीकार करून योगाचा | या सच्चिदानंद तत्त्वाचा | करितां झालो विचार ॥६०॥ या योगाच्या क्रियेंत | गोष्टी होती अघटीत | ज्यांचा मुळीं न लागे अंत | या सामान्य लोकांला ॥६१॥ त्या गोष्टी लपवावया | पिसा बनलो जगा ठायां | उपाधी ते नासावया | वेड बळेंच पांघरलों ॥६२॥ तत्त्व जाणण्याकारण | मार्ग कथिले आहेत तीन | कर्म-भक्ती-योग म्हणून | शास्त्रकारांनी शास्त्रांत ॥६३॥ फल या तिन्हीं मार्गाचें | एकचि आहे अखेरीचे | परी बाह्य स्वरूप त्यांचें | भिन्न-भिन्न असे

की ॥६४॥ योगी योगक्रियेचा । जरी अभिमान वाही साच्या । तरी तयासी तत्त्वाचा । खरा बोध ना होईल ॥६५॥
 योगक्रिया वरुन । अलिस राहावें तयापासून । कमलपत्रासमान । तरीच तत्त्व कळून ये ॥६६॥ याच परी
 प्रपंचाची । स्थिती नरसिंगा आहे साची । आसत्ती कन्या-पुत्रांची । मुळींच राहता कामा नये ॥६७॥ गार
 पाण्यांत रहाते । परी न पाणी शिरूं देते । तैसेंच वागती साचें । या प्रपंचामाझारीं ॥६८॥ यापरी त्वां रहावें ।
 अपेक्षारहित असावें । चित्तांतून ना ढळूं द्यावे । सच्चिदानंद ईशाला ॥६९॥ म्हणजे कांहीच अशक्य नाहीं ।
 तूं, मी आणि शेषशायी । एकरूप आहो पाही । जन जनार्दन भिन्न नसे' ॥७०॥ नरसिंग म्हणती 'बंधुराया!'
 आलास मसी भेटावया । ही तुझी केवढी दया । उपमा याला देण्या नसे ॥७१॥ प्रपंच मुळी अशाश्वत । त्याची
 काय किंमत । दुपारच्या सावलीप्रत । कोण सांग खरें मानी? ॥७२॥ तूं कथिले जयापरी । तैसा वागेन
 भूवरीं । मी, जाण वरच्यावरी । अशीच भेटी द्यावी तुवां ॥७३॥ देह प्रारब्ध जयाचें । असेल ज्या जातीचे ।
 तेच आहे व्हावयाचे । लोकाचारी निःसंशय ॥७४॥ तुम्हां-आम्हांकारणे । जे कां धाडिले ईशानें । तेच आहे
 आपणां करणे । निरलसपणे भूमीवरी ॥७५॥ आतां विनंती इतुकीच खरी । व्यावहारिक भेट वरच्यावरी ।
 देत जावी साजिरी । मी धाकटा बंधु तुझा ॥७६॥ नंदीग्रामा राहिला भरत । रघुपतीची वाट पाहात । तैसाच
 मी या आकोटात । राहून पाहातों वाट तुझी ॥७७॥ तुला येथे यावया । अशक्य कांहीं नाहीं सदया । अवघ्या
 आहेत योगक्रिया । अवगत तुला पहिल्यापून ॥७८॥ पद न लाविता पाण्याप्रत । योगी भरधांव वरुनी पळत ।
 क्षणामाजी फिरून येत । शोधून अवघ्या त्रिभुवना' ॥७९॥ ऐसें हितगुज उभयतांचें । रात्रभरी झालें साचें ।
 भरते आले प्रेमाचे । दोघांचिया संगमीं ॥८०॥ खरे खरे जे कां संत । तेथे हेंच घडून येत । दांभिकांची

होतात । भांडणे पाहून एकमेकां ॥८१॥ दांभिक म्हणूं नये गुरु । ते अवघे पोटभरू । पुरामार्जीं फुटकें तासूं । तारण्यासी समर्थ नसे! ॥८२॥ दांभिकांचा बोलबाला । जरी होतो जगीं भला । तरी त्यागणे आहे त्याला । निवङ्गनिया श्रोते हो! ॥८३॥ संतत्व नाही मठांत । संतत्व नाही विद्वत्तेंत । संतत्व नाही कवित्वांत । तेथें स्वानुभव पाहिजे ॥८४॥ दांभिक मुलाम्याचे सोनें । त्याला सांगा काय घेणे । गृहिणी म्हणून ठेवणे । काय कसबीण सदनात? ॥८५॥ ही संतजोडी साक्षात्कारी । दांभिकतेची साच वैरी । नांदे ज्यांच्या सदैव घरीं । सन्नीती सदाचार ॥८६॥ नरसिंगजीस भेटण्या जाण । काननीं आले गजानन । ऐसें कळले वर्तमान । गुराखीद्वारे आकोटाला ॥८७॥ तें कळतां आनंदले । लोक धावूंलागले । नारळ घेऊन निघाले । पहाया द्वय संतांसी ॥८८॥ एकमेकां ऐसें म्हणती । ‘चला चला रे सत्वर गती । गोदा आणि भागीरथी । संगम पावली काननांत ॥८९॥ त्या भेटरूप प्रयागासी । जाऊं आपण स्नानासी । या महोदय-पर्वणीसी । साधून घेऊं चला हो !’ ॥९०॥ तो इकडे काय झालें । गजानन आधींच निघून गेले । नरसिंगासी पुसून भले । भेट ना झाली पौरासी ॥९१॥ पुढे एकदां गजानन । करीत असता भ्रमण । दर्यापुराच्या सन्निध जाण । येतें जाहले शिष्यांसह ॥९२॥ दर्यापुराच्या शेजारी । शिवर गांव निर्धारी । असे चंद्रभागेच्या तीरीं । व्रजभूषणा वास जेथें ॥९३॥ श्रोते ही चंद्रभागा । पंढरीची नाहीं बघा । ही लहानशी एक गंगा । पयोष्णीला मिळणारी ॥९४॥ या शिवर गांवात । व्रजभूषण नामे पंडित । चार भाषा अवगत । होत्या श्रोते जयाला ॥९५॥ कीर्ती ज्याच्या विद्वत्तेची । वन्हाडी पसरली साची । याला भक्ती भास्कराची । आत्यंतिक असे हो ॥९६॥ प्रत्यही चंद्रभागेवर । स्नान करी साचार । उदयास येता दिनकर । अर्ध्य त्यासी देतसे ॥९७॥ पंच पंच उषःकाला । व्रजभूषण उठे भला । सारून प्रातर्विधीला ।

अरुणोदयीं स्नान करी ॥१८॥ ते ही शीतोदकांनी । ऐसा कर्मठ परी ज्ञानी । मानमान्यतां विद्वज्जनीं । ज्याची होती विशेष ॥१९॥ त्या शिवर गांवाला । योगीराज फिरत आला । वाटे तपाचें द्यावयाला । फल त्या व्रजभूषणासी ॥२०॥ चंद्रभागेच्या वाळवंटी । हा बैसला ज्ञानजेठी । समोर नदीचिया कांठी । आले व्रजभूषण स्नानाला ॥२॥ ती प्रभातीची वेळा पाही । प्रकाशिल्या दिशा दाही । कुकुटाचा आवाज येई । वरचेवरी ऐकावया ॥२॥ चातक-भारद्वाज पांखरे । जाऊं लागली अत्यादरे । भास्करासी सामोरे । पूर्व दिशा लक्ष्मू ॥३॥ भास्कराचा उदय होता । तम निमाला हां हां म्हणतां । जैसा सभेस पंडित येतां । मूर्ख जाती उठोनी ॥४॥ ऐसा त्या सुप्रभातीं । वाळवंटी गुरुमूर्ती । बैसली होती निश्चिती । ब्रह्मानंदी डोलत ॥५॥ सर्वे शिष्य अपार । बसले होते मंडलाकार । ते शिष्य नव्हते किरणे थोर । त्या गजाननभास्कराची ॥६॥ तई व्रजभूषण तत्त्वतां । झाला सूर्यासीं अर्ध्य देतां । तो हा पुढे ज्ञानसविता । त्यानें पाहिला प्रत्यक्ष ॥७॥ सूर्याप्रमाणे सतेज कांठी । आजानुबाहू निश्चिती । दृष्टी नासाग्राच्या वरती । स्थिर जयाची झाली असे ॥८॥ ऐसा पुरुष पाहतां क्षणी । व्रजभूषण हर्षला मनी । संध्या-सामान घेऊनी । आला धावून जवळ त्यांच्या ॥९॥ अर्ध्य दिले पायांवरी । गजाननाच्या सत्वरी । प्रदक्षिणाही अखेरी । त्याने घातली तयाला ॥११०॥ मित्राय नमः-सूर्याय नमः । भानवे नमः-खगाय नमः । ऐशी नांवे घेऊन पाहा । घातले द्वादश नमस्कार ॥११॥ शेवटीं आरती ओवाळिली । गजाननासी आदरें भली । न्यूनता ती नाहीं पडली । कशाचीही त्या ठायां ॥१२॥ प्रार्थनापूर्वक नमस्कार । साष्टांग केला अखेर । मुखाने ते स्तवन थोर । महाराजांचे चालले ॥१३॥ माझ्या तपाचरणाचे । फळ आजि मिळाले साचे । दर्शन दिव्य पायांचे । आज झालों धन्य मी ॥१४॥ नभोदरींच्या भास्कराला । देत होतो अर्ध्य भला । तो

आज प्रत्यक्ष पाहिला । ज्ञाननिधी योगेश्वर ॥१५॥ (श्लोक) हे पूर्णब्रह्म जग चालक ज्ञानराशी । ऐसें युगायुगीं किती अवतार घेसी । झाल्यास दर्शन तुझे, भय-रोग-चिंता । नासे गजाननगुरो! मज पाव आतां ॥१॥ ऐसी प्रार्थना करून । संपविले त्यानें स्तवन । योगेश्वरे या आलिंगन । दृढ दिधले त्या दोन्ही करें ॥१६॥ माय जैसी लेंकराला । प्रेमे धरी पोटाला । तेवीं व्रजभूषणाला । धरिते झाले महाराज ॥१७॥ मस्तकावरीं ठेविला कर । आशीर्वाद दिधला थोर । सर्वदा तुझा जयजयकार । होईल बाळा व्रजभूषण! ॥१८॥ कर्ममार्ग सोडूं नको । विधी निरर्थक मानूं नको । मात्र त्यांत होऊ नको । लिस बाळा केव्हांही ॥१९॥ आचरून कर्मफल । टाकितां, भेटतो घननीळ । त्याच्या अंगी न लागे मळ । या कर्माचा केव्हांही ॥२०॥ तूं आता आपुल्या सदनी । माझें बोल ठेवी मनीं । प्रत्यहीं माझें तुला ध्यानीं । होत जाईल दर्शन ॥२१॥ ऐसें म्हणून प्रसाद दिला । श्रीफलाचा श्रोते भला । त्या व्रजभूषण पंडिताला । महाराज आले शेगांवीं ॥२२॥ ह्या शेगांवाचे होते नांव । पूर्वकालीं शिवगांव । अपभ्रंश लाधला ठाव । शेगांव या शब्दाला ॥२३॥ तेंच हल्ली प्रचलीत । आहे बुध हो वळ्हाडांत । सतरा पाटील होते सत्य । ह्या एकाच ग्रामाला ॥२४॥ महाराज शेगांवासी आले । परी न स्थिर राहिले । हमेशा ते भटकत फिरले । मनास येईल त्या स्थळा ॥२५॥ आकोट-अकोले-मलकापूर । नांवे सांगावी कुठवर? । चांदण्यांची न होणार । मोजदाद कोणाही ॥२६॥ ज्येष्ठ-आषाढ महिना गेला । पुढें श्रावणमास आला । उत्सव होता सुरुं झाला । मारुतीच्या रातळांत ॥२७॥ हें मारुतीचें मंदिर । शेगांवी भव्य साचार । पाटील मंडळी थोर थोर । होती या भक्त देवाची ॥२८॥ पेंडीलागी जैसा आळा । तेवी पाटील गांवाला । जे जें कांही आवडे त्याला । तिकडे लोकांचा कल होई ॥२९॥ चाले उत्सव महिनाभर । अभिषेक-पोथी-

कीर्तन—गजर । अन्नदानाशी येई पूर । अवघे लोक तृप्त होती ॥१३०॥ या उत्सवाचा पुढारी । खंडू पाटील निर्धारी । जो गांवचा कारभारी । होता उदार मनाचा ॥३१॥ श्रोते, हे पाटीलपण । आहे वाघाचे पांघरुण । तें जो घेई त्याला जन । भिऊ लागती सहजची ॥३२॥ ‘गांव करी ते राव न करी’ । ऐशी मराठी भितरी । म्हण एक आहे साजरी । ती यथातथ्य असे ॥३३॥ त्या मारुती मंदिरासी । आले गजानन पुण्यराशी । श्रावणाच्या आरंभासी । उत्सव श्रींचा पाहावया ॥३४॥ बोलले बंकटलालासी । ‘मी आतां या मंदिरासी । राहीन जाण अहर्निशीं । त्याचा शोक करू नको ॥३५॥ गोसावी—संन्यासी—फकीर । यांना कायमचें राहण्या घर । योग्य नाहीं साचार । तुम्हां प्रापंचिकाचें ॥३६॥ मी परमहंस, संन्यासी । आतां राहतो मंदिरासी । तूं बोलाविशी ज्या दिवशी । तेवढ्या पुरता येईन तेथ ॥३७॥ हे अंतरीचे गुह्य तुला । कथन केले बंकटलाला । स्वामी शंकराचार्याला । भ्रमण करणे भाग आले ॥३८॥ गोसावी मच्छिंद्र—जालंदर । हेही राहिले निरंतर । प्रापंचिकाचे वगळून घर । कानना—माजी वृक्षातळी ॥३९॥ छत्रपती राजा शिवाजी । जो रणबहादूर वीरगाजी । ज्याने हिंदूंची रक्षिली बाजी । दंडून दुष्ट यवनांना ॥१४०॥ त्या शिवाजीचे प्रेम फार । होते रामदासावर । परी सज्जनगडावर । स्वामी होते वस्तीला ॥४१॥ याचा विचार करावा । हट्ट मुळीं ना धरावा । माझ्या म्हणण्यास मान द्यावा । यांत कल्याण तुझे असे’ ॥४२॥ निरुपाय होऊन अखेर । देता झाला रुकार । तो बंकटलाल सावकार । गजाननाचें म्हणण्याला ॥४३॥ मंदिरी स्वामी समर्थ येतां । हर्ष झाला समस्तां । भास्कर पाटील शुश्रूषेकरितां । जवळ राही निरंतर ॥४४॥ हा दासगणू विरचित । श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ । मुमुक्षूला दावो पथ । संतचरण सेवेचा ॥१४५॥ ॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य षष्ठोऽध्यायः समाप्तः ॥

अध्याय सातवा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जय जयाजी राघवा रामा । जय जयाजी मेघःश्यामा । संतजनांच्या विश्रामा । सीतापते
दाशरथे ॥१॥ तुझ्या कृपेने वानर । बलिष्ठ झाले भूमीवर । ज्यांनी रावणाचा चक्काचूर । केला देवा लंकेवरी
॥२॥ तुझी कृपा झाल्या पाही । तो सर्वदा होतो विजयी । जे जें इच्छील ते तें नेर्ई । काम आपले तडीला ॥३॥
भूपतीचा वशीला । ज्यातें देवा लाधला । तो वंद्य होतो दिवाणाला । नीच कितीही असला जरी ॥४॥ ऐशा
अमोघ कृपेला । होईन कां मी योग्य भला । याचा जों मी विचार केला । तो ऐसे आले कळोन ॥५॥ नाही
ज्ञान, नाही भक्ती । खरीखुरी हे श्रीपती । ऐसी आहे माझी स्थिती । शोचनीय पांडुरंगा ॥६॥ मन सदा
आशाळभूत । ते ना कदा स्थिर होत । नाना विकल्प मनांत । येऊ लागती वरच्यावरी ॥७॥ मग, ऐशा
पातक्याला । केवि लाधावा वशीला । तुझा, सांग जगत्पाला । हें व्यावहारिक म्हणणे असे ॥८॥ तुला
आवडी पातक्याची । मनापासून आहे साची । ऐसी साक्ष पुराणाची । आहे की दीनबंधो ॥९॥ पुण्यवानाचे
तारण । केल्या न कांही नवल जाण । जो पातक्या लागून । उद्धरीतसे तोच मोठा ॥१०॥ या जगती तुझ्याहून ।
मोठा नाही कोणी आन । देवा मम पातकालागून । किमपी आता पाहूं नको ॥११॥ रक्षी आपला मोठेपणा ।
मज सांभाळी नारायणा । दासगणू शरण चरणां । आतां उपेक्षा करू नका ॥१२॥ हा मारुतीचा उत्सव ।
करीत होता अवघा गांव । याचा पुढारी खंडेराव । पाटील गणेश कुळीचा ॥१३॥ हे पाटील घराणे जाण ।

आहे अती पुरातन । घरचे धन—कनक संपन्न । पसारा थोर शेतीचा ॥१४॥ पूर्वीपासून यांच्या घरीं । संतसेवा होती खरी । आली भाग्ये जमेदारी । मग काय विचारितां? ॥१५॥ महादजी पाटलास । दोन मुलगे औरस । थोरल्या त्या पुत्रास । नांव असे कडताजी ॥१६॥ कुकाजी तो धाकटा । पंढरीचा भक्त निका । गोमाजीचा उपदेश देखा । होता या घराण्यातें ॥१७॥ पाटील कडताजी कारण । मुलगे होते सहाजण । कुकाजी नुसता भाग्यवान । पुत्र नव्हतां त्याचे कुशी ॥१८॥ कडताजी पावतां मरण । साही मुलांचे संगोपन । कुकाजीने केले जाण । जन्मदात्या बापापरी ॥१९॥ कुकाजीच्या अमदानींत । भरभराट झाली बहुत । अष्टसिद्धी सदनांत । वाटे नांदू लागल्या ॥२०॥ पाटील कुकाजीनंतर । खंडू करी कारभार । याच्या पुढें साचार । कांही न चाले कोणाचे ॥२१॥ या खंडू पाटलाप्रती । पांच बंधू निश्चिती । गणपती, नारायण, मारुती । हरी आणि कृष्णाजी ॥२२॥ आधीच पाटील जमेदार । सत्ता हाती साचार । पैशाचा तो निघे धूर । जयाचिया सदनामध्यें ॥२३॥ बंधु सारे तालीम करिती । दांडपट्टे खेळती । कुस्तीचा तो षोक अती । होता हरी पाटलास ॥२४॥ उत्सव नांवास मारुतीचा । तरी जयजयकार पाटलाचा । म्हणतील तो शब्द त्यांचा । झेलणे भाग रयतेला ॥२५॥ नेहमी कटकटी, मारामाच्या । शेंगांवांत होती खन्या । पाटील एक्या मापी साच्या । लोकांप्रती मोजितसे ॥२६॥ हा सज्जन—साधुसंत । हे न त्यांच्या मनी येत । वाटेल त्या बोलती सत्य । अद्वातद्वा यथामती ॥२७॥ असो, पाटील बंधूंनी । राऊळांत येऊनी । महाराजातें हेटाळणीं । करण्याचे ते सुरू केलें ॥२८॥ कोणी म्हणावे पिश्या, गण्या । खातोस कां ताककण्या? । ऐशा गोष्टी अती उण्या । त्यांनी कराव्या समर्थासी ॥२९॥ कोणी म्हणावे खेळ कुस्ती । आम्हांसवे निश्चिती । तुला लोक बोलती । योगयोगेश्वर म्हणोन ॥३०॥ त्याचे दाव

प्रत्यंतर । ना तरी आम्ही देऊ मार । याचा करी विचार । बन्या बोलाने येधवां ॥३१॥ त्यांचे बोल ऐकावे । समर्थानीं न उत्तर द्यावे । अवघें हंसण्यावरी न्यावे । कोप न धरावा यत्किंचित् ॥३२॥ ऐसा उर्मट प्रकार । मंदिरी चाले निरंतर । म्हणून पाटील भास्कर । समर्थासी ऐसे वदला ॥३३॥ नका महाराज येथे राहू । चला आकोली ग्रामा जाऊं । ही पाटील पोरे माजलीं बहु । यांचा नको संबंध ॥३४॥ हे शक्तीने माजले । लक्ष्मीने धुंद झालें । सत्तेपुढे कांही न चाले । येथे यांची पाटीलकी ॥३५॥ गजानन बोलले त्यावरी । भास्करा थोडा दम धरी । ही पाटील मंडळी सारी । आहेत माझे परमभक्त ॥३६॥ मात्र विनयाप्रती थारा । यांच्यापाशीं नाहीं जरा । शोधुनी पाहा अंतरा । त्यांच्या, म्हणजे कळेल तुज ॥३७॥ ही पोरे पाटलाचीं । माझी लेकरें आहेत साची । कृपा आहे संतांची । यांच्या कुळावर भास्करा ॥३८॥ जमेदारा उर्मटपण । हेच आहे भूषण । काय वाघाचे तें वजन । असावें सांग गाईपरी ? ॥३९॥ तलवारीला मऊपणा । मुळीं उपयोगी नाहीं जाणा । अझीने तो थंडपणा । सांग धरावा कवण्या रीती ? ॥४०॥ गेल्यावरी कांही काळ । हा उर्मटपणा जाईल । पावसाळ्याचे गढूळ जल । हिवाळ्यांत निवळ होई ॥४१॥ एके दिवशी पाटील हरी । आला मारुतीच्या मंदिरी । महाराजांला धरून करी । म्हणे कुस्ती करी माझ्यासवे ॥४२॥ तुला कुस्तीत करीन चीत । चाल जाऊं तालमीत । उगे न बैसे ऐसे म्हणत । गण गण गणांत बोते ॥४३॥ तुझे प्रस्थ माजले बहु । तें खरेखोटें आज पाहूं । मला पाडसी तरी देऊं । तुला मोठे बक्षीस ॥४४॥ तें समर्था मानवले । दोघे तालमीमध्ये गेले । समर्थानी कौतुक केलें । ते आतां परियेसा ॥४५॥ खाली बसले गजानन । उठीव आतां मजलागून । असलास जरी पैलवान । तरी साच करशील हे ॥४६॥ हरी पाटील उठवावया । लागला यत्न करावया । परी ते अवघे गेले वायां । हालेनात

समर्थ मुळीं ॥४७॥ घामाघूम तनू झाली । शक्तीची ती कमाल केली । पेंच झालें निर्बळी । समर्थासी झुंजता ॥४८॥ हरी म्हणे मनांत । हा केवढा तरी सशक्त ? । अचल ऐसा पर्वत । याच्यापुढे येईल उणा ॥४९॥ हा किडकिडीत दिसतो जरी । शक्ती याची गजापरी । खोड्या आमच्या नानापरी । आजवरी याने सहन केल्या ॥५०॥ त्याचे हेच कारण । हा गजापरी बलवान । आम्ही जंबुकासमान । म्हणून नाही रागावला ॥५१॥ जंबुकाच्या चेष्टेला । गजपती न मानी भला । श्वानाचिया भुंकण्याला । व्याघ्र दे ना किंमत ॥५२॥ कांही असो, याच्या पायीं । आतां ठेवणे आली डोई । आजपर्यंत मी नाहीं । कवणासीही नमन केलें ॥५३॥ समर्थ म्हणाले हरीला । आतां बक्षिस द्या आम्हांला । ना तरी चीत मजला । तुवां करावें कुस्तीत ॥५४॥ कुस्ती हा मर्दानी । षोक श्रेष्ठ सर्वाहूनी । कृष्ण बलरामें बालपणीं । ऐशाच कुस्त्या केल्या रे ! ॥५५॥ मुष्टिक आणि चाणूर । मल्लविद्येने परमेश्वर । वधिता झाला साचार । जे देहरक्षक कंसाचे ॥५६॥ पहिली संपत्ती शरीर । दुसरें तें घरदार । तिसरीचा तो प्रकार । आहे धनमानाचा ॥५७॥ तुझ्याप्रमाणे पूतनारी । पाटील होता यमुनातिरिं । गोकुळींचीं पोरें सारीं । त्यानें केली सशक्त ॥५८॥ तैसें तुवां करावें । शरीरबला वाढवावें । ना तरी हे सोडावे । पाटील नांव आपुले ॥५९॥ हेच बक्षीस द्यावे मज । ना तरी कुस्ती करी आज । येणे रिती उतरला माज । समर्थानी हरीचा ॥६०॥ हरी म्हणे समर्थास । आपुली कृपा असल्यास । शेगांवच्या लेकरांस । सशक्त करितां येईल की ॥६१॥ ऐसे धूर्तपणाचे बोलणे । केले पाटील हरीने । जे मुळांत असती शहाणे । त्यांना शाळा नको की ॥६२॥ असो, त्या दिवसांपासून । हरीनें दिले सोडून । अद्वातद्वा भाषण । करणे पुण्यपुरुषाशी ॥६३॥ ही पाहोनी त्याची कृती । इतर बंधू बोलती । हरी तूं त्या जोगड्याप्रती । कां भितोस कळेना ॥६४॥

आपण पाटलाचे कुमार । या गांवीचे जमेदार । ते तूंच कांरे ठेविशी शिर । पदीं त्या नागव्याच्या ॥६५॥ त्या पिशाचे थोतांड । गांवी माजले उदंड । त्याचा पाहिजे काढिला दांड । लोकां सावध करावया ॥६६॥ ऐसें न जरी आपण केलें । तरी लोक अवघे होंतील खुळे । पाटलाचे कर्तव्य भले । गांवा हुशार करण्याचें ॥६७॥ मैंद साधूचे वेष घेती । वेड्यावाकड्या कृत्या करिती । बाया-बापड्या भोंदीती । याचा करी विचार ॥६८॥ सोन्या कस लाविल्याविना । न कळे रे सोनेपणा । तुकारामाचा शांतपणा । कळून आला ऊंसाने ॥६९॥ ज्ञानेश तेव्हा साधु कळला । जेव्हा रेडा वेद बोलला । परीक्षेविण कवणाला । अस्थानीं मान देऊं नये ॥७०॥ चाल परीक्षा तयाची । आज आपण करू साची । मोळी घेऊन ऊंसाची । मंदिरात पातले ॥७१॥ हरी न कांही बोलला । इतरांनीं प्रश्न केला । अरे पिशा, या ऊंसाला । खातोस का तूं सांग हे? ॥७२॥ जरी ऊंस खाण्याची । इच्छा असेल तुला साची । तरी एक अट आमुची । आहे ती तूं मान्य करी ॥७३॥ आम्ही ऊंसाचे करू प्रहार । तुझ्या येधवां अंगावर । त्याचे वळ ना उठले जर । तरीच योगी मानूं तुला ॥७४॥ ऐसे भाषण ऐकिले । महाराज कांही न बोलले । लेंकराचे बालिश चाळे । मनी न आणी सूज कदा ॥७५॥ मारुती म्हणाला त्यावर । अरे, हा भ्याला साचार । ऊंसाचा तो खाण्या मार । हा कांही तयार नसे ॥७६॥ मग म्हणाला गणपती । अरे, मौन हीच संमती । त्यानें दिधली आपणाप्रती । आतां काय पाहतां! ॥७७॥ ते दोघां तिघां मानवलें । ऊंस करी घेतले । समर्थासी मारण्या भले । आले चढून अंगावर ॥७८॥ ते पाहतां नारीनर । मंदिरी जे होते इतर । ते पळूं लागले भराभर । भास्कर तेवढा जवळ असे ॥७९॥ भास्कर म्हणें पोरांसी । नका मारूं समर्थासीं । या ऊंसानें आज दिवशीं । हें कांही बरें नव्हे ॥८०॥ तुमचा पाटील कुळांत । जन्म

झाला आहे सत्य । तुमचें असावे दयाभूत । अंतःकरण दीनांविषयीं ॥८१॥ हें महासाधू तुम्हांसी । जरी न वाटतील मानसी । तरी हीन-दीन लेखून यासी । द्यावे सोडून हेच बरें ॥८२॥ अरे, शूर जे कां शिकारी । ते चाल करिती वाघावरी । उगीच बंदूक घेऊन करी । न मारिती नाकतोडा ॥८३॥ मारुतीनें जाळिली । रावणाची लंका भली । उगीच नाही चाल केली । झोपड्या पाहून दुबळ्यांच्या ॥८४॥ या वरी म्हणती पोरे । तुमचे भाषण ऐकिले सारे । गांवीचे लोक अत्यादरे । योगयोगेश्वर म्हणती या ॥८५॥ म्हणून त्याचा पहाया योग । येथे आलो आम्ही चांग । यात न घ्यावा तुम्ही भाग । पाहा मौज दुरूनी ॥८६॥ ऊंस घेऊन हातात । मारू लागले समर्थाप्रत । जैशा का झोडितात । ओंब्या शेती, कृषीवल ॥८७॥ परि न महाराज डगमगले । मुलां पाहून हंसत बसले । कोठेंही ना उमटले । वळ त्यांच्या अंगावर ॥८८॥ तें पाहतां पोरे भ्यालीं । चरणी त्यांच्या लागलीं । म्हणती खराच आहे बली । हा योगयोगेश्वर ॥८९॥ महाराज म्हणती पोरांला । मुलांनो, तुमच्या कराला । असेल अती त्रास झाला । मारण्यानें मजलागी ॥९०॥ त्या श्रमाचा करण्या नाश । काढून देतो इक्षुरस । तुम्हांलागी प्यावयास । या बसा माझ्यापुढें ॥९१॥ ऐसे म्हणून घेतला । एक ऊंस करी भला । हातानेंच पिळून त्याला । रस काढिला पात्रामध्यें ॥९२॥ त्या ऊंसाची अवघी मोळी । समर्थानी पहा पिळिली । आणि, प्यायाकारणें दिली । रस नव्हाळी पोरांस ॥९३॥ श्रीगजानन पुण्य पुरुष । चरकांवाचून काढिला रस । ते पाहतां बालकांस । अती आनंद जाहला ॥९४॥ लोक म्हणती ही योगशक्ती । दंतकथा मुळी नसती । योगें जी का प्राप्त होती । त्या शक्तिला च्युती नसे ॥९५॥ पौष्टिक पदार्थे शक्ती येते । परी न ऐसी कायम टिकते । सशक्त आपुल्या राष्ट्रातें । करणें असल्या योग शिका ॥९६॥ हेच तत्त्व सुचवावयासी । पाटील अर्भकांशी ।

करें काढून रसांशी । दाविते झाले श्रोते हो ॥१७॥ समर्थासी वंदून । गेलीं पोरे निघून । खंडू पाटलाकारण ।
वर्तमान श्रुत केलें ॥१८॥ दादा आपुल्या गांवांत । गजानन ईश्वर साक्षात् । त्याचा आज आम्हांप्रत । आला
आहे प्रत्यय ॥१९॥ ऐसे म्हणून कथिली सारी । हकीकत त्याला खरी । ती ऐकता अंतरीं । खंडू पाटील
चकित झाला ॥२०॥ मग तोही दर्शनाला । समर्थाच्या येऊ लागला । परी मार्दव वाणीला । मुळी नव्हते
यत्किंचित् ॥१॥ गण्या-गजा ऐसें म्हणें । पाटील समर्थाकारणें । अरे-तुरे हे बोलणें । होते दोन ठिकाणीं ॥२॥
प्रेम आत्यंतिक जे कायी । तेथें ऐसे घडून येई । आई लेकरांमाजीं होई । भाषण अरे-तुरेचे ॥३॥ हा एक प्रकार
झाला । आता दुसरा राहिला । तोही सांगतो ऐका भला । सावधान चित्तानें ॥४॥ नोकर-चाकर, हीन-दीन ।
यांच्या सर्वें जें भाषण । करिती संभावित जन । ते ही एकेरी स्वरूपाचें ॥५॥ अरे-तुरे म्हणण्याची । संवय
पाटला पडे साची । कां की रयत गांवचीं । लेकरें त्याची निःसंशय ॥६॥ श्रोते याच संवयीनें । खंडू पाटील
गण्या म्हणे । श्रीसमर्थाकारणें । कांही न दुसरे कारण ॥७॥ ‘गण्या गण्या’ म्हणे वाणी । परी प्रेम उपजे
अंतःकरणी । पहा नारळालागुनी । वर करवंटी, खोबरें आंत ॥८॥ याच न्याये तयाचा । परिपाठ होता
बोलण्याचा । वृद्धापकाळ कुकाजीचा । झाला म्हणून कारभार करी ॥९॥ कुकाजी तो एके दिवशी । बोलता
झाला खंडूशीं । तूं जातोस प्रतिदिवशीं । महाराजांच्या दर्शना ॥११०॥ सांगतोस मला साक्षात्कारी । गजानन
एक भूमीवरी । मग कां रे तुझी वैखरी । मुग्ध होते त्यांच्यापुढें ॥११॥ तुला नाही पोरबाळ । माझा झाला
वृद्धापकाळ । नातवंडाचे बोल खेल । पाहूं दे मज डोळ्यानें ॥१२॥ आज विनंती करी त्यांना । स्वामी समर्थ
गजानना । म्हणावे त्या करून करुणा । पोर एखादे द्या मज ॥१३॥ तो खरा साधू असल्या सत्य । पुरतील

तुझें मनोरथ । आणि, माझाही अवघा हेत । तडीस जाईल त्यायोगे ॥१४॥ साधूपुरुषा अशक्य कांही । जगत्रयीं या उरले नाहीं । संतलाभाचा करून घेई । कांहीं आपणां उपयोग ॥१५॥ ते खंडूतें मानवले । एके दिवशी बोलणें केले । मारुतीच्या मंदिरी भलें । तें ऐका येणे रितीं ॥१६॥ अरे गण्या, माझा चुलता । वृद्ध झाला आहे आतां । इच्छा उपजली त्याच्या चित्ता । नातवंड ते पाहण्याची ॥१७॥ तुला लोक साधू म्हणती । दर्शन केल्या तुजप्रती । इच्छा मर्नीच्या पूर्ण होती । ऐसे लोक सांगतात ॥१८॥ त्याचे दावीं प्रत्यंतर । उगा नको करूं उशीर । तुझ्या पायी ज्याचें शिर । तो कां राहावा निपुत्रिक ? ॥१९॥ ऐसें भाषण ऐकिले । महाराज त्यांसी बोलले । आज हे उत्तम घडून आले । त्वां याचना केली आम्हां ॥२०॥ सत्ता-धन तुझ्या हाती । तूं प्रयत्नवादी असशी निगुती । मग विनंती आम्हांप्रती । कां करितोस कळेना ? ॥२१॥ धन आणि बलापुढे । अवघेंच म्हणशी बापुढे । मग कां रे हे न घडे । साह्यें धनबलाच्या ॥२२॥ तुझी भव्य आहे शेती । गिरण्या-दुकाने-पेढ्या अती । तुझे कोणी न मोडती । जन, शब्द या वन्हाडांत ॥२३॥ मग त्या ब्रह्मदेवाला । कां न आज्ञा करिशी भला ? । आपणां पुत्र द्यावयाला । हेच कोडे पडलें मज ॥२४॥ खंडू करी भाषण । ही गोष्ट ना यत्नाधीन । पिके पाण्यापासून । येती जरी जगामध्यें ॥२५॥ तरी पाडणे पाणी । मानवाच्या न करी जाणी । दुष्काळांत जमिनी । पडती उताण्या ख्यात हे ॥२६॥ मात्र पाणी पडल्यावर । कर्तृत्व आपुले चालवी नर । तैसाच हाही प्रकार । तेथें न गती मानवाची ॥२७॥ खंडू पाटील ऐसें बोलता । हंसू आले समर्था । तूं केलीस याचना आतां । मजकारणे पोराची ॥२८॥ याचना म्हणजे मागणे भीक । हे तूं आज केलें देख । तुला होईल बालक । भिक्या नांव ठेव त्याचें ॥२९॥ पुत्र देणे माझ्या करीं । सर्वतोपरी नाहीं जरी । परी मी

विनंती करीन खरी । तुझ्यासाठी परमेश्वरा ॥१३०॥ तो ऐकेल माझी भीड । त्याला न हे कांही जड । तूं घरचा आहेस धड । रस आंब्याचा द्विजां घाली ॥३१॥ हे मम मानी प्रमाण-वचन । पुत्र होईल तुजकारण । आम्ररसाचे भोजन । दरसाल घाली ब्राह्मणा ॥३२॥ हे खंडूनें ऐकले । घरी येऊन सांगितलें । कुकाजीसी निवेदिलें । मंदिराचे वर्तमान ॥३३॥ हे ऐकतां कुकाजीस । आनंद झाला बहुवस । तों कांही लोटतां दिवस । समर्थ वचन झालें खरें ॥३४॥ कांता खंडू पाटलाची । गंगाबाई नांवाची । गर्भिणी झाली साची । नव मास पूर्ण झाले ॥३५॥ तिजलागीं पुत्र झाला । खंडू पाटील आनंदला । कुकाजीच्या हर्षाला । पारावार कांही नसें ॥३६॥ त्यानें धर्म केला बहू । गरीबां दिलें गूळ-गहू । पेढे-बर्फीचा दिला खाऊ । गांवातील अर्भकांना ॥३७॥ थाटांत झाले बारसें । भिकू नांव ठेविलेसें । पुढे बाळ वाढला असे । शुक्ल पक्षीच्या इंदुपरी ॥३८॥ आम्ररसाचे भोजन । दिलें ब्राह्मणांकारण । तो संप्रदाय अजून । शेगांवात चालत असे ॥३९॥ पुण्यपुरुषाची वैखरी । कोठून होईल असत्य तरी । पाटलाच्या ओसरीवरी । बाळ रांगूं लागला ॥१४०॥ हा बोलबाला पाटलाचा । देशमुखां पटला न साचा । शेगांव हा दुफळीचा । गांव पहिल्यापासून ॥४१॥ एक फळी देशमुखांची । एक फळी पाटलांची । अंतःकरणे एकमेकांची । मुळीं होतीं अशुद्ध ॥४२॥ प्रत्येक आपुल्या डावांत । एकमेकांचा करण्या घात । सदा इच्छिती मनांत । लेश नसे प्रेमाचा ॥४३॥ शास्त्री दोन, मंत्री दोन । शास्त्री दोन, तंत्री दोन । एकमेकांपुढे श्वान । येतां गुरुगुर रोकडी ॥४४॥ तैसें झाले शेगांवात । पाटील आणि देशमुखांत । छत्तिसाचा आकडा सत्य । झाला न होईल त्रेसष्टाचा ॥४५॥ पुढे गोष्ट झाली ऐशी । कुकाजी झाले स्वर्गवासी । पाहूनिया नातवंडासी । भीमातटी पंढरींत ॥४६॥ तेणे खंडूचें उट्टिग्र मन । गेले सहज होऊन ।

तो म्हणे छत्र पूर्ण । माझे आज ढासळले ॥४७॥ ज्या चुलत्याच्या जिवावरी । मी निर्भय होतो भूमीवरी । तो आधार माझा श्रीहरी । कां रे नेलास काढून ? ॥४८॥ ऐशी संधी पाहून । बालंट आणाया कारण । पाटलावरी सवड पूर्ण । मिळाली देशमुख मंडळीला ॥४९॥ तो वृत्तान्त अष्टमांत । सांगेन श्रोते तुम्हांप्रत । ही जमेदारी खाण सत्य । आहे प्रत्यक्ष द्वेषाची ॥१५०॥ हा दासगण विरचित । श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ । परिसा श्रोते सावचित्त । कुतकाते सोडोनिया ॥१५१॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ सप्तमोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय आठवा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे वसुदेव-देवकीनंदना । हे गोपगोपी मनरंजना । हे दुष्ट-दानव मर्दना । श्रीहरी पाव मातें ॥१॥ तुझ्या प्राप्तीचे साधन । कर्मादिकांचे अनुष्ठान । परा भक्तीचे सेवन । करण्या आहे अपात्र मी ॥२॥ तुझी ज्ञानदात्री शास्त्रे सारी । गीर्वाण भाषेंभीतरी । त्यांचे सांग करू हरी । सेवन ते कवण्या रीती ? ॥३॥ गीर्वाणाचा नसे गंध । त्यातून माझी मती मंद । कमलांतील मकरंद । बेडुकाला मिळतो कसा ? ॥४॥ अन्नदानें तुझी प्राप्ती । जरी करून घेऊं श्रीपती । तरी धनाचा अभाव निश्चिती । दारिद्र्य पदरी बांधले त्वां ॥५॥ जरी करूं मी तीर्थयात्रा । तरी सामर्थ्य नाहीं गात्रा । तशांतही अंधत्व आतां । आले आहे दृष्टीतें ॥६॥ ऐसा सर्व बाजूंनी । मी हीन-दीन चक्रपाणी । दारिद्र्याचे मनीच्या मनी । जाती जिरोनी मनोरथ ॥७॥ हे व्यावहारिक दृष्ट्या खरें जरी । परी तुझी कृपा झाल्यावरी । स्वानंदाच्या सागरी । पोहत राहे अहोरात्र ॥८॥ तुझ्या कृपेचे महिमान । आगळे आहे सर्वाहून । घनाच्या पाण्यालागून । दाम देण्याची गरज नसे ॥९॥ मेघांनी आणिल्या मनांत । तळी-विहिरी भरतात । निव्वळ खडकास फुटतात । पाट पाण्याचे, पांडुरंगा ! ॥१०॥ ऐशा त्या तंव कृपेचा । दासगणू हा भुकेला साचा । घास एखादा तरी त्याचा । घाल माझ्या मुखांत ॥११॥ तेणे मी तृप्त होईन । अवघ्या सुखातें पावेन । अमृताचा लाभता कण । रोग सारे दूर होती ॥१२॥ असो, मागील अध्यायीं । देशमुख पाटलाठायीं । मुक्कामातें दुफळीबाई । येऊन बैसली हे ऐकिले ॥१३॥ जेथ जेथ

ही नांदे दुफळी । तेथ तेथ ही करी होळी । अवघ्या सुखाची रांगोळी । इच्या पायीं होतसे ॥१४॥ क्षयरोग तो
शरीराला । वा दुफळी रोग समाजाला । नेतसे यम सदनाला । प्रयत्न पडती लुळे तेथ ॥१५॥ असो, तळ्याचिया
कांठावर । देशमुखाचा एक महार । करू लागला चरचर । या खंडू पाटलापुढे ॥१६॥ पाटील गांवीचा
अधिकारी । पाटील गांवीची पांढरी । कांही कामावरून खरी । कुरबुर झाली उभयतांत ॥१७॥ तो असे
मन्या महार । देशमुखाचा ज्याला जोर । तो बोलला उणे उत्तर । खंडू पाटलाकारणे ॥१८॥ पाटील वदला
त्या वरी । तुझी रीत ही नाही बरी । गरीबाने पायरी । आपली कधी सोडू नये ॥१९॥ उणी उत्तरे बोलण्याचा ।
अधिकार आहे देशमुखाचा । तुझ्यासारख्या नकट्याचा । नाही हे जाण मनीं ॥२०॥ तरी महार ऐकेना । करू
लागला चेष्टा नाना । त्याच्या ऐकोनी भाषणा । पाटील खवळला मानसीं ॥२१॥ बाचाबाचीचे कारण । होते
अती क्षुल्क जाण । कागद ठाण्यालागून । पाठवणे होते पाटलाला ॥२२॥ तो टप्पा न्यावयासी । सांगितले
होते महारासी । की तू असाच जा अकोल्यासी । तहशिलीत टप्पा द्याया हा ॥२३॥ ते ऐकोनी वदला महार ।
मी न हा टप्पा नेणार । देशमुखाच्या आश्रितावर । तुमचा डोळा हमेशा ॥२४॥ काहीं असो आज दिनीं । मी
टप्पा न जाय घेवोनी । तुझ्या हुकमालागूनी । बोंबा शिमग्याच्या समजतों मी ॥२५॥ ऐसे वदनीं बोलला ।
हावभावही तैसा केला । मूठ वळूनी हात नेला । त्याने आपुल्या मुखापुढे ॥२६॥ ती त्याची पाहूनी कृती ।
खंडू पाटील कोपला चित्तीं । भरीव वेळूची कांठी होती । पाटलाच्या हातांत ॥२७॥ त्याच काठीचा केला
प्रहार । महाराचिया हातावर । पाटील मूळचा जोरदार । त्याने रागे केला प्रहार हा ॥२८॥ त्या प्रहारे करूनी ।
हात गेला मोङूनी । महार बेशुद्ध होवोनी । पडतां झाला भूमीवर ॥२९॥ पाटील दुसऱ्या महाराला । गेले

टप्पा द्यावयाला । तो इकडे वृत्तान्त कैसा झाला । तो आतां सांगतो ॥३०॥ तो महार त्याच्या आपांनी । नेला उचलून देशमुख सदनी । मोडला हात हें पाहूनी । देशमुख ते संतोषले ॥३१॥ वा! वा! छान गोष्ट झाली । आपणां कुरापत काढण्या भली । ही अनायासे संधी आली । ती उपयोगी न दवडणे ॥३२॥ त्यांनी त्या महारासी । तात्काळ नेले कचेरीसी । समजाविले अधिकान्यासी । खोटेनाटें विबुध हो ॥३३॥ कोठेही दोन पक्षांत । वाकडे आल्या यत्किंचित् । कांट्याचेच होतात । नायटे ते अवलोका ॥३४॥ फिर्याद त्या महाराची । पुस्तकात नोंदली साची । आज्ञा झाली अधिकान्याची । पाटील पकडून आणावया ॥३५॥ शेगांवी झाली पुकार । उद्या आहे पडणार । पाटलाच्या पदीं थोर । बेडी, करी हातकड्या ॥३६॥ ते खंडू पाटला समजले । धाबे त्याचें दणाणले । तोंडचे पाणी पळाले । झाला अती चिंतातूर ॥३७॥ ज्या शेगांवी मी वाघापरी । वागत होतो आजवरी । तेथेच कां हा श्रीहरी । प्रसंग आणिला बेडीचा ॥३८॥ अब्रुदारास अपमान । वाटे मरणाहून मरण । बंधू गेले घाबरून । काहीं विचार सुचेना ॥३९॥ खंडू हताश होऊन बसला । तो एक विचार सुचला त्याला । श्रीगजानन महाराजांला । सांकडे हे घालावें ॥४०॥ त्या साधूचें वाचून । या संकटाचे निरसन । करणारा न कोणी आन । राहिला या वन्हाडी ॥४१॥ लौकिकी यत्न करण्याला । बंधू गेले अकोल्याला । खंडू पाटील नीट आला । समर्थांकडे रात्रीस ॥४२॥ येताच केला नमस्कार । शिर ठेविलें पायावर । महाराज आला कठीण फर । प्रसंग तो माझ्यावरी ॥४३॥ सरकारी कामानिमित्त । मी एका महाराप्रत । तव्यापाशीं ताडिलें सत्य । करांतील काठीने ॥४४॥ त्याचा ऐसा परिणाम झाला । कांट्याचा नायटा केला । देशमुख मंडळीनी भला । माझे अहित करण्यास ॥४५॥ त्या निमित्त कैद मला । होण्याचा उद्या प्रसंग आला । समर्थ माझ्या इज्जतीला । तुजवीण

कोण रक्षील ? ॥४६॥ उद्यां येतील राजदूत । मला येथून नेण्याप्रत । बेडी ठोकोनी पायांत । ऐसे आज ऐकिले ॥४७॥ त्यापेक्षा गुरुवरा । गळा माझा येथेचि चिरा । ही घ्या तलवार देतो करा । वेळ करू नका हो ॥४८॥ अब्रूदाराकारण । बेड्ज्जत हेच मरण । अपराध माझा त्यातून । अती अल्प दयाळा ॥४९॥ त्या अपराधस्त्रपी खड्याचा । हा डोंगर झाला साचा । अभिमान माझ्या अब्रूचा । धरा समर्था ये काळी ॥५०॥ जयद्रथाच्या वेळेला । अग्निकाष्ठ भक्षण्याला । होता अर्जुन तयार झाला । केवळ आपुल्या अब्रूस्तव ॥५१॥ तेथे भगवंताने भली । अब्रू त्याची रक्षण केली । प्रभूने वस्त्रे नेसविलीं । द्रौपदीला सभेत ॥५२॥ तेवी मम अब्रू ही पांचाळी । देशमुख कौरवांनी आणिली । नग करण्यासाठी भली । तिचे करा हो रक्षण ॥५३॥ ऐसे वटून समर्थाला । पाटील रडू लागला । आसवांचा तो चालला । पूर नेत्रावाटे हो ! ॥५४॥ घरची माणसे चिंतातूर । आधीच झाली होती फार । नाही त्यांच्या शोका पार । तो सांगावा कोठवरी ? ॥५५॥ इकडे समर्थानीं भले । दोन्ही हातीं कवटाळिले । खंडू पाटला हृदयीं धरिले । त्याचे सांत्वन करावया ॥५६॥ अरे ! कामकर्त्या पुरुषाप्रत । ऐशी संकटे येतात । वरच्यावरी जाण सत्य । त्याची चिंता वाहूं नको ॥५७॥ स्वार्थदृष्टी बळावतां । ऐसेच होते तत्त्वां । खन्या नीतीची ही वार्ता । अणुमात्र त्या कळत नसे ॥५८॥ तुम्ही पाटील-देशमुख दोघेजण । एका जातीचे असून । एकमेकांचे नुकसान । स्वार्थे करू पाहतां ॥५९॥ मागे कौरव-पांडवात । स्वार्थेच आला विपट सत्य । परि पांडवांचा पक्ष तेथे । न्यायें खरा होता की ॥६०॥ म्हणून पांडवांकारणे । साह्य केले भगवंताने । सत्यासाठी मारणे । भाग पडले कौरवांना ॥६१॥ जा, भिऊं नकोस तिळभर । बेडी न तुशी पडणार । किती जरी केला जोर । देशमुखाने आपला ॥६२॥ तेच पुढे खरे झालें । पाटील निर्दोषी म्हणोन सुटले । जे कां संत

मुखावाटें आले । तें न खोटे होई कधीं ॥६३॥ पाटील मंडळी उत्तरोत्तर । भजूं लागली साचार । कोणा नाही आवडणार । अमृत ते सेवावया ? ॥६४॥ पुढें खंडू पाटलाने । करून विनंती प्रेमाने । नेले राहावयाकारणे । समर्थाला निजगृही ॥६५॥ असतां पाटील सदनांत । गजानन स्वामीसमर्थ । ब्राह्मण आले अवचित । दहा-पांच तैलंगी ॥६६॥ तैलंगी विद्वान असती । कर्मठ वेदावरी प्रीती । परी धनाचा लोभ चित्तीं । राहीं ज्यांच्या विशेष ॥६७॥ तें कांहीं मिळेल म्हणून । समर्थाकडे आले जाण । तयीं होते पांघरूण । घेऊन समर्थ निजलेले ॥६८॥ त्यांना जागे करण्याप्रत । ब्राह्मण म्हणूं लागले मंत्र । जटेचे ते स्वरांसहित । अती उच्च स्वराने ॥६९॥ मंत्र म्हणण्यात चूक झाली । ती न त्यांनी दुरुस्त केली । म्हणून आसनीं उटून बसली । गजाननाची स्वारी पहा ॥७०॥ आणि, ऐसें वदलें ब्राह्मणाला । तुम्ही कशासाठी वैदिक झाला । हीनत्व वेदविद्येला । आणूं नका रे निरर्थक ॥७१॥ ही न विद्या पोटाची । मोक्षदात्री आहे साची । बा डोर्झस बांधल्या शालीची । किंमत कांहीं राखा हो ॥७२॥ मी म्हणतों ऐसें म्हणा । खरे स्वर मनीं आणा । उगीच भोज्या-भाविकांना । सोंग आणून नाढूं नका ॥७३॥ जी ऋचा ब्राह्मणांनी । म्हणण्यां सुरू केली जाणी । तोच अध्याय समर्थानी । घडघड म्हणून दाखविला ॥७४॥ चूक न कोठे म्हणण्यांत । शब्दोच्चार स्पष्ट सत्य । वाटे वसिष्ठ मूर्तिमंत । वेद म्हणण्या बसला असे ॥७५॥ तैलंगी ते ऐकून चकित झाले । अधोवदन बैसले । मुख वरी करण्या आपुलें । भय मनी वाटले त्यां ॥७६॥ सूर्य उदय झाल्यावर । त्याच्यापुढे कां होणार । दीपांचा तो जयजयकार । त्यांची किंमत अंधारीं ॥७७॥ विप्र म्हणती आपुल्या मनीं । हा पिसा कशाचा महाज्ञानी । चारी वेद याच्या वदनीं । नांदतात प्रत्यक्ष ॥७८॥ हा विधाताच होय दुसरा । शंका येथें नुरली जरा । हा असावा ब्राह्मण खरा । जातीने

की निःसंशय ॥७९॥ परमहंस दीक्षा याची । वार्ता न उरली बंधनाची । कोणत्याही प्रकारची । हा जीवन्मुक्त सिद्धयोगी ॥८०॥ काही पुण्य होतें पदरीं । म्हणून मूर्ती पाहिली खरी । हा वामदेव याला दुसरी । उपमा न ती द्यावया ॥८१॥ असो, खंडू पाटलाकडून । त्या ब्राह्मणालागून । देते झाले दयाघन । रूपया-रूपया दक्षिणा ॥८२॥ ब्राह्मण संतुष्ट झाले । अन्य गांवा निघून गेले । महाराजही कंटाळलें । उपाधीला गांवच्या ॥८३॥ श्रोते खच्या संताप्रत । उपाधी ना असे पटत । दांभिकाला मात्र । भूषण होते तियेचें ॥८४॥ गांवाचिये उत्तरेला । एक मळा सान्निध्याला । या मळ्यांत भाजीपाला । होत होता बहुवस ॥८५॥ एक शिवाचें मंदिर । तेथे होते साचार । लिंबतरूंची थंडगार । छाया होती ते ठायीं ॥८६॥ हा कृष्णाजी पाटलाचा । मळा होता मालकीचा । हा कृष्णाजी, खंडुजीचा । सगळ्यांत शेवटला भाऊ असे ॥८७॥ त्या मळ्यांत महाराज आले । शिवालया-सन्निध बसले । एका ओट्यावरी भले । निंबतरूंच्या छायेंत ॥८८॥ समर्थ म्हणाले कृष्णाजीसी । मी आलो तुझ्या मळ्यासी । कांही दिवस रहावयासी । या श्रीशंकरासन्निध ॥८९॥ हा भोलानाथ कर्पूरगौर । नीलकंठ पार्वतीवर । हा राजराजेश्वर । आहे अवघ्या देवांचा ॥९०॥ तो तुझ्या मळ्यांत रमला । म्हणून मी ही विचार केला । येथें येण्याचा तो भला । दे साऊली करून ॥९१॥ ते वाक्य ऐकिले । सहा पत्रें आणविले । ओट्यावरी छप्पर केलें । कृष्णाजीनें तात्काळ ॥९२॥ समर्थानी वास केला । म्हणून मळा क्षेत्र झाला । राजा जाय जया स्थला । तीच होते राजधानी ॥९३॥ महाराजांचे बरोबर । होता पाटील भास्कर । सेवा करण्या निरंतर । दुसरा तुकाराम कोकाट्या ॥९४॥ खाण्यापिण्याची तरतूद सारी । निजांगे कृष्णाजी पाटील करी । समर्थ ते जेवल्यावरी । तो प्रसाद घेत असे ॥९५॥ असो, गजानन असतां मळ्यांत । गोष्ट घडली अद्भुत । येते झाले फिरत फिरत ।

दहा—वीस गोसावी ते ठायां ॥१६॥ समर्थाचा बोलबाला । त्यांनी आधीच होता ऐकिला । म्हणूनी त्यांनी तळ दिला । येऊनी या मळ्यामध्ये ॥१७॥ गोसावी म्हणती पाटलासी । आम्ही आहो तीर्थवासी । जातो रामेश्वरासी । भागीरथीला घेऊन ॥१८॥ गंगोत्री—जमनोत्री—केदार । हिंगलाज—गिरनार—डाकोर । ऐशी क्षेत्रे अपार । पाहिलीं पायीं फिरूनी ॥१९॥ ब्रह्मगिरी गोसाव्याचे । आम्ही शिष्य आहो साचे । महाराजही आमुचे । आहेत सांप्रत बरोबर ॥२०॥ हे महासाधू ब्रह्मगिरी । ज्यांचा बंदा गुलाम हरी । ती मूर्ती आली घरी । तुझ्या पूर्वभाग्यानें ॥१॥ शिरापुरीचें अयाचित । आम्हां द्यावें तुम्ही त्वरित । लागे जो ओढण्याप्रत । गांजा तो ही पुरखावा ॥२॥ तीन दिवस येथे राहूं । चौथें दिवशी येथून जाऊं । पाटील नका कष्टी होऊं । साधून घ्या ही पर्वणी ॥३॥ तुम्ही पोशिला मळ्यांत । वेडापिसा नंगाधूत । मग आम्हां देण्या अयाचित । मागे पुढें का पाहतां? ॥४॥ गाढवासी पोशिती । गाईस लाथा मारिती । ते कां म्हणावें सन्मती । पहा विचार करून ॥५॥ आम्ही गोसावी वैराग्यभरित । जाणतो अवघा वेदान्त । मर्जी असल्या मळ्यांत । या पोथी ऐकावया ॥६॥ कृष्णाजी म्हणे त्यावरी । उद्यां घालीन शिरापुरी । आज आहेत भाकरी । त्याच जाव्या घेऊन ॥७॥ जितुका गांजा ओढाल । तितुका तेथेंच मिळेल । तेथें चालतां बोलतां कंठनीळ । बसला आहे पत्र्यामध्यें ॥८॥ दोन प्रहराची वेळा खरी । घेतल्या चूणभाकरी । मळ्यांत येऊनि विहिरीवरी । बसलें गोसावी भोजना ॥९॥ समर्थाच्या समोरी । एका छपराभीतरी । गोसाव्यांनी लाविली खरी । आपआपली कडासने ॥१०॥ त्यांचा जो होता महंत । ब्रह्मगिरी नामें सत्य । तो भगवद्गीतेप्रत । वाचूं लागला अस्तमानीं ॥११॥ गोसावी श्रवणा बैसले । गांवातूनही कांही आले । पोथी ऐकावया भले । त्या ब्रह्मगिरी गोसाव्याची ॥१२॥ ‘नैनं छिन्दन्ति’ हा श्लोक । निस्त्रपणाचा होता देख । ब्रह्मगिरी

पक्का दांभिक । स्वानुभवाचा लेश नसे ॥१३॥ निस्तप्पण त्याचे ऐकले । गांवकच्यांस नाहीं पटले । ते आपसांत बोलूळ लागले । हा नुसता शब्दच्छल ॥१४॥ सारे पोथी ऐकिल्यावरी । येऊन बैसले पत्राभीतरीं । गजाननाच्या समोरी । संतदर्शन घ्यावया ॥१५॥ लोक म्हणती छपराला । निस्तप्पणाचा भाग झाला । येथें पत्रास बैसला । स्वानुभवाचा पुरुष हा ॥१६॥ तेथें ऐकला इतिहास । येथें पाहिला प्रत्यक्ष पुरुष । या भाषणे गोसाव्यास । राग आला कांहीसा ॥१७॥ अवघें गोसावी गांजा प्याया । बसले होते घेऊनिया । त्या पत्राचिया ठायां । चालली चिलीम गांजाची ॥१८॥ पत्रांत पलंगाच्या वरी । बसली होती समर्थस्वारी । चिलीम भरून वरच्यावरी । प्याया देई भास्कर ॥१९॥ त्या चिलिमीच्या विस्तवाची । ठिणगी पलंगीं पडली साची । ती पडतांना कोणाची । दृष्टी न गेली तिच्यावर ॥२०॥ कांही वेळ गेल्यावर । निघूळ लागला धूर । पलंग पेटला अखेर । एकदम चहूं बाजूनी ॥२१॥ तो प्रकार पाहतां । भास्कर बोले सदगुरुनाथा । पलंग सोडा शीघ्र आतां । या खाली उतरून ॥२२॥ लाकडे हीं पलंगाचीं । आहेत की सागाचीं । ती न आतां विझायाचीं । पाण्यांवाचून दयाला ॥२३॥ तयी समर्थ बोलले वाचें । भास्करा अग्री विझविण्याचें । कारण नाही तुला साचें । जल मुळींच आणूं नको ॥२४॥ अहो, महाराज ब्रह्मगिरी । या बैसा पलंगावरी । तुम्हां आहे अवगत खरी । भगवद्गीता साकल्यें ॥२५॥ त्याच्या परीक्षेची वेळ । आणिली हरीने तात्काळ । ब्रह्मा न जाळी अनळ । याचा प्रत्यय दाखवा ॥२६॥ 'नैनं छिन्दन्ति' श्लोकावर । व्याख्यान केलें एक प्रहर । आतां का मानितां दर । या पलंगीं बसण्याचा? ॥२७॥ जा जा, भास्करा लौकरी । ब्रह्मगिरीला करी धरी । आणून बसवी अत्यादरीं । या जळत्या पलंगास ॥२८॥ ऐशी आज्ञा होतां क्षणीं । भास्कर गेला धांवोनी । ब्रह्मगिरीचा सव्य पाणी । धरिला त्याने निज करे ॥२९॥

भास्कराचे शरीर । धिप्पाड सशक्त पिळदार । तो गोसावी त्याच्या समोर । शोभूं लागला घुंगुरडे ॥१३०॥
 पलंग पेटला चौफेर । ज्वाळा निघूं लागल्या थोर । परी महाराज आसनीं स्थिर । हलले मुळी न इतकेही ॥३१॥
 श्रीप्रलहाद कयाधुसुत । उभा केला अग्नींत । हे लिहिले पुराणांत । श्रीव्यासांनीं भागवतीं ॥३२॥ त्या लिहिल्या
 गोष्टीचे । प्रत्यंतर दाविलें साचे । मळ्यामाजी कृष्णाजीचे । श्रीगजाननसाधूंनीं ॥३३॥ ब्रह्मगिरी म्हणे भास्करासी ।
 मला न न्या पलंगापाशी । महाराजांच्या अधिकाराशी । मी नाही जाणितले ॥३४॥ ते न मानीं भास्कर । ओढीत
 आणिला फरफर । उभा केला समोर । आपल्या सदगुरुरायांच्या ॥३५॥ 'नैनं दहति पावक' । हे खरे करून दावा
 वाक्य । ऐसें बोलतां महाराज देख । गोसावी परम घाबरला ॥३६॥ गोसावी म्हणे भीत भीत । मी पोटभज्या
 आहे संत । शिरापुरी खाण्याप्रत । मी झालो गोसावी ॥३७॥ माझ्या अपराधाची क्षमा । साच करी शांतिधामा ।
 केला खटाटोप रिकामा । गीताशास्त्र शिकण्याचा ॥३८॥ तुला पिसा मी म्हणालों । आता पस्तावा पावलों ।
 मी दाती तृण धरून आलों । शरण तुला, अभय दे ॥३९॥ शेगांवच्या जनांनीं । केली समर्था विनवणी । आपणां
 अग्नीपासूनी । भय नाही हे खरे ॥१४०॥ तरी महाराज आमच्या करितां । खाली यावें लवकर आतां । अशा
 स्थितीत पाहतां । तुम्हा! आम्हां धडकी भरे ॥४१॥ म्हणून आमच्यासाठीं । उतरा खाली ज्ञानजेठी । गोसावी
 झाला हिंपुटी । तो न कांही बोलला ॥४२॥ लोक विनंतीस द्याया मान । खाली उतरले गजानन । तो पलंग
 पडला कोसळून । एक पळही न लागलें त्या ॥४३॥ अवघाच होता जळला । जो भाग शेष उरला । तो लोकांनी
 विझविला । साक्ष दावण्या इतरांसी ॥४४॥ ब्रह्मगिरी पार्यीं लागला । निरभिमान अवघा झाला । स्पर्श होता
 गंगाजला । मल कोठूनी राही तेथ? ॥४५॥ मग मध्यरात्रीच्या समयाला । ब्रह्मगिरीस बोध केला । आजपासून

चेष्टेला । तूं या सोडून देईरे ॥४६॥ ज्यांनी राख लावावी । त्यांनी उपाधी दूर ठेवावी । अनुभवावीण न सांगावी ।
 गोष्ट कोणा निरर्थक ॥४७॥ नुसते शब्दपांडित्य । माजलें जगीं अतोनात । तेणेच आहे झाला घात । आपुल्या
 या संस्कृतीचा ॥४८॥ गोसावी मच्छिंद्र-जालंदर । गोरख-गहिनी साचार । ज्ञानेश्वरांचा अधिकार । किती
 म्हणून सांगावा? ॥४९॥ स्वानुभवाचे झाले यती । श्रीशंकराचार्य निश्चिती । प्रपंची राहून ब्रह्मस्थिती ।
 अनुभविली एकनाथांनी ॥५०॥ स्वामी समर्थ ब्रह्मचारी । हे ही ब्रह्म-साक्षात्कारी । होऊन गेले भूमीवरी ।
 यांचीं चरित्रे आणी मना ॥५१॥ उगीच खाया शिरापुरी । भटकू नको भूमीवरी । सार न तया माझारीं ।
 येतुलेही गवसणार! ॥५२॥ ऐसा बोध ऐकिला । ब्रह्मगिरी विरक्त झाला । प्रातःकाळीच उठोन गेला । कोणा
 न भेटतां शिष्यांसह ॥५३॥ ही गोष्ट दुसऱ्या दिवशीं । कळली अवघ्या गांवासी । जो तो आला पहावयासी ।
 मळ्यांत जळलेल्या पलंगाते ॥५४॥ हा दासगणू विरचित । श्रीगजानन विजय नामे ग्रंथ । तारो भाविका
 भवाब्धींत । हेंचि इच्छी दासगणू ॥५५॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ अष्टमोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय नववा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे सगुणस्वरूपा रुक्मिणीवरा । हे चंद्रभागातटविहारा । श्रीसंतवरदा शारंगधरा । पतितपावना दयानिधे ॥१॥ लहानांवाचून मोठ्यांचा । मोठेपणा न टिके साचा । पतिताविण परमेश्वराचा । बोलबाला होणे नसे ॥२॥ आम्ही आहोत पतित । म्हणून तुला म्हणतात । पावनकर्ता रुक्मिणीकांत । हे आतां विसरु नको ॥३॥ परिस लोहाला सोने करी । म्हणूनी त्याचे महत्त्व भूमीवरी । ओहोळ पोटी घे गोदावरी । म्हणून म्हणती तीर्थ तिला ॥४॥ याचा विचार करावा । चित्तीं आपुल्या माधवा । दासगणूला हात द्यावा । बुद्धं न द्यावे कोठेंही ॥५॥ असो, गोविंदबुवा टाकळीकर । एक हरिदास होता थोर । तो कराया कीर्तन—गजर । शेगांवासी पातला ॥६॥ तेथे शिवाचे मंदिर । पुरातन होते साचार । ज्याचा केला जीर्णोद्धार । मोटे नामक सावकारे ॥७॥ अलिकडच्या श्रीमंताला । मंदिरांचा कंटाळा । मोटारी—क्लब—बायसिकलला । याचें प्रेम बहू असे! ॥८॥ तैसा न मोटे सावकार । श्रीमंत असून भाविक फार । त्यानेच हा जीर्णोद्धार । केला असे मंदिराचा ॥९॥ म्हणोन मोठ्यांचे मंदिर । वढूं लागले नारी—नर । आतां पुढच्या प्रकार । काय झाला तो ऐका ॥१०॥ त्या मोठ्यांच्या मंदिरी । उतरले टाकळीकर कथेकरी । त्यांचा घोडा समोरी । बांधला होता मंदिराच्या ॥११॥ घोडा अती द्वाड होता । कोणासही मारी लाथा । समोरून कोणी येता । त्यास चावे कुच्यासम ॥१२॥ तोडी चन्हाटें वरच्यावरी । स्थिर न राहे क्षणभरी । कधी कधी कांतारी । त्याने जावे पळोन ॥१३॥ खिंकाळे रात्रंदिवस ।

वाईट खोड्या बहुवस । आल्या होत्या मुक्कामास । श्रोते तया घोड्याच्या ॥१४॥ लोखंडाच्या साखळ्या । होत्या त्यासी बांधण्या केल्या । त्या या समर्यां राहिल्या । टाकळीमार्जीं विसरून ॥१५॥ चन्हाटानें कसा तरी । घोडा मंदिरासमोरी । बांधुनिया कथेकरी । निजले जाऊन शश्येला ॥१६॥ रात्र झाली दोन प्रहर । तमे आक्रमिले अंबर । दिवाभीतांचे घूत्कार । होऊ लागले वृक्षावरी ॥१७॥ टिटव्या ‘टी टी’ शब्द करिती । वाघुळे भक्ष्या धुंडिती । पिंगळे बसूनी वृक्षावरी । किलबिल करूं लागले ॥१८॥ सामसूम जिकडे तिकडे । बंद झाली कवाडे । कोठेंही ना दृष्टी पडे । एकही माणूस रस्त्यांनी ॥१९॥ ऐशा रात्रसमयास । श्रीगजानन पुण्यपुरुष । घोडा बांधल्या ठायास । येते झाले सहजगती ॥२०॥ जे जें कोणी द्वाढ असती । त्यांना सुधारण्याप्रती । साधू पुरुष अवतार घेती । ईशाज्ञेनें भूमीवर ॥२१॥ औषधाचे प्रयोजन । रोगा निवारण्याकारण । तेवी द्वाढांचे द्वाढपण । साधुसंत निवारिती ॥२२॥ असो, गजानन घोड्यापासी । आले रात्रसमयासी । जाऊनी निजले अती हर्षी । चहूं पायांत घोड्याच्या ॥२३॥ मुखे भजन चालले होते । ‘गणी गण गणांत बोते’ । या सांकेतिक भजनाते । जाणण्या कोण समर्थ हो ? ॥२४॥ त्या सूत्ररूप भजनाचा । अर्थ ऐसा वाटतो साचा । गणी या शब्दाचा । अर्थ मोजी हाच असे ॥२५॥ जीवात्मा म्हणजे गण । तो ब्रह्माहून नाही भिन्न । हे सुचवावया कारण । गणांत हा शब्द असे ॥२६॥ बोते हा शब्द देखा । अपभ्रंश वाटे निका । बा ते हा शब्द ऐका । तेथे असावा निःसंशय ॥२७॥ बा या शब्दे करून । घेतले पाहिजे मन । ते हे आहे सर्वनाम । शब्दाएवजी आलेले ॥२८॥ म्हणजे, मना समजे नित्य । जीव हा ब्रह्मास सत्य । मानूं नको तयाप्रत । निराळा त्या तोचि असे ॥२९॥ ‘गिण गिण गिणांत बोते’ । कोणी ‘गणी गण गणांत बोते’ । ऐशीं आहेत दोन मते । या भजनांविषयी शेगांवी ॥३०॥ त्यासी न

आपुले प्रयोजन । आपणां कथेसी कारण । महाराज निजले येऊन । चौपायांत घोड्याच्या ॥३१॥ वरील भजन मुखाने । चालले होते आनंदानें । वाटे या भजनस्तुप साखळीने । घोडा बांधूनी टाकिला ॥३२॥ गोविंदबुवांच्या अंतरी । धास्ती होती जबर खरी । म्हणून तो वरच्यावरी । उठून पाहे वास्तला ॥३३॥ तो ठाण्यावरी घोडा शांत । ऐसे पडतां दृष्टीप्रत । गोविंदबुवांच्या चित्तांत । अती नवल वाटले ॥३४॥ तो आपुल्या मनी म्हणे । हे ऐसे झाले कशाने । कां काही आजाराने । व्यास झाला घोडा हा ॥३५॥ म्हणूनी राहिला शांत । हे न कांही कळो येत । हा ऐसा आजपर्यंत । नाहीं कधीच स्थिरावला ॥३६॥ हे काय आहे ते पहाया गेले । तो एक माणूस दिसले । चोहों पायांत निजलेले । त्या द्वाड घोड्याच्या ॥३७॥ अती निकट येऊनी । पाहूं लागले निरखूनी । तों दिसले कैवल्यदानी । तेथे गोविंदबुवाला ॥३८॥ ते म्हणाले मनांत । घोडा कां झाला शांत । हे कळले कारणासहित । मजलागी येधवां ॥३९॥ समर्थाच्या सहवासें । घोडा शांत झालासे । जेथें कस्तुरी तेथें नसे । दुर्गंधाला थारा कदा ॥४०॥ समर्थाच्या पायांवरी । गोविंदबुवानें अत्यादरीं । शिर ठेविलें निर्धारी । अष्टभाव दाटले ॥४१॥ मुखें करूं लागले स्तवन । आपण खरेच गजानन । विघ्नांचे करितसा कंदन । याचा प्रत्यय आज आला ॥४२॥ माझा घोडा द्वाड अती । सर्वही ज्याला भीती । तेथेंच आलात गुरुमूर्ती । हरण्या त्याचा द्वाडपणा ॥४३॥ ह्या घोड्याच्या अचाट खोडी । चालता मध्येंच मारी उडी । क्षणाक्षणा मागल्या झाडी । हा दुगाण्या, महाराज! ॥४४॥ मी गेलों होतो कंटाळून । म्हणून बाजारालागून । गेलो विकाया कारण । परी न कोणी घेई या ॥४५॥ मी फुकटही लागलो द्याया । परी न कोणी तयार घ्याया । त्यावरी आपण केली दया । हे झाले फार बरें ॥४६॥ आम्हां कथेकञ्चाचें । घोडे पाहिजे गरीब साचे । घरामाजी धनगराचे । नाही

वाघ कामाचा ॥४७॥ ऐसा झाला प्रकार । घोडे झाले गरीब फार । जड-जीवांचा उद्धार । करण्यास स्वामी
अवतरले ॥४८॥ घोड्यास म्हणाले, ‘आता गड्या । करूऱ नकोस येथून खोड्या । त्या येथेच रोकड्या । द्याव्या
अवघ्या सोडून ॥४९॥ तूं शिवाच्या समोरीं । याचा विचार कांही करी । वागत जावें बैलापरीं । त्रास न देई
कवणाते’ ॥५०॥ ऐसें त्यासी बोलून । गेले निघून दयाघन । कृपाकटाक्षें करून । पशुही ज्याने आकळिला
॥५१॥ असो, श्रोते दुसरे दिवशीं । मळ्यांत असता पुण्यराशीं । आले गोविंदबुवां दर्शनासी । घोड्यावरी बैसून
॥५२॥ घोडा गोविंदबुवांचा । शेगांवासी ठाऊक साचा । कोश अवघ्या खोड्यांचा । भीत होते त्यासी जन ॥५३॥
तो मळ्यांत आलेला पाहून । लोक बोलले त्याकारण । गोविंदबुवा ही घेऊन । पीडा कशास येथें आला ॥५४॥
मुले-बायका मळ्यांत । आहेत पहा वावरत । तुमचा घोडा करील घात । सहज लीलेने कवणाचा ॥५५॥
गोविंदबुवा त्यांसी वदले । तुमचें म्हणणें मी ऐकिलें । माझ्या घोड्यास शहाणें केलें । काल रात्रीं समर्थानी
॥५६॥ त्याने खोड्या दिल्या टाकून । झाला गोगलगाईसमान । आता भ्यावयाचें कारण । कांही न उरले
कोणाशी ॥५७॥ चिंचेखाली उभा केला । टाकळीकरांनी^१ घोडा भला । चळ्हाटांवाचूनी राहिला । उभा तो
एक प्रहर ॥५८॥ भाजीपाला कोवळा घास । मळ्यांत होता विशेष । परी ना लाविले त्यास । तोंड घोड्याने
एकाही ॥५९॥ पहा संतांची केवढी शक्ती । पशुही आजेंत वागती । पन्यांत^२ आरंभिली स्तुती । गोविंदबुवांनी
समर्थाची ॥६०॥ श्लोक (पृथ्वी वृत्त) अचिंत्य जगताप्रती कृती तुझी न कोणा कळे । असो खलही केवढा
तव कृपे सुमार्गी वळे । उणे पुढती ये तुझ्या खचित रत्नचिंतामणी । शिरीं सतत माझिया वरदहस्त ठेवा झाणीं

१. गोविंद महाराज २. बार्शी टाकळीकर (गोविंद महाराज) ३. पन्याच्या झोपडीत

॥१॥ ऐसी स्तुती करून । गेले गोविंदबुवा निघून । घोड्यास आपल्या घेऊन । टाकळी ग्रामाकारणे ॥६१॥ प्रत्येक दिनी शेगांवी । यात्रा येई नवी-नवी । कांही तरी धरून जीवीं । हेतू आपल्या श्रोते हो ॥६२॥ त्या यात्रेकरू मंडळीत । बाळापूरचे दोन गृहस्थ । आले कांही धरूनी हेत । समर्थाच्या दर्शना ॥६३॥ पथी जातां एकमेकां । बोलू लागले ऐसे देखा । पुढल्या वारीस गांजा सुका । येऊं आपण घेऊन ॥६४॥ कां की या गांजावर । समर्थाचें प्रेम फार । तो आपण आणिला जर । तरी कृपा होईल त्यांची ॥६५॥ लोक आणती बर्फी खवा । आपण गांजा नेऊं बरवा । गांठ धोतरा बांधून ठेवा । ना तरी विस्मृती होईल ॥६६॥ पुढल्या वारीस दोघेजण । आले दर्शनाकारण । परि गेले विसरोन । गांजा तो आणावया ॥६७॥ शीर ठेविता पायांवरी । आठवण त्यांना झाली खरी । की नाहीं आणिला बरोबरी । गांजा तो आपण ॥६८॥ आतां पुढच्या वारीसी । दुप्पट आणू गांजासी । ऐसे बोलून मानसीं । दर्शन घेऊन गेले हो ॥६९॥ पुढल्या वारीस तेच झाले । गांजा आणण्याचे विसरले । कर जोडून मात्र बसले । स्मृती नसे गांजाची ॥७०॥ तैं स्वामी म्हणाले भास्करासी । पाहा जगाची रीत कैसी । गांठ मारून धोतरासी । विसरती जिन्नस आणावया ॥७१॥ जातीनें आहेत ब्राह्मण । तेच आपुले भाषण । करिती आपण होऊन । खोटें पहा सर्वांशी ॥७२॥ ब्राह्मणाचें भाषण । कदा नसावें अ-प्रमाण । या तत्त्वालागून । न जाणती चांडाळ ते ॥७३॥ द्विजें निजर्धम सोडिला । आचार विचार सांडिला । ह्यामुळे श्रेष्ठत्वाला । ते मुकले सांप्रत ॥७४॥ बेटें मनीं नवस करिती । आणि, हात हालवित येथे येती । अशाने कां पूर्ण होती । त्यांच्या मनीचे मनोरथ ? ॥७५॥ बोलण्यांत पाहिजे मेळ । चित्त असावे निर्मळ । तरीच तो घननीळ । कृपा करितो भास्करा ॥७६॥ हे शब्द त्या दोघांसी । अती लागले मानसीं । पाहू लागले एकमेकांसी ।

कुतूहल दृष्टीनें ॥७७॥ पाहा केवढे अगाध ज्ञान । आहे यांचे परिपूर्ण । हा जगत्चक्षू गजानन । सूर्यापरीच असे हो ॥७८॥ आपण नवस केला मरीं । तों जाणिला समर्थनीं । आतां येऊं घेऊनी । चला गांजा गावांतून ॥७९॥ ऐसा विचार करून उठले । गांवात जाऊ लागले । गांजा आणावया भले । तै महाराज वदलें त्या ॥८०॥ ‘आतां शिळ्या कढीप्रत । कां हा उगा आणिता ऊत ? । सार नाही किमपी यांत । मी न हपापलो गांजाला ॥८१॥ आतां आणण्यां गांजाप्रत । नका जाऊं पेठेत । मेळ हमेशा बोलण्यांत । ठेवा तुम्ही आपुल्या ॥८२॥ लबाडाचे न हेतू पुरती । ही खूणगांठ बांधा चित्तीं । तुमचे काम झाल्यावरती । मर्जी असल्या गांजा आणा ॥८३॥ पुढील आठवड्यांत तुमचें काम । होईल जा अत्युत्तम । परी कदा न चुकवा नेम । पांच वाच्या येथील करा ॥८४॥ कां की हा येथे स्थिर । आहे मृडानीपती कर्पूरगौर । ज्याच्या कृपेने कुबेर । जगीं झाला धनपती ॥८५॥ जा नमस्कार त्यासी करा । गांजा आणावया न विसरा । परमार्थात खोटें जरा । बोलूं नये मानवांनी’ ॥८६॥ ऐसा उपदेश ऐकून । महाराजांशी वंदून । घेतलें शिवाचें दर्शन । आणि, गेले बाळापुरा ॥८७॥ पुढील आठवड्यामाजी भले । काम त्यांचें फत्तें झालें । तेही गांजा घेऊन आलें । शेगांवांत वारीला ॥८८॥ त्या बाळापूरची दुसरी कथा । तुम्ही ऐका श्रोते आतां । बाळकृष्ण नार्मे होता । बाळापुरात रामदासी ॥८९॥ कांता त्याची पुतळाबाई । परम भाविक होती पाही । दर वर्षी वारीस जाई । पायी सज्जनगडाते ॥९०॥ पती-पत्नीचा विचार एक । पौष मासीं निघती देख । ओङ्यासाठी घोडे एक । घेऊनिया बरोबरी ॥९१॥ कुबडी-कंथा-दासबोध । सर्वे हे सामान अती शुद्ध । साधुत्वाचा नव्हता मद । तयासीं की चढलेला ॥९२॥ मार्गी चालतां ग्रामांतरी । प्रत्यही झोळी फिरवी खरी । त्या झोळीच्या भिक्षेवरी । नैवेद्य करी रामाला ॥९३॥

पौष वद्यांत बाळापूर । सोडी नवमीला साचार । असे कांता बरोबर । पुतळाबाई नाम जिचे ॥१४॥ बाळकृष्णबुवा हाती । चंदनाच्या चिपळ्या असती । पुतळाबाई करी साथी । झांज हाती घेऊन ॥१५॥ रघुपतीचा नामगजर । करी पंथानें निरंतर । शेगांव-खामगांव-मेहेकर । देऊळगांवराजा पुढे ॥१६॥ आनंदीस्वामींस जालनापुरी । वंदुनिया जांब नगरीं । जाय तेथें मात्र करी । तीन दिवस मुक्काम ॥१७॥ का की तें ठिकाण । समर्थांचें जन्म स्थान । पुढे दिवच्यास येऊन । वंदन करी गोदेला ॥१८॥ पुढे बीड आंबेजोगाईचें । मोहोरी, बेलेश्वर स्वामीचे । पटूशिष्य समर्थाचे । डोमगांवी कल्याण ॥१९॥ नरसिंगपूर-पंद्रहपूर । नातेपोतें-शिंगणापूर । वाई आणि सातार । असे जे गडाच्या पायथ्यापाशीं ॥२०॥ माघ वद्य प्रतिपदेला । तो येऊन पहुचे भला । श्रीसज्जनगडाला । नवमीच्या त्या उत्सवासी ॥२॥ यथाशक्ती प्रमाणें । ब्राह्मणभोजन करावें त्यानें । श्रीस्वामीसमर्थकारणें । खरा खराच रामदासी ॥२॥ ऐसे रामदासी आतां । होणें कठीण सर्वथा । दासनवमीचा उत्सव होता । परत जाई त्याच मार्गे ॥३॥ ऐसा क्रम चालला । बहुत दिवस त्याचा भला । साठ वर्षे देहाला । गेली त्याच्या उलटून ॥४॥ माघ वद्य द्वादशीस । सोडून सज्जनगडास । निघावें परत जावयास । त्यानें आपुल्या बाळापुरा ॥५॥ असो, वद्य एकादशीसी । बसला समर्थ समाधीपाशीं । आले दुःखाश्रूलोचनासी । शब्द न त्यासी बोलवे ॥६॥ हे रामदासस्वामी समर्था! । हे गुरुराया पुण्यवंता! । माझें शरीर थकलें आतां । वारी न पायीं होईल ॥७॥ जरी बसून वाहनातें । येऊं सज्जनगडातें । तरी तें ही कठीण दिसतें । मजलागीं दयाळा ॥८॥ नेम चालला आजवर । आतां, पडू पाहे अंतर । परमार्थासी शरीर । निकोप आधीं पाहिजे ॥९॥ तरीच सर्व घडें कांही । हे रामदासा माझे आई । हें म्हणण्याची जस्त नाही । आपण सर्व जाणतसां ॥१०॥ ऐशी प्रार्थना करून । निजला शय्येस

जाऊन । तो प्रभातकाळीं पडले स्वप्न । बाळकृष्णबुवाला ॥११॥ स्वप्नीं म्हणाले रामदास । ऐसा न होई हताश । नको येऊं येथून खास । या सज्जनगडाते ॥१२॥ माझी कृपा तुझ्यावरी । माझा उत्सव बाळापुरीं । करावा तूं आपुल्या घरीं । येईन मी नवमीला ॥१३॥ तुला द्याया दर्शन । हे मानी प्रमाण वचन । आपुल्या शक्तीस पाहून । परमार्थ तो आचरावा ॥१४॥ ऐसे स्वप्न पाहिले । बाळकृष्ण आनंदले । कांतेसह परत आले । बाळापुरास आपुल्या घरी ॥१५॥ पुढे, श्रोते दुसरें वर्षी । काय झालें माघमासीं । त्या बाळापुरासी । ते आतां अवधारा ॥१६॥ माघ वद्य प्रतिपदेस । समर्थाच्या उत्सवास । आरंभ बाळापुरास । बाळकृष्णांनी घरीं केला ॥१७॥ दासबोधाचें वाचन । रात्रीस हरि-कीर्तन । दोन प्रहरीं ब्राह्मणभोजन । धूपार्ती अस्तमानाला ॥१८॥ बाळकृष्णांच्या मनांत । विचार हाची घोळत । पाहूं कसें येतात । स्वामी समर्थ नवमीसी ॥१९॥ बाळकृष्णांच्या वचनांनी । केली गांवकच्यांनीं । आपापसांत वर्गणी । उत्सवा साहृ करावया ॥२०॥ ऐसा थाट बाळापुरा । नव दिवस झाला खरा । नववे दिवशीं दोन प्रहरा । अघटित आलें घडून ॥२१॥ श्रीगजानन साक्षात्कारी । श्रोते तया बाळापुरी । उभे राहिले दोन प्रहरी । नवमी तिथी लक्षून ॥२२॥ बाळकृष्णांच्या द्वारांत । रामाभिषेक चालला आंत । लोक झाले विस्मित । गजाननासी पाहूनियां ॥२३॥ म्हणूं लागले बुवांसी । उठा उठा हो वेगेसीं । तुमच्या दासनवमीसी । द्वारीं पातले गजानन ॥२४॥ त्यावरी बुवा म्हणाले । गजानन आले बरें झालें । त्या ही संताचे लागले । पाय माझ्या घरासी ॥२५॥ परी आजच्या दिनीं साची । मी वाट पाहतो समर्थाची । त्या सज्जनगड निवासीयाची । आतूर होऊन ये ठायां ॥२६॥ त्यांचा मसी करार आहे । मी नवमीला येईन पाहें । ती वाणी असत्य नोहे । ऐसा माझा भरंवसा ॥२७॥ इकडे स्वामी गजानन । द्वारीं उभे राहून । ‘जय जय

रघुवीर' म्हणोन । श्लोक बोलूं लागले ॥२८॥ (श्लोक) अहिल्या शिळा राघवें मुक्त केली । पदी लागतां दिव्य होऊनी गेली ॥ अशी वाणी ऐकतां उठली । स्वारी बाळकृष्णाची ॥२९॥ पाहती जों येऊन द्वारीं । तों गजाननाची नग स्वारी । अजानुबाहू साजिरी । उभी निजानंदामध्यें ॥१३०॥ करण्या गेला नमस्कार । तो रामदास दिसले साचार । हाती कुबडी, जटाभार । रुळत होता पाठीवरीं ॥३१॥ भालीं त्रिपुंड्र उभा साचा । होता गोपिचंदनाचा । नेसलेल्या लंगोटीचा । रंग होता हिरमुजी ॥३२॥ ऐसें रूप पाहिलें । बाळकृष्णा भरतें आलें । प्रेमाचें तें श्रोते भलें । नयनीं संचले आनंदाश्रू ॥३३॥ तो सवेंच दिसती गजानन । त्याच्या नेत्रांकारण । कुबडी लंगोटी कांहीच न । त्रिपुंड्र शिरींचा जटाभार ॥३४॥ पुनः त्याने हताश व्हावें । तो रामदासस्वामी दिसावें । पुनः जो निरखून पाहावें । तो मागुती गजानन ॥३५॥ ऐसी स्थिती झाली खरी । सिनेमाच्या खेळापरी । घोटाळलासे अंतरी । कोडे कांहींच उमगेना ॥३६॥ मग म्हणाले गजानन । रामदासासी प्रेमेकरून । नको गांगरू देऊं मन । तुझा समर्थ मीच असे ॥३७॥ मागे बापा गडावरी । माझीच वस्ती होती खरी । आतां शेगांवाभीतरी । राहिलो येऊन मळ्यांत ॥३८॥ तुला सज्जनगडीं दिलें वचन । की दासनवमीस येईन । मी बाळापुरालागून । ह्याचें स्मरण आहे कां? ॥३९॥ त्या वचनाची पूर्तता । करण्यास येथें आलो आतां । दे सोडोन अवघी चिंता । मीच आहे रामदास ॥१४०॥ शरीररूपी वस्त्रास । तूं किंमत देतोस । आणि, आत्म्याला विसरतोस । याला काय म्हणावे? ॥४१॥ श्लोक आहे गीतेंठायीं । 'वासांसि जीर्णानि' तो पाहीं । ऐसा मुळी भ्रमिष्ट होई । चाल पाटीं बसवी मला ॥४२॥ बाळकृष्णाचा धरून हात । गजानन आले घरांत । एका मोठ्या पाटीं स्थित । स्वामी गजानन जाहले ॥४३॥ बाळापुरीं पुकार झाली । गजानन आल्याची ती भली । मंडळी धावूं लागली ।

दर्शन घ्याया पायांचें ॥४४॥ रामदासी अवघ्या दिवसभर । करीत राहिला विचार । शेवटी रात्र होतां तीन प्रहर । स्वप्न पडले बाळकृष्णा ॥४५॥ अरे, गजानन माझीच मूर्ती । हळीं तुमच्या वन्हाड प्रांती । संशय मुळीं ना धरीं चित्तीं । तो धरितां बुडशील ॥४६॥ मी तोच समजून । करी गजाननाचें पूजन । गीतेचें हे आहे वचन । ‘संशयात्मा विनश्यति’ ॥४७॥ ऐसें स्वप्न पडल्यावरी । बाळकृष्ण तोषला भारी । मस्तक ठेविले अत्यादरीं । गजाननाचे पायांवर ॥४८॥ महाराज आपुली लीला । मी ना समर्थ जाणण्याला । तो घोटाळा उकलिला । तुम्ही स्वप्न देऊन ॥४९॥ नवमी माझी सांग झाली । न्यूनता न कांहीं उरली । अर्भकावरी कृपा केली । तेणे धन्य झालों मी ॥१५०॥ आतां कांहीं दिवस । राहा या बाळापुरास । हीच आहे मर्नीं आस । ती पूर्ण करा हो ॥५१॥ महाराज म्हणाले त्यावर । एक माझा विचार । कांहीं दिवस गेल्यावर । येईन मी बाळापुरा ॥५२॥ भोजनोत्तर निघून गेले । स्वामी शेगांवासी भलें । रस्त्यानें न कोणा दिसले । क्षणांत पोचले शेगांवी ॥५३॥ स्वस्ति श्रीदासगणू विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ । सुखद होवो भाविकांप्रत । हेंचि इच्छी दासगणू ॥१५४॥ ॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥ ॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य नवमोऽध्यायः समाप्तः ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ नवमोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय दहावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे अरुपा अव्यया । पूर्णब्रह्मा पंढरीराया । सज्जनांच्या विसाविया । मजला परते लोटूं नको ॥१॥ देवा हा दासगणू । नको परक्याचा आतां म्हणू । माझ्या पातकांचा नको आणू । विचार चित्ती नारायणा ॥२॥ माझ्या करे न झाले पुण्य । हे ठाऊकें मजलागून । फार काय तुला वदन । दावण्या मी योग्य नसे ॥३॥ ऐशी स्थिती आहे जरी । परि देवा कृपा करी । ओहळास गोदावरी । पोटी आपल्या घेतसे ॥४॥ तैसे तुवा करावे । दुःख अवघे निवारावे । पातकाला न उरू द्यावे । माझ्या ठायी यत्किंचित् ॥५॥ तू आणिल्या मनांत । अवघेंच कांही घडून येत । रङ्काचाही राव होत । तुझा लाधतां वशिला ॥६॥ असो, एकदा पुण्यराशी । गेले उमरावतीसी । जाऊन उतरले सदनासी । आत्माराम भिकाजीच्या ॥७॥ हा आत्माराम भिकाजी सुत । उमरावतीचा असे प्रांत । मोठा अधिकार हातांत । होता त्याच्या विबुध हो ॥८॥ कायस्थ प्रभू याची जात । हा संताचा प्रेमी अमित । सदाचारसंपन्न गृहस्थ । गृहस्थाश्रमी वर्ततसे ॥९॥ त्याच्या घरीं समर्थ गेले । ते त्याने सांग पूजिले । मंगलस्नान घातले । उष्णोदकाने गजानना ॥१०॥ उटणीं नाना प्रकारची । अंगा लाविली साची । वृत्ती आनंदली त्याची । संतसहवासे तेधवां ॥११॥ कर्वतीकांठी उमरेडचा । धोतरजोडा नेसविला साचा । भाली केशरी गंधाचा । भव्य तिलक लाविलासे ॥१२॥ कंठामाजी पुष्पहार । नैवेद्याचे नाना प्रकार । दक्षिणेंसी शंभर । रुपये त्याने ठेविलें ॥१३॥ धूप-दीप-आरती झाली । पुष्पांजली समर्पिली । दर्शनालागी

दाटी झाली । उमरावतीच्या लोकांची ॥१४॥ प्रत्येका ऐसें वाटावें । समर्थ आपल्या घरीं न्यावें । यथासांग करावे । पूजन त्यांचे येणे रिती ॥१५॥ इच्छा ऐसी बहुतां झाली । परी थोडक्यांची मनीषा पुरली । सदनी पाऊलें लागण्या भलीं । पुण्य पाहिजे बलवत्तर ॥१६॥ ते ज्यांच्यापाशीं होते । समर्थ गेले तेथे तेथे । का की साधूस अवघे कळते । अंतर्ज्ञानें करून ॥१७॥ गणेश श्रीकृष्ण खापडे । उमरावतीचे गृहस्थ बडे । वकिलींत ज्यांच्यापुढे । ढीग रुपयांचें पडती की ॥१८॥ दादासाहेब यांप्रत । म्हणत होते वन्हाडांत । हा सज्जन भाविक अत्यंत । ब्राह्मण शुक्ल यजुर्वेदी ॥१९॥ त्यानें विनंती करितां खरी । महाराज गेले त्याच्या घरी । तेथेंही झाली याच परी । समर्थांची पूजा हो! ॥२०॥ गणेशआप्पा म्हणूनी । होता लिंगायतवाणी । चंद्राबाई कामिनी । त्याची परम भाविक असे ॥२१॥ ती बोलली पतीला । हा साधू पाहिजे नेला । कसेही करून घराला । पहा विनंती करून ॥२२॥ आपुले निष्पाप असल्या मन । याच्या आगमनें करून । होईल आपुले पवित्र सदन । भाविकांचा देव असे ॥२३॥ गणेशआप्पा म्हणे तिला । वेड लागले आहे तुला । हा सदनी साधू न्यावयाला । वशिला पाहिजे बलवत्तर ॥२४॥ पहा खापडर्यालागूनी । हा साधू न्यावया सदनी । श्रम पडले ते आण ध्यानी । उगा हट्ट धरू नको ॥२५॥ चंद्राबाई म्हणे नाथा । हे न पटे माझ्या चित्ता । सांगे माझी मनोदेवता । सदनीं साधू येतील हो ॥२६॥ तुम्ही करा हो त्यांना नुसती । सदनी येण्यास विनंती । गरीबावरी असते प्रीती । संतांची ती विशेष ॥२७॥ परि आप्पा बोलेना । छाती त्याची होईना । बोलवावयासी निजसदना । श्रीगजानन साधूते ॥२८॥ महाराज वदले अखेर । गणेशआप्पाचा धरून कर । तुझें किती आहे सदन दूर । तेवढे सांग मला? ॥२९॥ तुझ्या सदनी वाटते यावे । कांही वेळ बसावे । अरे चित्ती असेल ते बोलावे । भीड न धरितां

कवणांची ॥३०॥ ऐसें महाराज बोलतां । गणेशआप्पाचिया चित्ता । हर्ष झाला तत्त्वतां । तो न शब्दे बोलवे ॥३१॥ समर्थास नेऊन सदनी । पूजा केली उभयतांनीं । आपुला संसार त्यांचे चरणीं । अर्पण केला तात्काळ ॥३२॥ असो, ऐशा पूजा अमित । झाल्या उमरावतींत । त्या प्रत्येक पूजेप्रत । एक गृहस्थ हजर असे ॥३३॥ तो आत्माराम भिकाजीचा । नात्याने हा, होता भाचा । राहणार मुंबई शहरींचा । तारमास्तर असें की ॥३४॥ तो रजा घेऊन भला । उमरावतीस होता आला । भेटण्या आपुल्या मामाला । बाळाभाऊ नाम ज्याचे ॥३५॥ त्या बाळाभाऊ कारण । समर्थांचे लागले ध्यान । म्हणे, ऐशा साधूचे चरण । सोडून कुठें जाऊं नये ॥३६॥ प्रपंच अवघा अशाश्वत । त्यांत कशाला गोवू चित्त । केला आजपर्यंत । तोच आतां पुरे झाला ॥३७॥ कांही असो आजपून । मी न सोडी त्यांचे चरण । अमृताला टाकून । विष प्याया कोणी जावें? ॥३८॥ म्हणून प्रत्येक पूजेला । बाळाभाऊ हजर भला । होता बुध हो राहिला । दुसरें न कांही कारण ॥३९॥ असो, कांही दिवसांनीं । शेगांवीं आले परतोनी । मळ्यासी न जातां जाणी । आले मंदिरी मोठ्याच्या ॥४०॥ त्या मंदिराच्या पूर्वेस । एक जागा होती ओस । गजानन पुण्यपुरुष । येऊन बसला ते ठायां ॥४१॥ बातमी महाराज आल्याची । कृष्णा पाटला कळली साची । त्यांनी जागा मळ्याची । सोडली हे समजले ॥४२॥ म्हणून आला धांवत । त्या ओस जागेवरी सत्य । महाराजा करून दंडवत । अधोवदन बैसला ॥४३॥ डोळ्यांतून वाहे पाणी । खंड त्याला नसे जाणी । वस्त्र टाकले भिजवोनी । त्या अश्रूनी छातीचें ॥४४॥ तै महाराज वदले पाटलाला । ऐसा कां रे रडशी भला । शोक कोणता तुला झाला । ते वेगें सांग मज ॥४५॥ पाटील बोले त्यावर । जोडून आपले दोन्ही कर । महाराज मळ्याचा अब्हेर । कां हो आज केलात हा? ॥४६॥ ऐसा अक्षम्य कोणता ।

अपराध झाला सांगा आता । माझ्याकडून ज्ञानवंता । मी लेकरूं आपुले असे ॥४७॥ ही देशमुखाच्या
बाजूची । जागा आहे बघा साची । एका माळ्याच्या मालकीची । येथें तुम्ही राहू नका ॥४८॥ मळ्यांत मर्जी
नसेल जरी । तरी चला राहत्या घरी । ते खालीं करितो सत्वरीं । तुम्हांसाठी दयाळा ॥४९॥ कां की तुम्हां वाचून ।
मला न काहीं प्रिय आन । हे कळले वर्तमान । अवघ्या पाटील मंडळीते ॥५०॥ ते ही तेथे धावून आले ।
महाराजा विनवू लागले । निज सदना या या भले । हरी आणि नारायण ॥५१॥ महाराज बोलले तयासी । मी
जो या जागेसी । येऊन बसलों आज दिवशीं । तें तुमच्या हितास्तव ॥५२॥ तें पुढे येईल कळोन । आतां न
करा भाषण । वाद, दोघांचे निर्मूलन । करील हे विसरूं नका ॥५३॥ जितके जगीं जमेदार । तितके न करिती
विचार । मागचा पुढचा साचार । हेच उणे त्यांच्या ठायीं ॥५४॥ जा बंकटलालासी । पाहून आणा वेगेसीं ।
मी सोडिता तत् गृहासी । तो नाही रागावला ॥५५॥ ते कां हे त्यासी विचार । माझी कृपा तुमच्यावर । आहे
ती न ढळणार । कोणत्याही कारणांनी ॥५६॥ बंकटलालही आला तेथ । घालूं लागला समजूत । यांच्या
मर्जीविरुद्ध मळ्यांत । तुम्ही यांना नेऊं नका ॥५७॥ माझ्या घरून जेव्हां आले । तेव्हां सांगा मी काय केलें ।
आपण आहोंत त्यांची बाळें । ते सारखे अवघ्यांना ॥५८॥ सखाराम आसोलकार । आहे मनाचा उदार । तो
जागा देण्यांस इन्कार । करणार नाहीं वाटते ॥५९॥ सखाराम देईल जागा । पुढचे करूं आपण बघा ।
म्हणजे अवघ्यांस यांत भागा । घेता येईल सहजची ॥६०॥ समेट अवघ्यांचा होऊनी । मठ बांधिला त्या
ठिकाणीं । परशराम सावजींनी । मेहेनत घेतली विशेष ॥६१॥ समर्थाच्या बरोबर । निस्सीम भक्त होते चार ।
भास्कर, बाळाभाऊ, पितांबर । उमरावतीचा गणेश आप्पा ॥६२॥ रामचंद्र गुरव त्याच परी । राहत होता

बरोबरी । हे पांच पांडव, श्रीहरी । गजानन शोभूं लागले ॥६३॥ वृत्ती बाळाभाऊची । अती विरक्त झाली साची । पर्वा न त्यानें नौकरीची । केली यत्किंचित् आपुल्या ॥६४॥ पत्रे येती वरच्यावरी । बाळाभाऊस येण्या घरीं । परी परिणाम अंतरीं । कांहीच त्याच्या होईना ॥६५॥ भास्कर म्हणे गुरुराया । हा सोकला पेढे खाया । म्हणून ना इच्छी जाया । आपल्यापासून कोणीकडे ॥६६॥ तुम्ही द्यावा यातें मार । म्हणजेच हा जवळ करील घर । रत्न चौदावें पाहिल्या बिगर । हा येथून हलणे नसे ॥६७॥ लकडी वांचून माकड । पाहा न होई कधी धड । मोठमोठाले ते पहाड । भिऊं लागती वज्राला ॥६८॥ एकदा बळेच घालवून । दिले बाळाभाऊ कारण । परी तो आला परतून । राजीनामा देवोनिया ॥६९॥ बाळाभाऊ शेगांवासी । येतां भास्कर बोलला त्यासी । कां रे आम्हा त्रास देसी ? । येथें येऊन वरच्यावर ॥७०॥ ओढाळ बैल हिरव्यावर । पाहे पडाया निरंतर । त्यास जरी दिला मार । तरी तो येई तेथ पुनः ॥७१॥ तैसी लोचटा तुझी कृती । तंतोतंत निश्चिती । झाली जयाला विरक्ती । त्यानेंच येथे यावे रे! ॥७२॥ हे अहंकाराचे भाषण । समर्था न खपले जाण । त्यांनी भास्कराचे अज्ञान । निवटाया कृत्य केलें ऐसें ॥७३॥ एका गृहस्थाच्या हातीं । भली थोरली छत्री होती । ती गजानने घेऊन हाती । बाळास झोडूं लागले ॥७४॥ मारतां मारतां मोडली । बुध हो ती छत्री भली । मग एक मोठी घेतली । भरीव कांठी वेळूची ॥७५॥ तिने मारणे सुरू केलें । ते पाहता लोक भ्याले । कांही कांही पळून गेले । सोडून त्या मठाला ॥७६॥ परी बाळाभाऊ तसाच पडला । समर्थाच्या पुढे भला । कैक म्हणती असेल मेला । तो या अशा मारानें ॥७७॥ भास्करही झाला चिंतातूर । बाळाभाऊचा पाहून मार । परी समर्थाच्या समोर । बोलण्या छाती होईना ॥७८॥ ती ही काठी मोडली खरी । बाळाभाऊच्या

पाठीवरी । मग ते कंटाळून अखेरी । तुडवूं लागले तयाला ॥७९॥ जैसा का तो कुंभार । माती तुडवितो साचार । तैसाच केला प्रकार । महाराजांनीं तुडविण्याचा ॥८०॥ मठीं हा प्रकार चालला । शिष्य समुदाय पळत सुटला । कोणी गेले बोलावण्याला । त्यांच्या आवडीच्या मंडळीस ॥८१॥ बंकटलाल, कृष्णाजी । धावूनी आले मठामाजीं । समर्थ हात, धरण्या राजी । कोणी तयार होईना ॥८२॥ बंकटलाल म्हणे भीत भीत । समर्था हा आपुला भक्त । पुरें झालें याप्रत । आतां ऐसें तुडवणे ॥८३॥ ऐसें ऐकतां भाषण । समर्थ वदले हांसून । हें असंबद्ध भाषण । कां करितां कळेना ॥८४॥ मी न बाळासी मारिले । नाही तयासी तुडविले । निरखून पहा चांगलें । म्हणजे येईल कळोनी ॥८५॥ महाराज म्हणाले बाळासी । उठ वत्सा वेगेसी । या आलेल्या मंडळीसी । अंग तुझें दाखिव ॥८६॥ ऐसी आज्ञा होतां भला । बाळाभाऊ उढून बसला । लोक त्याच्या अंगाला । पाहूं लागले निरखून ॥८७॥ तो वळाचें नांव नाहीं । कोठेंही न लागले कांही । तो पहिल्या परीच होता पाही । निमग्न आपुल्या आनंदात ॥८८॥ त्या योर्गे भास्कराला । बाळाभाऊचा अधिकार कळला । मग तो ही ना पुन्हां बोलला । वेडेवांकडे बाळासी ॥८९॥ सोने कसासी उतरतें । तेव्हांच त्याची किंमत कळते । आश्र्य झाले समस्तांते । तो प्रकार पाहून ॥९०॥ सुकलाल नामें आगरवाला । होता बाळापुराला । श्रोते त्याच्या आगराला । गाय एक द्वाड होती ॥९१॥ तिने गांवात फिरावे । मुला-माणसां तुडवावे । सशक्तांसी हुंदाडावे । शिंगानें की आपुल्या ॥९२॥ वाटेल त्याच्या दुकानांत । गाईने शिरावे अवचित । धान्याचिया टोपल्यांत । तोंड आपुले खुपसावें ॥९३॥ वाटेल तितुके यथेच्छ खावें । राहिलेले नासावें । तेल-तुपाचें लवंडावे । पिंप, अंगाच्या धक्क्यानें ॥९४॥ घरी बांधून ठेविता । चन्हाटे तोडी हां हां म्हणतां । सांखळीसी

आणिली लघुता । बांधता त्या गाईने ॥१५॥ ती गाय नोव्हे वाघीण । बाळापुराकारण । लोक गेले कंटाळून ।
त्रास सोसितां तियेचा ॥१६॥ गाभण मुळीच होईना । कास कधीच धरीना । कोंडून ठेवितां राहीना । घरामाजीं
कोठेही ॥१७॥ लोक म्हणती, सुकलाला । दे खाटकास या गाईला । किंवा मारून टाक तिला । तूंच गोळी
घालून ॥१८॥ सुकलाल म्हणे लोकांसी । तुम्हीच मारून टाका तिसी । वाटेल त्या प्रयत्नांसी । करून या
विबुध हो ॥१९॥ एका पठाणाने तिला । मारण्याचा यत्न केला । गोळी भरून बंदुकीला । टपून बैसला होता
हो ॥२०॥ ते कसें काय कोण जाणे । कळलें गाईकारणे । तिने येऊन शिंगाने । पठाण पाडिला उताणा
॥२॥ मी परगांवा नेऊन । दिली होती सोडून । परी ती आली परतून । त्याला सांगा काय करू ? ॥२॥ ऐसें
ऐकतां लोक म्हणती । आतां याला एक युक्ती । गोविंदबुवांचा घोडा म्हणती । समर्थने गरीब केला ॥३॥
तूं ही या गाईला । घेऊन जा शेगांवाला । अर्पण करी समर्थाला । म्हणजे अवघे संपले ॥४॥ साधूस गाय
दिल्याचें । पुण्य तुला लाभेल साचे । आणि संकट आमुचे । टळेल बापा त्या योगे ॥५॥ ते अवघ्यांस मानवले ।
गाय नेण्याचे ठरविलें । तिला धरण्यासाठीं केले । प्रयत्न नाना परीचे ॥६॥ एकही यत्न नाही फळला । शेवटी
एक्या पटांगणाला । हरळ-कुंद्याचा ढीग केला । सरकी ठेविली शेजारीं ॥७॥ ती खायालागून । गाय आली
धांवून । ती येतां फांस टाकून । धरिली दहा-वीस जणांनी ॥८॥ साखळदंडाने बांधून पुरी । गाय घातली
गाडीवरी । आणिली शेगांवाभीतरीं । गजाननासीं द्यावया ॥९॥ जवळ शेगांव जसे जसें । येऊ लागले तसे
तसें । स्वभावांत पडलासे । त्या गाईच्या पालट ॥११०॥ समर्थापुढे येता क्षणीं । गाय झाली दीनवाणी ।
तिने लोचनी आणून पाणी । पाहिलें त्या पुण्यपुरुषा ॥११॥ महाराज म्हणाले अवघ्यांना । हा काय तुमचा

मूर्खपणा । गाईस ऐशा यातना । देणे कांही बरे नव्हे ॥१२॥ चारही पाय बांधलेंत । गळा साखळदंड लाविलेत । शिंगाचीही तीच गत । केली चन्हाटें काथ्याच्या ॥१३॥ ऐसा मोठा बंदोबस्त । शोभतसे वाघिणीप्रत । ही गाय बिचारी साक्षात् । तिला न ऐसे करणे बरे ॥१४॥ अरे खुळ्यांनो, ही गाय । अवघ्या जगाची आहे माय । तिला बांधिले हाय हाय । केवढा कठीण प्रसंग आला ॥१५॥ तिला आज्ञाच करा मुक्त । ती न हुंदाडी कोणाप्रत । परी लावण्या तिला हात । छाती कोणाची होईना ॥१६॥ जो तो पाहून मागे सरे । तेथ समर्थ आले त्वरे । आपुल्या त्या पुनीत करें । बंधने तोडिली धेनूची ॥१७॥ बंधने अवघी तुटतां भलीं । गाय गाडीच्या खाली आलीं । पुढले पाय टेकिती झाली । समर्थां वंदन करावया ॥१८॥ खालीं घालूनिया मान । प्रदक्षिणा त्या केल्या तीन । समर्थांचे दिव्य चरण । चाढूं लागली जिभेने ॥१९॥ ऐसा प्रकार तेथे झाला । तो अवघ्यांनी पाहिला । समर्थांच्या प्रभावाला । शेषही वर्णू शकेना ॥२०॥ समर्थ म्हणाले धेनूस । बाई कोणा न द्यावा त्रास । तूं या सोडून मठास । कोठेही जाऊं नको ॥२१॥ ऐसा घडतां प्रकार । अवघ्यांनी केला जयजयकार । उच्च स्वरानें त्रिवार । समर्थांच्या नांवाचा ॥२२॥ बाळापूरची मंडळी । बाळापुरा निघून गेली । गाय तेथेंच राहिली । शेगांवांसी मठामध्ये ॥२३॥ त्या दिवसापासून । ठावे न तिला चन्हाट जाण । सुज्ज धेनूचे अवघे गुण । तिच्या ठायीं पातले ॥२४॥ अजून त्या शेगांवाते । तिची संतती नांदते । जे कांहीं वदती ब्रह्मवेत्ते । तेंच येते घडोन ॥२५॥ असो, एक कारंजाचा । लक्ष्मण घुडे नांवाचा । विप्र वाजसनीय शाखेचा । धन-कनक संपन्न असे ॥२६॥ त्यासी रोग झाला पोटात । उपाय केले अत्यंत । परि न आला गुण किंचित । खर्च सारा व्यर्थ गेला ॥२७॥ त्यानें समर्थांची कीर्ती । कर्णोपकर्णी ऐकली होती । म्हणून सहपरिवारे सत्वर गती ।

आला शेगांवाकारणे ॥२८॥ रोग-व्यथेने चालवेना । श्रोते तया लक्ष्मणा । दोघा-तिघांनी उचलून जाणा । आणिले त्या मठांत ॥२९॥ करण्या नुसता नमस्कार । असमर्थ होतें शरीर । त्याच्या कुटुंबानें पदर । समर्थापुढे पसरिला ॥३०॥ आणि, म्हणाली दयाघना! । मी आपली धर्मकन्या । माझ्या पतीच्या यातना । हरण कराव्या आपण ॥३१॥ अमृताचें दर्शन । होता कां यावे मरण । माझ्या कुंकवालागून । टिकवा हीच विनंती ॥३२॥ त्या वेळी समर्थस्वारी । आंबा खात होती खरी । तोच फेकिला अंगावरी । त्या लक्ष्मण-कांतेच्या ॥३३॥ जा, दे हा पतीस खाया । व्याधी त्याची बरी व्हाया । तूं शोभसी त्यास जाया । पती-भक्तिपरायण ॥३४॥ यापुढे न कांही वदले । चिलीम ओढूळ लागले । श्रीगजाननस्वामी भले । आपुल्या मठांत शेगांवीं ॥३५॥ भास्कर म्हणे ‘अहो बाई! । आतां न बसा ये ठाई! । आपुल्या पतीस लवलाही । जा घेऊन कारंज्याते ॥३६॥ प्रसाद आंब्याचा जो कां तुला । समर्थ करी प्राप्त झाला । तोच घाली खावयाला । आपल्या पतीकारणे ॥३७॥ याने तुझे होईल काम । गुण येईल अत्युत्तम । लक्ष्मणासी आराम । होईल आंबा खाताच’ ॥३८॥ बाई घेऊन आंब्याला । येती झाली कारंजाला । प्रसाद खाऊं घातला । आंब्याचा आपल्या पतीस ॥३९॥ निज गृही जोडपे आले । आस पुसूं लागले । शेगांवांत काय घडले । तें सांगावें साकल्यें ॥४०॥ बाईनें अवघे वर्तमान । कळविलें लोकांलागून । आंब्याचा तो प्रसाद म्हणून । दिला समर्थे मजलागी ॥४१॥ आणि, आज्ञा केली वरी । खाऊं घाला अत्यादरीं । आंबा प्रसाद निज करीं । आपुल्या त्या पतीला ॥४२॥ त्या प्रमाणे मी ही केले । आज सकाळीं खाऊं घातले । हें वैद्यांनी जई ऐकले । तई त्या वाटले वाईटा ॥४३॥ अहो, बाई तुम्ही काय । केलेत हे हाय हाय ! । आंबा हेच कुपथ्य होय । या पोटातील रोगाला ॥४४॥ माधव निदानी हेंच

कथिलें । सुश्रुतांनीही वर्णिलें । निघंटाने कथन केले । शारंगधर म्हणे ऐसेंच ॥४५॥ तुम्ही तो प्रसाद दिलेला । पाहिजे होता भक्षण केला । पत्नीचे पुण्य पतीला । उपयोगी पडतसे ॥४६॥ ऐसें वैद्य बोलले । आस अवघे घाबरले । जे ते टोचूळ लागले । लक्ष्मणाच्या पत्नीस ॥४७॥ परी झाले अघटीत । लक्ष्मणाचें पोट सत्य । रेच होऊन अकस्मात । मऊ होऊन गेले हो ॥४८॥ शौचावाटे व्याधी गेली । हळूहळूळ शक्ती आली । पहिल्या परीच होती झाली । प्रकृती लक्ष्मणाची ॥४९॥ निसर्गाच्या बाहेरी । वैद्यशास्त्र कांही न करी । तेथें उपयोगी पडे खरी । कृपा देव-संतांची ॥१५०॥ लक्ष्मण बरा झाल्यावर । आला शेगांवी सत्वर । म्हणे महाराज माझें घर । पाय लावून पवित्र करा ॥५१॥ मी आलो त्याच साठी । चला कारंज्यास ज्ञानजेठी । मला न करा हिंपुटी । नाहीं ऐसे म्हणूळ नका ॥५२॥ आग्रह त्याचा विशेष पडला । महाराज गेले कारंजाला । तेथवां होते संगतीला । शंकर-भाऊ-पितांबर ॥५३॥ घरी नेऊन पूजा केली । दक्षिणा ती निवेदिली । अवघी संपत्ती आपुली । आहे मी कोण देणार ? ॥५४॥ परी एका ताटांत । कांही रुपये ठेविले सत्य । महाराज बघून त्या प्रत । ऐशा रिती बोलले ॥५५॥ म्हणशी माझे कांही न उरलें । मग, हे रुपये कोठून आणले ? । लक्ष्मणा ऐसें चाळे । दांभिकपणाचे करूळ नको ॥५६॥ मला दिले तूळ आपले घर । आतां उघडी अवघी दारें । फेकून देई रस्त्यावर । अवघी कुलुपें येधवां ॥५७॥ लक्ष्मण कांही न बोलला । मौन धरून बैसला । परी समर्थे आग्रह धरीला । खजिन्याचें दार उघडी ॥५८॥ भीत भीत मोकळे द्वार । केलें त्याने अखेर । खजिन्याच्या उमन्यावर । स्वतः जाऊन बैसला ॥५९॥ आणि, म्हणाला महाराज यावे । वाटेल तें घेऊन जावे । ऐसें बोलिला जरी बरवे । परी अन्य भाव अंतरीचा ॥१६०॥ हे त्याचे दांभिकपण । समर्था आलें कळोन । बहुरूप्याचे राजेपण ।

कोठून टिके बाजारी ? ॥६१॥ जैसे कडू वृद्धावन । वरून पाहतां दिसे छान । परी अंतरी कडवटपण । पूर्ण त्याच्या भरलें असें ॥६२॥ सोङ्गुन त्याच्या घरासी । उपाशी निघालें पुण्यरासी । दांभिकांच्या सदनासी । संत न होती तृप्त कदा ॥६३॥ तेथें त्याच्या घराची । वा धन-दौलतीची । गरज समर्था नव्हती साची । ते वैराग्याचे सागर ॥६४॥ परी तो जे कांही बोलला । त्याचा सत्यपणा पाहिला । खोटेपणाचा राग आला । म्हणून गेले उठोन ॥६५॥ जाता जातां बोलले । माझे माझे म्हणसी भलें । भोग आतां त्याची फलें । माझा उपाय त्यास नसे ॥६६॥ मी कृपा करावया । आलों होतो या ठाया । याही पेक्षां दुप्पट द्याया । परी ते न तुझ्या प्रारब्धीं ॥६७॥ तेच पुढें झाले सत्य । एका सहा महिन्यांत । अवघी लक्ष्मी झाली फस्त । त्या भिक्षेची वेळ आली ॥६८॥ म्हणून, श्रोते परमार्थात । खोटेपणा न खपे किंचित् । याचसाठी हे चरित्र । समर्थे घडवून आणिले ॥६९॥ श्रीगजानन चिंतामणी । त्या गार काय शोभा आणी ? । वा सुवर्णालागूनी । भूषवावें कां कथिलानें ? ॥१७०॥ स्वस्ति श्रीदासगण विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ । सदा भाविक परिसोत । निज कल्याण व्हावया ॥१७१॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ दशमोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय अकरावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे औंकाररूपा पशुपती । हे भवानीवरा दक्षिणामूर्ती । ब्रह्मांडात जितुक्या विभूती ।
 तितुकी रूपें तुझीं देवा ॥१॥ तुझें रूप जें निराकार । जेणें हे व्यापक चराचर । जें सर्वस्वी आधार । अविद्या-
 माया-प्रकृतीला ॥२॥ तें स्वरूप जाणावया । अशक्य आहे देवराया । म्हणून तूं करण्या दया । सगुण रूपें
 धरलीस ॥३॥ जैसें ज्याला वाटत । तैसे तो तुला भाग देत । नामामुळे तुजप्रत । भिन्नत्व ये ना कधींही ॥४॥
 शैव तुला शिव म्हणती । ब्रह्म बोलती वेदान्ती । रामानुजांचा सीतापती । वैष्णवांचा विष्णू तूं ॥५॥ उपासने-
 प्रमाणे । नांवे मिळाली तुजकारणे । परी तूं अभिन्नपणे । सर्वाठायींच गवससी ॥६॥ तूं सोमनाथ, विश्वेश्वर ।
 हीम केदार, औंकार । द्विप्रातटाकी साचार । महांकाल तूच की ॥७॥ नागनाथ, वैजनाथ । घृष्णेश्वर वेरुलांत ।
 त्र्यंबक तुला म्हणतात । गोदावरीच्या तटाकी ॥८॥ तूं भीमाशंकर । मल्लिकार्जुन, रामेश्वर । तूं गोकर्णरूपी
 शंकर । तूं महादेव शिंगणापुरी ॥९॥ त्या अवघ्यांकारण । असो, माझें साष्टांग नमन । माझ्या त्रितापांचें
 हरण । शीघ्र करी दीनबंधो ॥१०॥ देवा तुम्ही कुबेराला । क्षणांत धनपती केला । मग माझ्याविषयी कां हो
 पडला । प्रश्न तुम्हांसी गिरिजापते? ॥११॥ बाळकृष्णाच्या सदनासी । समर्थ आले दुसरें वर्षी । त्या बाळापुरासी ।
 दासनवमी कारणे ॥१२॥ सुकलाल बाळकृष्ण । या बाळापुरालागून । निस्सीम भक्त होते दोन । त्यांची सरी
 न ये कोणा ॥१३॥ या वेळी बरोबर । होते पाटील भास्कर । बाळाभाऊ-पितांबर । गण-जगदेव-दिंडोकार

॥१४॥ उत्सव दासनवमीचा । सांग झाला तेथ साचा । दैवयोग भास्कराचा । तेथेच आला ओढवून ॥१५॥
एक कुत्रे पिसाळलेले । भास्करा येऊन चावले । तेण लोक इतर भ्याले । म्हणती आतां हा पिसाळेल ॥१६॥
उपाय अवघे व्यावहारिक । भास्करासी केले देख । कोणी म्हणती निःशंक । डॉक्टरा धाडा बोलावणे ॥१७॥
भास्कर म्हणे ते अवसरीं । वैद्याची ना जस्तर खरी । माझा डॉक्टर आसनावरी । बैसला आहे गजानन ॥१८॥
त्याचकडे मजला न्यावें । वृत्त अवघे कळवावें । ते सांगतील ते ऐकावें । आपला हेका करूं नका ॥१९॥
गजाननांचे समोर । आणिला पाटील भास्कर । बालाभाऊने समाचार । अवघा समर्थास श्रुत केला ॥२०॥
तो अवघा ऐकून । महाराज वदले हासून । हत्या, वैर आणि ऋण । हे कोणासी चुकेना ॥२१॥ सुकलालच्या
गाईठायीं । द्वाडपणा जो होता पाही । तो या भास्करे लवलाही । शेगांवी दवडिला ॥२२॥ ते तिचे द्वाडपण ।
कुत्रे येथे झाले जाण । तेच चावले येऊन । या पाटील भास्कराला ॥२३॥ तिचा हरण्या द्वाडपणा । मशी
याने केली प्रार्थना । इचे प्यावया दूध जाणा । ऐसा भास्कर मतलबी ॥२४॥ दूध पिता वाटले गोड । आतां
कां रे चालले जड । नको ठेवूस पडदा आड । वाचवूं कां मी सांग तुला ? ॥२५॥ हे कुत्रे निमित्त झाले । तुझे
आयुष्य मुळींच सरले । आतां पाहिजे प्रयाण केले । तूं या सोडून मृत्यूलोकां ॥२६॥ जरी इच्छा असेल
मनीं । वांचण्याची तुजलागोनी । तरी तुझे मी यापासूनी । रक्षण वेढ्या करीन ॥२७॥ परी ती होईल उसनवारी ।
जन्म—मृत्यूची बाला खरी । या अशाश्वताच्या बाजारीं । देणेघेणे चालते ॥२८॥ बोल आतां झडकर । काय
तुझा विचार । ऐसी कधीं ना येणार । पर्वणी ती जाण तुला ॥२९॥ भास्कर बोले त्यावरी । मी अजाण
सर्वतोपरी । जें असेल अंतरीं । आपुल्या तेंच करावें ॥३०॥ लेकुराचें अवघे हित । माता एक तें जाणत । ऐसे

एक्या अभंगात । श्रीतुकोबा बोलले ॥३१॥ मी आपले लेकरूं । म्हणून विनंती कशास करु ? । तूं अवघ्या ज्ञानाचा सागरू । अवघे कांही कळते तुला ॥३२॥ ऐसे ऐकतां भाषण । संतोषले गजानन । खच्याप्रती समाधान । खरे बोलतां होतसे ॥३३॥ कोणी म्हणाले गुरुराया । भास्करासी वांचवा सदया । या कुच्या-पासूनिया । तो आपुला भक्त असे ॥३४॥ महाराज म्हणती त्या कारण । हेंच तुझें अज्ञान । अरे वेड्या, जन्म-मरण । हीच मुळी भ्रांती असे ॥३५॥ जन्मे न कोणी, मरे न कोणी । हें जाणावयालागूनी । परमार्थाचा उपाय जाणी । शास्त्रकारे कथन केला ॥३६॥ त्याचा उपयोग करावा । मोह समूळ सोडावा । प्रारब्धभोग भोगावा । निमूटपणे हेंच बरें ॥३७॥ संचित-प्रारब्ध-क्रियमाण । हें भोगल्यावांचून । या बद्ध जीवालागून । सुटका होणे मुळींच नसें ॥३८॥ पूर्वजन्मीं जें करावें । तें या जन्मीं भोगावें । आणि ते भोगण्यासाठीं यावें । जन्मा, हा सिद्धान्त असे ॥३९॥ या जन्मीं जें करावे । तें पुढच्या जन्मास उरवावें । असे किती सांग घ्यावे । फेरे जन्म-मृत्यूचें ? ॥४०॥ पूर्व जन्मींचे उर्वरित । भास्कराचे न उरले सत्य । तो अवघ्यापून झाला मुक्त । मोक्षास जायाकारणे ॥४१॥ म्हणून आग्रह करूं नका । मार्ग त्याचा आडवूं नका । काय भास्करासारखा । भक्तराणा जन्मे पुन्हां ॥४२॥ पूर्वजन्मीचे याचें वैरी । कुत्रे होतें निर्धारीं । म्हणून तें या बाळापुरीं । चावते झाले भास्करास ॥४३॥ त्यानें अवघा आपुला । डाव येथें साधिला । तैसा जरी शेष उरला । द्वेष मनीं भास्कराच्या ॥४४॥ तरी तो त्याचा द्वेष । कारण पुढील जन्मास । कारण होईल भास्करास । दावा आपुला उगवावया ॥४५॥ म्हणून, पूर्व जन्मींचे वैर सरलें । आतां न कांही शेष उरलें । या भास्कराकारणे भलें । अवघ्या उपाधी निरसल्या ॥४६॥ आता, मी इतकेंच करितो । दोन महिने वांचवितों । याला न पिसाळू देतो ।

श्वान-विषापासून ॥४७॥ ते न मी केलें जरी । हा जन्मास येईल पुन्हां परी । दोन महिने भूमीवरी । उरले आयुष्य भोगावया ॥४८॥ ऐसें ज्ञान ऐकिलें । ते कित्येकांस नाहीं पटलें । मात्र बाळाभाऊ आनंदले । त्या बोधाते ऐकूनी ॥४९॥ भास्करा तूं धन्य धन्य । संतसेवा केलीस पूर्ण । चुकले तुझें जन्ममरण । काय योग्यता वानूं तुझी ? ॥५०॥ ऐसा प्रकार झाल्यावरी । मंडळी आली शेगांव नगरी । भास्कर बोले मधुरोत्तरी । महाराजांच्या भक्तगणां ॥५१॥ बाळापूरची हकीकत । सांगे प्रत्येका इत्थंभूत । माझी विनंती जोडून हात । हीच तुम्हां भास्कर म्हणे ॥५२॥ महाराज लाधलें शेगांवा । याचा विचार करावा । या कीर्तीचा अमोल ठेवा । सांभाळा स्मारक करून ॥५३॥ त्यांना स्मारकाची जसूरी नाही । तें पुढीलांसाठीं पाहीं । तें स्मारक साक्षी दर्दे । त्यांच्या अमोल साधुत्वाची ॥५४॥ पाहा, आळंदीस ज्ञानेश्वर । समर्थ सज्जनगडावर । पवित्र केलें देहूनगर । त्या तुकोबारायानें ॥५५॥ त्यांची स्मारकें त्या त्या ठायां । ठेविलीं भव्य कस्तुनिया । तोच पथ अनुसराया । तुम्ही झाटावें मनापासून ॥५६॥ ऐसें प्रत्येका सांगत । भास्कर राहिला निवांत । परी त्याच्या मनांत । ऐसें आले एकदां ॥५७॥ हें मला हो हो म्हणती । माझी ऐकून विनंती । परी शंका येत चित्तीं । हो म्हणण्याची यांची मला ॥५८॥ त्यानें एकदां ऐसें केलें । अवघ्या लोकांस मिळविलें । एक्या ठायीं मठांत भले । महाराजांच्या अपरोक्ष ॥५९॥ बंकटलाल, पाटील हरी । मारुती चंद्रभान कारभारी । जो खंडुजींच्या दुकानावरी । होता कारभार करीत ॥६०॥ श्रीपतराव बावीकर । ताराचंद साहुकार । आणि, मंडळी होती इतर । नांवे कुठवर सांगावी ? ॥६१॥ मिळवुनिया त्या लोकांला । भास्करें पदर पसरीला । माझा आता संबंध उरला । दोन महिनेच तुमच्याशीं ॥६२॥ माझ्या मनीं ऐशी आस । समर्थांचें स्मारक खास । भव्य व्हावें वन्हाडास । या

शेगांवामाझारीं ॥६३॥ तुम्ही हे करितो म्हणा । तेणे आनंद माझ्या मना । होऊन सुखे करीन गमना । मी वैकुंठाकारणे ॥६४॥ संतसेवा कधीही । अनाठायीं जाणार नाहीं । इच्छा जयाची ज्या ज्या होई । ती ती संत पुरविती ॥६५॥ स्मारक ऐसे करावे । अवघ्यांनीच वाखाणावे । पाहून त्या डोलावे । प्रत्येकानें आपुल्या मनी ॥६६॥ ऐसेंच स्मारक करण्याची । शपथ वाहा समर्थाची । ही विनंती अखेरची । माझी ती मान्य करा ॥६७॥ तें अवघ्यांनीं कबूल केले । भास्कराचें स्थिरावले । यायोगें ते चित्त भले । रुखरुख मनाची संपली ॥६८॥ उत्तरोत्तर आनंदवृत्ती । भास्कराची वाढत होती । जैसी लेकुरे आनंदती । पुढील सणाच्या आशेने ॥६९॥ माघ वद्य त्रयोदशीस । महाराज वदले भास्करास । चाल त्र्यंबकेश्वरास । जाऊं आपण शिवरात्रीला ॥७०॥ तो त्र्यंबकराजा कर्पूरगौर । भवभवांतक भवानीवर । जो आहे झाला स्थिर । श्रीगोदावरीच्या तटाते ॥७१॥ ते ज्योतिर्लिंग मनोहर । करी पातकाचा संहार । नको करूंस आतां उशीर । जाऊं गंगास्नानाला ॥७२॥ भास्करा, त्या त्र्यंबकेश्वरीं । पहाड एक ब्रह्मगिरी । जेथें औषधी नानापरी । बहुसाल असती उगवलेल्या ॥७३॥ त्या ब्रह्मगिरीवर स्थित । आहेत पहा गहिनीनाथ । ज्यांना आहेत अवगत । गुणधर्म औषधींचे ॥७४॥ वेड्या कुञ्चाच्या विषावरी । तेथें औषधी आहे खरी । तिचा उपयोग सत्वरीं । करून पाहूं येधवा ॥७५॥ भास्कर म्हणे गुरुनाथा । आतां औषधी कशाकरतां ? । तुमची आहे अगाध सत्ता । औषधीहून आगळी ॥७६॥ आपुल्या कृपेने भले । विष बाळापुरीच निमाले । आयुष्याचे आहेत उरले । दोन महिनेच आतां की ॥७७॥ म्हणून वाटे मजप्रती । शेगांवींच राहूं गुरुमूर्ती । त्र्यंबकेश्वर आम्हाप्रती । तुम्हीच आहात साक्षात् ॥७८॥ गोदावरी तुमचे चरण । तेथेंच मी करी स्नान । अन्य तीर्थांचे प्रयोजन । मला न आतां राहिले ॥७९॥ ऐसी ऐकतां त्याची

वाणी । समर्थ वदले हांसोनी । हे जरी खरे जाणी । तरी तीर्थ महिमा मानावा ॥८०॥ चाल नको करूँ उशीर । पाहूं तो अंबकेश्वर । बाळाभाऊ, पितांबर । यांसही घे बरोबरी ॥८१॥ मग ती मंडळी निघाली । शेगांवाहून भली । शिवरात्रीस येती झाली । अंबकेश्वराकारणे ॥८२॥ कुशावर्ती केलें स्नान । घेतलें हराचें दर्शन । गंगाद्वारा जाऊन । पूजन केलें गौतमीचें ॥८३॥ वंदिली माय निलांबिका । तेवी गहिनीनाथ देखा । तेथून आले नाशिका । गोपाळदासास भेटावया ॥८४॥ हा गोपाळदास महंत । काळ्या रामाच्या मंदिरात । धुनी लावून द्वारांत । पंचवटीच्या बसलासे ॥८५॥ राम मंदिरासमोर । एक पिंपळाचा होता पार । शिष्यांसहित साधुवर । तेथें जाऊन बैसले ॥८६॥ गोपाळदासास आनंद झाला । बोलले जवळच्या मंडळीला । आज माझा बंधू आला । वळ्हाडांतून गजानन ॥८७॥ जा, घ्या त्याचे दर्शन । अनन्यभावें करून । माझी ही भेट म्हणून । नारळ—साखर त्यांसी द्या ॥८८॥ हा हार घाला कंठात । तो—मी एक साक्षात् । देह भिन्न म्हणून द्वैत । आम्हां उभयती मानू नका ॥८९॥ शिष्यांनी तैसेंच केलें । दर्शन घ्याया अवघे आले । कंठामाजी घातिले । दिलेल्या पुष्पहाराला ॥९०॥ नारळ आणि खडीसाखर । ठेविली स्वामींसमोर । ती पाहून गुरुवर । ऐसे बोलले भास्कराला ॥९१॥ हा प्रसाद अवघ्यांस वाटी । परी न होऊ देई दाटी । माझ्या बंधूची झाली भेटी । आज या पंचवटींत ॥९२॥ माझे येथील काम झाले । आतां नाशकाचे राहिले । म्हणून पाहिजे तेथें गेलें । धुमाळ वकीलाच्या घरा ॥९३॥ महाराज आले नाशकांत । लोक दर्शना जमले बहुत । बारीक सारीक गोष्टी अमित । तेथें असता जहाल्या ॥९४॥ त्या अवघ्या सांगता । विस्तार होईल उगीच ग्रंथा । म्हणून देतो संक्षेप आतां । त्याची क्षमा करा हो ॥९५॥ तेथें राहून कांहीं दिवस । महाराज आले शेगांवास । तो अडगांवी

नेण्यास । इयामसिंग पातला ॥१६॥ त्याने आग्रह केला फार । समर्थे दिले उत्तर । रामनवमी झाल्यावर । येऊं आम्ही अडगांवा ॥१७॥ आता तूं जावे परत । उगा न पडे आग्रहांत । इयामसिंग मुळींच भक्त । निस्सीम होता समर्थांचा ॥१८॥ तो आला तैसा परत गेला । आपुल्या त्या अडगांवाला । पुन्हा श्रोते येतां झाला । रामनवमीस शेगांवीं ॥१९॥ उत्सव करून शेगांवांत । समर्थांना शिष्यांसहित । आला घेऊन अडगांवात । हनुमान जयंतीकारणे ॥२०॥ अडगांवीं असतां समर्थस्वारी । चमत्कार झाले नानापरी । एके दिवशीं दोन प्रहरी । भास्कर लोळविला फुपाट्यात ॥२॥ छातीवरी बैसून । भास्करा केले ताडन । लोक पहाती दुरून । परी जवळी कोणी जाईना ॥३॥ बाळाभाऊ जवळ होता । तो म्हणाला सद्गुरुनाथा । भास्करासी सोडा आता । बेजार झाला उन्हानें ॥४॥ तै म्हणाला भास्कर । बाळाभाऊ न जोडा कर । माझा हा साक्षात् ईश्वर । काय करील तें करू दे ॥५॥ लोकांसी वाटती चापट्या दिल्या । मला होतात गुदगुल्या । अनुभवाच्या गोष्टी भल्या । अनुभवीच जाणती ॥६॥ पुढे घेऊन भास्करासी । महाराज आले बिन्हाडासी । त्या अडगांव ग्रामासी । उतरलेल्या ठिकाणास ॥७॥ बाळाभाऊस बोलले । अवघे आतां दोन उरले । भास्कराचे दिवस भले । पंचमीला जाईल तो ॥८॥ आज मी जें केले कृत्य । ताडनाचें रानांत । ते कां हे तुजप्रत । आलें असेल कळोनी ॥९॥ ते तुजला या भास्करानीं । मारविलें होतें छत्रीनीं । शेगांवी माझ्या करांनी । तें आहे कां ध्यानांत ? ॥१०॥ ते क्रियमाण नासावया । त्यास मी मारिलें ये ठायां । ह्या एकाच गोष्टी वांचूनिया । अन्य नव्हता हेत कांहीं ॥११॥ उत्सव पूर्ण झाल्यावर । त्या अडगांवींचा साचार । काय घडला प्रकार । तो आतां परियेसा ॥१२॥ उत्सवाचा काला झाला । वद्य पंचमी दिवस आला । एक प्रहर दिवसाला । समर्थ म्हणती भास्करासी ॥१३॥ भास्करा,

तुझे प्रयाण । आज दिवशी आहे जाण । पद्मासन घालून । पूर्वाभिमुख बैसावें ॥१३॥ चित्त अवघें स्थिर करी । चित्तीं साठवावा हरी । वेळ आली जवळ खरी । आतां सावध असावें ॥१४॥ इतर जनांकारण । म्हणूं लागले करा भजन । ‘विठ्ठल विठ्ठल नारायण’ । ऐसें उच्च स्वरानें ॥१५॥ हा तुमचा बंधु भला । जातो आज वैकुंठाला । त्याच्या करा पूजनाला । माळबुक्का वाहून ॥१६॥ भास्करें घातलें पद्मासन । नासाग्रीं दृष्टी ठेवून । वृत्ती अवघ्या केल्या लीन । अंतर्मुख होऊनिया ॥१७॥ भक्त, भास्करा पूजिती । माळा-बुक्का वाहती । तें कौतुक पाहाती । समर्थ दूर बैसून ॥१८॥ भजन झालें एक प्रहर । माध्यान्हीस आला दिनकर । महाराजांनी ‘हर हर’ । शब्द केला मोठ्यानें ॥१९॥ त्या सरसा प्राण गेला । भास्कराचा वैकुंठाला । संतांनी हातीं धरिलें ज्याला । तो पाहुणा हरीचा ॥२०॥ लोक पुस्ती महाराजांस । कोठे करणे समाधीस । या भास्कराच्या शरीरास । कोठें न्यावें ठेवावया ? ॥२१॥ समर्थ अवघ्यांस सांगती । द्वारकेश्वर जो पशुपती । ज्याच्या सन्निध आहे सती । तेथे ठेवा भास्कराला ॥२२॥ ऐसी आज्ञा होतांक्षणी । विमान बांधिले लोकांनी । केळीचे खांब लावूनी । चहूबाजूंस विबुध हो ॥२३॥ आंत ठेविले कलेवर । पुढें भजनाचा होय गजर । मिरवित आणिला भास्कर । द्वारकेश्वराचियापाशीं ॥२४॥ सांगविधी समाधीचा । ते ठायीं झाला साचा । लोक म्हणती महाराजांचा । परम भक्त गेला हो ॥२५॥ दुसरें दिवसापासून । समाधीच्या सन्निध जाण । होऊं लागले अन्नदान । गोर-गरीबांकारणे ॥२६॥ स्थान द्वारकेश्वराचें । अडगांवाच्या सन्निध साचे । अंतर एक मैलाचें । गांवापासून उत्तरेस ॥२७॥ जागा द्वारकेश्वराची । परम रमणीय होती साची । झाडी चिंचवृक्षांची । होती विशेष ते ठायां ॥२८॥ निंब-अश्वत्थ-मांदार । आम-वट-औंदुंबर । ऐसे वृक्ष होते इतर । शिवाय कांहीं फुलझाडे ॥२९॥

अडगांव—अकोलीच्या मध्यंतरी । हें ठिकाण निर्धारी । तेथें समाधी दिधली खरी । समर्थांनी भास्कराला ॥१३०॥ दहा दिवस अन्नदान । झालें याचें वर्णन । तुम्हीं नुकतेच केलें श्रवण । संत—भंडारा नांव ज्याचें ॥३१॥ चिंचवृक्षांच्या सावलींत । जेवाया बसें पंगत । तयीं कावळे अतोनात । त्रास देऊं लागले ॥३२॥ काव काव ऐसें करिती । द्रोण पात्रींचे उचलून नेती । मलोत्सर्ग तोही करिती । जेवणारांच्या अंगावर ॥३३॥ त्या योगे लोक त्रासले । कावळ्यास हाकूं लागले । भिलांनी ते तयार केले । तीर—कमटे त्या मारावया ॥३४॥ तई बोलले गजानन । अवघ्या लोकांलागून । नका मारूं त्या कारण । अपराध त्यांचा कांही नसे ॥३५॥ या भंडाऱ्यांत येण्याचा । हेतू इतकाच आहे त्यांचा । प्रसाद आपणां भास्कराचा । इतरांपरीच मिळावा ॥३६॥ कां की, हा भास्कर । वैकुंठीं गेला साचार । हा पितूलोकावर । नाही मुळींच राहिला ॥३७॥ दहा दिवस पर्यंत । प्राण अंतरिक्षांत । राहे परिभ्रमण करित । सपिंडी होता जाय पुढे ॥३८॥ त्या अकराव्या दिवशी । बळी देती कावळ्याशीं । काक जेव्हां स्पर्शेल त्यासी । तेव्हांच प्राण जातो पुढे ॥३९॥ त्या बलीदानाचें । कारण भास्करा नुरले साचें । म्हणून या कावळ्यांचे । पित्त गेले खवळून ॥१४०॥ आत्मा या भास्कराचा । मुळींच मुक्त झाला सांचा । तो पाहुणा वैकुंठीचा । झाला आहे येधवां ॥४१॥ या सोमसूर्य लोकांचे । कारण त्यासी नुरले साचें । म्हणून पिंडदानाचें । नुरले पहा प्रयोजन ॥४२॥ जयाला न ऐसी गती । त्याच्यासाठीं पिंड देती । कावळ्यांची वाट पाहाती । पिंड ठेवून कलेशावर ॥४३॥ म्हणून कावळे रागावलें । त्यांनी हें जाणीतलें । भास्करानें गमन केलें । एकदम वैकुंठ लोकाला ॥४४॥ म्हणून आम्हां प्रसाद त्यांचा । मिळूं द्या या भंडाऱ्याचा । ऐसा विचार कावळ्यांचा । दिसतो या कृतीनें ॥४५॥ तुम्ही त्यांस मारूं नका । मीच तया सांगतो देखा ।

अहो जिवांनो, माझे ऐका । गोष्ट आतां सांगतो जी ॥४६॥ तुम्ही उद्यापासोन । वर्ज्य करा हे ठिकाण । ना तरी
 भास्करांलागून । येईल माझ्या कमीपणा ॥४७॥ आज प्रसाद घेऊन । तुम्ही तृप्त व्हा अवघेजण । मात्र
 उद्यापासोन । या स्थळासी येऊ नका ॥४८॥ ऐसे महाराज बोललें । तें भाविकांसी अवघें पटलें । परि
 कुत्सित जे कां बसले । होते त्या मंडळींत ॥४९॥ ते एकमेकांलागुनी । म्हणते झालें हांसोनी । ही गजाननानें
 केली वाणी । अस्थानीं कीं निरर्थक ? ॥५०॥ पक्षी कुठें कां वागतात । मानवाच्या आज्ञेंत ? । पाहूं याची
 प्रचीत । उद्यां मुद्दाम येऊनी ॥५१॥ हे वेडे कांहीं बोलती । भाविकां नादी लाविती । आपले स्तोम माजविती ।
 संतत्वाचें निरर्थक ॥५२॥ अहो, साजेल तें बोलावें । जे कां पचेल तेंच खावें । उसनें न कधी आणावें ।
 अवसान ते अंगांत ॥५३॥ दुसरे दिवशी ते कुत्सित । मुद्दाम पाहाया आले तेथ । तो एकही ना दृष्टीप्रत ।
 पडला त्यांच्या कावळा ॥५४॥ मग मात्र चकित झाले । समर्थासी शरण आले । बारा वर्षे तेथ भले ।
 कावळे न आले, श्रोते हो ॥५५॥ चौदा दिवस झाल्यावरी । गजानन फिरलें माघारी । येते झाले शेगांव
 नगरी । आपल्या उर्वरित शिष्यांसह ॥५६॥ श्रोते, त्या शेगांवांत । एक गोष्ट घडली अघटित । ती ऐका साव
 चित्त । सांगतों मी येधवां ॥५७॥ होतें साल दुष्काळाचें । म्हणून एका विहिरीचे । काम चालले खोदण्याचे ।
 सुरुंगाते लावून ॥५८॥ विहीर दोन पुरुषांवर । गेली खोल साचार । खडक काळा लागला थोर । गती
 खुंटली पहारीची ॥५९॥ म्हणून भोके करून । आत दासू ठासून । सुरुंगाच्या साहऱ्ये करून । काम फोडण्याचे
 सुरू झालें ॥६०॥ चारी बाजूंस भोके चार । केलीं पहारीनें तयार । दासू ठासिली अखेर । आंत दोन्या
 घालूनी ॥६१॥ एरंड-पुंगळ्या पेटवून । सोडल्या चारी दोन्यांतून । तो मध्येंच बैसल्या अडकून । दोन्यांचीया

गांठीवरी ॥६२॥ पुंगळी खालीं जाईना । दासूस विस्तव लागेना । पाणी दम धरीना । आले जवळीं सुरुंगाच्या ॥६३॥ तैं कामावरचा मिस्तरी । विचार करी अंतरीं । सुरुंगास लागल्या वारी । सुरुंग वाया जाईल की ॥६४॥ म्हणून गणू जवऱ्याला । मिस्तरी तो बोलला । तूं उतरून विहिरीला । पुंगळ्या थोड्या सरकीव ॥६५॥ आणि, तूं येई लौकर वरी । पुंगळ्या जातील तोवरी । बाराचिया शेजारी । म्हणजे काम होईल ॥६६॥ त्या पुंगळ्या सरकवण्यासी । कोणी न धजे जावयासी । म्हणून या गणू जवऱ्यासी । मिस्तरीने दटाविलें ॥६७॥ काय करितो बिचारा । दारिद्र्य होते ज्याच्या पदरां । त्याच्यावरी चाले जोरा । यज्ञास बळी बोकडाचा ॥६८॥ या गणू जवऱ्याची । निष्ठा समर्थावरी साची । आज्ञा होतां मिस्तरीची । गणू आत उतरला ॥६९॥ एक पुंगळी सरकविली । ती तात्काळ तळा गेली । दासूप्रती जाऊन भिडली । गणू आत सांपडला ॥७०॥ दुसरीस जों घाली हात । पुंगळी सरकवण्याप्रत । तों, पहिला सुरुंग उडाला सत्य । मग काय विचारतां? ॥७१॥ गणू म्हणे विहिरींतून । समर्थां ये धांवून । माझे आतां रक्षण । तुझ्यावीण कोण करी? ॥७२॥ विहिरीमाजी धुराचा । डोंब झाला होता साचा । दुसरा सुरुंग पेटण्याचा । अवधी उरला थोडका ॥७३॥ तो गणू जवऱ्या भली । कपार हाती लागली । त्या कपारींत बैसली । स्वारी गणू जवऱ्याची ॥७४॥ एकामागून एकांनी । पेट घेतला सुरुंगांनी । उडाले सुरुंग ऐसें तिन्ही । दगड अपार निघाले ॥७५॥ लोक जे कां होते वरती । ते बोलले ऐशा रिती । बहुधा मिळाली असेल मुक्ती । विहिरीमाजी गणूला ॥७६॥ छिन्न-भिन्न शरीर । झाले असेल साचार । डोकावून पाहाती नारीनर । आंत गणू जवऱ्याला ॥७७॥ तो कोठें दिसेना । जनांच्या नाना कल्पना । दगडाप्रमाणे गणू जाणा । उडाला असेल बाहेर ॥७८॥ त्याचें आसमंत भागांत । कोठें तरी असेल प्रेत । पडलेले त्या

शोधण्याप्रत | माणूस कोणी पाठवा ॥७९॥ मिस्तरीचा शब्द ऐकिला | आंतून गण बोलला | ‘अहो मिस्त्री, नाहीं मेला | गण आहे विहिरींत ॥८०॥ गजाननांच्या कृपेनीं | मी वांचलो या ठिकाणीं | बसलो आहे दडोनी | या पहा कपारींत ॥८१॥ परी कपारीच्या तोंडाला | धोंडा एक मोठा पडला | त्यामुळे बाहेर मला | येतां येत नाही की’ ॥८२॥ गणूचे शब्द ऐकिले | लोक अवघे आनंदले | लोक खालीं उतरले | तो धोंडा काढावया ॥८३॥ दहा-पांच जणांनी | धोंडा सरकविला पहारींनी | गणूस बाहेर काढूनी | घेऊन आले वरते त्या ॥८४॥ वरती येतांच गांवांत | गणू गेला पळत पळत | समर्थाच्या मठांत | दर्शन त्यांचे घ्यावया ॥८५॥ गणू दर्शना येतांक्षणी | बोलले त्या कैवल्यदानी | गण्या कपारींत बैसोनी | किती धोंडे उडविलेस ? ॥८६॥ त्यांत मोठा धोंडा तुला | रक्षण्यास येऊन बैसला | कपारीच्या तोंडाला | म्हणून तू वांचलास ॥८७॥ पुन्हां ना ऐसे साहस करी | पुंगळीवरून सुटल्यापरी | मधेच तिला जाऊन करीं | कशाही प्रसंगी धरू नये ॥८८॥ जा तुझें गंडांतर | आज निमाले साचार | गणूप्रती पाहाया इतर | लोक आले गांवींचें ॥८९॥ गणू म्हणे सदगुरुनाथा | सुरुंग चारी पेटतां | तूंच मला देऊन हाता | कपारींत बैसविलें ॥९०॥ म्हणून मी वाचलो | तुझें पाय पाहाया आलों | ना तरी असतो मेलो | विहिरीमाजी गुरुराया ! ॥९१॥ ऐसे गजानन कृपेचें | महिमान आहे थोर साचें | तें साकल्यें वर्णण्याचें | मसीं नाहीं सामर्थ्य ॥९२॥ श्रीदासगणू विरचित | हा श्रीगजानन विजय नार्मे ग्रंथ | आल्हादावो भाविकांप्रत | हेंच इच्छी दासगणू ॥९३॥

॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य एकादशोऽध्यायः समाप्तः ॥

*** *** * *** * *** * *** *

अध्याय बारावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे गणाधीशा गणपती । मयुरेश्वरा विमलकीर्ती । माझ्या हृदयी करून वस्ती । ग्रंथ कळसांस नेई हा ॥१॥ तूं ज्ञानबुद्धीचा दाता । तूं भक्तमनोरथ पुरविता । विघ्न नगातें संहारिता । तूंच एक गणराया ॥२॥ तूं साक्षात् चिंतामणी । चिंतिलेले देशी जाणीं । आपुल्या भक्तांलागूनी । ऐसें पुराणे म्हणतात ॥३॥ माझ्या मनीची अवघी चिंता । लयास नेई एकदंता । लंबोदरा पार्वतीसुता । भालचंद्रा सिंदुरारे ॥४॥ असो, बच्चुलाल अग्रवाला । होता एक अकोल्याला । धन-कनक संपन्न भला । मनाचाही उदार जो ॥५॥ त्याने हकिकत कारंज्याची । म्हणजे लक्ष्मणपंत घुड्याची । कर्णोपकर्णी ऐकिली साची । तेणे साशंक जाहला ॥६॥ ते खरे खोटे पहाण्यास । विचार करी चित्तास । तो एके समयास । महाराज आले अकोल्याला ॥७॥ येऊन बच्चुलाला घरीं । बैसते झाले ओट्यावरी । की गजानन साक्षात्कारीं । भक्त आपुला जाणून ॥८॥ बच्चुलाला आनंद झाला । तो समर्थासी ऐसे वदला । आज गुरुराया वाटते मला । आपली पूजा करावी ॥९॥ ऐसे ऐकतां भाषण । समर्थे तुकविलीं मान । जें साक्षात् असे चिन्ह । श्रोते संमती दिल्याचें ॥१०॥ बच्चुलालानें तयारी । तात्काळ केली ओट्यावरी । घोडशोपचारे अत्यादरीं । पूजन त्यानें आरंभिले ॥११॥ प्रथमतः घातलें मंगल स्नान । नानाविध उटणीं लावून । मग करविलें परिधान । वस्त्र पितांबर जरीचा ॥१२॥ शालजोडी अंगावरीं । बहुमोल घातली काश्मिरी । एक जरीचा रुमाल शिरी । अभ्रेस्मि आणूनी बांधिला ॥१३॥ गोफ घातिला

गळ्यांत । सलकडी ती हातांत । करांच्या दाही बोटांत । मुद्रिका घातल्या नानापरी ॥१४॥ बहुमोल हिच्याची । वामकरी घातली पौची । रत्नजडीत कंठ्याची । कंठीं शोभा विशेष ॥१५॥ जिलेबी-राघवदास पेढे । नैवेद्यास ठेविलें पुढे । त्रयोदशगुणी ठेविले विडे । एकया लहान तबकांत ॥१६॥ अष्टगंध-अर्गजा-अत्तर । सुवासिक लाविलें फार । त्याने अवघ्या अंगभर । गुलाबपाणी शिंपडीलें ॥१७॥ एका सुवर्णाच्या ताटीं । दक्षिणा ठेविली शेवटीं । ती होती फार मोठी । रुपये होन-मोहोरांची ॥१८॥ बेरीज करतां दहा हजार । येईल ती साचार । ऐशी दक्षिणा होती थोर । किती वर्णन करूं तिचें ॥१९॥ श्रीफळ पुढे ठेवून । विनये केले भाषण । महाराज माझे इच्छी मन । राममंदिर बांधावया ॥२०॥ या माझ्या ओटच्यावरी । अडचण होतसे भारी । मंडप तो घातला जरी । उत्सवासी गुरुराया ॥२१॥ त्या माझ्या मनोरथा । पूर्ण करी ज्ञानवंता । ऐसें म्हणून ठेविला माथा । अनन्यभावें पायांवरी ॥२२॥ त्यावरी साधू गजानन । देते झाले आशीर्वचन । ‘श्रीजानकीजीवन । तुझा करील पूर्ण हेतू ॥२३॥ असो, आज तू हे काय केलें? । मला पोळ्याचा बैल बनविले । हे अलंकार घालून भलें । त्याचें काय कारण? ॥२४॥ मी न बैल पोळ्याचा । अथवा, घोडा दसऱ्याचा । मला या दागदागिन्यांचा । काय सांग उपयोग? ॥२५॥ अरे, हें अवघे विष । मला नको त्यांचा स्पर्श । या नसत्या उपाधीस । माझ्या मागे लावूं नको ॥२६॥ अथवा, तूं मोठा श्रीमान । हे दाखवाया कारण । केलेस कां हे प्रदर्शन । सांग मसी बच्चुलाला? ॥२७॥ जे आवडतें जयासी । तेंच द्यावें तयासी । मी वेडापिसा संन्याशी । नागवा फिरतो गांवभर ॥२८॥ हे अवघे तुझे तुला । लखलाभ असो बच्चुलाला । तुम्हां प्रापंचिकाला । या द्रव्याची जरूर ॥२९॥ माझा यजमान भीमातटीं । उभा विटेसी जगजेठी । तो काय माझ्यासाठीं । हे वैभव

द्याया तयार नसे ?' ॥३०॥ ऐसे म्हणून काढिले । दागिने अंगावरचे भले । चहूंबाजूस फेकियले । वस्त्रांचीही तीच गती ॥३१॥ दोन पेढे खाऊन । निघून गेले गजानन । हा प्रकार अवलोकून । केला शोक अकोल्यांत बहुतांनी ॥३२॥ त्यांत काही कारंज्याचें । लोक हजर होते साचें । ते म्हणती आपुल्या वाचें । अभागी आमुचा लक्ष्मण ॥३३॥ त्यानें बच्चुलालापरी । पूजन केलें आपुल्या घरीं । परी कचरला अंतरीं । मोह धनाचा धरून ॥३४॥ वरघडीचें भाषण । केलें विनय दाखवून । ते कां समर्थाकारण । समजणें अशक्य आहे हो ? ॥३५॥ जेवीं पूजा दांभिकांची । शब्दमयीं असते साची । पूर्तता महावस्त्राची । होते त्यांची अक्षतेने ॥३६॥ 'शर्कराखंडखाद्यानि' । ऐसें म्हणूनिया वदनीं । कुचका दाणा आणोनी । ठेवी पुढे भुईमुगाचा ॥३७॥ अशा दांभिक पूजनाचे । फलही त्याच स्वरूपाचें । वाटोळे लक्ष्मणाचें । याच कृतीने झालें हो ॥३८॥ हा बच्चुलाल धन्य धन्य । जैसे केले भाषण । तैसेंच ठेविलें वर्तन । जवाहून न आगळे ॥३९॥ आतां याच्या वैभवाला । ओहोट हा ना शब्द उरला । संतकृपा झाली ज्याला । तो सुखीच राहतसे ॥४०॥ बच्चुलालांनी तपास । केला अवघ्या अकोल्यास । परी न लागला थांग त्यास । समर्थाचा कोठेंही ॥४१॥ असो, एक पितांबर नांवाचा । शिष्य शिंपी जातीचा । होता गजानन महाराजांचा । शेगांवी मठामध्यें ॥४२॥ त्याने सेवा बहुत केली । तपश्चर्या फळा आली । एके दिनीं ऐसी झाली । गोष्ट एका मठांत ॥४३॥ फाटके-तुटके धोतर । नेसला होता पितांबर । ते पाहून गुरुवर । ऐशा रीतीं बोललें ॥४४॥ अरे तुझें नांव पितांबर । नेसण्या न धडकें धोतर । दुंगणास पाहती नारीनर । ते तरी झांक वेड्या ! ॥४५॥ नांव म्हणे सोनुबाई । हातीं कथलाचाही वाळा नाहीं । नांव पाहतां गंगाबाई । आणि, तडफडे तहानेने ॥४६॥ तशांतलाच प्रकार । आहे तुझा साचार । हें

फाटके धोतर । पोतेच्याच्या उपयोगी ॥४७॥ तेच नेसून बैससी । दुङ्गण जगाला दाविसी । हा घे दुपेटा देतो तुसी । नेसावयाकारणे ॥४८॥ तो न करिता अनमान । राहे बाळा नेसून । यासी नको सोडू जाण । कोणी कांही केले तरी ॥४९॥ पितांबर दुपेटा नेसला । हे असह्य झाले इतरांला । भाऊच घातकी भावाला । होतो स्वार्थ दृष्टीनीं ॥५०॥ तो वेडावांकडा प्रकार । कशास बोलूं साचार । गटाराचे उघडीतां द्वार । घाण मात्र सुटते हो ॥५१॥ श्रीगजानन स्वामीप्रत । शिष्य होते असंख्यात । परी अधिकारी तयांत । दोन्ही हातांच्या बोटांइतके ॥५२॥ पाहा श्रोते, कांतारीं । वृक्ष असती नानापरी । त्यांतून कचित् कोठें तरी । नजरेस पडती चंदन तरु ॥५३॥ त्या परीच होते येथें । त्यांच्या शिष्यमंडळीतें । कांही शिष्य पितांबरातें । टोचूं लागले निरर्थक ॥५४॥ हेच कां तुझें शिष्यपण । वस्त्र करिसी परिधान । जें कां समर्थकारण । ल्यावयाच्या उपयोगी ॥५५॥ तुझी भक्ती कळून आली । तूं खुशालचंद अससी मुळीं । तूं राहू नको ये स्थळीं । अपमान करण्या सदगुरुंचा ॥५६॥ तैं पितांबर म्हणाला । मी न गुरुचा अपमान केला । उलट मान ठेविला । आज्ञा ऐकून तयांची ॥५७॥ वस्त्र हे मज त्यांनीं दिलें । नेसावया सांगितलें । तेच मी हो परिधान केले । ही का झाली अवज्ञा? ॥५८॥ ऐसी भवती न भवती झाली । शिष्यांत तेढ माजली । ती मिटवावया माव केली । ऐशा रीती गजाननें ॥५९॥ पितांबरास म्हणती गुरुवर । तूं येथून जावें दूर । जाणतें मूळ झाल्यावर । आई त्याला दूर ठेवी ॥६०॥ माझी कृपा आहे खरी । हे पितांबरा तुजवरी । जा हिंडून भूमीवरी । पदनतासी तारावें ॥६१॥ डोळ्यांत आसवें आणून । करूनिया साष्टांग नमन । मागे पाहें फिरफिरून । सोडून जातां मठासी ॥६२॥ पितांबर आला कोंडोलीसी । बसला वनांत आंब्यापासी । चिंतन चालले मानसीं । निजगुरुचं सर्वदा ॥६३॥

तेरें होता रात्रभर । उदया येतां दिनकर । जाऊन बसला झाडावर । मुंगळ्यांचिया त्रासाने ॥६४॥ अवघ्या आम्रवृक्षावरी । मुंग्या—मुंगळे होते भारी । लहान—थोर फांद्यांवरी । आला पितांबर जाऊन ॥६५॥ परी निर्भय ऐसे सापडेना । स्थान तयासी बसण्या जाणा । हेच कृत्य गुराख्यांना । कौतुकास्पद वाटले ॥६६॥ ते म्हणाले आपापसांत । हा माकडापरि कांरे फिरत ? । ह्या वृक्षावरी सत्य । हें कांहीं कळेना ॥६७॥ लहानसान फांदीला । निर्भयपणे फिरून आला । परी नाहीं खाली पडला । हेंच आहे आश्र्य ! ॥६८॥ दुसरा म्हणाला यांत कांही । आश्र्य वाटण्याजोगे नाहीं । गजाननाच्या शिष्याठायीं । ऐसे सामर्थ्य असते रे ॥६९॥ या वरून हा त्यांचा । शिष्य असावा खचित साचा । चला हा येथ आल्याचा । वृत्तान्त सांगू गांवात ॥७०॥ गोपमुखें वृत्त कळले । कोंडोलीचे लोक आले । आम्रवृक्षापाशीं भले । कोण आले ते पहावया ॥७१॥ म्हणाले पौरखासी नर । हा ढोंगी असावा साचार । बळेंच करतो वेडेचार । गजाननाच्या शिष्यापरी ॥७२॥ शिष्य गजानन महाराजांचा । भास्कर पाटील होता साचा । झाला नुकताच अंत त्याचा । अडगांव नामे ग्रामांत ॥७३॥ समर्थांचे शिष्य । येथें येतील कशास ? । बळे करण्या उपवास । सोडून बर्फी—पेढ्याला ॥७४॥ पुसून एकदा यांस पाहावें । तो काय म्हणतो ते ऐकावें । मग खरे—खोटें ठरवावे । उगीच तर्क नाही बरा ॥७५॥ एक मनुष्य पुढे झाला । पितांबरासी पुसूं लागला । तूं कोण, कोठील, कशास आला ? । गुरु तुझा कोण असे ॥७६॥ पितांबर बोले त्यावर । मी शेगांवचा राहणार । मी शिंपी पितांबर । शिष्य गजानन स्वामींचा ॥७७॥ त्यांची आज्ञा मजलागून । करण्या झाली पर्यटन । म्हणून येथे येऊन । वृक्षापासी बैसलो ॥७८॥ तो आंब्याच्या मुळाशी । मुंगळे होते बहुवसी । म्हणून बैसलो फांदीसी । वृक्षावरी जाऊन ॥७९॥ ऐसे ऐकतां तद्भाषण । लोक कोपले दारुण ।

अरे, मोठ्याचें नांव सांगून । चेष्टा ऐशा करूं नको ॥८०॥ काय म्हणे मी राजाची । राणी आवडती आहे साची । खळगी भरण्या पोटाची । आले मजुरी करावया ॥८१॥ देशमुख त्या गांवीचा । शामराव नामें साचा । तो बोलला ऐसी वाचा । ‘अरे सोंगाड्या, एक हें ॥८२॥ स्वामी समर्थ गजानन । प्रत्यक्ष आहे भगवान । त्यांचें नांव सांगून । बद्दा त्यांना लावू नको ॥८३॥ अरे वेड्या, एक्या काळी । त्यांनी ऐसी कृती केली । ऋतू नसतां आणवली । फळे आप्रवृक्षाला ॥८४॥ त्यांनी फळे आणवली । तूं नुसतीं पाने आण भलीं । नाहीं तरी या स्थली । तुझी न धडगत लागेल ! ॥८५॥ हा बळीराम पाटलाचा । वृक्ष वठलेला आंब्याचा । तो पर्णयुक्त करी साचा । आमच्या देखत ये काळीं ॥८६॥ ऐसें न जरीं करशील । तरी मार खाशील । खरा असल्यास होशील । वंद्य आम्हांकारणे ॥८७॥ कां की शिष्य सद्गुरुंचे । काही अंशी निघती साचे । बापा त्यांच्याच तोडीचे । हा आहे न्याय जगीं ॥८८॥ नको करूं उशीर । हा आंबा करी हिरवागार’ । ते एकता पितांबर । गेला असे घाबरून ॥८९॥ बोलला, ‘ऐसे नाढूं नका । माझी सारी कथा एका । एका खाणीत निघती देखा । हिरे आणि गारा हो ॥९०॥ तैसाच मी गार परी । गजानन शिष्याभितरी । बोललो नाही वैखरी । यत्किंचित् खोटे हो ॥९१॥ गारेवरून खाणीस । नाही येत जगी दोष । मी निजगुरुच्या नांवास । चोरून कैसें ठेवावें ?’ ॥९२॥ शामराव म्हणे त्यावर । नको करूं चरचर । संकट शिष्यास पडता थोर । ते धावां करिती सद्गुरुंचा ॥९३॥ मग तो शिष्य त्यांचा जरी । नसला कृतीने अधिकारी । तरी सद्गुरुंचा प्रभाव करी । साहा त्या आपल्या शिष्यास ॥९४॥ ऐसी झाली आड-विहीर । पितांबरासी साचार । झाला बिचारा चिंतातुर । कांहीं न सुचे तयासी ॥९५॥ त्या वठलेल्या झाडापासी । मिळाले अवघे पौरवासी । काय होतें ते पहावयासी । मुले

बायकां समवेत ॥१६॥ निरुपाय होऊनीं अखेर । पितांबरानें जोडिले कर । स्तवन मांडिले अपार । आपुल्या सदगुरुरायांचे ॥१७॥ हे स्वामी समर्थ गजानना ! । ज्ञानांबरीच्या नारायणा । पदनताच्या रक्षणा । धांव आतां ये काळी ॥१८॥ माझ्यामुळे दोष तुला । येऊं पाहतो भक्तपाला । आपुल्या ब्रीदासाठी पाला । आणीव आप्रवृक्षासी ॥१९॥ माझी भिस्त तुझ्यावरी । पाव मातें लवकरीं । ना तरी आली पाळी खरी । मजला येथें मरण्याची ॥२०॥ प्रलहाद खरा करण्याला । संतंभीं नरहरी प्रगटला । जनी चढवितां सुलाला । त्याचें पाणी जहाले ॥२॥ जनीचा भार देवावर । माझा आहे तुजवर । संतदेवांत अंतर । मुळींच नाही राहिले ॥२॥ देव तेची असती संत । संत तेचीं देव साक्षात् । मला लोक म्हणतात । शिष्य गजाननाचा ॥३॥ माझे कांहीं महत्त्व नाही । ते अवघे तुझ्याठायीं । पुष्पामुळे किंमत येई । जगी सूत्राकारणे ॥४॥ तूं पुष्प, मी आहे सूत । तूं कस्तुरी, मी माती सत्य । तुझ्यामुळेंच आले येथ । संकट हें माझ्यावरी ॥५॥ आता न माझा अंत पाही । गुरुराया ! धांव घेई । या वठलेल्या वृक्षाठायीं । आणी पर्णे कोमल ॥६॥ लोकांस म्हणें पितांबर । करा सदगुरुंचा नामगजर । ‘जय जय गजानन साधुवर । शेगांवच्या अवलिया’ ॥७॥ लोक अवघे गजर करती । तों, पालवी फुटली वृक्षाप्रती । जन नयनी पाहती । त्या अगाध कौतुकाला ॥८॥ कोणी म्हणती असेल स्वप्न । तें जे पडले आपणालागून । पहा चिमटा घेऊन । आपुल्याला करांनी ॥९॥ चिमटे घेऊन पाहाती । तो निमाली स्वप्न-भ्रांती । यावरी कोणी ऐसे म्हणती । ही नजरबंदी असेल ? ॥११०॥ गारुड्यांच्या खेळांत । वाद्या होती सर्प सत्य । खापन्या असून दृष्टीप्रत । त्यांचें रुपये दिसते कीं ॥११॥ तोही भ्रम निमाला । तोडून पहाता पर्णाला । फांदीवाटे तत्काळ आला । चीक शुभ्रसा बाहेर ॥१२॥ मग मात्र खात्री झाली । वाळल्या

वृक्षा पालवी फुटली । श्रीगजानन माऊली । खरीच आहे महासंत ॥१३॥ आतां पितांबराविशीं । शंका न धरणे मानसीं । चला घेऊन गांवासी । हा त्यांचा शिष्य असे ॥१४॥ याच्या योगे करून । कधी तरी गजानन । येतील कोंडोलीकारण । वांसरासाठीं गाय जैसी ॥१५॥ तें अवघ्यांसी मानवलें । पितांबरासी मिरवीत नेलें । ऐसे जेव्हां दिव्य झाले । तेंव्हा भाव उदेला ॥१६॥ जैसा समर्थनी आपुला । शिष्य डोमगांवी पाठविला । कल्याण नामें करून भला । कल्याण करण्या जगाचें ॥१७॥ तैसेच केले गुरुवरें । श्रीगजानने साजिरे । उदेले हे भाग्य खरे । त्या कोंडोली गांवचे ॥१८॥ श्रोते, अजूनपर्यंत । तो आंबा आहे कोंडोलीत । इतरांपेक्षा असंख्यात । फळे येती तयाला ॥१९॥ त्या पितांबराचे भजनी । कोंडोली गांव लागला जाणी । जेथे जाईल हिरकणी । तेथे ती मोल पावे ॥२०॥ मठ पितांबराचा । कोंडोलीत झाला साचा । आणि, अंतही तयाचा । ते ठायी झाला हो ॥२१॥ आतां, इकडे शेगांवांत । महाराज आपुल्या मठांत । एकेदिनी उद्घिन्न चित्त । होऊनिया बैसले ॥२२॥ शिष्य त्याचें कारण । पुसूं लागले कर जोडून । महाराज आपुले मन । कां हो अस्थिर जाहलें? ॥२३॥ तैं महाराज वदले लोकांला । आमुचा कृष्णा पाटील गेला । जो चिकणसुपारी आम्हांला । रोज आणून देत असे ॥२४॥ त्याची झाली आठवण । राम त्याचा मुलगा लहान । आतां सुपारी चिकण । कोण देतो या ठायां? ॥२५॥ राम थोर झाल्यावरी । करील माझी चाकरी । म्हणून मी या मठांतरी । आतां ना तयार राहावया ॥२६॥ ऐसे महाराज बोलतां । जनालागी लागली चिंता । महाराजांचा विचार आतां । दिसतो येथून जाण्याचा ॥२७॥ म्हणून कसेंही करून । जाऊ न द्यावें त्यां कारण । चला आपण धरु चरण । महाराजांचे ये वेळां ॥२८॥ ऐसा विचार मिळून केला । मंडळी आली मठाला । श्रीपतराव, बंकटलाला ।

ताराचंद, मारुती ॥२९॥ मंडळींनी धरिले चरण । महाराज आम्हां सोडून । तुम्ही आपुले ठिकाण । राहण्याचे अन्य करूं नये ॥३०॥ तुमची इच्छा असेल जेथ । तेथेच राहा शेगांवांत । परी सोडण्याचें मनांत । ग्राम हें आणूं नका ॥३१॥ तै महाराज वाणी निघाली । तुमच्या गावांत आहे दुफळी । मला कोणाची जागा मुळीं । नको येथे राहावया ॥३२॥ जी कोणाची नसेल । ऐसी जागा जरी द्याल । तरीच राहणे होईल । माझें या शेगांवी ॥३३॥ ऐसी गोष्ट ऐकिली । तेव्हा मंडळीं चिंतावली । समर्थांनीं आज्ञा केली । मोठ्या पेंचाची आपणां ॥३४॥ कोणाच्या जागेंत । राहण्या तयार नाहीत । सरकार यांच्या प्रित्यर्थ । जागा ती देईल कशी ? ॥३५॥ भूषण आपल्या साधूचें । सरकारास नाहीं साचें । बंकटलाल बोलला वाचें । ऐसे संकट घालूं नका ॥३६॥ सरकार धार्मिक कृत्याला । जागा देईल हा न उरला । भरंवसा तो आम्हांला । हें राज्य परक्याचें ॥३७॥ म्हणून आम्हांपैकी कोणाची । जागा घ्या मागून साची । आहे तयारी आमुची । ती तुम्हां द्यावयास ॥३८॥ समर्थे केलें भाषण । काय हे तुमचें अज्ञान ? । जमिनीची मालकी पूर्ण । आहे सचिदानंदाची ॥३९॥ राजे कित्येक भूमीवरी । आजवरी झाले तरी । जागा कशाची सरकारी । इचा मालक पांडुरंग ॥४०॥ व्यवहारदृष्ट्या मालकपण । येते राजालागून । त्याचे नाहीं भूषण । तुम्ही प्रयत्न करा, जा ! ॥४१॥ जागा मिळेल प्रयत्न करितां । पुढें नका बोलूं आतां । हरी पाटलाच्या हातां । यश येईल निःसंशय ॥४२॥ हरी पाटलाकडे आली । मंडळी ती अवघी भली । त्याच्या सल्ल्यानें मागितली । जागा अर्ज करून ॥४३॥ बुलढाण्याचा सर्वाधिकारी । साहेब होता नामे ‘करी’ । त्यानें एक एकर जागा खरी । अर्जावरून दिली असे ॥४४॥ आणि ऐसें म्हणाला । तुम्ही दोन एकरांस्तव अर्ज केला । परी मी तूर्त तुम्हांला । एक एकर देतसे ॥४५॥

तुम्ही एक वर्षात | जागा केल्या व्यवस्थित | तुमचा मी पुरवीन हेत | जागा आणिक देऊनिया ॥४६॥ तो
 ठराव सरकारचा | आहे दसरीं नमूद साचा | समर्थाच्या वाणीचा | प्रभाव खचित लोकोत्तर ॥४७॥ मग हरी
 पाटील, बंकटलाला | निघते झाले वर्गणीला | द्रव्यनिधी क्षणात जमला | आणि काम झाले सुरुं ॥४८॥
 या पुढील अवघे वृत्त | येईल पुढल्या अध्यायांत | सत्पुरुषाचा पुरविण्यात हेत | देव राहे तत्पर सदा ॥४९॥
 विठू पाटील डोंगरगांवचा | लक्ष्मण पाटील वाडेगांवचा | जगु आबा शेगांवचा | हे पुढारी वर्गणीचे ॥५०॥
 श्रीदासगणू विरचित | हा श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ | ऐका श्रोते सावचित्त | निजकल्याण व्हावया ॥५१॥

॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ द्वादशोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय तेरावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे संतवरदा श्रीधरा । हे दयेच्या सागरा । हे गोपगोपीप्रियकरा । तमालनीला पाव हरी ॥१॥
 तुझे ईशत्व पाहण्याकरितां । जेव्हां झाला विधाता । गाई-वासरे चोरिता । यमुनातटी गोकुळांत ॥२॥ तेव्हा
 तू निजलीलेंकरून । गाई-वासरे होऊन । ब्रह्मदेवाकारण । आपले ईशत्व दाविले ॥३॥ दुष्ट ऐशा कालियाला ।
 यमुनेमाजी तुडवून भला । रमणक द्वीपा धाडिला । गोप निर्भय करण्यास ॥४॥ तेवीं माझ्या दुर्दैवा । तुडवूनीया
 वासुदेवा । दासगणू हा करावा । निर्भय सर्व बाजूंनी ॥५॥ मी अजाण भक्त तुझा हरी । परी देवा कृपा करी ।
 मी आहे अनधिकारी । योग्य न तुझ्या कृपेस ॥६॥ ऐसे जरी आहे सत्य । परी नको पाहूंस अंत । माझी चिंता
 वार त्वरित । आपुल्या कृपाकटाक्षें ॥७॥ आतां श्रोते सावधान । बंकट-हरी-लक्ष्मण । विठू-जगदेवादी
 मिळून । गेले वर्गणी जमवावया ॥८॥ भाविकांनी वर्गणी दिली । कुत्सितांनी कुटाळी केली । वर्गणीची कां
 हो पडली । जरूर तुमच्या साधूस्तव ॥९॥ गजानन म्हणतां महासंत । जें न घडे तें घडवीत । मग त्यांच्या
 मठाप्रत । वर्गणी ही कशाला ? ॥१०॥ कुबेर त्यांचा भांडारी । मग कशास फिरता दारोदारी ? । चिढी कुबेराच्या
 वरी । करा, म्हणजे काम झालें ॥११॥ ऐसे ऐकता भाषण । जगदेव बोलला हांसोन । या भिक्षेचें कारण ।
 आहे तुमच्या बन्यासाठी ॥१२॥ श्रीगजाननासाठीं । नको बांधणे मठ-मठी । ह्या अवघ्या आटाआटी । तुमचे
 कल्याण व्हावयास ॥१३॥ स्वामी गजाननाचा । त्रैलोक्य हाचि मठ साचा । अवघी वनें हा बगीचा । पलंग

ज्याचा मेदिनी ॥१४॥ अष्टसिद्धी दासीपरी । राबताती ज्याच्या घरीं । तो न तुमची पर्वा करी । त्याचे वैभव निराळे ॥१५॥ सविता सूर्यनारायण । त्यासी दीप कोठून । प्रकाश देऊ शकेल जाण । प्रतिकार करण्या तमाचा ॥१६॥ तो मुळींच प्रकाशमयीं । त्याला दीपाचे काज नाहीं । हलकारा तो कोठून होई । सार्वभौमा भूषवितां? ॥१७॥ इच्छा ऐहिक वैभवाची । असते मानवांप्रती साची । ती आहे व्हावयाची । पूर्ण या पुण्य-कृत्यानें ॥१८॥ रोग बरा करण्या भली । औषधाची योजना केली । प्राणासाठी नसे झाली । ती हे ध्यानी धरा हो ॥१९॥ रोग भय शरीरास । नाही मुळींच प्राणास । जन्ममरण हेंही त्यास । नाही मुळी राहिले ॥२०॥ तैसी तुमची सुसंपन्नता । रक्षण व्हाया सर्वथा । पुण्यरूप औषधी आतां । मिळणे भाग आहे की ॥२१॥ संपन्नता हे शरीर । रोग त्याचे अनाचार । त्याचा नाश होणार । या पुण्यरूप औषधीनें ॥२२॥ म्हणून पुण्यसंचय करा । कुतर्क ना चित्तीं धरा । पुण्य मेदिनींमाजी पेरा । करा आपुल्या संपत्तीचा ॥२३॥ बीज पेरिता खडकावर । तें वायां जाते साचार । त्यास कधीं ना येणार । मोड हें ध्यानी धरावें ॥२४॥ अनाचार, दुर्वासना । हे खडक असती जाणा । तेथे टाकिल्यावरी दाणा । ते किडे-पाखरे भक्षिती ॥२५॥ संतसेवेसमान । कोणते नाही पुण्य आन । स्वामी सांप्रत गजानन । मुगुटमणी संतांचें ॥२६॥ संतकार्यास कांही देता । अगणित होतें सर्वथा । एक दाणा टाकितां । मेदिनींमाजी कणीस होतें ॥२७॥ त्या कणसास दाणे येती । एकाचेच बहुत होती । तीच पुण्याची आहे स्थिती । हें बुध हो विसर्ण नका ॥२८॥ ऐसे बोलतां साचार । कुटाळ झाले निरुत्तर । खरें तत्व असल्यावर । कुंठित गती तकाची ॥२९॥ नेता असल्या वजनदार । वर्गणी ती जमे फार । क्षुल्काच्यानें न होणार । कार्य कधी वर्गणीचें ॥३०॥ असो मिळाल्या जागेवरी । कोट बांधिला सत्वरीं । झाटूं लागले गांवकरी ।

मग वाण कशाची? ॥३१॥ बांधकाम कोटाचे। चालतां शेगांवी साचें। दगड-चुना-रेतीचे। सामान गाड्या वाहती ॥३२॥ त्या वेळीं समर्थस्वारी। होती जुन्या मठावरी। त्यांनी विचार अंतरी। ऐशा रीती केला हो ॥३३॥ आपण तेथें बसल्याविणे। काम न चालें झापाट्यानें। म्हणून कौतुक समर्थाने। केले कसें ते परियेसा ॥३४॥ एका रेतीच्या गाडीवरी। समर्थांची बसली स्वारी। तो गाडीवान झाला दूरी। महार होता म्हणून ॥३५॥ तयी महाराज वदले तयास। कां रे खालीं उतरलास?। आम्हां परमहंसास। विटाळाची बाधा नसे ॥३६॥ महार बोले त्यावरी। महाराज तुमच्या शेजारीं। मी न बसे गाडीवरी। तें आम्हां उचित नसे ॥३७॥ मारुती रामरूप झाला। परी रामासन्निधि नाहीं बसला। तो उभाच पहा राहिला। कर जोडूनी रामापुढे ॥३८॥ बरे बापा तुझी मर्जी। त्यास हरकत नाही माझी। बैलांनो, नीट चला आजी। गाडीवाल्यामागून ॥३९॥ बैल तैसे वागले। नाही कशांस बुजले। गाडीवाल्यावांचून आले। नीट सांकेतिक स्थलास ॥४०॥ समर्थ खाली उतरले। मध्यभागीं येऊन बसले। तेथेंच हळीं काम झालें। त्यांच्या भव्य समाधीचे ॥४१॥ ही जागा शेगांवात। आहे दोन नंबरांत। त्रेचाळीस-पंचेचाळींस। सातशे सर्वें नंबराच्या ॥४२॥ महाराज बसले ज्या ठिकाणीं। तीच यावी मेदिनी। मध्यभागा म्हणूनी। हें करणे भाग पडले ॥४३॥ त्या दोन नंबरांतून। जागा थोडथोडी घेऊन। साधिला तो मध्य जाण। ऐसे चतुर कारभारी ॥४४॥ एक एकराचा हुकूम झाला। परी बांधकामाच्या वेळेला। समाधिमध्य साधण्याला। जागा थोडी पडली कमी ॥४५॥ त्या साठी म्हणून। अकरा गुंठे जास्त जाण। जमीन ती घेऊन। बांधकाम चालविले ॥४६॥ पुढाच्यांच्या होतें मनीं। वचन दिलें अधिकाच्यांनी। आणिक एक एकर तुम्हांलागुनी। काम पाहून जागा देऊं ॥४७॥ यास्तव केले धाडस। अकरा गुंठे घेण्यास। परी ते

गेले विकोपास । एका दुष्टाच्या बातमीमुळे ॥४८॥ यामुळे पुढारी । थोडे घाबरले अंतरी । त्यांत जो पाटील होता हरी । तो बोलला समर्था ॥४९॥ अकरा गुंठे जागेचा । तपास करावया साचा । एक जोशी नांवाचा । आला असे अधिकारी ॥५०॥ हांसत हांसत पाटलाला । समर्थानें शब्द दिला । जागेबद्दल जो कांझाला । दंड, तुम्हां तो माफ होईल ॥५१॥ त्या अधिकारी जोशाप्रती । समर्थानें दिली स्फूर्ती । चाललेल्या प्रकरणावरती । शेरा त्यांनी मारिला ॥५२॥ की, हा दंड झालेला । विनाकारण आहे भला । दंड, गजानन संस्थेला । परत द्यावा म्हणून ॥५३॥ मी करून आलों चौकशी । जाऊन त्या शेगांवासी । या घडलेल्या प्रकारासी । दंड होणे उचित नाहीं ॥५४॥ म्हणून तो माफ केला । ऐसा हुकूम जेव्हां आला । तै हरी पाटलाला । आनंद झाला विशेष ॥५५॥ तो म्हणे समर्थाचे । वाक्य ना खोटें व्हावयाचें । मजवरी किटाळ महाराचें । येऊन गेले नुकते एक ॥५६॥ त्या वेळी महाराजांनी । भिऊ नकोस म्हणोनी । तुझ्या एकाही केसालागुनी । धक्का न त्याचा बसेल ॥५७॥ तेच खरे अखेर । घडून आले साचार । तैसाच हाही प्रकार । आज दिनीं झालासे ॥५८॥ समर्थवाक्य खोटें झालें । ऐसे कोणी न कधी ऐकिलें । असो शेगांवाचे लागले । लोक भजनी स्वार्मीच्या ॥५९॥ आतां नव्या जागेंत आल्यावर । जे कांही घडलें प्रकार । म्हणजे समर्थाचे चमत्कार । ते आतां वर्णितो ॥६०॥ मेहेकरच्या सान्निध्याला । सवडद नामें ग्राम भला । त्या गांवीचा एक आला । गंगाभारती गोसावी ॥६१॥ यास होता महारोग । कुजून गेलें अवघे अंग । उरली न पडल्यावांचून भेग । जागा दोन्ही पायांला ॥६२॥ करपद बोटें झाडून गेली । तनुप्रती चढली लाली । कानाच्या सुजल्या पाळी । कंडू सुटला तनूतें ॥६३॥ म्हणून गंगाभारती । त्या महारोगा त्रासला अती । समर्थाची ऐकोन कीर्ती । शेगांवासी पातला ॥६४॥ श्रोते,

त्या गोसाव्याप्रत । लोक आडवूं लागले बहुत । तुला रक्तपिती आहे सत्य । तूं न जावें दर्शना ॥६५॥ महाराज दिसतील ऐशा ठायीं । उभा राहून दर्शन घेर्ई । कधींही ना जवळ जाई । त्यांचे चरण धरावया ॥६६॥ हा स्पर्शजन्य रोग फार । म्हणून वैद्य डॉक्टर । सांगती याचा विचार । तूं आपुल्या मनीं करी ॥६७॥ परी एके दिनी गंगाभारती । चुकवून अवघ्या लोकांप्रती । येता झाला सत्वर गती । प्रत्यक्ष दर्शन घ्यावया ॥६८॥ डोई ठेवितां पायावर । समर्थांनी चापट थोर । मारिली त्याच्या डोक्यावर । अती जोरानें विबुध हो ॥६९॥ म्हणून तो उभा ठेला । समर्थांस न्याहाळू लागला । स्वामींनी त्याचे थोबाडाला । दोन्ही करें ताडिले ॥७०॥ फडाफड मारिल्या मुखांत । आणिक, वरती एक लाथ । खाकरोनी बेडक्याप्रत । थुंकले त्याच्या तनूवरी ॥७१॥ तोच त्याने मानिला । समर्थांचा प्रसाद भला । बेडका होता जो कां पडला । तयाचिया अंगावर ॥७२॥ तो त्याने घेऊन करी । चोळून अवघ्या शरीरी । लाविता झाला मलमापरी । आपुल्या सर्व अंगास ॥७३॥ तो प्रकार पाहतां । एक कुटाळ तेथ होता । तो गोसाव्यासी बोलतां । झाला, पहा येणे रीती ॥७४॥ आधीच शरीर नासले । तुझें आहे बापा भले । त्यावरी यांनी टाकींले । या अमंगळ बेडक्यातें ॥७५॥ तो तूं प्रसाद मानिला । अवघ्या अंगातें चोळिला । जा लावून साबणाला । धुवून टाकी सत्वर ॥७६॥ हे ऐसे वेडे पीर । विचरू लागतां भूमीवर । त्यांसी अंधश्रद्धेचें नर । साधू ऐसे मानिती! ॥७७॥ त्याचा परिणाम ऐसा होतो । अविधी कृत्यांस ऊत येतो । तो येतां सहज जातो । समाज तो रसातळां ॥७८॥ यासी तुझेंच उदाहरण । तूं औषध घेण्याचे सोडून । आलास की रे धांवून । या वेड्यापिशापाशीं ॥७९॥ गोसावी ते ऐकतां । हसूं लागला सर्वथा । म्हणे तुम्ही येथेच चुकतां । याचा करा विचार ॥८०॥ अमंगळ साधूपासी । कांही न राहातें निश्चयेसी ।

कस्तुरीच्या पोटाशी । दुर्गंधी ना वसे कदा ॥८१॥ तुम्हां दिसला बेडका । तो हा प्रत्यक्ष मलम देखा । कस्तुरीच्या सारखा । सुवास येतो यालागीं ॥८२॥ तुम्हां संशय असल्यास । पहा माझ्या अंगास । हात लावूनिया खास । म्हणजे कळून येईल की ॥८३॥ त्यांत थुंक्याचे नांव नाहीं । अवघी औषधी आहे पाही । मी इतुका वेडा नाही । बेडक्यास मलम मानणारा ॥८४॥ तुझा त्यासी संबंध नव्हता । म्हणून बेडका दिसला तत्त्वता । समर्थाची योग्यता । त्वां न मुळी जाणिली ॥८५॥ त्याचे पाहण्या प्रत्यंतर । चाल जाऊ एकवार । स्नान केलेल्या जागेवर । वेळ आता करू नको ॥८६॥ समर्थ स्नान प्रती दिवशी । करतील ज्या जागेसी । तेथल्या ओल्या मातीसी । मी लावितो निजांगा ॥८७॥ ऐसा संवाद तेथे झाला । दोघे गेले स्नानस्थला । तो कुटाळासी आला । अनुभव गोसाव्यापरीच ॥८८॥ मृत्तिका स्नान स्थलाची । दोघांनीही घेतली साची । तो गोसाव्याच्या हातीं । बैसली औषधी होऊन ॥८९॥ कुटाळाच्या हातांत । ओलीच माती आली खचित् । दुर्गंधीही किंचित् । येत होती तियेला ॥९०॥ तो प्रकार पाहतांक्षणीं । कुटाळ घोटाळला मनीं । कुत्सित कल्पना सोडूनी । शरण गेला समर्था ॥९१॥ असो कोणी गोसाव्यातें । जवळ बसू देत नव्हते । हा दूर बसून भजनातें । करी स्वामींपुढे नित्य ॥९२॥ आवाज गंगाभारतीचा । पहाडी गोड मधुर साचा । अभ्यास होता गायनाचा । त्या गंगाभारतीला ॥९३॥ ऐसे पंधरा दिवस गेले । रोगाचें स्वरूप पालटले । लालीनें ते सोडिले । तयाचिया अंगाला ॥९४॥ चाफे झाले पूर्ववत् । भेगा पदींच्या निमाल्या समस्त । दुर्गंधीचा मोडला त्वरित । ठाव त्याचा श्रोते हो ॥९५॥ गोसाव्याचे ऐकून भजन । होई संतुष्ट समर्थमन । प्रत्येक जिवाकारण । गायन हे आवडते ॥९६॥ बायको गंगाभारतीची । अनसूया नांवाची । ती शेगांवी आलीं साची । न्याया निज पतीला ॥९७॥ संतोषभारती

कुमार । होता तिच्या बरोबर । येऊन पतीस जोडिले कर । चला आता गांवाते ॥१८॥ तुमची व्याधी बरी
 झाली । ती मी दृष्टीं पाहिली । समर्थ साक्षात् चंद्रमौळी । आहेत हेच खरे असे ॥१९॥ मुलगा तेच बोलला ।
 म्हणे बापा गांवी चला । पुसून गजानन महाराजाला । येथें राहणे पुरे झाले ॥२०॥ गंगाभारती म्हणे त्यावर ।
 मला नका जोडू कर । आजपासून साचार । मी तुमचा खचित नाहीं ॥१॥ ही अनाथांची माऊली । स्वामी
 गजानन येथें बसली । त्यांनी माझी उतरविली । धुंदी चापट मारून ॥२॥ राख लाविली अंगाप्रत । आणि
 चित्त तुझे संसारात । केलीस विटंबना बहुत । या भगव्या वस्त्राची ॥३॥ ऐसें संकेते बोलले । थापट्या
 मारून जागे केलें । आतां डोळे उघडिलें । संसाराचा संबंध नको ॥४॥ हे संतोषभारती कुमारा । तूं तुझ्या
 आईस नेई घरा । येथें नकोस राहूं जरा । सवडद जवळ करावें ॥५॥ हिचे जीवमान जोवरी । तोवरी हिची सेवा
 करी । ही तुझी माय खरी । हिला अंतर देऊं नको ॥६॥ मातोश्रीची करितां सेवा । तो प्रिय होतो वासुदेवा ।
 पुंडलीकाचा ठेवावा । इतिहास तो डोळ्यांपुढे ॥७॥ मी येता सवडदांत । पुन्हां रोग होईल पूर्ववत् । म्हणून
 त्या आग्रहांत । तुम्हीं न पडावे दोघांनी ॥८॥ आजवरी तुमचा होतो । आतां देवाकडे जातो । नरजन्माचा करून
 घेतों । कांही तरी उपयोग ॥९॥ हा वाया गेला खरा । नराचा जन्म साजिरा । चुकेल चौच्याशींचा फेरा । ऐसें
 साच सांगितले ॥११०॥ समर्थकृपेने निश्चिती । झाली मला ही उपरती । या परमार्थ-खिरींत माती । टाकूं
 नका रे मोहाची ॥११॥ ऐसे सांगून कुटुंबाला । मुलासह सवडदाला । दिले धाडून राहिला । आपण तसाच
 शेगांवी ॥१२॥ पद पदांतरे समर्थांचीं । आवडीने म्हणावीं साची । त्यास कला गायनाची । येत होती विबुध
 हो ॥१३॥ प्रत्यही तो अस्तमाना । एकतारा घेऊन जाणा । समर्थांच्या सान्निधाना । बैसून भजन करीतसे ॥१४॥

ऐकून त्याचे भजन । इतरांचेही हर्षे मन । वस्तु अशीच आहे गान । रंजविणारी सर्वाते ॥१५॥ हा गंगाभारती
 बरा झाला । रोगाचा पत्ता मोडला । मलकापुरास पुढे गेला । गजाननाच्या आज्ञेने ॥१६॥ असो, एकदा पौष
 मासी । इयामसिंग आला शेगांवासी । बोलतां झाला समर्थासी । माझ्या गांवास चला हो ॥१७॥ मम भाच्याच्या
 गृहाला । अडगांवीं नेण्याला । मी आलों होतों आपणाला । तयीं आपुला करार ॥१८॥ ऐसा होता समर्था । मी
 नाही येत आतां । नको करूं आग्रह वृथा । पुढे मार्गे येईन ॥१९॥ त्याला दिवस झाले बहुत । आतां चला
 मुंडगांवात । मी आहे आपुला भक्त । माझी इच्छा पूर्ण करा ॥१२०॥ मुंडगांवात माझे घरीं । कांहीं दिवस
 राहा तरी । मी अवघी करून तयारी । न्याया आलो आपणां ॥२१॥ इयामसिंगाबरोबर । मुंडगांवी आले साधूवर ।
 दर्शना लोटले नारीनर । तो न आनंद वर्णवे ॥२२॥ इयामसिंगानें भंडारा । घातिला असे थोर खरा । मुंडगांव
 झाले गोदातीरा । दुसरें की हो पैठण ॥२३॥ पैठणामाजी एकनाथ । मुंडगांवी गजानन संत । भजनी दिंड्या
 अमित । आल्या भजन करावया ॥२४॥ आचारी लागले स्वैंपाका । अर्धा स्वैंपाक झाला निका । तै महाराज
 बोलले देखा । ऐसे इयामसिंगासी ॥२५॥ इयामसिंगा, आज चतुर्दशी । मुळींच आहे रिक्त तिथी । भोजनाच्या
 पंक्ती । पौर्णिमेला होऊ दे ॥२६॥ इयामसिंग बोलला यावर । स्वयंपाक झाला तयार । लोक जमले आहेत
 फार । आपला प्रसाद घ्यावया ॥२७॥ स्वामींनीं केले बोलणे । तुझें व्यवहार दृष्टीने । योग्य परी हे न माने ।
 त्या जगदीश्वराला ॥२८॥ इयामसिंगा, हे अन्न । न येईल उपयोगाकारण । तुम्हां प्रापंचिकालागून । आपलेच
 व्हावे वाटते ॥२९॥ पंक्ती बसल्या भोजना । तों एकाएकी आकाश जाणा । भरून आलें गर्जना । होऊं लागली
 मेघांची ॥१३०॥ चमकें वीज माथ्यावरी । झंझावात सुटला भारी । कडाकडा ती कांतारीं । लागलीं झाडें

मोडावया ॥३१॥ घटकेंत पाणी पाणी झालें । अन्न अवघे वाया गेले । मग इयामसिंगानें विनविले । महाराजांस येणें रीती ॥३२॥ आता, महाराज उद्यां तरी । मुळी न व्हावें आजच्या परी । हिरमुष्टी होऊन बसली खरी । अवघी मंडळी गुरुराया ॥३३॥ निवारा या पर्जन्याला । हा नव्हे पावसाळा । अगांतुक बेटा आला । आमचा नाश करावया ॥३४॥ आतां पाऊस पडेल । तरी शेतीचें होईल । वाटोळे ते पाहा सकळ । मग म्हणतील लोक ऐसें ॥३५॥ इयामसिंगे केलें पुण्य । हा भंडारा घालून । तें भोवलें आम्हांलागून । वा खूप तन्हा पुण्याची ॥३६॥ महाराज म्हणाले इयामसिंगा! । ऐसा सचिंत होसी कां गा । तुला न उद्यां देईल दगा । हा पर्जन्य कधीही ॥३७॥ आत्तांच मी वारितो त्यासी । ऐसें बोलोन आकाशासी । पाहूं लागलें पुण्यराशी । तों आभाळ फांकले ॥३८॥ मेघ क्षणांत निघून गेले । सर्व ठायीं ऊन पडलें । हें एका क्षणांत झाले । अगाध सत्ता संतांची ॥३९॥ दुसरे दिवशी पौर्णिमेला । थोर भंडारा पुन्हां झाला । तो नियम चालला । अजून त्या मुंडगांवी ॥१४०॥ इयामसिंगाने आपुली । इस्टेट सर्व अर्पण केली । महाराजांचे चरणी भली । त्या मुंडगांव ग्रामांत ॥४१॥ लोक त्या मुंडगांवात । समर्थांचे झाले भक्त । पुंडलीक भोकरे म्हणूनी त्यांत । एक जवान पोऱ्या असे ॥४२॥ हा उकिरड्या नामक कुणब्याचा । पुत्र एकुलता एक साचा । भक्त झाला महाराजांचा । ऐन तारुण्यामाझारी ॥४३॥ हे उकीर्डा नाम वन्हाडांत । पोर नसल्या वांचत । लोक नवसें ठेवितात । ऐसा प्रधात त्या प्रांती ॥४४॥ ते पेंट्या तेलंगणांत । केरपुंजा महाराष्ट्रांत । तैसा उकीर्डा वन्हाडांत । नाव ठेविती बालकाचे ॥४५॥ हा पुंडलीक वद्य पक्षासी । करावया वारीसी । येत नियमें शेगांवासी । घ्याया दर्शन समर्थांचे ॥४६॥ जैसें कां ते वारकरी । वद्य पक्षामाझारीं । जाती इंद्रायणीचें तीरी । देहू आळंदी गांवाला ॥४७॥ तैसाच हा वन्हाडांत । वारी वद्य

पक्षांत । करी येऊन शेगांवात । परम-भावभक्तीनें ॥४८॥ असो, एकदा वन्हाडांत । रोग ग्रंथिक सन्निपात । बळावला अत्यंत । गांव बाहेर पडले कीं ॥४९॥ या तापांत ऐसे होते । प्रथमतां थंडी वाजते । अंग ज्वराने तस होतें । डोळे होती लाल बहू ॥५०॥ आणि, कोठे तरी सांध्यावर । ग्रंथी उठें सत्वर । ती होता करी जोर । वात तिच्या मागूनी ॥५१॥ मग रोगी बरळतसे । शुद्धी न कांहीं राहतसे । तलखी अंगाची होत असे । बेशुद्ध होई क्षणाक्षणां ॥५२॥ पूर्वी हा रोग विपरीत । नव्हतां भरतखंडांत । त्याचा वास युरोपांत । होता मोठ्या प्रमाणी ॥५३॥ ती साथ इकडे आली । गांवोगांव पसरली । त्याच्या प्रतिकारा सोडून दिलीं । लोकांनीं ती घरे-दरें ॥५४॥ त्या दुर्धर सांथीची स्वारी । आली पाहा मुंडगांवावरी । तो पुंडलीकाची आली वारी । शेगांवास निघाला ॥५५॥ कसकस त्याला घरीच आली । परी ती त्याने चोरिली । शेगांवाची वाट धरली । आपुल्या पित्या समवेत ॥५६॥ येतां पांच कोसांवर । शरीरासी भरला ज्वर । एक पाऊल भूमीवर । तयाच्यानें टाकवेना ॥५७॥ गांठ उठली बगलेंत । हैराण झाला रस्त्यांत । ऐसे पाहून पुसें तात । कांरे पुंडलीका ऐसे करिशी? ॥५८॥ पुंडलीक म्हणे बापाला । बाबा मशीं ताप आला । गोळा एक काखेला । उठला आहे येधवा ॥५९॥ शक्ती सारी क्षीण झाली । आता मशी न चालवें मुळीं । काय करूं ही राहिलीं । वारी हाय रे दुर्दैवा ॥६०॥ हे स्वामी दयाघना! । वारीस खंड पाडी ना । दाव तुझ्या दिव्य-चरणा । भक्त वत्सला कृपानिधी ॥६१॥ वारी सांग झाल्यावर । मग येऊं दे खुशाल ज्वर । जरी सांडले शरीर । तरी न त्याची पर्वा मला ॥६२॥ माझा पुण्यठेवा हीच वारी । ती रक्षण आतां करी । ही साथ झाली वैरी । नाश तिचा करावयातें ॥६३॥ शरीरसामर्थ्य जोंवर । परमार्थ घडे तोंवर । बापही झाला चिंतातूर । ती मुलाची पाहून स्थिती ॥६४॥ तोही रडू लागला । हा

एकुलता एक पुत्र मला । देवा न दिवा नेर्ई भला । हा माझ्या वंशाचा ॥६५॥ उकीर्डा म्हणे पुत्रास । गाडीघोडे बसावयास । आणू कां या समयास । तुला बाळा बसावया ॥६६॥ पुंडलीक वदे तयावरी । झाली पाहिजे पायींच वारी । उठत बसत कसेतरी । जाऊं चला शेगांवा ॥६७॥ मध्येंच मृत्यु आल्यास । शव तरी ने शेगांवास । नको करूं शोकास । हेंच आतां सांगणे ॥६८॥ बसत उठत पुंडलीक आला । अती कष्टे शेगांवाला । पाहून स्वामी समर्थाला । घातलें त्यानें दंडवत ॥६९॥ तो समर्थानी माव केली । एका हातानें दाबिली । कांख त्यांनीच आपुली । अती जोर करोनिया ॥१७०॥ आणि, केलें मधुरोत्तर । पुंडलीका! तुझे गंडांतर । टळले आतां तिळभर । चिंता त्याची करूं नको ॥७१॥ तैसे महाराज वदतां क्षणी । पुंडलीकाची गांठ जाणी । गेली जागच्या जागी जिरोनी । ताप तोही उतरला ॥७२॥ कंप अशक्ततेने । राहिला देहाकारणे । करी पुंडलीकाच्या मातेने । आणिला नैवेद्य वाढून ॥७३॥ घांस त्या नैवेद्याचे । समर्थे घेतां दोन साचे । कांपरे ते पुंडलीकाचे । गेले बंद होवोनिया ॥७४॥ पुंडलीक झाला पूर्ववत् । अशक्तता राहिली किंचित् । हे गुरुभक्तीचे फल सत्य । उघडा डोळे अंधांनो! ॥७५॥ गुरु योग्य असल्यावरी । वायां न जाई सेवा खरी । कामधेनू असल्या घरी । कां न इच्छा पुरतील? ॥७६॥ सांग करून वारीला । पुंडलीक गेला मुंडगांवाला । हें जो चरित्र वाची भला । त्याचें टळेल गंडांतर ॥७७॥ संतचरित्र ना कहाणी । अनुभवाची खाण जाणी । मात्र अविश्वास मरीं । संतकथेचा न यावा हो ॥७८॥ श्रीदासगणू विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामे ग्रंथ । सुखद होवो भाविकांप्रत । हेच देवा मागणे ॥१७९॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य त्रयोदशोऽध्यायः समाप्तः ॥

** *** **** ***** ***** *** **

अध्याय चौदावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे कौशल्यात्मज रामराया । हे रघुकुलभूषण करुणालया । सीतापते करा दया । आतां
 या लेंकरासी ॥१॥ त्राटिकां त्वां उद्धरली । अहिल्या शिळा सजीव केली । शबरीची पुरविली । इच्छा तूं
 दाशरथें ॥२॥ भक्तरक्षणा कारण । सोडिलें नृपसिंहासन । वानर केलेस बलवान । केवळ आपुल्या कृपेने ॥३॥
 शिळा तरल्या सागरी । तुझ्या नामें रावणारी । बसविलास गाढीवरीं । भक्त आपला बिभीषण ॥४॥ जो जो
 आला शरण पदा । तुझ्या की हें आनंदकंदा । दैन्य-दुःख-आपदा । त्याच्या, त्वां वारिल्यास ॥५॥ हे मनी
 आणावें । दासगणूस सांभाळावें । बालकानें धावावें । जननिविण कोणाकडे? ॥६॥ तूं जननी जनिता सद्गुरु ।
 तूं भक्तांना कल्पतरु । भवनदीचें भव्य तारूं । तूंच की रे रामराया! ॥७॥ एक खेडेगांवचा । रहिवासी मेहकर
 तालुक्याचा । बंडूतात्या नांवाचा । ब्राह्मण होता विबुध हो ॥८॥ हा बंडूतात्या ब्राह्मण । सदाचार संपन्न ।
 उदार होते ज्याचें मन । गृहस्थाश्रम चालवी ॥९॥ श्रोते, या प्रपंचात । संकटे येती अतोनात । परी नाहीं पहा
 सुटत । लोभ त्याचा मानवा ॥१०॥ या बंडूतात्या घरीं । पाहुणे येती वरच्यावरी । तों अवध्यांची साच करी ।
 सरबराई निजांगे ॥११॥ ऐसा क्रम चालला । संचय अवघा संपला । आली पाळी बिचाऱ्याला । कर्ज
 काढणे साहूचें ॥१२॥ घरदार पडलें गहाण । अगणित झाले तया ऋण । लोकांप्रती दावण्या वदन । लाज
 वाटूं लागली ॥१३॥ विकावया न काहीं उरले । सदन अवघे साफ झाले । भांडेकुंडे ते ही गेलें । काय विपत्ती

वर्णावी ? ॥१४॥ तगादे करिती सावकार । शिपाई धाडून वरच्यावर । भागवण्यासी दोन प्रहर । अडचण पडूं लागली ॥१५॥ कांता बोले टाकून । मुलें करिती अपमान । पत गेली उडून । उसने न कोणी देती हो ॥१६॥ ऐशा तापें तापला । जीव घ्याया तयार झाला । पैसा संपता प्रपंचाला । कांही नसे किंमत ॥१७॥ जे सुखाचें वाटें स्थान । तेच दुःखाचें निकेतन । संपून गेल्यावरी धन । सहज होतें न्याय हा ॥१८॥ बंडूतात्या विचार करी । जीव कोठे देऊं तरी । अफू खाऊन मरूं जरी । तरी ती घ्याया पैसे नसे ॥१९॥ जरी जाऊन विहिरीवरी । जीव हा मी देऊ तरी । तितुक्यांत कोणी येऊन वरीं । जरी मला काढल्यास ॥२०॥ जीवही ना जाईल । उलटी फजिती होईल । सरकार शिक्षा देर्ईल । आत्महत्यारा म्हणून मला ॥२१॥ यापेक्षां हिमालया । जावे वाटे जीव घ्याया । आत्महत्येचा ते ठायां । दोषही ना लागेल ॥२२॥ ऐसा करूनी विचार । पडला घराच्या बाहेर । अखेरचा तो नमस्कार । केला त्यानें प्रपंचाला ॥२३॥ एक लंगोटी घातली । राख अंगा लाविली । तयाने ही युक्ती केली । ओळख आपुली बुजवावया ॥२४॥ श्रोते अब्रुदारासी । जननिंदेचे मानसी । भय वाटे अहर्निशी । हे सकळांसी ठाऊक ॥२५॥ बंडूतात्या म्हणे मनीं । हे दीनदयाळा चक्रपाणी । अवकूपा मजलागोनी । कां रे ऐसी केलीस ? ॥२६॥ तुझ्यावरी विश्वास माझा । पूर्ण होता अधोक्षजा । तूं रंकाचा करिसी राजा । ऐसे ऐकिले पुराणीं ॥२७॥ ते सर्व खोटे झालें । प्रत्ययासी माझ्या आले । व्यर्थ कवींनी रंगविले । चरित्र तुझें नारायणा ॥२८॥ आतां जीव देतो परी । तुझ्यावरी मी श्रीहरी । याचा विचार कांहीं करी । हत्या नको घेऊ मम ॥२९॥ ऐसें मनीं बोलला । तिकीट घ्याया लागला । तों एक भेटला । विप्र त्यासी स्टेशनांत ॥३०॥ आतांच हरिद्वाराचे । तिकीट नको घेऊं साचें । घेऊन दर्शन संतांचे । मग जावे हरिद्वारा ॥३१॥

आपल्या वळ्हाड प्रांतात । श्रीगजानन महासंत । आहेत अवतरले सांप्रत । त्यांच्या दर्शना जाय तूं ॥३२॥
 संतदर्शन आजवरी । वायां न गेलें भूमीवरी । उगीच त्रासून अंतरी । भलते कांही करूं नको ॥३३॥ ऐसें
 बोलतां ब्राह्मण । तात्या गेला गोंधळून । म्हणे हा मनुष्य कोण ? । अवचित मसी भेटला ॥३४॥ किंवा याने
 ओळखिले । मी बंडूतात्या म्हणून भले । कांही न माझा तर्क चाले । पुसूं तरी यातें कसा ? ॥३५॥ कांहीं
 असो, शेगांवासी । जाऊन वंदू समर्थासी । ऐसें बोलून मानसीं । शेगांवासी पातला ॥३६॥ दर्शना गेला
 ब्राह्मण । तो महाराज वदले हांसून । ‘कांरेदेशी जाऊन प्राण । हिमालयासी बंडूतात्या ? ॥३७॥ अरे, आत्महृत्या
 करूं नये । हताश कदापि होऊं नये । प्रयत्न करण्या चुकूं नये । साध्य वस्तू साधण्यास ॥३८॥ आतां जरी
 दिलास प्राण । प्रपंचाशीं त्रासून । तरी येशील घेऊन । जन्म पुन्हां ते भोगावया ॥३९॥ नको जाऊं हिमालया ।
 गंगेमाजीं प्राण द्याया । परत आपुल्या घरीं जाया । वेळ वेड्या करूं नको ॥४०॥ तिकीट घेतां जो भेटला ।
 स्टेशनावरी ब्राह्मण तुला । ओळखिले कां सांग त्याला ? । तो कोण होता हें कांहीं ॥४१॥ जा, आतां घरीं
 परत । राहूं नको लवही येथ । बापा तुझ्या मळ्यांत । आहे एक म्हसोबा ॥४२॥ त्या म्हसोबाच्या पूर्वेसी ।
 बाभुळीच्या झाडापासी । खोदून पाहा मेदिनीसी । दोन प्रहर रात्रीला ॥४३॥ काम जमीन खोदण्याचें । तूंच
 एकटा करी साचें । खाली तीन फुटांचें । द्रव्य तुजला सांपडेल ॥४४॥ त्यांतून थोडे कर्जदारां । देऊनी
 क्रणमुक्त होई खरा । नको सोडूंस बायकापोरां । उसनें वैराग्य वाहूं नको’ ॥४५॥ ऐसें बोलता गजानन ।
 आनंदला तो ब्राह्मण । आला खेड्यास परतून । राख पुसून अंगाची ॥४६॥ रात्रीचिया वेळेला । मळ्यांत
 म्हसोबासी आला । बाभुळीखालीं लागला । जमीन खोदायाकारण ॥४७॥ तों तीन फुटांवर । लागली श्रोते

घागर । एक तांब्याची साचार । वेळणी होती जिच्या मुखा ॥४८॥ त्या तांब्याच्या घागरीत । मोहरा सोन्याच्या चार शत । पडल्या त्याच्या दृष्टीप्रत । मग काय विचारितां ? ॥४९॥ करीं घागर घेऊनियां । लागला तेथेच नाचावया । ‘जय जय गजानन गुरुराया’ । ऐसें मुखें बोलून ॥५०॥ त्याच द्रव्येंकरून । फेडिले त्याने अवघें क्रण । मळा होता पडला गहाण । तोही आणिला सोडवोनी ॥५१॥ घडी बसली प्रपंचाची । ही गजाननकृपेने साची । वृत्ती बंडूतात्याची । गेली अती आनंदून ॥५२॥ जेवीं मृत्यूची घटका भरतां । अमृतकलश यावा हातां । वा सागरामाजी बुडतां । तारूं दृष्टीस पडावे ॥५३॥ बंडूतात्यास तैसें झालें । दुःखाचे ते दिवस सरलें । मग त्याने पुढे केलें । येणे पहा शेगांवा ॥५४॥ दानर्धर्म तेथे केला । मोठ्या प्रमाणामाजीं भला । गजाननाच्या पदीं झाला । लीन अनन्यभावानें ॥५५॥ तर्दं महाराज वदले त्यासी । ‘आम्हांस कां रे वंदिसी ? । ज्यानें दिला आहे तुसी । द्रव्यघट तो वंदी तया ॥५६॥ आतां तरी येथून । खर्च करावा सांभाळून । उगे न करी उधळेपण । त्यांत नसे सार कांहीं ॥५७॥ जन सुखाचे सोबती । निर्वाणीचा श्रीपती । त्याची सदैव करी भक्ती । तो न उपेक्षी कदा तुला’ ॥५८॥ ऐसा उपदेश ऐकिला । समर्थासी वंदून भला । बंडूतात्या गांवास गेला । आपुल्या अती आनंदे ॥५९॥ एके काळी सोमवती । पर्व आले निश्चिती । जी कां अमावास्या येती । सोमवारीं ती सोमवती हो ॥६०॥ या सोमवतीचे महिमान । पुराणांत केलें कथन । या दिवशीं नर्मदास्नान । अवश्य म्हणती करावे ॥६१॥ म्हणून शेगांवची मंडळी । नर्मदेस जाया तयार झाली । तयारी त्यांनी अवघी केली । पडशा वगैरे भरून ॥६२॥ मार्तंड पाटील, बंकटलाल । मारुती चंद्रभान, बजरंगलाल । यांनीं केला एक मेळ । ओंकारेश्वरी जाण्याचा ॥६३॥ बंकटलाल म्हणे अवघ्यांसी । आपण जातो नर्मदेसी । घेऊं सांगाते

महाराजांसी । स्नान कराया नर्मदेचें ॥६४॥ चौघे मठामार्जीं आले । समर्था विनवूं लागले । ओँकारेश्वरी गुरुमाऊले । चला आमुच्या समवेत ॥६५॥ तुम्ही असल्या बरोबर । काळाचाही नाहीं दर । घाला आम्हांस पायावर । त्या ओँकारेश्वराच्या ॥६६॥ हा अधिकार मातेविना । नाही पहा इतरांना । आमुची विनंती हीच चरणा । न्यावे आम्हां नर्मदेसी ॥६७॥ तुम्ही आल्यावाचून । आम्ही न हालूं येथून । बालहड्डालागून । जननी तीच पुरवितसे ॥६८॥ महाराज म्हणाले तयासी । आहे नर्मदा माझ्यापाशीं । उगीच त्रास द्यायासी । जाऊं कशाला तिला मग ? ॥६९॥ मी या मठांत बैसून । करीन नर्मदेचे स्नान । तुम्ही या सारे जाऊन । श्रीओँकारेश्वराला ॥७०॥ तेथे राजा पूर्वकाली । मान्धाता भाग्यशाली । होऊन गेला महाबली । दिगंत ज्याची कीर्ती असे ॥७१॥ श्रीशंकराचार्य गुरुवर । यांनी कराया जगदोद्धार । तेथेच दीक्षा साचार । परमहंसाची घेतली ॥७२॥ जा जा तुम्ही तया स्थला । भेटा माझ्या नर्मदेला । मात्र नेऊं नका मला । उगाच आग्रह करून ॥७३॥ आतां पर्वाचे प्रयोजन । नाही राहिलें मजलागून । ऐसें ऐकतां चौघेजण । घडूं धरिती पायांला ॥७४॥ काही असो तेथवरी । चला आमुच्या बरोबरी । लगेच येऊं माघारी । स्नान करूनी नर्मदेचें ॥७५॥ महाराज म्हणाले ‘ठीक ठीक । तुम्हीं दिसता दांभिक । नर्मदेचे आहे उदक । या आपुल्या विहिरीमध्यें ॥७६॥ तिला टाकून आपण । तेथें कराया गेलो स्नान । तरी राग येईल दारूण । माझ्या त्या नर्मदेला ॥७७॥ म्हणून सांगतो तुम्हींच जावें । मला न आग्रहा करावें । माझें वचन मानावें । यांत तुमचें कल्याण’ ॥७८॥ मग मारुती चंद्रभान । करूं लागला भाषण । आम्ही घेतल्यांवाचून । आपणां न जाऊं की ॥७९॥ समर्थ म्हणाले मी तेथ । आल्या होईल विपरीत । मग तुम्ही दोष मात्र । देऊं नये आम्हांला ॥८०॥ ऐसें मठांत बोलणे झालें । अवघे ओँकारेश्वरा आले ।

पर्वासाठी मिळाले । लोक तेथें अपार ॥८१॥ नर्मदेचे अवघे घाट । स्त्री-पुरुषांनी भरले दाट । मुंगीलाही नसे वाट । जाया हराच्या मंदिरी ॥८२॥ कोणी स्नानास उतरले । कोणी संकल्प ऐकू लागले । कोणी घेऊन बेलफुले । जाऊ लागले मंदिरांत ॥८३॥ कोणी बर्फी-पेढे-खवा । बसून खाऊ लागले मेवा । थव्यामार्गे लागला थवा । तेथें भजनकच्यांचा ॥८४॥ पर्व संपेपर्यंत । अभिषेकाची मंदिरांत । गर्दी झाली अत्यंत । शब्द कोणाचा कोणा न कळे ॥८५॥ रम्यशा त्या ओंकारी । समर्थाची बैसली स्वारी । पद्मासन घालूनी कांठावरी । त्या महानदी नर्मदेच्या ॥८६॥ चौघे दर्शन घेऊन आले । समर्था विनवू लागले । आतां पाहिजे सोडिले । जाणे सडकेने आपणा ॥८७॥ कां की भीड झाली फार । गाड्या मोडती वरचेवर । बैल गाडीचे बुजार । आहेत आपुल्या त्यांतूनी ॥८८॥ खेडीघाट स्टेशनाला । जाण्या-येण्याचा करार केला । गाडीवाल्याने तो भला । न सांगता गुण बैलांचे ॥८९॥ ते बसतां आले कळून । आपण होतां म्हणून । पोचलो येथें येऊन । बैल द्वाड गाडीचे ॥९०॥ परत बसून गाडीत । जाणे न निर्भय वाटत । म्हणून या नावेंत । बसून जाऊ स्टेशनाला ॥९१॥ गर्दी झाली रस्त्यांनी । नदीतून जाऊ शांतपणीं । ऐसेच केले कित्येकांनी । त्या पाहा नावा चालल्यात ॥९२॥ तुम्हांस वाटेल तेच करा । आम्हां न काहीं विचारा । मी वचनांत गुंतलो खरा । तुम्ही बसाल तेथे येऊं ॥९३॥ ऐसे समर्थ बोलले । त्यांच्यासवे नावेंत बैसले । नदींतून जाऊ लागले । खेडीघाट स्टेशनाला ॥९४॥ तों नदीत मध्यंतरी । नाव आदल्ली खडकावरी । फळी फुटून गेली सारी । तिच्या बुडाची एक हो ॥९५॥ छिद्र पडले आरपार । येऊ लागले आत नीर । नावाड्याने सत्वर । नदींत उड्या टाकिल्या ॥९६॥ परी महाराज निर्धास्त होतें । ‘गिन गिन गणांत बोते’ । ऐसे भजन मुखातें । चालले होतें अखंड ॥९७॥ मार्तड-बजरंग-

मारुती । घाबरून गेले अती । उडू लागली धडाधडा छाती । बंकटलालाची विबुध हो ॥१८॥ चवघे समर्था बोलले । आम्ही अपराधी आहों भले । आम्ही न तुमचे ऐकिलें । शेगांवांत दयाळा ॥१९॥ त्याचें दिले आम्हां फळ । तुम्ही आज तात्काळ । नर्मदाच झाली काळ । आम्हांलागी बुडवावया ॥२०॥ गुरुराया, आपुली वाणी । वेदतुल्य मानू येथूनी । वांचवा या संकटातूनी । शेगांव दृष्टी पडू द्या ॥२॥ ऐसें जो ते बोलतात । तो निम्यावरी पाण्यांत । नाव बुडाली लोटत लोटत । एक फर्लांग गेली हो ॥२॥ काठी, लोक बोलती ऐसें । मेली ही पांच माणसें । आतां यांचा भरंवसा नसे । अथांग पाणी नर्मदेला ॥३॥ तई म्हणाले गजानन । नका होऊं हैराण । तुमच्या जीवालागून । धक्का न लावी नर्मदा ॥४॥ ऐसे म्हणून स्तवन केलें । नर्मदेचे त्यांनी भले । हे चवघे बैसले । हात जोडून नावेंत ॥५॥ श्लोक (अनुष्टुप् छंद) नर्मदे मंगले देवी । रेवे अशुभनाशिनी । मंतुं क्षमा करी यांचा । दयाळू होऊनी मनीं ॥ ऐसें स्तवन चाललें । तों आतील पाणी निघून गेलें । नर्मदेने लाविले । आपुल्या करांस त्या छिद्रा ॥६॥ नाव श्रोते पहिल्यापरी । आली जलाचिया वरी । त्या नावेच्या बरोबरी । होती प्रत्यक्ष नर्मदा ॥७॥ कोळीणीचा धरला वेष । मस्तकावरी कुरळ केश । भिजविले जियेच्या वस्त्रास । कंबरेपर्यंत जलानें ॥८॥ नौका कांठास लागली । अवघ्यांनी ती पाहिली । आश्र्वर्यचकित मुद्रा केली । पाहून तळाच्या छिद्राला ॥९॥ ही बाई होती म्हणून । आमुचे हे वांचले प्राण । बाई आपण कोठील कोण ? । हें काही सांगा हो ॥११०॥ सोडा वस्त्र भिजलेले । आम्ही नवे देतो भलें । तई नर्मदेनें पहा केलें । अशा रीतीनें भाषण ॥११॥ ‘मी ओंकार कोळ्याची कन्यका । माझें नांव नर्मदा ऐका । आम्हां परिपाठ आहे

देखा । ओले वस्त्र नेसण्याचा ॥१२॥ मी ओलीच राहातें निरंतर । माझे रूप आहे नीर' । ऐसें बोलून नमस्कार । करून गेली गजानना ॥१३॥ क्षणामाजी नाहीसी । झाली ती नर्मदेसी । वीज चमकून आकाशी । घनीं जैसी लीन होते ॥१४॥ तो पाहतां प्रकार । चवघे आनंदले फार । कळला स्वामींचा अधिकार । नर्मदा आली दर्शना ॥१५॥ बंकट विचारी खोदून । समर्था ही स्त्री कोण ? । ते सांगावें फोडून । गुप्त कांही ठेवून का ॥१६॥ तई महाराज वदले तत्त्वां । तुम्ही जे कां विचारितां । तो कथिला आहे गाथा । नर्मदेनें तुम्हांस ॥१७॥ कोळी जो कां ओंकार । तोच हा ओंकारेश्वर । माझेंच रूप आहे नीर । ऐसें नर्मदा वदली ना ॥१८॥ अरे, ती प्रत्यक्ष नर्मदा । संशय तेथें न घ्यावा कदा । संकटामाजी देते सदा । हात ती आपुल्या भक्तांते ॥१९॥ म्हणून तिचा जयजयकार । करा मोठ्यानें एक वार । जय जय नर्मदे निरंतर । ऐसेंच रक्षण अंबे करी ॥२०॥ ऐसें ऐकतां वचन । बंकटलालादी चवघे जण । समर्थाचे दिव्य चरण । वंदू लागलें क्षणक्षणां ॥२१॥ परत आले शेगांवात । ज्यांना त्यांना हीच मात । होऊनिया हर्षभरीत । सांगू लागले विबुध हो ॥२२॥ सदाशिव रंगनाथ वानवळे । एक्या गृहस्थासमवेत भलें । शेगांवात येते झालें । महाराजांच्या दर्शना ॥२३॥ या सदाशिवाकारण । टोपण नांव 'तात्या' जाण । हे माधवनाथाचे छात्रगण । चित्रकूटच्या होते हो ॥२४॥ या माधवनाथांप्रत । योगांगे होती अवगत । ज्यांचा शिष्यगण माळव्यांत । आहे मोठ्या प्रमाणीं ॥२५॥ सदाशिव आले शेगांवाला । जेव्हा श्रींच्या दर्शनाला । तेंव्हा महाराज भोजनाला । बसले होते मठांत ॥२६॥ सदाशिवासी पाहून । माधवाची झाली आठवण । गजाननाकारण । संत-संता जाणती ॥२७॥ वानवळे येतांक्षणीं । महाराज बोलले मोठ्यांनीं । अरे, नाथाच्या शिष्यालागुनी । बसवा आणून माझ्यापुढे ॥२८॥ त्यांचे गुरु माधवनाथ । गेले जेवून इतक्यांत ।

मठीं माझ्या समवेत । तो हे दोघे पातले ॥२९॥ थोडा वेळ आधी जरी । हे आले असते तरी । भेट त्यांच्या गुरुची खरी । होती यांना मठांत ॥१३०॥ आतां हे मागून आले । गुरु त्यांचे निघून गेले । विडा न घेता भले । त्याची करूं पूर्तता ॥३१॥ वानवळ्यासी आलिंगन । देते झाले दयाघन । पोरे बंधूचीं म्हणून । ऐसा तो संतप्रेमा ॥३२॥ रितीप्रमाणे सत्कार केला । वानवळ्यांचा शेगांवाला । जातांना त्या निरोप दिला । समर्थनी येणे रीती ॥३३॥ तुम्हीं माधवनाथाला । असेंच जा भेटण्याला । त्यांचा येथें राहिला । विडा तो त्या द्यायास ॥३४॥ मी म्हणतों तेंच सांगा । पदरचे न घाला बघा । आमच्या वाक्यामाजी उगां । फरक तुम्हीं करूं नये ॥३५॥ म्हणा ‘साथें भोजन हुवा । विडा तुम्हारा याही रहा । तो आम्ही आणिला पाहा । नाथा तुम्हां द्यावयास’ ॥३६॥ हे सारे बोलणे । ऐकले त्या वानवळ्याने । घेऊन विड्याची दोन पाने । गमन करितां जाहला ॥३७॥ माधवनाथा हकीकत । त्याने कथिलीं इत्थंभूत । महाराज आपण शेगांवात । आला होता कां ते दिनीं? ॥३८॥ गजानन जें बोललें । तैसेंच आहे जाहलें । भोजनसमयीं त्यांनी केलें । स्मरण माझें तीच भेट ॥३९॥ ऐसा रीती एकमेकां । आम्ही भेटतो सदैव देखा । येथें शंका घेऊ नका । स्मरण तीच भेट होय ॥१४०॥ त्यांचा माझा एक प्राण । शरीरें ही मात्र भिन्न भिन्न । हें आहे खोल ज्ञान । ते न इतक्यांत कळें तुम्हां ॥४१॥ बरें झालें आणिला । आमुचा विडा तुम्हीं भला । जो होता राहिला । शेगांवी, शिष्य हो ॥४२॥ पाने देतां वानवळ्यांनी । ती भक्षिलीं नाथांनी । खलबत्यांत कुटूनी । थोडा प्रसाद दिला त्याला ॥४३॥ संतभेटी होती कैसी । हें चांगदेव पासष्टीसी । सांगतें झालें ज्ञानराशी । श्रीज्ञानेश्वर महाराज ॥४४॥ ती पासष्टी मनीं आणा । म्हणजे ह्या कळतील खुणा । स्वानुभवाच्या ठायीं जाणा । वाव न तर्काकारणे ॥४५॥ योगी वाटेल तेथोनी । भेटे

एकमेकां लागूनी । भेट ठायींच बैसोनी । होते त्यांचे कौतुक हें ॥४६॥ शेख महंमद श्रीगोंद्यांत । तुकाराम होतें देहूत । आग लागतां मंडपाप्रत । देहूमाजीं कीर्तनाच्या ॥४७॥ ती शेख महंमदांनी । विझविली श्रीगोंद्यांत बैसूनी । हें महिपतींनी लिहूनी । ठेविले भक्तिविजयांत ॥४८॥ जाऊन हळी खेड्यांत । विहिरीत बुडतां पाटील-सुत । वांचविले देऊन हात । महाराज माणिकप्रभूनी ॥४९॥ खरा योगी असल्याविना । ऐसें कौतुक होईना । हें न साधे दांभिकांना । त्यांनीं गप्पाच माराच्या ॥५०॥ योग अवघ्यांत बलवत्तर । त्याची न ये कोणां सर । करणे असल्या राष्ट्रोद्धार । त्याचा अवलंब करा हो ॥५१॥ श्रीदासगणू विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामे ग्रंथ । ऐकोत सदा प्रेमळ भक्त । निष्ठा ठेवून ग्रंथावरी ॥५२॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ चतुर्दशोऽयायः समाप्त ॥

अध्याय पंदरावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ हे कश्यपात्मज वामना । हे बटुरूपधारी नारायणा । तूं बलीच्या घेऊनी दाना । कृतार्थ
त्याला केलेंस ॥१॥ राज्य मृत्युलोकीचे । घेतले त्वां जरी साचें । तरी दिलें पाताळाचें । राज्य बलीकारणे ॥२॥
आंवळा घेऊन नारळ दिला । तुम्ही त्या पुण्यवंत बलीला । आणि त्याच्या भक्तीस्तव झाला । द्वारपाल द्वारीं
तुम्ही ॥३॥ या मन्वन्तरानंतर । बलीच आहे होणार । देवांचा राजराजेश्वर । देवा, तुझ्या वरानें ॥४॥ एका
घटकेत अनंता । चहू वेदांच्या संहिता । पठण केल्या बुद्धीमत्ता । केवढी तुझी अगाध तरी! ॥५॥ अवघ्यां
तुझ्या अवतारी । हा सोवळा अवतार श्रीहरी । कोणाचाही भूमीवरी । वध तुम्हीं न केलांत ॥६॥ शत्रुमित्रांच्या
घरी दिवा । ये अवतारी लाविला बरवा । देव आणि दानवा । तूं वंद्य सारखाच ॥७॥ देव तेही आनंदविले ।
राक्षस तेही रक्षिलें । आपलें ईशत्व सांभाळिले । याच अवतारी देवा तूं ॥८॥ तुला माझा नमस्कार । असो
वामना वारंवार । मस्तकी ठेवा वरदकर । तुम्ही दासगणूच्या ॥९॥ टिळक बाळ गंगाधर । महाराष्ट्राचा कोहिनूर ।
दूरदृष्टिचा सागर । राजकारणीं प्रवीण जो ॥१०॥ निज स्वातंत्र्यासाठी । ज्याने केल्या अनंत खटपटी । ज्याची
धडाडी असे मोठी । काय वर्णन तिचें करूं? ॥११॥ करारी भीष्मासमान । आर्य महीचे पाहून दैन्य । सतीचे
झाला घेता वाण । भीड न सत्यांत कोणाची ॥१२॥ वाक्चातुर्य जयाचे । बृहस्पतीच्या समान साचें । धाबे
दणाणे इंग्रजांचे । पाहून ज्याच्या लेखाला ॥१३॥ कृती करून मेळविली । ज्याने ‘लोकमान्य’ ही पदवी

भली । ती न त्यांना कोणी दिली । ऐसा होता बहादूर ॥१४॥ तो एके वेळी अकोल्याला । शिवजयंतीच्या उत्सवाला । लोकाग्रहें येतां झाला । व्याख्यान द्याया कारणे ॥१५॥ झाली तयारी उत्सवाची । त्या अकोल्यामध्यें साचीं । मोठमोठाल्या विद्वानांची । गेली गडबड उडून ॥१६॥ दामले, कोलहटकर, खापडे । आणखी विद्वान बडेबडे । जमते झाले रोकडे । तया अकोल्या ग्रामासी ॥१७॥ अध्यक्ष त्या उत्सवाचें । नेमिले होते टिळक साचे । नांव ऐकता टिळकांचे । वळ्हाड सारे आनंदलें ॥१८॥ शिवरायाची जयंती । याच्या आधीच या प्रांतीं । झाली पाहिजे होती । त्याचें कारण ऐसें पहा ॥१९॥ शिवाजीची जन्मदात्री । जी वीरमाता जिजा सती । ती वळ्हाडीच आपुली होती । सिंदखेडी जन्म जिचा ॥२०॥ त्या वीरगाजी शिवाजीला । जिनें पोटी जन्म दिला । वळ्हाड-महाराष्ट्र एक झाला । या सतीच्या कर्तृत्वे ॥२१॥ माता होती वळ्हाडी । पिता महाराष्ट्री शहाजी गडी । अवघ्या दांपत्यांत ही जोडी । खचित होती अनुपम ॥२२॥ आधीच उत्सव शिवाजीचा । जो कलिजा महाराष्ट्राचा । आणखी वरी अध्यक्ष त्याचा । टिळक बाळ गंगाधर ॥२३॥ आधीं एक महिना तयारी । उत्सवाची चालली खरी । ज्याच्या त्याच्या अंतरीं । आनंद होत चालला ॥२४॥ अध्यक्ष-उपाध्यक्ष निवडीले । स्वयंसेवक तयार झालें । तई कळकांचे म्हणणे पडलें । ऐशा रीती विबुध हो ॥२५॥ या शिवजयंती उत्सवाला । आणा शेगांवचे महाराजाला । श्रीस्वामीसमर्थ गजाननाला । म्हणजे दुधात साखर पडेल की ॥२६॥ शिवाजीच्या राष्ट्रोद्वारा । आशिर्वाद होता खरा । समर्थांचा साजिरा । म्हणून तडीस गेला तो ॥२७॥ टिळकांचे राजकारण । हेच जिजाई हृदय-रत्न । त्याला पाहिजे आशीर्वचन । समर्थांचेच विबुध हो ॥२८॥ ते कित्येकां पसंत पडलें । कित्येकांस नाही रुचले । ज्या न रुचले ते बोलले ।

उघड उघड येणे रीती ॥२९॥ तो शेगांवचा अवलिया । कशास आणितां ये ठायां । तो कांही तरी करूनियां । विक्षोभ करील सभेचा ॥३०॥ फिरेल नागवा सभेत । 'गिण गिण गणांत' ऐसे म्हणत । मारील वाटे कदाचित । तो लोकमान्याला ॥३१॥ कांहीं लोक बोलले । हें न म्हणणे चांगले । गजाननाची पाऊले । लागलीं पाहिजेत सभेला ॥३२॥ त्याचें जे कां वेडेपण । तें आहे वेड्याकारण । जे कोणी विद्वान् सज्जन । त्यासी न वदती वेड्यापरी ॥३३॥ खरेखुरे राष्ट्रोद्धारक । जरी टिळक असती एक । तरी महाराज निःशंक । सभेसी येतील ये ठायां ॥३४॥ खन्याखोट्याची परीक्षा । साधूच हे करिती देखा । म्हणून सांगतो भिंतं नका । त्यांना आमंत्रण ते देण्यास ॥३५॥ ऐसी भवती न भवती झाली । मंडळी शेगांवास आली । आमंत्रण ते द्याया भली । सभेचे श्रीगजानना ॥३६॥ येतांच दादा खापड्यासी । बोलते झाले पुण्यराशी । आम्ही येऊ सभेसी । तुमच्या शिवाजी उत्सवाच्या ॥३७॥ वेड्यापरी न तेथें करूं । जागीच बसून मौन धरूं । सुधारकांचा कधीं न करूं । मनोभंग मनाचा ॥३८॥ करावयासी राष्ट्रोद्धार । योग्य बाळ गंगाधर । याच्या परी न होणार । राष्ट्रप्रेमी पुरुष पुढे ॥३९॥ स्नेही त्या टिळकांचा । अण्णा पटवर्धन नांवाचा । शिष्य नरसिंह सरस्वतीचा । आळंदीचा असें जो ॥४०॥ त्या दोघा पुरुषां पाहण्यांस । आम्ही येऊं अकोल्यास । ते ऐकतां खापड्यास । अती आनंद जाहला ॥४१॥ पाहा पाहा कोल्हटकरा । वळ्हाड प्रांताचा ज्ञानहिरा । यानें वृत्तान्त जाणिला सारा । जो कां झाला अकोल्यात ॥४२॥ या वरून संतांचे । ज्ञान केवढे अगाध साचें । खन्या राष्ट्रपुरुषाचें । प्रेम यांना पाहा किती ॥४३॥ बोलावयाची आपणास । जरूर पडली कांहीं न खास । तेच होऊन आपणांस । येतो म्हणून म्हणाले ॥४४॥ मुहूर्त या उत्सवाला । अती उत्तम लागला । चला वंदून समर्थाला । आपण जाऊं अकोल्यास ॥४५॥

खापडे, कोल्हटकर । निघून गेले साचार । आला आठ दिवसांवर । सभेचा तो दिवस पाहा ॥४६॥ वळाड सारे आनंदले । ज्यांना त्यांना वाटले । कधीं टिळकांची पाऊले । पाहूं आम्ही अकोल्यांत ॥४७॥ शके अठराशें तिसासी । ती सभा होती वैशाख मासी । वळाडप्रांती अकोल्यासी । उभारिलेल्या मंडपात ॥४८॥ सण अक्षयतृतीयेचा । वळाडप्रांती महत्त्वाचा । परी समुदाय जनांचा । मिळतां झाला प्रचंड ॥४९॥ तोच अखेरचा दिन । त्या सभेचा होता जाण । लोक आले लांबलांबून । लोकमान्यासी पाहावया ॥५०॥ शिवाय, श्रोते त्या दिवशीं । महाराज येणार सभेसी । ऐसी खबर लोकांसी । आधीच होती विबुध हो ॥५१॥ मंडप चिकार भरून गेला । जो तो पाहूं लागलां । म्हणती, कां हो सभेला । अजूनी न आले महाराज ॥५२॥ परी ते सभा भरण्याआधीं । येऊन बैसलें मंडपामधीं । साधू आपल्या वाणीस कधीं । असत्यता न येऊं दे ॥५३॥ सभेमाजी उचःस्थानीं । बसले होते कैवल्यदानी । गादीस लोडा टेकूनी । जीवन्मुक्त साधुवर ॥५४॥ सिंहासनाच्या अग्रभागा । टिळकांस दिली होती जागा । त्यांच्या सन्निध बसले बघा । अण्णासाहेब पटवर्धन ॥५५॥ श्रीकृष्णाच्या नंदन । गणेश ज्याचें नामाभिधान । खापडे कुलाचा कुलभूषण । एक्या बाजूस टिळकांच्या ॥५६॥ दामले कोल्हटकर त्या ठायीं । भावे व्यंकटराव देसाई । सभेचे पुढारी पाही । चमकत होते ते ठाया ॥५७॥ आणिक व्याख्याते विद्वानेतर । बसले होते सभोवार । त्यांचें वर्णन कोठवर । करावें मी एक्या मुखे ॥५८॥ सभेलागी आरंभ झाला । हेतू प्रथम निवेदिला । मग व्याख्यानसिंह उठला । टिळक बोलावयाते ॥५९॥ दिवस आजचा धन्य धन्य । आहे पाहा हो सज्जन । स्वातंत्र्यासाठीं ज्यानें प्राण । खर्चिले आपुले पूर्वकाली ॥६०॥ त्या धनुर्धर योद्ध्याची । वीरगाजी शिवाजीची । जन्म-जयंती आहे साची । म्हणून आपण मिळालो

॥६१॥ त्या रणगाजी शिवाजीला । रामदासें हातीं धरिला । म्हणून त्याचा बोलबाला । झाला भरतखंडामध्यें
 ॥६२॥ तेवीच आज येथे झालें । आशिर्वाद द्याया आलें । श्रीगजानन साधू भले । आपुलिया सभेस ॥६३॥
 म्हणून शिवाजीचें परी । सभा यशस्वी होवो खरी । अशाच सभेची जरुरी । आहे सांप्रत राष्ट्राला ॥६४॥
 स्वातंत्र्यसूर्य मावळला । दास्यत्वाचा काळोख पडला । स्वातंत्र्य नाहीं जगीं ज्याला । तो समाज प्रेतवत् ॥६५॥
 यासाठीं म्हणून । आहे करणे प्रयत्न । ज्या शिक्षणेंकरुन । राष्ट्रप्रेम वाढेल हो ॥६६॥ ऐसे शिक्षण पुढिल्यांप्रती ।
 देणे भाग निश्चिती । ते शिक्षण हा भूपती । देईल कां हो अर्भकाला ?' ॥६७॥ ऐसे टिळक म्हणाले । महाराज
 आसनीं उठून बसले । गर्जून त्रिवार बोलले । 'नाहीं नाहीं' ऐसें पाहा ॥६८॥ आवेशाच्या भरांत । बोलले
 गंगाधरसुत । जे बोलणे किंचित । टोचून होतें राजाला ॥६९॥ त्या भाषणाचा रोख भला । समर्थानी जाणिला ।
 आणि, हांसत हांसत शब्द केला । ऐशा रीती श्रोते हो ॥७०॥ अरे, अशानेंच पडतात । काढण्या दोन्ही दंडाप्रत ।
 ऐसे बोलून 'गण गणांत' । भजन करू लागले ॥७१॥ सभा निर्विघ्न पार पडली । टिळकांची वाहवा झाली ।
 खरें झालें त्याच सालीं । समर्थाचे भाकित ॥७२॥ भूपतीने टिळकाला । एकशे चोवीसाखाली धरिला ।
 दोन्या पडल्या दंडाला । आला प्रसंग शिक्षेचा ॥७३॥ राजसत्तेचिया पुढें । कोणाचेही न चाले घोडें । वकील
 होते बडे बडे । ते झटूं लागले टिळकांस्तव ॥७४॥ प्रेमी मंडळी टिळकांची । जी कां होती जिव्हाळ्याची ।
 त्यांनी पारमार्थिक उपायांची । केली योजना एक अशी ॥७५॥ दादासाहेब खापडे । हे ही होते गृहस्थ बडे ।
 ते उमरावतीहून मुंबईकडे । जाऊं लागले खटल्यास्तव ॥७६॥ अकोल्याच्या स्टेशनावरी । कोल्हटकरांस
 मधुरोत्तरी । बोलते झाले ऐशापरी । ते थोडके सांगतो ॥७७॥ तुम्ही जावे शेगांवासी । समर्था विनंती करा

ऐसी । सोडवा बाल टिळकासी । प्रसंग मोठा दुर्धर ॥७८॥ मीच गेलो असतो तेथें । परी मी जातो मुंबईते ।
 तुम्हीं जाऊन शेगांवातें । विनंती करा महाराजा ॥७९॥ लगेच बसला गाडीत । कोल्हटकर टिळकभक्त ।
 येतां झाला शेगांवांत । स्वामी गजाननाकडे ॥८०॥ तई महाराज मठातें । निज आसनीं निजून होते । तीन
 दिवस जाहाले पुरते । परी न उठले यत्किंचित् ॥८१॥ कोल्हटकरही तोंवरी । बसला मठाभीतरीं । जो कां
 असेल बिगारी । तो न ऐसे वागे कदा ॥८२॥ कळकळ टिळकांविषयींची । कोल्हटकरा पूर्ण साची । कमाल
 त्यानें चिकाटीची । केली असे आपुल्या ॥८३॥ ‘जाळावांचून नाही कड । मायेवाचून नाही रड’ । ऐसी आहे
 एक जाड । म्हण मराठी भाषेमध्ये ॥८४॥ चवथे दिवशीं समर्थ उठले । कोल्हटकरास बोलते झालें । तुम्ही
 अलोट प्रयत्न केले । परी फळ न येईल त्या ॥८५॥ अरे, छत्रपती शिवाजीला । रामदासांचा वशिला । होता
 परी तो कैद झाला । बादशाही अंमलांत ॥८६॥ सज्जनांस त्रास झाल्याविना । राज्यक्रांती होईना । कंसाचा
 तो मनी आणा । इतिहास म्हणजे कळेल ॥८७॥ ही मी देतो भाकर । ती खाऊं घाला लौकर । टिळकांप्रती
 अंतर । यांत कांहीं करूं नका ॥८८॥ या भाकरीच्या बळावरी । तो करील मोठी कामगिरी । जातो जरी फार
 दुरी । परी न त्याला इलाज ॥८९॥ ऐसें ऐकतां उत्तर । साशंक झाले कोल्हटकर । समर्थ करून नमस्कार ।
 भाकर करीं घेतली ॥९०॥ ती नेऊन मुंबईला । घातली टिळकास खावयाला । वृत्तान्त तो ही कथन केला ।
 अथपासूनी इतिवरी ॥९१॥ तो ऐकून लोकांप्रत । टिळक बोलले हंसत हंसत । स्वामींचे ते अगाध सत्य ।
 ज्ञान आहे खचित पहा ॥९२॥ यश तुमच्या प्रयत्नांसी । येणार नाहीं निश्चयेसी । आपली बाजू रक्षण्यासी ।
 सरकार न्याया पाळील ना? ॥९३॥ जेव्हा स्वार्थाचा संबंध नसतो । तेव्हां न्याय आठवतो । हा जगाचा

सिद्धांत तो । होईल खोटा कोढूनी ? ॥१४॥ माझ्या हातें कामगिरी । मोठी होणार आहे खरी । ऐसी समर्थाची वैखरी । बोलली हे गूढ एक ॥१५॥ भूत-भविष्य-वर्तमान । जाणताती साधुजन । आपण मनुष्य सामान्य । पाहूं पुढे काय होतें ॥१६॥ प्रसाद म्हणून भाकरी । ती कुसकरून भक्षिली खरी । दंत न मुखाभीतरीं । परी प्रसाद टाकवेना ॥१७॥ झाली शिक्षा टिळकांस । नेले ब्रह्मदेशी मंडाल्यास । तेथे जन्मला ‘गीतारहस्य’ । गीतेवरील ग्रंथ त्यांचा ॥१८॥ हीच मोठी कामगिरी । झाली त्यांच्या हस्ते खरी । मान जगद्गुरुपरी । मिळता झाला टिळकांते ॥१९॥ या गीताशास्त्रावर । टीका झाल्या अपार । त्या सांगू तरी कोठवर ! । मती नाही दासाते ॥२०॥ बुध हो, प्रत्येक आचार्यांनीं । कालमानाते पाहूनी । केली गीतेची मांडणी । जगदोद्धार करावया ॥१॥ कोणी लाविली अद्वैतपर । कोणी लाविली द्वैतपर । कोणी लाविली कर्मपर । त्याच एका गीतेला ॥२॥ हीच मोठी कामगिरी । त्यांच्या हस्ते झाली खरी । या कामाची न ये सरी । कोणत्याही कृत्याते ॥३॥ येणेच बाल गंगाधर । जगतीं होतील अजरामर । कीर्ती त्यांची दूरवर । पसरवील ग्रंथ हा ॥४॥ स्वातंत्र्य जरी मिळविले असते । तरी न ऐसी कीर्ती टिकते । पहा करून चित्ताते । पूर्णपणे विचार ॥५॥ स्वातंत्र्य हे साचार । येते जाते वरच्यावर । त्यांत फारसे नाही सार । तो व्यवहार लौकिकी ॥६॥ गीताशास्त्राचे तसे नाही । ते मोक्षपदाप्रती नेई । आणि, समाजाची बसवी पाही । विस्कळीत घडी हे ॥७॥ यावच्चंद्र दिवाकर । पुरुष बाल गंगाधर । चिरंजीव निरंतर । राहील कीर्तीरूपाने ॥८॥ असो, करवीर कोल्हापुरीचा । द्विज चित्पावन जातीचा । श्रीधर गोविंद नांवाचा । काळे उपनांव जयाचे ॥९॥ तो गरीबीच्या स्थितींत । गेला इंग्रजी शाळेत । आंगलविद्या शिकण्याप्रत । मॅट्रिक परीक्षा पास झाला ॥११०॥ पुढे कॉलेजात गेला । परी इन्टर नापास झाला । म्हणून

फिरत राहिला । वर्तमानपत्रे वाचीत ॥११॥ तो 'केसरी' पत्रांत । वाचलें ओयामा टोगो चरित्र । तेणे त्याच्या मनांत । वृत्ती एक उठली अशी ॥१२॥ आपण जावें विलायतेला । यंत्रविद्या शिकण्याला । उगे भार भूमीला । होण्यामाझीं अर्थ काय? ॥१३॥ टोगो यामा दोघेजण । प्रथमतः ज्ञान संपादून । अभ्युदयाकारण । जपान आणिते जहाले ॥१४॥ तैसें आपण करावें । मायभूमीस उद्धरावें । ऐसा विचार त्याच्या जीवे । घेतला परी इलाज ना ॥१५॥ द्रव्याची न लागे संगत । कोणीही ना करी मदत । घरची गरिबी अत्यंत । काय करितो बिचारा ॥१६॥ तो आपल्या मित्रासी । आला भेटण्या भंडाऱ्यासी । जो मनो हायस्कुलासी । होता एक शिक्षक ॥१७॥ त्यासी विचार आपुला । श्रीधरानें कळविला । तो त्यालाही पसंत पडला । परी पैशाची वाट काय? ॥१८॥ मित्रा, एक पैशाविणे । कांही नाही जगीं होणे । दरिद्र्यानें मनींच करणे । मनोराज्य बापा रे! ॥१९॥ चाल जाऊं गांवाला । आपुल्या जन्मभूमीला । त्या करवीर कोल्हापुराला । इकडे उन्हाळा विशेष ॥२०॥ दोघे बसले गाडीत । समर्थाची ऐकून कीर्त । उतरते झाले शेगांवात । साधू कसा? तो पहावया ॥२१॥ पोस्टमास्तराच्या दारी । सामान ठेविलें सत्वरी । आतुरता मोठी अंतरीं । समर्थाना पाहण्याची ॥२२॥ दोघे आले मठांत । समर्था केले दंडवत । बैसते झाले जोडून हात । स्वामीचिया सन्मुख ॥२३॥ मनोदय श्रीधराचा । समर्थानी जाणिला साचा । म्हणाले 'उगीच परदेशाचा । विचार वेड्या करूं नको ॥२४॥ अवघेच कांहीं आहे येथ । अर्थ ना भौतिकशास्त्रात । सेवी अध्यात्मविद्येप्रत । म्हणजे कृतार्थ होशील तू' ॥२५॥ त्या योगे विचार क्रांती । श्रीधराच्या झाली चित्तीं । कोल्हापूरची एक व्यक्ती । आठवली या समयास त्या ॥२६॥ ते स्वामी कुंभारगळीचे । होते कोल्हापुरीचे । बोलणे याच परीचे । होतें हमेशा भक्तांसी ॥२७॥ तैसेच हेही

गुरुमूर्ती । भक्तांसवे भाषण करिती । याचा उलगडा चित्ती । कांहीच माझ्या होईना ॥२८॥ ऐसे श्रीधर आणिता मनीं । महाराज वदले गजोनी । ‘हिंदुस्थाना सोडूनी । उगाच कोठे जाऊ नको ॥२९॥ अगणित करावें पुण्य । तेंव्हाच होते येथे जनन । या भौतिक शास्त्राहून । योगशास्त्र समर्थ असे ॥१३०॥ ते योगशास्त्र येतें ज्याला । तो न मानी या भौतिकाला । योगशास्त्राहून भला । अध्यात्मविचार श्रेष्ठ असे ॥३१॥ तो जमल्यास करून पाही । कोठें न आतां जाई येई’ । ऐसे समर्थ बोलतां पाहीं । श्रीधर चित्तीं आनंदला ॥३२॥ पश्चिमेचा मावळला । तोच पूर्वेकडे आला । विचारसूर्य त्याचा भला । श्रीधरा सुखी करण्यास ॥३३॥ एक संतावाचून । विचाराचे परिवर्तन । कोणी न करूं शके आन । सत्य एक त्यांनाच कळे ॥३४॥ महाराज म्हणालें या ठायीं । तुझा अभ्युदय होईल पाही । कांता वाट पहाते गेहीं । तुझी कोल्हापुराला ॥३५॥ जा आता मित्रासहित । आपुल्या कोल्हापुराप्रत । तेच पुढे झालें सत्य । श्रीधर लौकिका चढले हो ॥३६॥ श्रीधर बी.ए.-एम्.ए. झाले । प्रिन्सिपॉल त्या नेमिलें । शिवपुरी कॉलेजाशीं भलें । सिंद्याचिया राज्यांत ॥३७॥ संत साक्षात् ईश्वर । चालते बोलते भूमीवर । त्यांच्या कृपेचा आधार । जया मिळे तोच मोठा ॥३८॥ पाहा काळे श्रीधराला । दर्शनाचा योग आला । म्हणून वृत्तीत फरक पडला । खरें तेंच शोधावया ॥३९॥ हें पीक संतांचें । याच देशीं यावयाचें । वृक्ष नंदनवनीचे । अन्य ठायीं न येती हो ॥१४०॥ स्वस्ति श्रीदासगणू विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामे ग्रंथ । दावो सर्वदा सत्पथ । परम भाविकांकारणे ॥१४१॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य पंचदशोऽध्यायः समाप्तः ॥

** *** **** ***** ***** *** **

अध्याय सोळावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजयाजी परशुधरा । हे जमदग्नीच्या कुमारा । परशुरामा परमेश्वरा । आता उपेक्षा करू नको ॥१॥ तू सहस्रर्जुनाते दंडून । केले द्विजांचे संरक्षण । ब्राह्मणाचा अपमान । सहन झाला नाहीं तुला ॥२॥ आतां मात्र डोळे मिटिसी । कां रे देवा ब्राह्मणांविशी ? । काय आहे लागली तुसी । गाढ निद्रा येधवां ॥३॥ म्हणून डोळे मिटू नका । स्वस्थ ऐसे बसू नका । आणिबाणीचा प्रसंग देखा । आहे हरी सांप्रत ॥४॥ तुझ्या वशिल्यावांचून । अवधी कृत्यें आहेत शीण । आर्यसंस्कृतीचें रक्षण । होणें नाही तुझ्याविण ॥५॥ गजाननमाया अघटित । कोण जाणे तिजप्रत । महाराजांचा एक भक्त । पुंडलीक नामें मुंडगांवी ॥६॥ हा शेगांवची करी वारी । समर्थाविषयीं प्रेम भारी । हमेशा त्यांचे चिंतन करी । एकाग्रशा मनाने ॥७॥ त्याच गांवी भागाबाई । एक ठाकरीण होती पाही । निष्ठा तिची एक्याही । ठिकाणासी बसत नसे ॥८॥ ती दांभिक होती फार । सदा दंभाचा बाजार । भरवून भोंदी नारी-नर । हाच धंदा तियेचा ॥९॥ ती बोलली पुंडलीकाला । तुझा जन्म वाया गेला । का की तूं नाही केला । सद्गुरु तो आपणातें ॥१०॥ गजाननाच्या वाच्या करिसी । सद्गुरु त्याला मानिसी । परी त्याने सांग तुसी । मंत्र कानीं कथिला कां ? ॥११॥ अरे, विधीवाचून । गुरु न होत कधी जाण । शेगांवचा गजानन । वेडापिसा साच असे ॥१२॥ तुझा ताप बरा झाला । म्हणून तूं मानिसी त्याला । या ‘काकतालीय’ न्यायाला । बळी पुंडलीका पडूं नको ॥१३॥ ‘गिन गिन गणातें’ हे भजन ।

पिशापरी आचरण । कोणाचेही खाई जाण । ऐसा मुळी भ्रष्ट तो ॥१४॥ म्हणून तुला सांगते । चाल अंजनगांवाते । केजाजीच्या शिष्यातें । आपण दोघे गुरु करूं ॥१५॥ उद्या त्याचे कीर्तन । अंजनगांवी असे जाण । ते ऐकावया कारण । उठून जाऊं प्रातःकाळी ॥१६॥ गुरु असावा महाज्ञानी । चातुर्य-शास्त्र-चिंतामणी । गुरु असावा परमगुणी । भक्तिपंथाते दावितां ॥१७॥ यांतील लक्षण एकही । गजाननाच्या नसे ठारीं । म्हणून वेळ न करी काही । चाल अंजनगांवाते ॥१८॥ तो भोकरे पुंडलीक । होता मनाचा भाविक । भागीच्या भाषणे देख । चित्त त्याचे घोटाळले ॥१९॥ त्यानें ऐसा विचार केला । उदईक अंजनगांवाला । जाऊ कीर्तन ऐकण्याला । पुढचा विचार पुढे करूं ॥२०॥ ऐसा विचार करून । भागीस बोलला जाण । अंजनगांवालागून । चाल येतो तुझ्यासवे ॥२१॥ दोघांचा विचार झाला । पुंडलीक रात्री स्वस्थ निजला । तो तीन प्रहर रात्रीला । काय घडले तें ऐका ॥२२॥ पुंडलीकाच्या समोर । एक पुरुष दिगंबर । उभा राहिला साचार । थेट समर्थाच्या परी ॥२३॥ पुरुष म्हणे रे पुंडलीका । अंजनगांवासी जातोस कां? । गुरु करायातें निका । त्या भागीच्या सलूऱ्याने ॥२४॥ जातोस तरी जावें त्वरित । त्याचें नांव काशिनाथ । तेथें जाता फिटेल भ्रांत । तुझी वेड्या निश्चये ॥२५॥ कानांत कांहीं बोलला । म्हणून कां तो गुरु झाला । लोक कानगोष्टीला । किती तरी करतात ॥२६॥ मग ते एकमेकांचे । काय गुरु होती साचे । नादी दंभाचाराचें । त्वां पुंडलीका पडूं नये ॥२७॥ तू इकडे करी कान । मंत्र देतो तुजकारण । ‘गण गण’ ऐसे बोलून । महाराज स्तब्ध जहाले ॥२८॥ आणखी काय आहे आस । ती मी आज पुरवीन खास’ । ऐसे ऐकतां पुंडलीकास । आनंद अती जहाला ॥२९॥ पाहूं लागला निरखून । स्वप्नी त्या पुरुषालागून । तों पाहिले गजानन । शेगांवचे स्वामी पाहा ॥३०॥ पुंडलीक

म्हणे गुरुराया । पादुका ह्या ह्या मला सदया । नित्य पूजा करावया । यावीण आणखी आस नसे ॥३१॥
 ‘बरें! उद्या दोन प्रहर । दिवस येतां साचार । पादुकांची पूजा कर । ह्या मी दिधल्या घेई तुला’ ॥३२॥ पादुका
 त्या घ्यावयाला । स्वप्नीं पुंडलीक उठून बसला । तोंच आली तयाला । साक्षात् जागृती श्रोते हो ॥३३॥
 जागा होऊनी सभोवार । पाहूं लागला साचार । तो कोणीच दिसेना अखेर । नाही पत्ता पादुकांचा ॥३४॥
 उलगडा काहीं होईना । संशय मनींचा जाईना । म्हणे स्वामींच्या भाषणा । बाट न लागला आजवरी ॥३५॥
 स्वप्नीं येऊन दर्शन । त्यांनी दिलें मजकारण । कशी भागी ठाकरीण । ते ही स्वप्नी कथन केलें ॥३६॥ तैसेच
 उद्यां दोन प्रहरीं । पादुकांची पूजा करी । ऐसें बोललें साक्षात्कारी । त्याचा समजूं काय अर्थ? ॥३७॥ किंवा
 नव्या पादुका करून । म्यां करावें पूजन । ऐसें त्यांचे आहे मन । हें कांहीं कळेना ॥३८॥ मी पदींच्या
 मागितल्या । पादुका त्या होत्या भल्या । त्याच त्यांनीं मसी दिल्या । मग नव्या घेऊं कशास? ॥३९॥ ऐसें
 नाना तर्क करी । पुंडलीक आपल्या अंतरीं । तो इतक्यांत आली घरीं । भागी ठाकरीण बोलावण्या ॥४०॥
 अंजनगांवी चाल आता । मोक्ष गुरु करण्याकरिता । दिसूं लागला आहे रस्ता । अरुणोदयाचे प्रकाशें ॥४१॥
 पुंडलीक म्हणें भागाबाई । मी कांही येत नाहीं । मर्जी असल्यास तूंच जाई । अंजनगांवाकारणें ॥४२॥ मीं
 जो एकदा गुरु केला । श्रीगजानन महाराजाला । तो न आतां सोडी भला । हाच माझा निश्चय ॥४३॥ तें
 ऐकतां भागाबाई । अंजनगांवास गेली पाही । आतां मुंडगांवाचें ठाई । काय झालें तें ऐका ॥४४॥ इयामसिंग
 रजपूत । गेला होता शेगांवांत । दर्शन स्वामींचे घेण्याप्रत । दोन दिवस याच्या आधी ॥४५॥ तो जेव्हा
 मुंडगांवाला । येण्या परत निघाला । तई बाळाभाऊला । ऐसें बोलले महाराज ॥४६॥ या पादुका पुंडलीकासी ।

द्याया देई याच्यापासी । समर्थ आज्ञा होतां ऐशी । तैसेंच केलें बाळानें ॥४७॥ करी घेऊन पादुका । इयामसिंगास बोलला देखा । भोकरे जो का पुंडलीका । तुमच्या गांवींचा असे हो ॥४८॥ त्यांस ह्या द्या नेऊन । करावयासी पूजन । तें इयामसिंगे ऐकून । पादुका घेतां जाहला ॥४९॥ इयामसिंग आला मुंडगांवांत । तों पुंडलीक भेटला वेशींत । पुसूं लागला त्याप्रत । कुशलवृत्त समर्थांचे ॥५०॥ प्रसाद मला द्यावयासी । काहीं दिला कां तुम्हापासी ? । हे ऐकतां इयामसिंगासी । महदाश्र्य वाटलें ॥५१॥ सवें घेऊन पुंडलीकाला । इयामसिंग घेऊनी घरी गेला । खोदून विचारु लागला । तू ऐसें कां विचारलें ? ॥५२॥ पुंडलीकानें स्वप्नाची । गोष्ट त्याला कथिली साची । ती ऐकतां इयामसिंगाची । भ्रांती नष्ट झाली हो ॥५३॥ लगेच पादुका काढिल्या । पुंडलीकाच्या हाती दिल्या । त्याच अजून आहेत भल्या । मुंडगांवात त्याच्या घरीं ॥५४॥ दोन प्रहरीं पूजन । पुंडलीकानें केले जाण । मनोभावें करून । त्या प्रसादी पादुकांचे ॥५५॥ पहा श्रोते खरें संत । सांभाळिती आपुले भक्त । आडमार्गानें किंचित् । जाऊं न देती तयांला ॥५६॥ निज भक्तांचे मनोरथ । समर्थ कैसे पुरवितात । ते येईल ध्यानांत । या कथेतें ऐकता ॥५७॥ एक वाजसनीय ब्राह्मण । कवर राजाराम म्हणून । होता धंदा करून । अकोल्यांत सराफीचा ॥५८॥ सोनें-चांदी-भुसार । घेणे-देणे साचार । मध्यम प्रतीचा सावकार । हा राजाराम कवर असे ॥५९॥ या राजारामाप्रती । महाराजांची होती भक्ती । म्हणून त्याची संतती । मानूं लागली समर्था ॥६०॥ या कवराकारण । दोन पुत्र होते जाण । गोपाळ, त्र्यंबक म्हणून । लवांकुशांसारिखे ॥६१॥ कनिष्ठ पुत्र त्र्यंबकाप्रती । भाऊ व्यवहारीं बोलती । तो हैद्राबादेप्रती । गेला डॉकटरीं शिकावया ॥६२॥ लहानपणापासून । भाऊस होतें देवध्यान । म्हणजे त्र्यंबकालागून । हें येथें विसरूं नका

॥६३॥ कांहीं संकट पडल्यावरी । तो समर्थाचा आठव करी । राहून त्या भागानगरीं । मुसा नदीच्या कांठाला
 ॥६४॥ एवंच भाऊ भक्तिमान । होता लहानपणापासून । त्याचें दैवत गजानन । स्वामी शेगांव ग्रामीचें ॥६५॥
 तो सुट्टीमाजी आला घरीं । इच्छा उपजली अंतरीं । जाऊनिया शेगांव नगरीं । जेवूं घालावें महाराजा ॥६६॥
 पदार्थ त्यांच्या आवडीचें । करोनिया सर्व साचे । परी हें कैसें व्हावयाचें? । हाच विचार पडला कीं ॥६७॥
 भाऊ म्हणे गुरुनाथा । काय तरी करू आतां । मरून गेली माझी माता । लहानपणींच दयाळा ॥६८॥ घरीं
 माझें नाहीं कोणी । एक बंधूची कामिनी । जिचें नांव आहे नानी । स्वभाव तापट तियेचा ॥६९॥ माझ्या
 आहे ऐसे मनीं । आपणां करावी मेजवानी । आपुल्या आवडीचें करोनी । पदार्थ सारे गुरुराया! ॥७०॥
 भाकरी ती जवारीची । कांदा, भाजी अंबाड्याची । ऊन पिठले, हिरवी मिरची । ऐसें तयार करावें ॥७१॥ हे
 पदार्थ करण्याला । सांगू कसा मी भावजयीला? । हट्ट एक करण्याला । माता तेच स्थान असे ॥७२॥ ऐसा
 विचार करीत । भाऊ राहिला निवांत । तो कांहीं कामानिमित्त । नानी आली ते ठायां ॥७३॥ नानी दिराला
 बोलली । चिंता कशाची लागली? । मुखश्री ती म्लान झाली । तुमची कशाने ये वेळां? ॥७४॥ भाऊ वदे
 दीनवाणी । काय तुला सांगू वहिनी? । माझे जे कां आले मनीं । विचार ते ये वेळां ॥७५॥ पूर्ण सत्तेवाचून ।
 मनोरथ ना होती पूर्ण । म्हणून तुला सांगून । काय करणे आहे गे? ॥७६॥ नानी म्हणें त्यावर । सांगून पहा
 एकवार । तू माझा धाकटा दीर । मशी पडदा ठेवूं नये ॥७७॥ ज्येष्ठ भ्राता पित्यापरी । तत् कांता माय खरी ।
 मानिली पाहिजे साजिरी । तें तुम्ही जाणतसा ॥७८॥ तें ऐकून भाऊ हंसला । नानीप्रती बोलता झाला । नानी
 माझ्या मनाला । आज ऐसें वाटतें ॥७९॥ गजाननाच्या आवडीचें । सर्व पदार्थ करून साचे । आहेत मला

न्यावयाचे । त्यांना द्याया शेगांवी ॥८०॥ ते तूं जरी करशील । तरी तुलाही लागेल । पुण्य आणि, होईल । काम माझें त्या योगें ॥८१॥ तें ऐकतां बोले नानी । दिराप्रती हास्यवदनीं । या साठींच कां हो मनीं । सचिंत तुम्हीं बैसलात ? ॥८२॥ सांगा आहे काय करणे । मजला स्पष्ट शब्दानें । कांही ना आपुल्या गेही उणे । कृपेने गजाननाच्या ॥८३॥ मग भाऊने सर्व कांहीं । निवेदन केलें तिला पाही । ती ही लागली लवलाही । आनंदानें स्वयंपाका ॥८४॥ भाजी-चून-भाकर । हिरव्या मिरच्या ओंजळभर । ठेविल्या आणून समोर । आपुल्या त्या दिराच्या ॥८५॥ भाकरी तीन, कांदे तीन । हरभन्याचें चून जाण । लोणी ठेविलें माखून । प्रत्येक त्या भाकरीला ॥८६॥ नानीं म्हणाली दीराला । जा आतां शेगांवाला । वेळ थोडका राहिला । आहे पाहा गाडीस ॥८७॥ ती गाडी चुकल्यावरी । वाया जाईल तयारी । भोजनाच्या वेळेवरी । गेलात तरी उपयोग ॥८८॥ ऐसे नानी बोलतां । भाऊ निघाला तत्त्वतां । पुसूनिया आपुल्या ताता । येतां झाला स्टेशनासी ॥८९॥ तो गाडी बाराची । निघूनिया गेली साची । तेणे चित्तवृत्ती भाऊची । होती झाली शोकाकुल ॥९०॥ अती हिरमोड त्याचा झाला । पाणी आले लोचनाला । म्हणे महाराज कां हो केला । अब्हेर माझा ये कालीं ? ॥९१॥ मी मुळींच हीन-दीन । कोठून घडावें मला पुण्य ? । आम्हा कावळ्यांकारण । लाभ केवी मानसाचा ॥९२॥ अक्षम्य ऐसी कोणती । चुकी झाली माझ्या हातीं । म्हणून माझी गुरुमूर्ती । गाडी चुकली ये वेळां ? ॥९३॥ हाय हाय हे दुर्दैवा ! । त्वां माझा साधिला दावा । माझ्या करीं गुरुसेवा । घडूं न दिली आज तू ॥९४॥ ही माझी शिदोरी । ऐशीच आज राहिली जरी । नाही करणार भोजन तरी । सत्य सत्य त्रिवाचा ॥९५॥ गुरुराया कृपाराशी । नका उपेक्षू लेंकरासीं । ही शिदोरी सेवण्यासी । यावें धांवून सत्वर ॥९६॥ थोर आपुला

अधिकार । क्षणांत पाहता केदार । मग याया येथवर । कां हो अनमान करितसां ? ॥१७॥ मी न आज्ञा तुम्हां करितो । प्रेमानें हाका मारितों । म्हणूनियां हा न होतो । अपमान तुमचा यत्किंचित् ॥१८॥ तीन घंटे अजून । अवकाश गाडीकारण । तोंवरी आपुलें भोजन । होईल ऐसें वाटते ॥१९॥ ऐसा विचार करीत । तेथेच बैसला उपोषित । चतुर्थ प्रहरी शेगांवात । आला तिहीच्या गाडीनें ॥२०॥ कवर गेला दर्शना । तर्ई तो योगीराणा । न करिता भोजना । बसला होता आसनीं ॥१॥ नैवेद्याची अतोनात । ताटें होती मठांत । पक्वान्नानी परिप्लुत । ती वर्णावी कोठवरी ? ॥२॥ कोणाच्या जिलब्या, घीवर, । कोणाचा तो मोतीचूर, । कोणाची ती नुसती खीर, । श्रीखंड-पुन्या कोणाच्या ॥३॥ परी त्या नैवेद्याला । समर्थानी ना स्पर्श केला । वरच्यावरीं ताटाला । बाळा आणून ठेवीं पुढे ॥४॥ आणि, म्हणे हें करा ग्रहण । गेला एक वाजून । आपलें न झाल्या जेवण । प्रसाद भक्ता मिळतो कसा ? ॥५॥ त्याची ते वाट पाहती । करण्या आपणा विनंती । त्यांची नसे होत छाती । म्हणून मी बोललो ॥६॥ तै महाराज म्हणती थांब जरा । आग्रह नको करूंस खरा । आज भोजन चौथे प्रहरा । माझें होणार आहे रे ! ॥७॥ मर्जी असल्यास थांबावें । ना तरी खुशाल जेवावें । नैवेद्य घेऊनी घरा जावें । पर्वा नाहीं त्याची मला ॥८॥ ऐसा प्रकार तेथें झाला । तो इतक्यांत भाऊ आला । समर्थ पाहतां आनंदला । भाऊ आपल्या मानसीं ॥९॥ दुरावलेली माय जेवीं । बाळकं दृष्टी पहावी । झालें असे पहा तेवीं । भाऊ कवराकारणे ॥१०॥ समर्थासी नमस्कार । केला साष्टांग साचार । उभा राहिला जोडोनी कर । वाट पहात आज्ञेची ॥११॥ त्या भाऊस पाहून । समर्थे केले हास्यवदन । बरेंच दिलेस आमंत्रण । ही कां वेळ जेवण्याची ? ॥१२॥ तुझ्या भाकेंत गुंतलों । मी उपोषित राहिलों । नाहीं अजून जेवलों । आण तुझी शिदोरी ॥१३॥ ऐसें महाराज बोलता ।

हर्षलासे कवर चित्ता । म्हणे काय करू गुरुनाथा । गाडी चुकली बाराची ॥१४॥ कवरास म्हणे बाळाभाऊ ।
आता नको दुःखित होऊ । काय आणलें आहेस पाहू? । समर्थासी जेवावया ॥१५॥ ऐसें ऐकतां सत्वरीं ।
कांदे-भाजी-भाकरी । कवरानें ठेविल्या समोरी । स्वामी गजाननाच्या ॥१६॥ त्यातील भाकरी दोन । समर्थे
केल्या भक्षण । एकीचा तो प्रसाद म्हणून । अवघ्या भक्ता वाटिली ॥१७॥ तो प्रकार पाहतां । आश्र्य झाले
समस्तां । कळली स्वामींची योग्यता । खरेंच भक्तवत्सल तें ॥१८॥ जेवीं हस्तिनापुरांत । भगवंतानें ठेविला
हेत । सोडून पक्वान्नाप्रत । विदुराच्या हुलग्यावरी ॥१९॥ तैसेच येथे आज झालें । आमचे पक्वान्न नाही
रुचलें । भाकरीवरीं गुंतलें । चित्त कवराच्या स्वामींचे ॥२०॥ भाऊंनीही घेतला । समर्थप्रसाद शेगांवला ।
सद्भाव जेथे उदेला । तेथे ऐसेंच होणार ॥२१॥ समर्थ बोलले कवरासी । जा आतां अकोल्यासी । पास
होशील पुढचे वर्षी । तूं डॉक्टरी परीक्षेत ॥२२॥ भाऊ म्हणें गुरुराया । आपली असूं द्यावी दया । या वीण
दुसरे मागावया । मी न आलो ये ठायीं ॥२३॥ आपुले हे दिव्य चरण । हेच माझें धनमान । सर्वदा घडो
चिंतन । आपल्या दिव्य मूर्तीचे ॥२४॥ ऐसे बोलून अकोल्याला । भाऊ कवर निघून गेला । समर्थ आपल्या
भक्ताला । नुपेक्षिती कधीहीं ॥२५॥ शेगांवीचा राहणार । तुकाराम शेगोकार । एक होता भाविक नर । कृषिकर्म
करीतसे ॥२६॥ घरची गरिबी होती खरी । काम करोनी शेतांतरी । अस्तमानाचे अवसरी । दर्शना यावें मठांत
॥२७॥ चिलीम द्यावी भरून । घ्यावें पदाचें दर्शन । काही वेळ बसून । जावे पुन्हा शेतांते ॥२८॥ ऐसा
नित्यक्रम तयाचा । बहुत दिवस चालला साचा । घाला विचित्र दैवाचा । तो न कोणा सोडितसे ॥२९॥ जे
जें असेल दैवांत । ते तें श्रोते घडून येत । एके दिनीं शेतात । असतां तुकाराम आपुल्या ॥१३०॥ तो एक

आला शिकारी । बंदूक ज्याच्या खांद्यावरी । नेम धरून ससे मारी । छर्रे घालून बंदुकीत ॥३१॥ ती प्रभातीची होती वेळा । सूर्य नुकतां उदयाला । तुकाराम होता बसलेला । आपुल्या शेतीं शेकत ॥३२॥ तों त्याच्या मार्गे कुपाटिला । एक होता बसलेला । ससा शुभ्र तोचि पडला । शिकाच्याच्या दृष्टीसीं ॥३३॥ त्याची शिकार करण्या भली । शिकाच्यानें आपुली । नेम धरून झाडीली । खांद्यावरील बंदूक ॥३४॥ त्यायोर्गे ससा मेला । एक छर्रा लागला । त्या तुकाराम माळ्याला । कानामार्गे अवचित ॥३५॥ छर्रा मोठा जोरदार । मस्तकीं शिरला अखेर । थकले अवघे डॉक्टर । प्रयोग करून त्याचेवरी ॥३६॥ कांहीं केल्या निघेना । छर्रा तो डॉक्टरांना । होऊं लागल्या यातना । तुकारामासी अतिशय ॥३७॥ मस्तक दुखे अहोरात्र । निद्रा न लागे किंचित् । नवस-सायास केलें बहुत । परी गुण येईना ॥३८॥ ऐशाही अवस्थेत । यावें त्यानें मठांत । तो समर्थाच्या एक भक्त । ऐसे बोलला तयाला ॥३९॥ डॉक्टर वैद्य सोडा आतां । साधुचिया सेवेपरता । नाही उपाय कोणतां । उत्तम या जगांमध्ये ॥१४०॥ कृपा त्यांची झाल्यास । चुकेल हा तुझा व्रास । झाडीत जा आसपास । या मठाच्या नित्य तूं ॥४१॥ तेव्हां सेवाही घडेल । पुण्य तेंही लाधेल । कृपा झाल्या होशील । त्रासापासून मोकळा ॥४२॥ मात्र आपुल्या पित्यापरी । दांभिकतेने हे ना करीं । शुद्ध भाव अंतरीं । सर्वकाळ धरावा ॥४३॥ तें तुकारामासी मानवले । झाडणे त्यानें सुरू केले । अवघ्या मठास ठेविले । स्वच्छ त्यानें आरशापरी ॥४४॥ ऐसी चौदा वर्षे झाली । तुकारामाची सेवा भली । तई गोष्ट घडून आली । ऐशा रीती श्रोते हो ॥४५॥ झाडतां झाडतां कानांतून । छर्रा पडला गळून । जैसी कां ती भोकरांतून । दाबिता सुटे आंठोळी ॥४६॥ तैसे साच येथे झाले । छर्रा पडतां थांबले । दुखावयाचे मस्तक भले । ऐसा प्रभाव सेवेचा ॥४७॥ ही सेवा

झाडण्याची । अखेरपर्यंत केली साची । प्रचीतिवीण कवणाची । परमार्थी न निष्टा बसे ॥४८॥ ती एकदा
बसल्यावर । मग मात्र होते स्थिर । संतसेवा महाथेर । हे भाविक जाणती ॥४९॥ स्वस्ति श्रीदासगणू विरचित ।
हा श्रीगजानन विजय नामे ग्रंथ । तारक होवो भाविकांप्रत । भवसिंधुमाझारी ॥५०॥

॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ षोडशोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय सतरावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजयाजी महामंगला । जयजयाजी भक्तपाला । जयजयाजी तमालनीला । पतितपावन नरहरे ॥१॥ हिरण्यकश्यपू महाक्रूर । सज्जनांचा शत्रू थोर । तयाचे तूं फाडून उदर । मरण त्याचे साधिले ॥२॥ प्रलहाद रक्षणासाठी । तूं जन्मलास स्तंभापोटी । रूप अनुपम जगजेठी । धारण ते करून ॥३॥ दात-दाढा भयंकर । आयाळ रुळे मानेवर । नेत्र जेवीं खदिरांगार । ब्रह्मांड जाळू पाहती ॥४॥ त्या भयंकर रूपाची । भीति नसें भक्ता साची । पिलें जेवीं वाघिणीची । अंगावर खेळती तिच्या ॥५॥ तुम्हां पाहून देवराया । लक्ष्मी न धजे पुढे यावया । ऐशा स्थितीत लागला पाया । भक्त तुझा नरहरे ॥६॥ तूं भक्तवत्सल लक्ष्मीकांत । ऐसें सांगत आलें संत । पुरविशी भक्त मनोरथ । नाही नं त्यासी म्हणसी कदा ॥७॥ त्या आपुल्या ब्रीदासी । जाग आतां हृषीकेशी । दासगणू लागला पायांसी । अभय असू दे पांडुरंगा ॥८॥ गजाननाचे परमभक्त । होते काही अकोल्यांत । तयांचिया सदनाप्रत । हमेशा यावें समर्थनीं ॥९॥ चापडगांवचे बापू कृष्ण । खटाऊ शेटाचें कुटुंब जाण । गोंडुलालाचा नंदन । बच्चुलाल नाम ज्यांचें ॥१०॥ जीजीबाई पंडित । आणीकही होते बहुत । त्यांची नांवे तुम्हांप्रत । किती सांगू विबुध हो ॥११॥ एके वेळीं अकोल्यांत । आले गजाननस्वामी समर्थ । खटाऊच्या गिरणींत । मुक्काम त्यांनी ठेविला ॥१२॥ एक भक्त मलकापुरी । विष्णुसा नामें निर्धारी । त्याच्या वाटले अंतरीं । समर्थ आणावें मलकापुरा ॥१३॥ त्याने आमंत्रणाचा वशिला । भास्कराच्या द्वारे

लाविला । हाच भास्कर होता झाला । समाधिस्थ अडगांवी ॥१४॥ तो त्या वेळी होता जवळ । करी कारभार अंगे सकळ । विष्णुसाला होते बळ । याच भास्कर पाटलाचे ॥१५॥ भास्कर म्हणे मलकापुरी । चला समर्था लवकरी । भक्त विष्णुसाच्या घरीं । बोलावण्यास आला तो ॥१६॥ मनोरथ येथील भक्तांचे । तुम्ही पुरविलें असती साचे । आतां मलकापूरचे । लोक वाट पाहाती ॥१७॥ तई समर्थ म्हणाले भास्करा । सध्यांच मी मलकापुरा । येत नाही जाण खरा । तूं आग्रह करूं नको ॥१८॥ फार आग्रह करशील । तरी फजीत पावशील । याचा विचार करी खोल । मी न बोललो कांहीं तरी ॥१९॥ दोरीस दिधल्या फार ताण । ती मध्येंच तुटतसे जाण । मी न हलणार येथून । तूं या फंदांत पडूं नको ॥२०॥ भास्कर बोले त्यावरी । कांही असो मलकापुरी । चला विष्णुसाचे घरीं । हीच विनंती गुरुराया! ॥२१॥ मी तुमचा लाडका । मसी धक्का देऊं नका । मी भरवंसा दिला देखा । तुम्हा घेऊनी येण्याचा ॥२२॥ ती प्रतिज्ञा माझी पुरी । तुम्ही करावी आज खरी । चला आतां स्टेशनावरी । गाडीत बसावयाकारणे ॥२३॥ ऐसा आग्रह करून । घेऊन आला गजानन । मलकापुराकारण । न्यावयासी श्रोते हो! ॥२४॥ भास्करानें विनवणी । स्टेशन मास्तराकरोनी । बारा जणांचा डबा त्यांनी । खाली करविला संतास्तव ॥२५॥ महाराज तैसेच बैसलें । ते न कांहीं बोलले । जागेवरून नाही उठले । गाडी सुटेपर्यंत ॥२६॥ तो गाडी सुटण्याचा । घंटा झाला अखेरीचा । डोळा चुकवून भास्कराचा । लीला केली ऐशा रीती ॥२७॥ जो डबा मोकळा केला । तो त्यांनी सोडून दिला । योगीराज जाऊन शिरला । बायकांच्या डब्यामध्ये ॥२८॥ आधीच मूर्ती दिगंबर । स्त्रिया घावरल्या असती फार । त्यांनी वर्दी अखेर । दिली असे पोलिसाला ॥२९॥ पोलिसांचा अधिकारी । तेथे आला सत्वरीं । महाराजाला धरून करीं ।

खाली ओढूळ लागला ॥३०॥ 'अरे वेड्या नंग्या पीरा । अक्कल कैसी तुज ना जरा । बायकांच्या डब्यांत खरा । येऊन कैसा बैसलास ?' ॥३१॥ हिसडा देऊन त्याच्या हाता । तेथेच बैसले तत्त्वतां । अधिकाञ्याची भीती चित्ता । मुळीं न त्यांच्या वाटली ॥३२॥ मग तो अधिकारी भला । स्टेशनमास्तराकडे गेला । म्हणे डब्यापाशी आता चला । बायकांच्या माझ्यासवें ॥३३॥ दोघे डब्याजवळ आलें । तों मास्तराने पाहिले । योगीराज बसलेले । बायकांच्या डब्यात ॥३४॥ मास्तर पोलिसाच्या अधिकाञ्याला । ऐशा रीती बोलला । तुम्ही जाऊ द्यावे याला । याच डब्यांत बसून ॥३५॥ हा आहे संत थोर । चालता बोलता ईश्वर । याच्या हातें न होणार । गुन्हा तो केव्हांही ॥३६॥ तें ऐकून अधिकारी । बोलता झाला ऐशापरी । मीं दिली आहे तार खरी । ये विषयीं वरिष्ठाला ॥३७॥ आतां माझ्या हातांत । कांहीं न राहिले यत्किंचित् । मी वर्दी दिली तुम्हांप्रत । तुम्ही वाटेल ते करा ॥३८॥ स्टेशन मास्तरांनी । आपली टोपी काढूनी । बहु आदर दाखवोनी । विनंती केली महाराजा! ॥३९॥ तुम्ही खालीं उतरावें । माझें एवढें ऐकावें । कायद्याचें आणावें । प्रयोजन आपुल्या मानसीं ॥४०॥ महाराज उतरलें खालती । पुढें खटला भरला त्यांचेवरती । कायद्याप्रमाणें निश्चिती । जठार साहेबासमोर ॥४१॥ त्यांनी फिर्याद घेतली । त्याची तारीख नेमली । शेगांवावरती भली । चौकशीची श्रोते हो! ॥४२॥ बापूसाहेब जठार । आले शेगांवाच्यावर । डाक बंगल्यात झाले स्थिर । करण्या चौकशी खटल्याची ॥४३॥ व्यंकटराव देसाई । अकोल्याचे होते पाही । ते ही आले ते ठायी । कांहीं कामानिमित्त ॥४४॥ महाराजांच्या खटल्याची । गांवी पुकार झाली साची । म्हणून मंडळी शेगांवाची । फार मिळाली बंगल्यावर ॥४५॥ तैं देसाई म्हणती जठारांस । आज कोणता खटला विशेष । तुम्हांपुढें आहे खास । म्हणून मिळाले लोक हे? ॥४६॥ जठार

महणाले त्यातें । याचें कारण तुम्हांतें । कैसे न कळले वाटते ? । हेच मला आश्र्य ! ॥४७॥ तुमचें स्वामी गजानन । नंगे फिरती म्हणून । पोलिसांनी भरून । हा खटला पाठविला ॥४८॥ त्या खटल्याची चौकशी । होणार आहे आज दिवशीं । म्हणून वाटतें ऐसें मसी । लोक हे जमले असावेत ॥४९॥ हें ऐकतां भाषण । व्यंकटराव झाले खिन्न । बोलते झाले कर जोडून । खटला हा न चालवावा ॥५०॥ श्रीगजानन साधूची । योग्यता आहे थोर साची । ती मूर्ती भगवंताची । आहे पाहा प्रत्यक्ष ॥५१॥ तो विदेही पुरुष जाणा । बंधन त्याला कशाचें ना । तो योग्यांचा योगिराणा । वंदनीय अवघ्यांतें ॥५२॥ खटला भरला हीच केली । पोलिसांनी चूक भर्लीं । ती पाहिजे दुरुस्त झाली । आज आपुल्या करानें ॥५३॥ जठार म्हणती वकिलाला । तुम्ही जाणता कायद्याला । याचा पाहिजे होता केला । विचार तो पोलिसांनी ॥५४॥ कारकुना म्हणती बोलावणे । धाडा गजाननाकारणे । तें ऐकूनी एक त्यानें । जवान पोलिस पाठविला ॥५५॥ तो येऊन समर्थासी । म्हणे, चला आतां कचेरीसी । अधिकाच्यानें तुम्हांसी । मज धाडिलें बोलावण्या ॥५६॥ बच्या बोलानें चलावें । फजितीस ना करून घ्यावें । ना तरी मला लागेल न्यावें । तुमच्या हाता धरून ॥५७॥ तई वदले गजानन । आप्हीं न उढू येथून । तुझें पहातों शिपाईपण । ये धरीं माझ्या करा ॥५८॥ शिपायाचा हात धरिला । तो ना सुटे किमपि त्याला । रक्तप्रवाह बंद झाला । त्या दाबाच्या योगानें ॥५९॥ हातासी लागली कळ । जीव झाला व्याकुळ । करूं लागला तळमळ । शिपाई तो त्याच ठाई ॥६०॥ शिपायासी वेळ झाला । म्हणून पाठविले वकिलाला । त्या व्यंकटराव देसायाला । समर्थासी आणावया ॥६१॥ जठार म्हणती तुम्ही जावें । समर्थासी घेऊन यावें । लोकांसी न जमू द्यावे । बंगल्याभोंवती निर्थक ॥६२॥ इतक्यांत आला समाचार ।

पोलिसाचा धरला कर । बसविला एकस्या जागेवर । महाराजांनी सहजलीले ॥६३॥ मग देसाई तेथें आले । त्यांच्या भक्तांसी बोलले । या वेळीं नेसविलें । पाहिजे समर्था धोतर ॥६४॥ ऐसा सल्ला मिळतांक्षणी । धोतर नेसविले भक्तांनी । तें टाकिले सोडोनीं । समर्थांनी रस्त्यांत ॥६५॥ गेले नागवे कचेरीस । सर्वे होता भास्कर शिष्य । जठारांनी पाहतां त्यांस । दिली खुर्ची बसावया ॥६६॥ ‘या महाराज बसा येथ । तुम्ही नागवे गांवांत । कां फिरतां सदोदित । हें कांहीं बरें नव्हे! ॥६७॥ नागवे फिरणे हाच गुन्हा । कायद्यांनी ठरविला जाणा । म्हणून विनंती आपणा । द्या हे सोडून नंगेपण’ ॥६८॥ ऐसे जठाराचें भाषण । घेतले स्वामींनी ऐकून । आणि केले हास्यवदन । उत्तर त्यासी द्यावया ॥६९॥ ‘तुला काय करणे यासी । चिलीम भरावी वेगेसी । उगीच नसत्या गोष्टीशीं । महत्त्व न द्यावें निरर्थक’ ॥७०॥ तें ऐकतां भाषण । जठार गेलें विरघळोन । जनरीतीचे याला भान । मुळींच नाहीं राहिलें ॥७१॥ हा वृषभदेव भागवतीचा । किंवा शुकाचार्य साचा । किंवा वामदेवाचा । हा दुसरा अवतार ॥७२॥ हा निजानंदीं सदा रत । खचित आहे जीवन्मुक्त । नये लावितां याप्रत । गुन्हा विचारें केव्हांही ॥७३॥ जेवीं अग्नीचा अग्नीपणा । अग्नी सोडीत नसे जाणा । परी अग्निहोत्र्यांना । कुंडांत ठेवणे भाग त्यासी ॥७४॥ अग्निदेव म्हणोन । ठेविल्या कुंडावाचून । तो करील दग्ध सदन । हा दोष त्याचा नसे ॥७५॥ तैसे यांचे नागवेपण । आहे अग्नीचें समान । म्हणून यांचा शिष्यगण । आहे अपराधी ये विषयीं ॥७६॥ वस्त्ररूपीं कुंडाठायीं । जरी हा ठेविला असतां पाहीं । तरी हरकत नव्हती कांहीं । सर्वास सुखद होतें तें ॥७७॥ ऐसा विचार पूर्ण केला । जठारांनीं चित्तीं भला । आणि, हुकूम फर्माविला । त्यांनीं पुढील प्रमाणे ॥७८॥ महाराज मूळचे जीवन्मुक्त । त्या ठेवणे व्यवस्थित । भास्कराचे काम सत्य । होतें, न तें केलें त्यांनीं ॥७९॥

महणून मी भास्कराला । पांच रुपये दंड केला । ऐसा खटल्याचा निकाल झाला । जठारांपुढे शेगांवी ॥८०॥
 समर्थ महणाले भास्करासी । पुन्हां ऐशा आग्रहासी । करशील कां सांग मशीं । निज फजिती करून घ्याया ?
 ॥८१॥ भास्कर कांहीं न बोलला । मौन धरून राहिला । तेथोन मंडळींनी केला । ऐशा प्रकारें विचार ॥८२॥
 समर्थासी अग्निरथीं । न बसवा येथून कल्पांती । विनाकारण कटकटी होती । तें कांहीं बरें नव्हें ॥८३॥ हा
 क्रम कित्येक दिवस । चालला असे शेगांवास । भक्त बैलांच्या गाडीस । बसवूं लागले महाराजा ॥८४॥ या
 रीती अकोल्यासी । आले एकदां पुण्यराशी । बापुरावाच्या सदनासी । जाऊनिया उतरले ॥८५॥ याच वेळी
 यवन जातीचा । साधू महेताबशा नांवाचा । होता कुरुम गांवीं साचा । मूर्तिजापूरासन्निध ॥८६॥ त्यानें
 बापुरावाप्रती । सांगितले होतें ऐशा रीती । जेंव्हा समर्थ अकोल्यास येती । तेव्हा आम्हां कळवावें ॥८७॥
 अकोल्यांत आल्यावर । श्रीगजानन साधुवर । बापुरावानें सत्वर । मनुष्य धाडिला कुरुमासी ॥८८॥ तो ऐशा
 रीती घडून आलें । महेताबशा येण्या निघाले । अकोल्यास याया भलें । समर्थासी भेटावया ॥८९॥ अकोल्याचा
 मनुष्य । मध्यें भेटला रस्त्यास । जो आला होता न्यावयास । महेताबशा कारणे ॥९०॥ तो मनुष्य भेटांक्षणीं ।
 की पुसूं लागले मधुरवचनीं । त्या मनुष्यालागूनीं । महेताबशा श्रोते हो ! ॥९१॥ तूं न जावें कुरुमाला । बैस
 आमच्या गाडीला । आपण जाऊं स्टेशनाला । मीच आहे महेताबशा ॥९२॥ पाहा संत आल्याचें वर्तमान ।
 कळले संतालागून । कोणी न सांगता जाण । त्रिकालज्ञ ते खरोखरी ॥९३॥ महेताबशाच्या संगातें । दोन-
 चार यवन होते । अवघे येऊन सदनातें । उतरले बापुरावाच्या ॥९४॥ दुसरे दिवशीं प्रातःकाळा । महेताबशा
 होता जेथें बसला । महाराज आलें तया स्थळा । निजलीले करून केस । समर्थांनी

ताडिलें त्यास । त्या ताडण्याचा उद्देश । हाच होता विबुध हो ॥१६॥ यवन जातींत जन्मून । काहीं न केला उपयोग जाण । यवनाचे आडदांडपण । नाही अजून गेलें रे ॥१७॥ या आडदांडपणांनी । तत्त्वघात होईल जाणी । मृत्युलोकीचे अवघे प्राणी । चिंताग्रस्त होतील ॥१८॥ तुझें महेताब आहे नांव । त्याची काय आठवण ठेव । द्वेषरूपी तमां वाव । तुझ्यापुढे मिळूळू नये ॥१९॥ हा द्वेषरूपी अंधार । वाढत चालला वरचेवर । याची नाहीं तुला खबर । म्हणून तुजला ताडिलें ॥२०॥ ऐसा मिळतां इशारा । महेताबशा तोषला खरा । साधुच साधूच्या अंतरा । जाणताती निःसंशय ॥२॥ जेव्हां महेताबशातें ताडिलें । तर्द संगतीचे यवन भलें । कावरेबावरे होते झालें । तो प्रकार पाहून ॥२॥ महेताबशा बोलला त्यासी । तुम्ही न राहावें आम्हांपासी । जावें निघून कुरुमासी । हेंच आहे उत्तम ॥३॥ शेख कळू शिवाय जाण । गेले चौघे निघून । तो द्यावयासी आमंत्रण । बच्चुलाल पातला ॥४॥ म्हणे उद्या दयाघना! । यावें तुम्ही भोजना । या दासाचिया सदना । हीच आहे विनंती ॥५॥ दुसरे दिवशीं तांग्यांत । बसवुनी समर्थाप्रत । मोठ्या थाटानीं मिरवित । निज सदना आणिले ॥६॥ परी समर्थ तांग्याखालीं । उतरले नाहींत मुळीं । तेणे मंडळी चिंतावली । म्हणें कां न उतरती हे ॥७॥ तसाच तांगा नेला परत । बापुरावाच्या सदनाप्रत । मंडळी पडली घोटाळ्यांत । समर्थे ऐसें कां केलें? ॥८॥ काल आमंत्रण घेतलें । आज तांग्याखाली न उतरले । याचें कारण शोधिते झाले । आपापल्या बुद्धीने ॥९॥ त्यांत होता एक धूर्त । तो बोलला अवघ्यांप्रत । मला समजले इंगित । या गोष्टीचे, ये वेळां ॥११०॥ महेताबशाला वगळीलें । म्हणून महाराज नाहीं उतरलें । भोजनाचें कां न केलें । महेताबशाला आमंत्रण ॥११॥ आतां घेऊन दोघांसी । बसवून एका तांग्यासी । म्हणजे ते निश्चयेसीं । उभयतांहीं येतील ॥१२॥ तेंच वाक्य

खरे झालें । दोघांलाही मिरवित नेलें । महेताबशाला उतरविले । मंदिराजवळील थेटरांत ॥१३॥ श्रीरामाच्या
मंदिरी । गजाननाची उतरली स्वारी । परीं ते ही गेले अखेरी । उठोनिया थेटरांत ॥१४॥ अवघ्यांची झाली
भोजने । मग महेताबशा लोकांस म्हणे । मला तुम्ही तिकिट देणे । पंजाबचे काढून ॥१५॥ तैं शेख कडू
बोलला । त्या महेताबशा फकिराला । तुम्ही कुरुमच्या मशिदीला । टाकून कैसे जातां हो ? ॥१६॥ ती मशीद
बांधून । पंजाबाशी जावें आपण । काम अर्धे टाकून । जाणें उचित नसे तुम्हां ॥१७॥ महेताब, शेख कडूशीं ।
बोलता झाला प्रेमेशीं । आग्रह धरून नका मशीं । ये वेळीं निरर्थक ॥१८॥ गजाननाचा हुकूम झाला । मजसी
पंजाबांत जाण्याला । आतां एक क्षणही या स्थळा । मी न राहूं शके हो ॥१९॥ समर्थाच्या कृपेकरून ।
मशिदीचें काम पूर्ण । होईल हें माझें वचन । सत्य तुम्ही मानावे ॥२०॥ धर्माविषयी द्वैत । संताठाई नसते
सत्य । तें अवघ्या धर्माप्रत । समसमान मानिती ॥२१॥ खुळें देऊळ मशिदीची । तुम्ही नका वाढवूं साची ।
ती वाढतां दोघांची । आहे हानी होणार ॥२२॥ सामान देऊळ-मशिदीचें । एकची आहे साचें । आकारानें
भिन्नत्व त्याचें । मानून भांडू नये हो ॥२३॥ यवन तेवढा खुदाचा । आणि हिंदू काय भूताचा ? । पोक्त विचार
करा याचा । मनुष्यपण टिकवावया ॥२४॥ तरीच होईल कल्याण । हिंदू आणि मुसलमान । हे एकाच
देवापासून । निर्माण असती जाहले ॥२५॥ धर्म बापा ज्याचा त्यांनी । प्रिय मानावा प्राणाहूनी । परी विधर्म्याच्या
ठिकाणीं । अलोट प्रेम धरावें ॥२६॥ हे न झालें जोंवरी । सौख्य लांब तोवरी । जा मशीद होईल पुरी ।
गजाननाच्या कृपेनें ॥२७॥ महेताबशा निघून गेले । पुन्हां न इकडे परत आले । या गोष्टीचें पाहिजे केलें ।
मनन हिंदुयवनांनी ॥२८॥ पाहा महेताबशाला जरी । ताडिते झाले साक्षात्कारी । परी द्वेष नवृता अंतरी । प्रेम

अलोट होते हो ॥२९॥ शहालागीं घेतल्याविना । भोजना न गेला योगीराणा । हे मुद्दे मनीं आणा । या गोष्टीचें
श्रोते हो! ॥१३०॥ असो, या बापुरावाची । कांता एक होती साची । तिला भानामतीची । बाधा होती विबुध
हो! ॥३१॥ मळवट यावा घटकेंत । घटकेमाजी कंठी तात । घटकेमाजी वस्त्राप्रत । अग्नी तो लागावा ॥३२॥
बिव्याच्या पाठीवर । फुल्या याव्या अपरंपार । कधी दांडीवरील चीर । जळून जावें अकस्मात ॥३३॥ या
भानामतीच्या त्रासांनी । ती बापुरावाची कामिनी । क्षीण गेली होवोनी । अन्न-पाणी न रुचे तिला ॥३४॥
भानामती काढण्याला । बापुरावे जाणत्याला । आणलें बाहून अकोल्याला । परी न झाला उपयोग ॥३५॥
खर्चही झाला अतोनात । गुण न आला किंचित् । अखेर त्यानें जोडिले हात । श्रीगजानन स्वामीला ॥३६॥
महाराज माझ्या कुटुंबाला । भानामतीचा त्रास झाला । केलें नाना उपायाला । आतां मात्र कंटाळलो ॥३७॥
तुझीं पाऊलें माझ्या घरा । आज लागलीं गुरुवरा! । तेथेच कां आसरा । भानामतीस मिळावा? ॥३८॥ ज्या
दरीत पंचानन । बसला आहे येऊन । तेथेच कां ओरडून । दिमाख दाखवावा कोल्हांनी ॥३९॥ जेथें कस्तुरी
दरवळली । तेथेच कां हो राहावी भली । गुरुराया ही औंगळी । घाण भानामतीची? ॥१४०॥ ऐसी विनंती
ऐकून । गजाननांनी अवलोकन । केले निजकृपेकरून । बापुराव कांतेला ॥४१॥ त्या योगें श्रोते तिची ।
भानामती निमाली साची । नाही किंमत माकडाची । सिंहाचिया पुढें हो ॥४२॥ असो एकदां फिरत फिरत ।
महाराज आले आकोटांत । नरसिंगजीला भेटण्याप्रत । बंधु आपला म्हणोनी ॥४३॥ त्याच्या मठाशेजारीं ।
एक विहीर होती खरी । जाऊन त्या विहीरीवरी । बसले गजानन महाराज ॥४४॥ पाय आंत सोडिलें ।
डोकावून पाहूं लागले । आतील जलालागीं भलें । वरच्यावरी श्रोते हो ॥४५॥ पाहून त्यांची ऐशी कृती ।

लोक साशंक झाले चित्ती । नरसिंग महाराज विचारती । अरे हे काय करतोस ? ॥४६॥ गोदा यमुना भागीरथी ।
 तुम्हांसाठी येथें असती । आणखी तीर्थे आहेत किती । हें पाहतों डोकावून ॥४७॥ तुला त्यांचें घडते स्नान ।
 मी कां राहू तसाच जाण ? । या तीर्थानी मला स्नान । आज येऊन घालावें ॥४८॥ त्यांनी स्नान घातल्याविना ।
 मी न येथून हले जाणा । ऐशा ऐकून भाषणा । कैक म्हणाले या रीती ॥४९॥ खरोखरी हा आहे पिसा ।
 शेगांव नादीं लागला कैसा । जरा थांबा येथेंच बसा । काय करी हा पाहूं पुढे ॥५०॥ तों विहिरीतील जलांप्रत ।
 उकळ्या उठल्या अगणित । श्रोते एका निमिषांत । विहीर भरली पाण्यानें ॥५१॥ हजारी कारंजाच्या परी ।
 गजाननाच्या अंगावरीं । वर्षू लागलें पाहा वारी । त्या विहिरीचें तेधवां ॥५२॥ लोकां म्हणती गजानन । या
 रे स्नानालागून । नाही उरलें प्रयोजन । विहिरीमाजी उतरण्याचें ॥५३॥ गंगा-यमुना-गोदावरी । वरती आली
 आहे खरी । स्नान साधा ये अवसरीं । या पुण्य सरितेचें ॥५४॥ भाविकांनी केले स्नान । निंदकांनीं खाली
 मान । घातली तो पाहून । प्रकार त्या पाण्याचा ॥५५॥ संत जे जें आणती मरीं । ते तें पुरवी चक्रपाणी ।
 त्यांच्या वाणीलागुनीं । असत्यता न दे परमात्मा ॥५६॥ स्नान होतां समर्थ उठले । पाणी पहिल्यापरी झालें ।
 विहिरीच्या त्या तळास गेलें । उकळ्या बंद जाहल्या ॥५७॥ नरसिंगजीसी भेटून । निधून गेले दयाघन ।
 शेगांवासी बैसून । मनोवेगाच्या वास्तवरी ॥५८॥ स्वस्ति श्रीदासगणू विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामें
 ग्रंथ । तारक होवो भवाब्धींत । भाविक भक्तांकारणे ॥५९॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य सप्तदशोऽध्यायः समाप्तः ॥

** *** **** * ***** *** *

अध्याय अठरावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजयाजी चिद्रिलासा । हे गोविंदा श्रीनिवासा । हे आनंदकंदा परेशा । पाहि माम्
दीनबंधो ॥१॥ हे केशवा केशीर्मद्दना । हे माधवा मधुसूदना । हे पूतनाप्राणशोषणा । पांडुरंगा रुक्मिणीपते ॥२॥
काय माझ्या आहे मनी । ते तूं जाणसी चक्रपाणी । तेच कां रे तुजलागुनी । बोलून दावूं पद्मनाभा ॥३॥ भक्त
जी जी इच्छा करी । ती ती तूं पुरविसी श्रीहरी । ऐसे पुराणाभीतरीं । आहे वर्णन बहुसाळ ॥४॥ म्हणून माझ्या
मनोरथा । पूर्ण करा पंढरीनाथा । सोडा मनीची कठोरता । दासगणू हा तुझा असे ॥५॥ आकोटाचे शेजारी ।
मुंडगांव नामें एक नगरी । तेथें बायजा नामें खरी । समर्थांची भक्तीण असे ॥६॥ हळदी माळ्याच्या वंशांत ।
इच्चा जन्म झाला सत्य । शिवराम नामें इच्चा तात । भुलाबाई जननी असे ॥७॥ बायजाचे बालपणीं । लग्न
झाले होतें जाणी । ललाटी जे विधात्यांनीं । लिहिले असेल तेंच घडे ॥८॥ बायजा आली तारुण्यांत ।
गर्भाधान करण्याप्रत । घेऊन गेला तिचा तात । जामाताच्या गृहासी ॥९॥ परी उपयोग नाहीं झाला । जामात
षंद होता भला । तेणें जनक-जननीला । शोक झाला अनावर ॥१०॥ बायजेकडे पाहून । जननी करी रोदन ।
माझ्या बाईचे तारुण्य । वांझ पाहूं राहाते ॥११॥ भुली म्हणे शिवरामासी । बायजा न ठेवा ऐशी । दुसरा
नवरा करून इसी । देणें आहे भाग पाहा ॥१२॥ शिवराम म्हणे त्यावर । ऐसा नको सोडूं धीर । हा पुरुषत्वाचा
प्रकार । खरा एकदम कळेना ॥१३॥ काहीं दिवस वाट पाहूं । नको ऐसी अधीर होऊं । बायजासी येथेंच

ठेवूं । तिच्या सासुरवाडीला ॥१४॥ नपुंसकत्व अधोपरी । आले असेल त्याला जरी । तें औषधाने होईल दुरी । वाट पाही यास्तव ॥१५॥ ऐसें उभयतां बोलून । बायजासी तेथें ठेवून । आले मुंडगांवाकारण । आपुल्या घरातें ॥१६॥ बायजाचें वय पंधरा-सोळा । वर्ण काळासांवळा । तारुण्याने मुसमुसलेला । होता जिचा शरीरभाग ॥१७॥ डोळे नाक पाणीदार । बांधा उंच मनोहर । जिला पाहतां अंतर । कामुकाचे मोहित होई ॥१८॥ तिच्या थोरल्या दिरासी । पाहुनिया बायजासी । इच्छा जाहली मानसीं । संभोग तिचा करावया ॥१९॥ त्यानें प्रयत्न केले नाना । वळवावया तिच्या मना । म्हणूं लागला क्षणाक्षणां । ऐसें बायजाकारणे ॥२०॥ हताश ऐसी मुळीं न होई । मीच तुला पतीचें ठायीं । आमरण करीन पाही । तुझे वेडे संगोपन ॥२१॥ झुरणे दे हें सोङ्गून । आनंदित ठेवी मन । वेडे आजपासून । मीच नवरा समज तुला ॥२२॥ ऐसें त्यानें सांगावें । चाळे नाना करावें । कांही आमिष दावावें । चित्त तिचें भुलवावया ॥२३॥ परी उपयोग होईना । बायजीच्या न हें येई मना । ती म्हणे हे नारायणा! । कां रे दैन्य मांडलेंस? ॥२४॥ बालपणापासून । ध्याइले मीं तुझे चरण । त्याचेंच कां हें मजलागून । फळ दृष्टीं पडावें? ॥२५॥ जयाचा मी हात धरीला । तो ना पुरुष कळून आला । दैवयोग समजून चुकला । संसार नशिबीं नाहीं मम ॥२६॥ बरें झालें तुझ्या ठायीं । चित्त आतां रमेल पाही । कृपा करी रे शोषशायी । स्पर्श पुरुषाचा न होवो मला ॥२७॥ ज्येष्ठ दीर एके दिवशीं । येतां झाला बायजापासीं । आपुला हेतू कळविण्यासी । रात्रीचिया समयाला ॥२८॥ तो बायजानें इन्कार । करून केलें उत्तर । कैसी लाज तिळभर । नाहीं उरली चित्तीं तुझ्या ॥२९॥ तूं माझा ज्येष्ठ दीर । पित्यापरीस साचार । सोड हा अविचार । स्वैर ऐसा होऊं नको ॥३०॥ ह्या तियेच्या भाषणा । तो ना आणी मुळीं मना । होतां कामाची वासना । नीती

विलया जातसे ॥३१॥ अंगावरी टाकण्या हात । जो तों पाही इतक्यांत । तयाचा तो थोरला सुत । माडीवरून पडला हो ॥३२॥ खोक पडली डोक्यासी । बायजेने धरिले त्यासी । बसवून आपुल्या मांडीसी । औषध लावूं लागली हो ॥३३॥ बायजा म्हणे ज्येष्ठ दीरा । या गोष्ठीचा विचार करा । अभिलाष तो नाहीं बरा । परस्त्रियेचा केव्हांही ॥३४॥ मुलगा पडलेला पाहून । भय पावलें त्याचें मन । अनुताप त्यासी झाला पूर्ण । केलेलिया कर्माचा ॥३५॥ त्यानें नाद सोडिला । सदनीं निवांत राहिला । पुढे शिवराम घेऊन गेला । कन्येस आपुल्या मुंडगांवी ॥३६॥ भुलाई म्हणे पतीसी । चला जाऊं शेगांवासी । महाराजाते पुसायासी । पुढील भाकीत बायजेचे ॥३७॥ तें मानलें शिवरामासी । आला घेऊन कन्येसी । महाराजांते पुसायासी । आपल्या त्या कांतेसह ॥३८॥ बायजा घातली पायांवर । केली विनंती जोडून कर । कृपा करा या मुलीवर । पुत्र-पौत्र द्यावे हिला ॥३९॥ तें समर्थनीं ऐकिलें । शिवरामासी हांसत वदले । अरे, नशिबीं नाहीं लिहिलें । विधात्याने पुत्र हिच्या ॥४०॥ जेवढे पुरुष जगतांत । तेवढे असती हिचे तात । उगे न पडा फंदांत । लग्न हिचे करण्याच्या ॥४१॥ ते ऐकतां शिवरामाला । अनावर शोक झाला । घेऊन त्या बायजाला । परत आला मुंडगांवी ॥४२॥ परी त्या समर्थवचनांनीं । बायजा आनंदली मनीं । निष्ठा गजाननाच्या चरणीं । जडली तेव्हांपासून ॥४३॥ समर्थाचा एक भक्त । पुंडलीक नामे मुंडगांवात । त्याच्या संगे शेगांवात । बायजा येऊं लागली ॥४४॥ पहिल्या प्रथम अडथळा । जननी-जनकें नाहीं केला । शेगांवास जाण्याला । पुंडलीकाचे बरोबर ॥४५॥ त्यांना ऐसे वाटले । साधुचरण इने धरिले । तेच तिच्या करतील भले । निजकृपेने कल्याणा ॥४६॥ पुरुषत्व देतील जामातासी । अशक्य ना कांहीं संतांसी । ऐसा विचार मानसीं । करून राहिले स्वस्थ

ते ॥४७॥ पुंडलीकाचे बरोबरी । बायजा जाऊं लागली खरी । तेणे पुकार जगभरी । ऐशा रीती जाहलीं ॥४८॥ हे शेगांवच्या वारीचें । ढोंग आहे दोघांचे । तरुणपणीं मानवाचें । मन परमार्थी लागेना ॥४९॥ बायजा आहे तरणीज्वान । पुंडलीकासीही तारुण्य । यांची वारी विषयभान । हीच आहे निःसंशय ॥५०॥ परस्परे प्रीती जडली । विषयसुखाची नवाळी । भोगण्या ही युक्ती केली । वाटते या उभयतांनी ॥५१॥ पुंडलीक जरी माळी असता । तरी हा संबंध योग्य होता । बायजाच्या धरण्या हाता । कां की तरुण दोघेही ॥५२॥ पुंडलीक आहे मराठी । ही माळ्याच्या आली पोटी । म्हणून यांची ताटातुटी । केलीच पाहिजे जातीस्तव ॥५३॥ या दोघांचे अंतर । शुद्ध होते साचार । नव्हतां कामाचा विकार । मनीं उत्पन्न जाहला ॥५४॥ भुलाई म्हणे बायजासी । तू कां कारटे अहर्निशीं । पुंडलीकाच्या घरा जासी । हें काहीं कळेना? ॥५५॥ ऐशा तरुण वयांत । तुम्हां कशाचा परमार्थ? । कोल्हा न राही उपोषित । ऊंसाचिया फडामधीं ॥५६॥ वा पाहून बाटुकाला । बैल नाहीं पुढे गेला । कारटे आमुच्या नांवाला । काळे उगे लावून नको ॥५७॥ भुलाई म्हणे नवच्यासी । हिला नका ठेवूं ऐसी । लावून द्यावे मोहतरासी । पाहा पोरगा माळ्याचा ॥५८॥ ही पुंडलीकाच्या घरी जातें । सदा त्यासी हितगुज करितें । एकमेकां पाहून भरतें । येते दोघां प्रेमाचें ॥५९॥ जाऊं चला शेगांवास । घेऊन या कारटीस । सांगू अवघे महाराजांस । चाळे या बायजीचे ॥६०॥ संतांसी अवघें कळतें । ते सन्नीतीचे चाहते । पोटामाजी कधीं न निघते । चंदनाच्या दुर्गधी ॥६१॥ भुला-शिवराम-बायजाबाई । पुंडलीक भोकच्या आला तोही । चौघे येऊन लागले पायीं । शेगांवीं श्रीसमर्थाच्या ॥६२॥ पुंडलीकासी पाहून । बोलूं लागले दयाघन । की ‘बायजा तुझी बहीण । पूर्वजन्मीची पुंडलीका ॥६३॥ लोक निंदा जरी करिती । तरी अंतर न

द्यावे इजप्रती । दोघे मिळून करा भक्ती । सच्चिदानंद हरीची ॥६४॥ भुले, आपुल्या पोरीस । लावूं नको भलतां दोष । ही बहीण-भाऊ आहेत । मुळींच पूर्वजन्मींचे ॥६५॥ शिवाय या बायजांला । कोठेही न नवरा भला । ही न आली करायाला । संसार मुळीं जगामध्यें ॥६६॥ ही राहील ब्रह्मचारी । अशीच गे जन्मभरी । जनाबाई पंढरपुरीं । अशाच रीती राहिली गे ॥६७॥ तिनें नामदेव गुरु केला । ही शरण आली आम्हांला । माझ्या जनाबाईला । कोणी ना आतां छळावे' ॥६८॥ ऐसें समर्थाचे भाषण । शिवरामानें ऐकून । गेला असे गहिंवरून । शब्द न कांहीं बोलवे ॥६९॥ घेऊन आपुल्या मुलीला । शिवराम मुंडगांवासी आला । पुढे बायजाच्या वारीला । अडथळा कोणी केला नसे ॥७०॥ महाराज आपुल्या भक्ताप्रत । सदैव रक्षण करितात । ते कसे, ही थोडक्यांत । गोष्ट सांगतों ये ठाई ॥७१॥ भाऊ राजाराम कवर । एक होता डॉक्टर । पाहा खामगांवावर । दवाखान्याचा अधिकारी ॥७२॥ त्यास दुर्धर फोड झाला । आणविलें मोठ्या डॉक्टराला । औषधपाणी करायाला । खामगांवामाझारीं ॥७३॥ बुलढाणा-अकोला-उमरावती । येथून डॉक्टर आणिले असती । शस्त्रक्रिया करण्याप्रती । त्या भाऊच्या फोडाला ॥७४॥ नाना औषधें पोटांत दिली । विविध पोटीसें बांधिलीं । शस्त्रक्रियाही असे केली । त्या झालेल्या फोडाला ॥७५॥ कशाचा ना उपयोग झाला । फोड वाढूं लागला । वडीलबंधूस धाक पडला । त्या भाऊच्या दुखण्याचा ॥७६॥ भाऊ तळमळे शय्येवरी । व्याधी असह्य झाली खरी । शेवटीं त्यानें अंतरी । विचार ऐसा केला हो ॥७७॥ आतां हाच उपाय । आठवावे सद्गुरुपाय । याविणे दुसरी सोय । कांही नसे राहिली ॥७८॥ पडल्या पडल्या जोडी हात । म्हणे धांव धांव हे सद्गुरुनाथ । या लेंकराचा वृथा अंत । किमपी आता पाहूं नको ॥७९॥ ऐसी श्रोते विनवणी । करूं

लागला क्षणोक्षणीं । रात्र गेली उलटोनी । सुमारे समय एकाचा ॥८०॥ तमानें भरलें अंबर । रात्रीचा तो शब्द किर्र । कोलहे-हुकेनें कांतार । दणाणून गेलें हो ॥८१॥ तों एक दमणी आली । तदृचावरी लागलेली । गाडीस होती जुंपिली । जोडी खिलाच्या बैलांची ॥८२॥ कंठामाजी घांगरमाळा । वाजूं लागल्या खबळखळा । मार्गे पुढें सोडिला । होता पडदा दमणीस ॥८३॥ दवाखान्याच्या दारापाशीं । दमणी आली निश्चयेंसी । डॉक्टर पहात होता तिसी । पडून आपल्या शव्येवर ॥८४॥ तों एक उतरला । ब्राह्मण दमणीच्या खाली भला । दार ठोठावूं लागला । डॉक्टराच्या बंगल्याचें ॥८५॥ डॉक्टराच्या बंधूनी । दार उघडले ते क्षणीं । प्रश्न केला कोठूनी । आपण आलांत ये ठायां? ॥८६॥ ब्राह्मण बोलें त्याकारण । माझें गजा नामाभिधान । तीर्थ अंगारा घेऊन । शेगांवाहून आलों मी ॥८७॥ डॉक्टर भाऊ कवराला । जो कां आहे फोड झाला । हा अंगारा पाठविला । लावण्या त्या फोडासी ॥८८॥ प्यावयासी दिलें तीर्थ । हें घ्या आपुल्या हातांत । मी जातों आतां परत । वेळ न मशीं राहावया ॥८९॥ तीर्थ-अंगारा देऊन । निघून गेला ब्राह्मण । त्या शोधायाकारण । भाऊने शिपाई पाठविला ॥९०॥ परी न पत्ता लागला । गाडी न दिसली कवणाला । भाऊ मनीं घोटाळला । कशाचा ना तर्क चाले ॥९१॥ फोडास लावितां अंगारा । तो तात्काळ फुटला खरा । येऊं लागला भराभरा । पूं त्या श्रोते फोडांतून ॥९२॥ एक घटका गेल्यावर । पूं गेला निघून पार । पाहा किती आहे जोर । समर्थाच्या अंगाच्याचा! ॥९३॥ भाऊस निद्रा लागली । व्याधी पुढें बरी झाली । हळूहळू शक्ती आली । भाऊ झाला पूर्ववत् ॥९४॥ दर्शना गेला शेगांवास । तों समर्थ वदले ऐसें त्यास । माझ्या गाडी-बैलांस । नुसता न चारा दिलास तूं ॥९५॥ हें सांकेतिक भाषण । कळलें भाऊलागून । हृदय आलें उचंबळून । त्या भाऊ कवराचें ॥९६॥

त्या रात्रीचा ब्राह्मण । खचित माझा गजानन । लेंकरासाठीं धांवून । खामगांवास आला हो ॥१७॥ कवरे
केलें अन्नदान । त्या व्याधीच्या निमित्त जाण । अंतर्ज्ञानी असती पूर्ण । श्रीगजानन अवलिया ॥१८॥ असो,
एकदां समर्थस्वारी । निघती झाली पंढरपुरीं । त्या श्रीचंद्रभागेतीरीं । विठ्ठलासी भेटावया ॥१९॥ होती मंडळी
बरोबर । दिवस वारीचा साचार । स्पेशल गाड्या वरचेवर । जाऊं लागल्या पंढरीला ॥२०॥ जगू आबा,
पाटील हरी । बापुना* व मंडळी दुसरी । सोडूनिया शेगांव नगरी । नागझरीला आले हो ॥२१॥ त्या गांवीं
माळावर । आहे एक भुयार । येथें गोमाजी नामें साधुवर । समाधिस्थ झालासे ॥२२॥ झरे जिवंत पाण्याचे ।
आसपास त्या माळाचे । आहेत, म्हणून गांवाचे । नांव पडलें नागझरी ॥२३॥ हा गोमाजी बोवा साचा । गुरु
महादजी पाटलाचा । प्रथम आशीर्वाद झाला याचा । शेगांवींच्या पाटीलवंशा ॥२४॥ म्हणून पाटील शेगांवचे ।
गोमाजीला वंदून साचे । रस्त्यास लागती पंढरीचे । ऐसा त्यांचा परिपाठ ॥२५॥ या परिपाठें म्हणून । नागझरीसी
येऊन । अग्निरथांत बैसून । निघते झाले पंढरीला ॥२६॥ हरी पाटलाबरोबरी । समर्थांची होती स्वारी । बापुना^१
आणि दुसरी । माणसें पांचपन्नास ॥२७॥ आषाढ शुद्ध नवमीचा । तो दिवस होता साचा । समुदाय वारकऱ्यांचा ।
येऊं लागला पंढरीसी ॥२८॥ मेघ दाटले अंबरी । क्वचित् कोठें भूमीवरी । पर्जन्याची वृष्टी खरी । होऊं
लागली श्रोते हो! ॥२९॥ तें भू-वैकुंठ पंढरपूर । गजबजून गेलें फार । भरती येतां सागर । जेवीं जाय
उचंबळोनी ॥२३०॥ प्रदक्षिणेच्या रस्त्यावरी । टाळांची ती गर्दी खरी । ‘जय जय रामकृष्ण हरी’ । भक्त
म्हणती उच्च स्वरें ॥२३१॥ शब्द कवणाचा कवणाला । न ये ऐकावयाला । ऐसा आनंदी आनंद चालला । तो

वानूं कोठवर? ॥१२॥ नाथ निवृत्ती-ज्ञानेश्वर। सांवता-गोरा कुंभार। श्रीतुकोबा देहूकर। सोपान-मुक्ता-जनार्दन ॥१३॥ या संतांच्या पालख्या। पंढरीस आल्या देखा। भक्तांनी उधळिला बुक्का। आदर कराया कारणे ॥१४॥ त्यायोर्गे आकाशांत। बुक्क्याचे जणूं झालें छत। सुवास उठला घमघमीत। गर्दी तुळशी-फुलांची ॥१५॥ श्रोते त्या समयाला। समर्थ आले पंढरीला। उतरले जाऊन वाड्याला। त्या कुकाजी पाटलाच्या ॥१६॥ हा प्रदक्षिणेच्या वाटेवरी। वाडा चौफाळ्याशेजारीं। दर्शनाला भीड खरी। झाली असे राऊळांत ॥१७॥ पोलिस हाताहातावरी। उभे राहिले रस्त्यांतरीं। पथे चालले वारकरी। भजन करीत हरीचे ॥१८॥ एकादशीस साचार। हरी पाटलाबरोबर। बापुनाविना इतर। गेले दर्शना हरीच्या ॥१९॥ बापुना मार्गे राहिला। तो होता स्नानासी गेला। म्हणून त्यासी वेळ झाला। मंडळी गेली निघून ॥२०॥ स्नान करून आला घरीं। तों समजले ऐशापरी। दर्शनासी गेली सारी। आत्तांच मंडळी विठ्ठलाच्या ॥२१॥ मग तोही निघाला पळत पळत। दर्शनाचा धरून हेत। राऊळाच्या भोंवतीं अमित। गर्दी झाली लोकांची ॥२२॥ मुंगीस वाट मिळेना। तेथे हा बापुना। केवीं जाईल दर्शना। शिवाय गरिबी पदरांत ॥२३॥ बापुना म्हणे मानसीं। हे विठ्ठला हृषीकेशी। कां रे निषुर झालासी?। मजला देई दर्शन ॥२४॥ तूं सांवत्या माळ्याकारण। अरणीं गेलास धांवून। तेवीं येई राऊळांतून। मज भेटाया पांडुरंगा ॥२५॥ ‘अरण’ होतें आठ कोस। तैसें नव्हे येथें खास। मी मंदिराच्या सान्निध्यास। उभा आहे वाटेवरी ॥२६॥ तुला लोक म्हणतात। तूं अनाथाचा असशी नाथ। मग कां रे देवा मजप्रत। उपेक्षिलें या वेळीं? ॥२७॥ ऐसा बहुत धांवा केला। शेवटीं बापुना हताश झाला। परत बिन्हाडासी आला। अस्तमानाचे समयास ॥२८॥ मुख झाले होतें म्लान। अवघ्या

दिवसाचें उपोषण । बापुनाचे अवघें मन । विट्ठलाकडे लागलें ॥२९॥ शरीर मात्र होतें घरीं । मन मंदिराच्या सभोंवारी । फिरत होतें भिरीभिरी । याचें नांव ध्यास हो ॥१३०॥ बापुनासी पाहून । हंसूं लागले अवघेजण । हा बेटा अभागी पूर्ण । कळून आला आपणां ॥३१॥ शेगांवाहून दर्शना । पंढरीसी आला जाणा । येथें येऊन खेळ नाना । फिरला पाहात गांवामध्यें ॥३२॥ याची दांभिक अवघी भक्ती । यास कशाचा श्रीपती ? । ऐन वेळेला राहती । गैरहजर दुर्दैवी ! ॥३३॥ कोणी म्हणाले बापुनाला । वेदान्त आहे अवघा आला । तो कशाशीं दर्शनाला । जाईल सांग राऊळांत ? ॥३४॥ त्याचा भगवंत हृदयांत । आहे सर्वदा खेळत । वेदान्त्यांचे ऐसे मत । दगडांमाजी काय आहे ॥३५॥ आपण वेडे म्हणून । घ्याया गेलों दर्शन । बापुनाचा नारायण । वाटेल तेथें उभा असें ॥३६॥ मग दुसरा म्हणाला । मग हा येथे कशाला आला ? । कां शेगांवी तयाला । भेटला नसता ईश्वर ? ॥३७॥ अहो हे वेदान्ती । लोकां ज्ञान सांगती । शब्द चावटी हमेशा करिती । अनुभवाचा लेश नसे ॥३८॥ सगुणोपासना झाल्या पूर्ण । मग होणार आहे ज्ञान । न आल्यासी लहानपण । तरुणपणा येतो कसा ? ॥३९॥ ऐसा उपहास तयाचा । प्रत्येकांनी केला साचा । अवघ्यांपुढें एकट्याचा । टिकाव लागावा कोढूनी ? ॥१४०॥ तो बापुना बसला उपोषित । दांतांसी लावूनी दांत । ते होते अवघे पहात । स्वामी निजल्या जाग्याहून ॥४१॥ गरिबाचें सांकडें । साधुलाच एक पडे । सत्संगती ज्याला घडे । तेच खरे भाग्यवान ॥४२॥ समर्थ म्हणती बापुना । दुःख नको करूंस मना । ये तुला रुक्मिणीरमणा । भेटवितों ये काळीं ॥४३॥ तों महाराज उभे राहिले । कटीं हात ठेविले । पाय खालीं जुळविले । समचरण दावावया ॥४४॥ तुळशीफुलांच्या माळा कंठी । मूर्ती सांवळी गोमटी । बापुनाच्या पडली दृष्टी । शीर ठेविलें पायांवर ॥४५॥ पुन्हां जो पाहे

वरी । समर्थ दिसलें पहिल्यापरी । तेणे बापुनाच्या अंतरीं । अती आनंद जाहला ॥४६॥ धोतर, पागोटे आणि शेला । जो घरी दृष्टी पडिला । तोच त्यानें पाहिला । दर्शना जाता राउळांत ॥४७॥ इतर म्हणाले महाराजांस । तसेंच दर्शन आम्हांस । होऊ द्या आम्हां आहे आस । पुनरपी श्रींच्या दर्शनाची ॥४८॥ ऐसें ऐकतां भाषण । बोलते झाले गजानन । ‘बापुनासारिखें आधीं मन । तुम्ही करा रे आपुले ॥४९॥ तें तसें झालियावरी । दर्शन घडवीन निर्धारीं । ही दर्शन वस्तू खरी । काय मिळे बाजारांत ? ॥५०॥ म्हणून ती आणून । देऊं तुम्हांकारण । निष्पाप करा आधीं मन । तरीच पुढचें घडेल हे’ ॥५१॥ पहा समर्थांनी बापुनाला । विट्ठल साक्षात् दाखविला । कुकाजीच्या वाड्याला । संतत्व हा खेळ नसे ॥५२॥ संत आणि भगवंत । एकरूप साक्षात् । गुळाच्या त्या गोडीप्रत । कैसें करावें निराळें ? ॥५३॥ काला घेऊनी अखेरी । मंडळीं फिरली माघारी । बापुनाच्या अंतरीं । दर्शन तें ठसावले ॥५४॥ याच पुण्ये करून । पुत्र झाला त्या कारण । रसिक चतुर विद्वान् । संतसेवा न जाई वृथा ॥५५॥ पंढरीच्या प्रसादानें । पुत्र झाला त्याकारणे । म्हणून नंव त्यानें । ठेविले नामदेव बालकासी ॥५६॥ कवठे बहादूर गांवाचा । एक माळकरी होता साचा । तो वन्हाड प्रांताचा । म्हणून उतरला वाड्यांत ॥५७॥ तेथें आषाढी द्वादशीसी । मरी आली मुक्कामासी । त्या पंढरपूरक्षेत्रासी । मग काय विचारितां ? ॥५८॥ प्रेतामार्गं चाले प्रेत । पोलिस शिरती घरांत । यात्रा काढून देण्याप्रत । डॉक्टराच्या हुकुमानें ॥५९॥ वारकच्याला ओढिती । गाडीमाजीं बसविती । चंद्रभागेच्या पार करिती । कुर्डूवाडी रस्त्याला ॥६०॥ हा कवठे बहादूरचा वारकरी । झाला मरीनें आजारी । ढाळ होती वरच्यावरीं । उलटी मुळींच थांबेना ॥६१॥ गोळे हातापायांसी । येऊं लागले बहुवशी । कोणी न जाई त्याजपाशीं । शुश्रूषा त्या करावया ॥६२॥ पोलिसभयानें हें वृत्त ।

कळविले ना कोणाप्रत । शेगांवीचे समस्त । लोक जाया निघाले ॥६३॥ वाढा घटकेत मोकळा झाला । हा वारकरी मात्र होता पडला । कठीण काळच्या समयाला । कोणी न येती उपयोगी ॥६४॥ लोक सुखाचे सोबती । संकटकालीं अव्हेरिती । तेथें एक रक्षण करिती । संत अथवा देव हो ॥६५॥ तो पाहून प्रकार । श्रीगजानन साधूवर । म्हणाले हा ओसरीवर । निजला यास घेऊन चला ॥६६॥ लोक म्हणती गुरुराया! । हा बहुतेक मेला सदया । याच्या नादीं लागतां वाया । संकट येईल आपणांते ॥६७॥ पन्नास माणूस बरोबर । आपल्या येधवां साचार । मरीचा तो झाला जोर । सांप्रत या पंढरीसी ॥६८॥ अशा स्थिरीत ये ठाई । थांबर्णे हें कांहीं बरें नाहीं । चला जाऊ लवलाही । चंद्रभागेच्या पलीकडे ॥६९॥ तों महाराज म्हणती अवघ्यांला । तुम्ही कैसे खुलावला? । आपल्या देशबंधूला । सोडिता हे बरे नव्हे! ॥१७०॥ ऐसे वदून जवळ गेले । वारकच्याच्या करा धरले । त्यासी उठून बसविले । आणि, केले मधुरोत्तर ॥७१॥ चाल बापा ऊठ आतां । जाऊ आपुल्या वळ्हाडप्रांता । वारकरी म्हणे गुरुनाथा! । आतां वळ्हाड कशाचें हो? ॥७२॥ समीप आला माझा अंत । जवळ नाहीं कोणी आस । तर्ई म्हणाले सदगुरुनाथ । वेड्या! ऐसा भिंत नको ॥७३॥ तुझे टळले गंडांतर । ऐसे वदोन ठेविला कर । त्या वारकच्याच्या शिरावर । ढाळ-उलटी बंद झाली ॥७४॥ वाढू लागली थोडी शक्ती । उभा राहिला त्वरित गती । संतानें ज्या धरिले हातीं । त्याते निजमनें यम नेई कैसा? ॥७५॥ घटकेत झाला पहिल्यापरी । मंडळींच्या बरोबरी । चंद्रभागेच्या पैलतीरी । आला समर्थासमवेत ॥७६॥ आनंद झाला फार त्यासी । वंदी समर्थचरणांसी । म्हणे दयाळा काढिले मशीं । दाढेंतून काळाच्या ॥७७॥ ऐसा घडतां चमत्कार । भक्त करिती जयजयकार । आले कुर्डूवाडीवर । निर्धास्तपणे सर्वही ॥७८॥ पंढरीची

करून वारी । आली शेगांवाप्रती सारी । मंडळी ती बरोबरी । श्रीगजाननस्वामींच्या ॥७९॥ एक कर्मठ ब्राह्मण ।
 घ्याया आला दर्शन । त्या शेगांवाकारण । श्रीगजानन स्वामीचें ॥१८०॥ तयानें स्वामींची कीर्ती । निजदेशीं
 ऐकिली होती । म्हणून आला दर्शनाप्रती । फार लांबून त्या ठायां ॥८१॥ सोवळें ओवळें त्याचे अती । तो
 होता मध्वमती । खदु झाला परम चित्तीं । समर्थासी पाहातां ॥८२॥ व्यर्थ आलों म्हणे येथ । या वेड्यासी
 वंदण्याप्रत । हा भ्रष्टाचार आहे सत्य । सार्वभौम शिरोमणी ॥८३॥ सोवळे ओवळें येथ मेलें । अनाचाराचें
 राज्य झालें । अशा पिशाला म्हणूं लागले । साधू लोक हाय हाय ॥८४॥ तो तया मठांत । काळें कुत्रें झालें
 मृत । पडले होतें त्याचें प्रेत । येण्या—जाण्याच्या वाटेवरी ॥८५॥ त्या श्वानातें पाहून । ब्राह्मण झाला मनीं
 खिन्न । आणूं कसें जीवन । श्वान मध्यें पडला हा ॥८६॥ याला न कोणी उचलती । गांजा सदैव धुनकिती ।
 या वेड्यातें वंदिताती । ‘महाराज, महाराज’ म्हणून ॥८७॥ जळो याचें साधुपण । मला बुद्धी कोठून । झाली
 याचें दर्शन । घ्याया कां हे कळेना? ॥८८॥ त्याचा संशय फेडावया । समर्थ आसन सोडोनिया । येते झाले
 तया ठायां । जेथें होता ब्राह्मण ॥८९॥ आणि म्हणाले तयाप्रत । पूजा करावी यथास्थित । कुत्रें झालें नाही
 मृत । संशय उगा घेऊं नका ॥१९०॥ तें ऐकून रागावला । नीज समर्था बोलूं लागला । अरे नाहीं वेड मला ।
 तुझ्यासम लागलेले ॥९१॥ कुत्रें मरून झाला प्रहर । त्याचें प्रेत रस्त्यावर । पडलें याचा विचार । तुम्ही न
 कोणी केला कीं ॥९२॥ ऐसें ऐकतां विप्राला । समर्थानीं जाब दिला । आम्ही भ्रष्ट, आम्हांला । तुमच्यासम
 ज्ञान नाहीं ॥९३॥ परी खंती न करा तिळभर । पाणी आणाया घागर । घेऊन चलावे सत्वर । माझ्यामार्गे
 विप्रवरा ॥९४॥ ऐसें बोलून कुत्र्यापासी । येते झाले पुण्यराशी । स्पर्श पदाचा करतां त्यासी । कुत्रें बसले

उठोन! ॥१५॥ तो पाहतां चमत्कार। ब्राह्मण झाला निरुत्तर। म्हणे याचा अधिकार। थोर आहे देवापरी
 ॥१६॥ मीं व्यर्थ निंदा केली। योग्यता ना जाणली। ऐसें म्हणून घातली। समर्थाच्या मिठी पायां ॥१७॥
 माझे अपराध गुरुवरा!। आज सारे क्षमा करा। वरदहस्त ठेवा शीरा। मी अनंत अपराधी ॥१८॥ तूंच
 सोंवळा साचार। एक आहेस भूमीवर। करण्या जगाचा उद्धार। तुम्हां धाडिलें ईश्वराने ॥१९॥ श्रोते त्याच
 दिवर्णी भली। समाराधना त्यानें केली। कुशंका मनाची पार फिटली। लीन झाला अत्यंत ॥२००॥ प्रसाद
 घेऊन गेला परत। आपुल्या तो देशाप्रत। समर्थ साक्षात् भगवंत। ऐसी प्रचिती आली तया ॥१॥ स्वस्ति
 श्रीदासगणू विरचित। हा श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ। भाविकां लाभो सत्पथ। हौंची इच्छी दासगणू ॥२०२॥

॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ अष्टादशोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय एकोणिसावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजयाजी आनंदकंदा । जयजयाजी अभेदा । माझे नमन तुझ्या पदा । असो सर्वदा
अनन्यभावें ॥१॥ हे राघवा रघुपती । पाव आतां शीघ्र गती । माझा अंत पाहशी किती ? । हे काही कळेना ॥२॥
खच्या थोराशी कठोरता । नाही शोभत अनंता । याचा विचार काही चित्ता । करा आपुल्या ये काळीं ॥३॥
मी दीनवारें मारितो हांका । मला दगा देऊ नका । हे जगदीशा जगन्नायका । पावा दासगणूसू ॥४॥ महाराज
असतां शेगांवात । विष्र एक काशिनाथ । जो खंडेरावाचा होय सुत । गर्दे उपनांव जयाचें ॥५॥ तो आला
दर्शना । समर्थाच्या वंदिले चरणां । मूर्तीं पाहून त्याच्या मना । आनंद झाला अतिशय ॥६॥ माझ्या सन्माननीय
वडिलानें । जी जीवन्मुक्ताचीं लक्षणे । लिहिली अनुभवानें । त्याची प्रत्यक्ष मूर्ती ही ॥७॥ माझे भाग्य धन्य
धन्य । म्हणून हें पाहण्या चरण । आलों खामगांवाहून । त्याचें सार्थक झालें की ॥८॥ तो समर्थानीं लीला
केली । कोपरखिली मारली । काशिनाथाच्या पाठीस भली । आपुल्या परमकृपेने ॥९॥ जा तुझा हेतू पुरला ।
वाट पाहे तारवाला । या भाषणे घोटाळला । काशिनाथ मानसी ॥१०॥ म्हणे काम ना माझे ये ठाई । मी न
आलों मागण्या काहीं । तारवाला शिपाई । वाट पहातो काय हें ? ॥११॥ त्याचें गूढ कळेना । पुसण्या छाती
होईना । निमुटपणे वंदून चरणा । गेला निघून खामगांवीं ॥१२॥ तों तारवाला शिपाई । उभा दारांत होता
पाही । तार घेतली घाई-घाई । कशाची ती बघण्यास ॥१३॥ तारेंत हा मजकूर । तुमचा केला तक्स्वर ।

मुनसफीच्या हुद्घावर । मोर्शी तालुक्याकारणे ॥१४॥ ते पाहतां आनंदला । कोपरखिळीचा अर्थ कळला । त्या काशिनाथपंताला । पहा संतांचें ज्ञान कैसें? ॥१५॥ असो, एकदा नागपुरीं । समर्थाची गेली स्वारी । गोपाळ बुटीचिया घरीं । त्याच्या अती आग्रहाने ॥१६॥ ही भोसल्याची राजधानी । पूर्वकालीं होती जाणी । त्या शहराची आज दिनीं । दैना झाली विबुध हो ॥१७॥ स्वातंत्र्यरूपी प्राण गेला । खरा धनी याचक ठरला । परक्यांचा बोलबाला । झाला जया शहरांत ॥१८॥ गज-घोडे-पालख्या अपार । नाहींशा झाल्या साचार । रस्त्याने फिरे मोटार । अति जोराने विबुध हो ॥१९॥ असो, हा महिमा काळाचा । नाहीं दोष कवणाचा । वाडा गोपाळ बुटीचा । होता सीताबर्डीवर ॥२०॥ त्या भव्य सदनांत । नेऊन ठेविले सदगुरुनाथ । जैसा वाघ किळूऱ्यांत । कोंडोनिया टाकावा ॥२१॥ बुटीचा ऐसा विचार । या सीताबर्डीवर । महाराज ठेवावे निरंतर । जाऊं न द्यावें शेगांवा ॥२२॥ अक्रुराने कृष्णाला । जैसा मथुरेमाजीं नेला । तोच प्रकार येथें झाला । काय वर्णन करावे? ॥२३॥ शेगांव पडले भणभणीत । अवघे लोक दुःखित । विनविती हरी पाटलाप्रत । महाराज येथें आणा हो ॥२४॥ कुडीमधून गेला प्राण । कोण पुसे तिजलागुन? । तैसें समर्थावांचून । शेगांव हें प्रेत पहा ॥२५॥ तुम्ही गांवचे जमेदार । करा याचा विचार । बुटी मोठा सावकार । तेथें न आमुचा लाग लागे ॥२६॥ टक्कर हत्ती-हत्तींची । होणें आहे योग्य साची । येथें आम्हांसम कोलह्यांची । नाही मुळी किंमत ॥२७॥ जंबुमाळीसी लढायाला । मारुती हाच योग्य ठरला । जिंकावया कर्णाला । झाली योजना अर्जुनाची ॥२८॥ तुम्हीं नागपुराप्रती जावें । समर्थासी घेऊन यावें । आम्हां अवघ्यांस सुखवावें । हीच आहे विनंती ॥२९॥ इकडे बुटीच्या घरांत । आजुर्दे राहिले संत । जेवीं हस्तिनापुरांत । कृष्ण नाहीं आनंदला ॥३०॥ महाराज

म्हणती बुटीसी । जाऊं दे मज शेगांवासी । या आपुल्या भव्य सदनासी । ठेवून आम्हां घेऊ नको ॥३१॥ तें
 बुटी मुळींच मानीना । समर्था जाऊं देईना । अनागोंदीचा रामराणा । बुटी वाटे निःसंशय ॥३२॥ बुटी भाविक
 होता जरी । अहंता नव्हती गेली खरी । श्रीमंतीचा गर्व भारी । त्याच्या ठाई वसतसे ॥३३॥ रोज ब्राह्मणभोजन ।
 समर्थापुढे सदा भजन । परी शेगांवचे येत जन । बंदी त्या तो करीतसे ॥३४॥ जाऊं न देई दर्शना । शेगांवचे
 लोकांना । विगर परवानगी श्रीमंत सदना । जातां नये कवणासी ॥३५॥ शेगांवचे लोक भले । जरी आणावया
 गेले । परी न कांही उपाय चाले । गेले तसेच आले परत ॥३६॥ इकडे भक्त पाटील हरी । काहीं मंडळीं
 बरोबरी । घेऊन निघाला नागपुरी । समर्थासी आणावया ॥३७॥ बसला अग्निरथांत । त्याच वेळीं वदलें
 संत । त्या गोपाळ बुटीप्रत । येणे रीती तें ऐका ॥३८॥ अरे गोपाळा, पाटील हरी । निघाला यावया नागपुरीं ।
 तो येण्याच्या आंत परी । मला येथून जाऊं दे ॥३९॥ तो येथें आल्यावर । शांतता नाहीं राहणार । तो पडला
 जमेदार । याचा विचार करावा ॥४०॥ तुझ्या धनाच्या जोरावरी । उड्या या जाण निर्धारी । तो मनगटाच्या
 बळावरी । नेईल मजला येथून ॥४१॥ हरी पाटील तेथे आला । शिपायाने अटकाव केला । परी तो न त्याने
 मानिला । प्रवेश केला सदनांत ॥४२॥ गोपाळ बुटीचिया घरीं । पंगत होती थोर खरी । पाटील आल्याच्या
 अवसरी । आले ब्राह्मण भोजना ॥४३॥ ताटे चांदीची अवघ्यांस । शिसमचे पाट बसण्यास । होत्या पातळ
 पदार्थांस । वाट्या जवळ चांदीच्या ॥४४॥ नानाविध पकवाऱ्यें । होती भोजनाकारणें । मध्यभागी आसन
 त्याने । मांडिले समर्थ बसण्यास ॥४५॥ ऐशी बुटीची श्रीमंती । तिचे वर्णन करूं किती? । ज्याला कुबेर
 बोलती । लोक नागपूर प्रांतीचा ॥४६॥ असो, हरी पाटील सदनांत । आले समर्था नेण्याप्रत । तों महाराज

निघाले धांवत । द्वारी त्यास भेटावया ॥४७॥ वांसरा गाय पाहून । जैसी येई धांवून । तैसे स्वामी गजानन । पाटलासाठीं धांवलें ॥४८॥ ‘चाल हरी शेगांवासी । येथे मुळी न राहणे मसी । तू आलास न्यावयासी । हें फार बरें झाले’ ॥४९॥ समर्थ जाऊं लागले । ते गोपाळाने पाहिले । अनन्यभावें चरण धरिले । समर्थाचे येऊन ॥५०॥ विक्षेप माझा गुरुराया ! । नका करूं या समया । दोन घांस घेऊनिया । इच्छित स्थला मग जावे ॥५१॥ तैसेंच बुटी पाटलासी । बोलूं लागले विनयेसी । तुम्ही घेऊन प्रसादासी । जावें हेंच मागणे ॥५२॥ येथें न राहती महाराज । हें समजून आलें आज । पंक्तीत माझी राखा लाज । तुम्हीच, पाटील येधवां ॥५३॥ आत्ताच समर्थ गेले जरी । लोक उपाशी उठतील तरी । आणि, अवघ्या नागपुरीं । टीका माझी होईल पहा ॥५४॥ भोजने होईपर्यंत । महाराज राहिले तेथ । शेगांवची समस्त । मंडळी पंक्तीस जेवली ॥५५॥ भोजनोत्तर तयारी । निघण्याची ती झाली खरी । दर्शनाची भीड भारी । झाली बुटीच्या वाढ्यांत ॥५६॥ कुटुंब गोपाळ बुटीचें । जानकाबाई नांवाचें । परम भाविक होते साचें । गृहलक्ष्मीच होती जी ॥५७॥ तिने केली विनवणी । महाराजांचे चरणीं । माझा हेतु मनीच्या मनीं । बसूं पाहतो गुरुराया ! ॥५८॥ तई महाराज बोलले । तुझ्या मना मी जाणीतले । ऐसे म्हणून लाविले । कुंकूं तिच्या कपाळास ॥५९॥ आणखी एक पुत्र तुला । परम सद्गुणी होईल भला । अंती जाशील वैकुंठाला । सौभाग्यासह बाळे तूं ! ॥६०॥ ऐसा आशीर्वाद देऊन । निघते झाले दयाघन । त्या सीताबर्डीहून । आले रघुजीच्या घरीं ॥६१॥ हा भोसला राजा रघुजी । उदार मनाचा भक्त गाजी । ज्याने ठेविला राम राजी । आपुल्या शुद्ध वर्तने ॥६२॥ त्याचे लौकिकी राज्य गेले । जें अशाश्वत होतें भलें । शाश्वत स्वरूपाचें आलें । सद्गुरु-भक्तीचें राज्य घरा ॥६३॥ उत्तम प्रकारचा आदर ।

केला राजानें साचार । त्याचा घेऊन पाहुणचार । रामटेकासी गेले पुढें ॥६४॥ तेथें रामाचें दर्शन । घेऊन आले परतून । शेगांवाच्या मठा जाण । हरी पाटलासमवेत ॥६५॥ धार कल्याणचे रंगनाथ । जे थोर साधु मोंगलाईत । होते, ते भेटण्याप्रत । समर्था आले शेगांवीं ॥६६॥ अध्यात्माची बोलणी । सांकेतिक केली दोघांनी । त्याचा भावार्थ जाणण्या कोणी । तेथें नव्हता समर्थ ॥६७॥ श्रीवासुदेवानंद सरस्वती । कर्ममार्गी ज्याची प्रीती । कृष्णातटाका ज्यांची महती । माणगांवी जन्म ज्यांचा ॥६८॥ ते येण्याचे अगोदर । बाळाभाऊस साचार । बोलते झाले गुरुवर । स्वामी गजानन सिद्धयोगी ॥६९॥ अरे बाळा, उदयिक । माझा बंधू येतो एक । मजलार्गीं भेटण्या देख । त्याचा आदर करावा ॥७०॥ तो आहे कर्मठ भारी । म्हणून उद्यां पथांतरी । चिंध्या न पडूं द्या निर्धारी । अंगण स्वच्छ ठेवा रे ॥७१॥ चिंधी कोठे पडेल जरी । तो कोपेल निर्धारी । जमदग्नीची आहे दुसरी । प्रतिमा त्या स्वामीची ॥७२॥ तो कळाडा ब्राह्मण । शुचिर्भूत ज्ञानसंपन्न । हे त्याचे कर्मठपण । कवचापरी समजावें ॥७३॥ ऐसें बाळास आदले दिवशीं । सांगते झाले पुण्यराशी । तो एक प्रहर दिवसासी । स्वामी पातले तें ठायां ॥७४॥ एकमेकांसी पाहतां । दोघे हंसले तत्त्वतां । हर्ष उभयतांच्या चित्ता । झाला होता अनिवार ॥७५॥ एक कर्माचा सागर । एक योगयोगेश्वर । एक मोगरा सुंदर । एक तरु गुलाबाचा ॥७६॥ एक गंगा-भागीरथी । एक गोदा निश्चिती । एक साक्षात् पशुपती । एक शेषशायी नारायण ॥७७॥ स्वामी जेव्हां मठांत आले । तेव्हां गजानन होते बैसले । आपल्या पलंगावरी भले । चिटक्या करानें वाजवीत ॥७८॥ स्वामी येतां चिटकी थांबली । दृष्टादृष्ट दोघां झाली । तैं स्वामींनीं विचारिली । आज्ञा परत जावया ॥७९॥ फार बरें म्हणून । गजाननें तुकविली मान । स्वामी गेले निघून । बाळास कौतुक वाटलें ॥८०॥

बाळ म्हणे गुरुराया । हे दृश्य पाहूनिया । संशय उपजला चित्ता ठायां । त्याची निवृत्ती करा हो ॥८१॥ त्यांचा
मार्ग अगदी भिन्न । तुमच्या ह्या मार्गाहून । ऐसे साच असून । तुमचा बंधू कसा तो? ॥८२॥ ऐसा प्रश्न
ऐकिला । समर्थ देती उत्तर त्याला । बरवा प्रश्न बाळा केला । त्वां हा आज आम्हांते ॥८३॥ ईश्वराकडे
जाण्याचे । तीन मार्ग असती साचे । हे तिन्ही मार्ग ज्ञानाचे । गांवा जाऊन मिळतात ॥८४॥ स्वरूपें त्यांचीं
भिन्न भिन्न । दिसती पाहणारांकारण । तेणे घोटाळा वरितें मन । पाहणारांचे राजसा! ॥८५॥ सोवळे-ओवळे
संध्या-स्नान । व्रत-उपोषणे-अनुष्ठान । या कृत्यांलागून । अंगे म्हणावीं कर्माचीं ॥८६॥ ही अंगे जो आचरी ।
निरालसपणे खरी । तोच समजावा भूवरी । ब्रह्मवेत्ता कर्मठ ॥८७॥ अधिक न्यून येथे होता । कर्ममार्ग न ये
हातां । म्हणून विशेष तत्परता । ठेविली पाहिजे आचरणीं ॥८८॥ येथें एवढीच खबरदारी । घ्यावी लागते
जाण खरी । परांकारणे दुरुत्तरीं । कदा त्याने ताडूं नये ॥८९॥ आतां भक्तिमार्गाचें । ऐक हे लक्षण साचें ।
भक्तिपंथानें जाणाराचें । मन पाहिजे शुद्ध अती ॥९०॥ मलीनता मनाठायीं । अंशेही राहिल्या पाही । त्याच्या
हातां येत नाहीं । भक्तिरहस्य बापा रे! ॥९१॥ दया-प्रेम-लीनता । अंगी पाहिजे तत्त्वतां । श्रवणी-पूजनी
आस्था । पाहिजे त्याची विशेष ॥९२॥ मुखामाजीं नामस्मरण । करणे हरीस जाणून । ऐशीं अंगे असती
जाण । या भक्तिमार्गाला ॥९३॥ या अंगांसह जो भक्ती करी । त्यालाच भेटे श्रीहरी । भक्तिमार्गाची न ये
सरी । त्याचा विधी सोपा असे ॥९४॥ परी तो करण्या आचरण । कर्माहून कठीण जाण । जेवी गगनाचे
जवळपण । नेत्रांलागीं दिसतसे ॥९५॥ आतां, योगमार्ग तिसरा । सांगतों मी ऐक खरा । या योगमार्गाचा
पसारा । दोघांपेक्षा जास्त असे ॥९६॥ परी हा पसारा निश्चयेंसी । आहे ज्याचा, त्याचे पासीं । योगमार्ग

साधण्यासी । बाहेरचे न कांही लागे ॥१७॥ जेवढे आहे ब्रह्मांडात । तेवढे आहें पिंडात । त्या पिंडातील साहित्य । घेऊन योग साधावा ॥१८॥ आसने-रेचक-कुंभक । इडा-पिंगलेचे भेद देख । धौती-मुद्रा त्राटक । कळले पाहिजे मानवां ॥१९॥ कुंडली आणि सुषुम्ना । यांचे ज्ञान पाहिजे जाणा । आधी योग करणारांना । तरीच तो साधेल ॥२०॥ या तिन्ही मार्गाचें । अंतिम फळ ज्ञान साचें । परी तें ज्ञान प्रेमाचे । वीण^१ असतां कामा नये ॥१॥ जे जें कृत्य प्रेमावीण । ते तें अवघें आहे शीण । म्हणून प्रेमाचे रक्षण । करणें तिन्ही मार्गात ॥२॥ काळा-गोरा-खुजा-थोर । कुरुप आणि सुंदर । हे शरीराचे प्रकार । त्याची न बाधा आत्म्यातें ॥३॥ आत्मा अवघ्यांचा आहे एक । तेथे न पडे कदा फरक । शरीरभेद व्यावहारिक । त्याचें कौतुक कांहीं नसे ॥४॥ तीच या तिन्हीं मार्गाची । स्थिती तंतोतंत साची । बाह्य स्वरूपें भिन्न त्यांचीं । परी मूळ कारण एक असे ॥५॥ मुक्कामास गेल्यावर । मार्गाचा न उरें विचार । जो मार्गी चालतो नर । महत्त्व त्याचे त्यास वाटे ॥६॥ पंथ चालण्या आरंभ झाला । परी मुक्कामास नाहीं गेला । अशाचाच होतो भला । तंटा पंथाभिमानानें ॥७॥ या तिन्ही मार्गाचे ते पांथ । मुक्कामी पोचल्या होती संत । मग तयांच्या संबंधात । द्वैत नसे एतुलेही ॥८॥ वसिष्ठ-वामदेव-जमदग्नी । अत्री-पाराशर-शांडिल्य मुनी । हे कर्ममार्गाच्या सेवनी । मुक्कामासी पोंचले ॥९॥ व्यास-नारद-कयाधूकुमर । मारुती-शबरी-अक्रूर । उद्धव-सुदामा-पार्थ-विदूर । हे गेले भक्तिमार्गे ॥१०॥ श्रीशंकराचार्य गुरुवर । मच्छिंद्र-गोरख-जालंदर । हे चढले जिना थोर । या योगमार्गाचा ॥११॥ जो वसिष्ठा लाभ झाला । तोच विदुराच्या पदरीं पडला । तोच मच्छिंद्रानें भोगिला । फळामाजीं फरक नसे ॥१२॥ तीच

प्रथा पुढे चालली । येथे न शंका घ्यावी मुळीं । कर्ममार्गाची रक्षिती । बूज श्रीपादवलभे ॥१३॥ नरसिंहसरस्वती यतिवर । तैसेच झाले साचार । ठिकाण ज्यांचे गाणगापूर । वाडी-औंदुंबर ख्यात जगीं ॥१४॥ नामा-सावता-ज्ञानेश्वर । सेना-कान्हू-चोखा महार । दामाजीपंत ठाणेदार । गेले भक्तिमार्गानीं ॥१५॥ शेख महंमद श्रीगोंद्यांत । आनंदी स्वामी जालन्यांत । सुर्जी-अंजनगांवांत । देवनाथ चाहाते योगाचे ॥१६॥ तैसेंच आहे सांप्रत । कर्ममार्गी वासुदेव रत । मी धरला भक्तिपंथ । आणिक बहुता जणांनीं ॥१७॥ पलुसचे धोंडीबुवा । सोनगीरचा नाना बरवा । जालन्याचें यशवंतरावा । भक्तिपंथ साध्य झाला ॥१८॥ खाल्ला आम्मा ती विदेही । तेवीं शिर्डीचे बाबा साई । गुलाबरावांचें ठायी । ज्ञानदृष्टी असे रे ॥१९॥ पहा चांदूर तालुक्याचा । वरखेडे नामें ग्रामाचा । आडकूजी नामें संत साचा । गेला याच वाटेने ॥२०॥ मुळ्हा गांवचे संतरत्न । दिंग्राजी तो होय जाण । तेवीं नागपूरचे ताजुद्दीन । भक्तिमार्गासी चाहाते ॥२१॥ या अवघ्या संतांचे । आचरण भिन्न प्रकारचे । परी अधिकारी कैवल्याचे । ते बैसले होऊनी ॥२२॥ मार्ग असो कोणताही । त्याचें मुळीं महत्त्व नाहीं । जो मुक्कामास जाई । त्याचें कौतुक करणे असे ॥२३॥ आम्ही ही भावंडे सारी । येतो झालों भूमिवरी । कैवल्याच्या मार्गावरी । भाविक आणून सोडावया ॥२४॥ जे ज्याला आवडेल । तिकडे तो जाईल । आणि मोक्षरूपी भोगील फल । त्या त्या पंथा आचरोनी ॥२५॥ आतां नको पुसूस कांही । हें न कोणा सांगे पाही । निवांत बसूं दे ये ठायीं । पिसेंपणाच्या पासोडीने ॥२६॥ ज्याची निष्ठा बसेल । वा, जो माझा असेल । त्याचेंच कार्य होईल । इतरांची ना जरूर मला ॥२७॥ ज्यासी अनुताप झाला । ब्रह्मज्ञान सांगणे त्याला । उगीच तर्कटी वात्रटाला । स्फोट त्याचा करूं नये ॥२८॥ कोणी कांहीं म्हणोत । आपण असावें निवांत ।

तरीच भेटे जगन्नाथ । जगद्गुरु जगदात्मा ॥२९॥ ऐसा उपदेश ऐकिला । बाळाभाऊच्या नेत्रांला । प्रेमाश्रूंचा
लोटला । पूर तो न आवरे त्या ॥३०॥ अष्टभाव दाटले । शरीरा रोमांच उमटले । वैखरीचें संपले । काम
तेणं सहजची ॥३१॥ मौर्नेच केला नमस्कार । श्रीगजानन साधु थोर । वन्हाड प्रांताचा उद्धार । करावयासी
अवतरला ॥३२॥ साळुबाई नांवाची । एक असें कण्व शाखेची । ती होती महाराजांची । मनापासून भक्तिण
॥३३॥ तिला महाराज एके दिनीं । ऐशा परी वदले वाणी । डाळ, पीठ घेऊनी । स्वयंपाक करी अहोरात्र ॥३४॥
जे येतील तयांना । साळू, घाल भोजना । येणेच तूं नारायणा । प्रिय होशील निःसंशय ॥३५॥ ती साळुबाई
मठांत । आहे अजूनपर्यंत । जी वैजापूरची असे सत्य । माहेर वाडेंघोडें जिचें ॥३६॥ प्रलहादबुवा जोशाला ।
होता कृपेचा योग आला । तो न तया फलद झाला । तयाचिया दुर्दैवें ॥३७॥ खामगांवच्या सान्निध्यासी ।
जलंब गांव परियेसी । त्या गांवचा रहिवासी । तुळशीराम एक असे ॥३८॥ पुत्र या तुळशीरामाचा । आत्माराम
नांवाचा । होता तैलबुद्धीचा । वेदाध्ययनीं प्रेम ज्याचें ॥३९॥ हा धर्मपीठ वाराणसी । जी भागीरथीच्या तटा
काशी । तेथें गेला अध्ययनासी । वेद-वेदांग स्मृतीच्या ॥४०॥ प्रत्यहीं भागीरथीचें स्नान । माधुकरीचें
सेवी अन्न । गुरुगृहातें जाऊन । करी अध्ययन श्रुतींचे ॥४१॥ श्रोते विद्यार्थीं ना तरी । अध्ययना जाती देशावरी ।
शिकण्याएवजीं परोपरी । करूं लागती चैन ते ॥४२॥ चैनीमाजीं गुंतल्या मन । मग कशाचें अध्ययन? ।
बिस्त आंब्यालागून । लागतां नाश रसाचा ॥४३॥ आत्माराम नव्हता या परी । विवेकसंपन्न सदाचारी ।
विद्या अवधी करून पुरी । आला निज देशातें ॥४४॥ स्वदेशीं येतां शेगांवासी । गेला असे अती हर्षी । हजेरी
ती द्यावयासी । श्रीगजाननमहाराजा ॥४५॥ तो वेद-विद्येचा जाणता । गजानन केवळ ज्ञानसविता । आत्माराम

वेद म्हणतां । कोठें कोठें चुकतसे ॥४६॥ त्या चुकीची दुरुस्ती । करूं लागले सद्गुरुमूर्ती । आत्मारामाचे संगती । वेद म्हणती महाराज ॥४७॥ ऐकतां त्यांचे वेदाध्ययन । तन्मय होती विद्वान् । न होय सराफावांचून । किंमत त्या हिच्याची ॥४८॥ शेवटीं समर्थाचेपाशीं । आत्माराम राहिला आदरेसी । मधु टाकुनी माक्षिकेसी । जाणें कैसें आवडेल ? ॥४९॥ प्रत्यहीं सेवेकारण । यावें त्यानें जलंबाहून । चुकविला ना एकही दिन । ऐसा एकनिष्ठ भक्त तो ॥५०॥ समर्थाच्या पश्चात् । हाच होता मठांत । पूजा-अर्चा करण्याप्रत । सद्गुरुंच्या समाधीची ॥५१॥ मोबदला न घेतां भली । एकनिष्ठ सेवा केली । शेवटी त्यानेंच अर्पिली । इस्टेट आपली महाराजा ॥५२॥ इस्टेट अल्प साचार । एक जमीन, एक घर । येथें न दृष्टी किंमतीवर । देणे आहे भाग पाहा ॥५३॥ भिल्हणीनें रामाला । बोरे देऊन वश केला । तैसाच प्रकार हा ही झाला । म्हणून केलें वर्णन ॥५४॥ स्वामी दत्तात्रेय केदार । दुसरा नारायण जामकर । निव्वळ दुधाचा ज्यांचा आहार । तो दुधाहारी बुवा ॥५५॥ ऐसे श्रोते तिघेजण । स्वामींचे भक्त निर्वाण^१ । ज्यांनी आपुलें तन-मन । समर्थचरणीं अर्पिलें ॥५६॥ मोरगांव भाकरे नांवाचा । गांव बाळापूर तालुक्याचा । तेथील मारुतीपंत पटवाऱ्याचा । वृतान्त ऐका थोडासा ॥५७॥ श्रोते ! त्या मोरगांवात । मारुतीपंताच्या शेतांत । पिकांचें रक्षण करण्याप्रत । तिमाजी नामें माळी होता ॥५८॥ तो माळी खळ्याभीतरीं । निजला निशीच्या अवसरीं । गाढ झोप लागली खरी । ते अवसरी तयाला ॥५९॥ उलटून गेले दोन प्रहर । कुंभाराचे दहावीस खर । खळ्यांत येऊनी दाण्यावर । पडले असती पांड्याच्या ॥६०॥ राखणदार झोंपी गेला । गर्दभासी आनंद झाला । ते खाऊ लागले जोंधळ्याला । राशींत तोंड घालूनी ॥६१॥

हा पांड्या मारुतीपंत । महाराजांचा होता भक्त । म्हणून सद्गुरुरायाप्रत । लीला करणे भाग आले ॥६२॥
 क्षणांत जाऊनी मोरगांवासी । हांक मारिली तिमाजीसी । अरे! जागा होई त्वरेसी । रासेसी गाढवे पडलीं ना ॥६३॥ ऐसें मोठ्याने बोलून । तिमाजीस जागे करून । महाराज पावले अंतर्धान । खब्यामधून तेथवां ॥६४॥
 तिमाजी उटून पाहतां । गाढवे दिसली तत्त्वतां । म्हणे काय करू आतां । मालक रागे भरेल की ॥६५॥
 पिकाचें रक्षण करण्यासी । त्याने ठेविले आहे मसी । विश्वासघात आज दिशीं । झाला त्याचा, माझ्या हातें ॥६६॥ तो विश्वासला माझ्यावर । मी निजतां झालों निसूर । रास ही निम्यावर । खाऊन टाकली गाढवांनी ॥६७॥ आतां समजूत मालकाची । कोण्या रीतिं घालूं साची । पहा त्या वेळीं इमानाची । किंमत होती लोकांस ॥६८॥ ना तरी हळींचे नोकर । निमकहराम शिरजोर । नफातोट्याची तिळभर । काळजी न त्यांना मालकाच्या ॥६९॥ तिमाजी तैसा नव्हता । हळहळ लागली त्याच्या चित्ता । म्हणे काय जाऊन सांगू आतां । मी पांड्याकारणे ॥१७०॥ कांही असो चुकीची । माफी मागितली पाहिजे साची । उदार बुद्धी मारुतीची । आहे तो क्षमाच करील ॥७१॥ ऐसें मनाशीं बोलून । उदयास येतां नारायण । तिमाजी गांवात येऊन । पाय धरी पंतांचे ॥७२॥ महाराज माझ्या झोंपेनीं । बुडविले तुम्हांलागूनी । दहा-वीस गाढवांनी । येऊन रास खाली की ॥७३॥ ती नुकसान किती झाली । ती पाहिजे पाहिली । खब्यामाजीं जाऊनी भली । म्हणजे मज वाटेल बरें ॥७४॥ मारुती म्हणाले त्यावर । खब्यांत यावया साचार । वेळ ना मला तिळभर । मी निघालों शेगांवा ॥७५॥ दर्शन घेऊन सद्गुरुंचें । त्या गजानन महाराजांचें । उद्यां सकाळीं धान्याचें । काय झालें ते पाहीन ॥७६॥ ऐसें बोलून शेगांवाला । मारुतीपंत येतां झाला । दर्शनासाठी मठांत गेला । दहा-अकराचे

सुमारास ॥७७॥ महाराज होते आसनावरी । जगू पाटील समोरी । बाळाभाऊ बद्ध करी । बसला जवळ पाटलाच्या ॥७८॥ मारुतीने दर्शन । घेतां केलें हास्यवदन । तुझ्यासाठी मजकारण । त्रास झाला रात्रीसी ॥७९॥ तुम्ही माझे भक्त होतां । मला राखण्या लावितां । झोपाळू नोकर ठेवितां । आणि, आपण निजतां खुशाल घरी ॥८०॥ मारुती काल रात्रीला । खळ्यांत तिमाजी झोपीं गेला । गाढवांचा सुळसुळाट झाला । ते रास भक्षूं लागले ॥८१॥ म्हणून मी जागें केलें । जाऊन तिमाजीसी भले । रास सांभाळण्या सांगितलें । आणि आलों निघून ॥८२॥ ऐसी खूण पटतांक्षणीं । मारुतीने जोडून पाणी । मस्तक ठेवूनियां चरणीं । ऐसें वचन बोलला ॥८३॥ आम्हां सर्वस्वीं आधार । आपुलाच आहे साचार । लेंकराचा अवघा भार । मातेचिया शिरीं असे ॥८४॥ आमुचे म्हणून जें जें कांहीं । तें अवघेंच आहे आपुले आई! । सज्जा त्यावरी नाहीं । तुम्हांवीण कवणाची ॥८५॥ खळें आणि जोंधला । अवघाची आहे आपला । तिमाजी नोकर नांवाला । व्यवहारदृष्टीं आहे की ॥८६॥ ब्रह्मांडाचे संरक्षण । आपण करितां येथून । लेंकरासाठीं त्रास पूर्ण । माता सोशी वरच्यावरी ॥८७॥ मी लेंकरूं आपुलें । म्हणूनिया आपण केलें । खळ्यांत तें जाऊन भलें । मोरगांवी संरक्षण ॥८८॥ ऐसीच कृपा निरंतर । स्वामी असावी माझ्यावर । आतांच जाऊन करितों दूर । नोकरीवरून तिमाजीला ॥८९॥ ऐसे बोलतां मारुती । कौतुक वाटले समर्थाप्रती । आणि भाषण केलें येणे रीती । तें आतां अवधारा ॥९०॥ छे! छे! वेड्या, तिमाजीस । नको मुळींच काढूंस । नोकरीवरून खास । त्याचें वर्म सांगतों तुला ॥९१॥ तिमाजी नोकर इमानी । खळ्यांत गाढवें पाहूनी । दुःखी झाला असे मनीं । तें म्यां तेव्हाच जाणिलें ॥९२॥ रात्रीची हकीकत । तुला सांगावया प्रत । आला होता भीत भीत । सकाळी नां तुजकडे ॥९३॥ तै तूं म्हणालास

त्याला । मी जातों आहे शेगांवाला । उद्यां सकाळीं खबळ्याला । येऊनिया पाहीन ॥१४॥ ऐसें गुरुवचन ऐकिलें । मारुतीसी चोज जहालें । पहा संतांचे कर्तृत्व भलें । कैसें आहे अगाध ॥१५॥ गाढवे खबळ्यांत पडलेलीं । कोणीं न त्या सांगितलीं । तीं अंतर्जानें जाणिलीं । गजाननानें श्रोते हो ॥१६॥ शके अठराशें सोळासी । महाराज बाळापुरासी । असतां गोष्ट झाली ऐशी । ती थोडकी सांगतों ॥१७॥ तेथें सुखलाल बन्सीलालाची । एक बैठक होती साची । त्या बैठकीसमोर महाराजांची । स्वारी बैसली आनंदात ॥१८॥ मूर्ती अवघी दिगंबर । वस्त्र नव्हतें तिळभर । त्या पाहून भाविक नर । नमन करून जात होते ॥१९॥ तो होता हमरस्ता । बाजारपेठेचा तत्त्वतां । त्या पंथानें जात होता । एक पोलीस हवालदार ॥२०॥ नांव त्या हवालदाराचें । नारायण आसराजी होतें साचें । समर्था पाहून डोके त्याचें । फिरून गेलें तात्काळ ॥१॥ तो म्हणे हा नंगा धोत । मुद्दाम बसला पंथांत । साधू ना हा भोंदू सत्य । त्याची उपेक्षा न करणें बरी ॥२॥ ऐसे बोलून जवळीं गेला । अद्वातदां बोलूं लागला । लाज कैसीं नाहीं तुजला । नंगा बसतोस रस्त्यावरी ॥३॥ हें घे त्याचे प्रायश्चित । तुला मी देतों आज येथ । ऐसें बोलून स्वामीप्रत । मारूं लागला छडीनें ॥४॥ वळ पाठ-पोटावरी । उठते झाले निर्धारी । परी ना हवालदार आवरी । मारता हात आपुला ॥५॥ ऐसे तेधवां पाहून । एक गृहस्थ आला धांवून । आपुल्या दुकानामधून । हुंडीवाला नाम ज्याचें ॥६॥ तो म्हणे हे हवालदार । तूं विचार कांही कर । उर्गेंच सत्पुरुषावर । हात टाकणें बरें नव्हे ॥७॥ कां की, संतांचा कैवारी । एक आहे श्रीहरी । वळ त्यांच्या पाठीवरी । उठले ते कां न दिसले तुला ? ॥८॥ या कृत्यानें तुझा अंत । जवळी आला अत्यंत । आजारीच मोडतो पथ्य । मरावयाकारणे ॥९॥ तेच तूं आज केलें । हें न कांही बरें झालें । अजून

तरी उघडी डोळें । माफी माग गुन्ह्याची ॥२१०॥ हवालदार म्हणे माफीचें । कारण मसीं न मागण्याचें । कावळ्याचे शापें साचें । काय ढोरें मरतील ! ॥११॥ हा नंगा धोत हलकट । बसला पाहून बाजारपेठ । तोंडाने गोष्टी चावट । अचाट ऐसा करीत हा ॥१२॥ ऐशा ढोंग्याला मारणे । ईश्वर जरी मानील गुन्हे । तरी मग न्यायाकारणे । जागाच नाहीं राहिली ॥१३॥ तेंच पुढे सत्य झाले । हवालदार पंचत्व पावले । त्या बाळापूर नगरींत भले । आपण केलेल्या कृत्यानें ॥१४॥ एका पंधरवड्यांत । हवालदाराचे अवघे आस । होते झाले भस्मीभूत । एका साधूस मारल्याने ॥१५॥ म्हणून अवघ्या लोकांनीं । साधूसमोर जपूनी । वागावें प्रत्येकानीं । खरें कळेपर्यंत ॥१६॥ नगर जिल्ह्यांत संगमनेर । प्रवरा नदीचे कांठावर । गांव अती टुमदार । त्याचें वर्णन करवेना ॥१७॥ अनंतफंदी नांवाचा । कवी जेथें झाला साचा । तेथील हरी जाखड्याचा । ऐका तुम्ही वृत्तान्त हा ॥१८॥ हा हरी जाखडी माध्यंदिन । होता यजुर्वेदी ब्राह्मण । गांवोगाव फिरून । पोट आपुले भरितसे ॥१९॥ तो फिरत फिरत शेगांवासी । आला समर्थ दर्शनासी । बसता झाला पायांपासीं । श्रीगजानन स्वामींच्या ॥२२०॥ तों हजारों घेती दर्शन । कोणी ब्राह्मणभोजन । कोणी खडीसाखर वांटून । नवस केलेला फेडितीं ॥२१॥ तई हरि म्हणे चित्तासी । हा केवढा ज्ञानरासी । येऊनिया पायांपासीं । विनमुख जाणें भाग मला ॥२२॥ कां की दैव खडतर । माझें आहे साचार । निव्वळ पर्वत खडकावर । हरळ उगवेल कोठोनी ? ॥२३॥ आज अन्न मिळाले । उद्यांचे कोणीं पाहिले । ऐसे करीत संपले । दिवस माझे आजवर ॥२४॥ संग्रहासी नाहीं धन । शेत-वाडा-मळा जाण । मी ना मुळींच विद्रौन । मला कन्या कोण दर्ईल ? ॥२५॥ हे स्वामी गजानना । सच्चिदानंदा दयाघना ! । संसारसुखाची वासना । जाहली मनीं बलवत्तर ॥२६॥ ती तूं पूर्ण

करावी । मुले—लेकरें मला व्हावी । प्रथम बायको मिळावी । कुलीन आज्ञाधारक ॥२७॥ ऐसें जो इच्छी
मनांत । तोंच त्याच्या अंगावर्त । थुंकते झाले सद्गुरुनाथ । इच्छेस त्याच्या जाणूनी ॥२८॥ या हरी जाखड्यानें
बावंच्या मागला मजकारणें । म्हणून आले थुंकणें । या मुखाच्या अंगावर ॥२९॥ संसारापासून सुटावया ।
लोक भजती माझ्या पाया । याने येथें येऊनिया । संसारसुख मागितलें ॥२३०॥ पहा जगाची रीत कैसी ।
अवघेच इच्छिती संसारासी । सच्चिदानंद श्रीहरीसी । पाहण्या न कोणी तयार ॥३१॥ ऐसें आपणांसी बोललें ।
पुन्हा जाखड्यासी पाहिलें । जे जें तूं इच्छिलें । सांप्रतकालीं मनांत ॥३२॥ ते तें अवघें होईल पूर्ण । पुत्रपौत्र
तुजलागून । होतील, संग्रहासी धन । ते ही थोडकें राहील ॥३३॥ जा, आतां परत घरा । सुखें करी संसारा ।
करीत असावा परमेश्वरा । आठव वेड्या! विसरूं नको ॥३४॥ ऐसें तयासी बोलून । प्रसाद म्हणून थोडकें
धन । दिलें हरी जाखड्याकारण । लग्न स्वतःचे करावया ॥३५॥ हरी जाखड्या संगमनेरीं । सुखी जाहला
संसारीं । महाराजांची वाणी खरी । ती कोढून खोटी होईल? ॥३६॥ ऐसाच एक निमोणकर । गोविंदाचा
कुमार । रामचंद्र नामें साचार । ओळरसिअरच्या हुद्यावरी ॥३७॥ वेंद्रे वासुदेव सर्वेंअर । होता त्याच्या
बरोबर । तो आणि निमोणकर । आले मुकना नदीवरी ॥३८॥ हा मुकना नाला डोंगरांत । आहे सह्याद्री
पर्वतांत । इगतपुरी तालुक्यांत । बुध हो नाशिक जिल्ह्याच्या ॥३९॥ वनश्री ती रमणीय अती । तिचें वर्णन
करूं किती । हरीण—बालकें बागडती । निर्भयपणें काननांत ॥२४०॥ फलभारे तरुवर । वांकले असती
अपार । वन्यपशू फिरती स्वैर । बिब्बट लांडगे ते ठायां ॥४१॥ असो, या मुकन्या नाल्यापासी । जवळ एका
खोच्यासी । एका जलाच्या प्रवाहासी । कपीलधारा नाम असे ॥४२॥ तेथे प्रत्येक पर्वणीस । भाविक येती

स्नानास । लौकिक याचा आसपास । तीर्थ म्हणून पसरलासे ॥४३॥ असो, एक्या पर्वणीसी । निमोणकर गेले स्नानासी । योगाभ्यास थोडा यासी । येत होता विबुध हो ॥४४॥ तो पूर्ण व्हावा म्हणून । इच्छीत होते त्याचें मन । गोसावी बैराग्यालागून । पुसूं लागला तेथल्या ॥४५॥ नाही नाही माहीत मात । ऐकूं येई सर्वत्र । तेणें निमोणकर चित्तांत । हताश पूर्ण जहाला ॥४६॥ काय करूं देवा आतां । मला योगाभ्यास शिकवितां । कोठे भेटेल तत्त्वां । ती कृपा करून सांगणें ॥४७॥ तो कपिलधारेवरी । एक पुरुष देखिला अधिकारी । ज्याचे हात गुडध्यावरी । येऊन सहज लागले ॥४८॥ उंच बांधा, मुद्रा शांत । बसला होता ध्यानस्थ । त्यास घातलें दंडवत । निमोणकरानें अष्टांगेसी ॥४९॥ बराच वेळ झाला जरी । योगी न कांहीं बोले परी । अस्तमानाची वेळ खरी । समीप येऊं लागली हो ॥५०॥ पोटी ना अन्न तिळभर । बिन्हाड राहिलें बहु दूर । कपीलधारेचे भरुन नीर । तुंब्यांत गोसावी निघाले ॥५१॥ तै निमोणकर म्हणे समर्था! । अंत माझा किती पहातां । ठाऊक असल्या योगगाथा । मशीं कांहीं शिकवा हो ॥५२॥ तो अखेर अस्तमानीं । बोलते झाले कैवल्यदानी । हा चित्रपट घेऊनी । जा आपुलें काम करी ॥५३॥ षोडशाक्षरी त्यावर । मंत्र लिहिला आहे थोर । त्याचा वाणीने निरंतर । जप आपुला करावा ॥५४॥ मंत्र-प्रभावें थोडा बहुत । योग येईल तुजप्रत । योगमार्ग हा अत्यंत । कठीण सर्व योगामध्यें ॥५५॥ गोगलगाय शेप किडा । हिमालया न देईल वेढा! । सागरीचा सिंप किडा । मेरुपर्वता न जाय कर्धीं ॥५६॥ नेटाचा केला यत्न । ब्रह्मचर्य संभाळून । येतील दहा-पांच आसन । धौती नौती केल्यावरी ॥५७॥ जा पुढें न विचारी मला । हा घे देतो प्रसाद तुला । ऐसें बोलून उचलीला । एक तांबडा खडा करें ॥५८॥ तो देऊनियां मजसी । गुप झाले पुण्यराशी । तेच पुढें नाशिकासी । गंगेवरी भेटले

तयां ॥५९॥ त्यां पाहून निमोणकर । गेले धांवत साचार । शिर ठेवून पायांवर । प्रश्न त्यांसी ऐसा केला ॥२६०॥
 महाराज माझा कंटाळा । कां हो! आपणच कां केला? । आपुल्या नांव-गांवाला । न सांगताच गेला की ॥६१॥
 महाराज डोळे वटासून । बोलते झाले त्या कारण । तांबडा खडा देऊन । नांव माझे कथिलें म्यां ॥६२॥
 नर्मदेचा गणपती । तांबडा असतो निश्चिती । तूं मूळचाच मूढ मती । रहस्य त्याचें न जाणिलें ॥६३॥ म्हणून
 त्याचें गूढ तुला । पडते झालें जाण मुला! । मी रहातों शेगांवाला । गजानन हे नांव माझें ॥६४॥ धुमाळ
 सदनापर्यंत । चाल माझ्या समवेत । पुन्हां भेटी तुजप्रत । होईल माझी ते ठायां ॥६५॥ ऐसें बोलूनी निघाले ।
 महाराज रस्त्यांत गुप्त झाले । भिरभिरी पाहूं लागले । चहंकडे निमोणकर ॥६६॥ कंटाळून अखेरी । धुमाळाच्या
 आले घरीं । तो गजानन महाराज ओसरीवरी । बसलें ऐसें पाहिले ॥६७॥ मौनेंच करून वंदन । कथिलें
 धुमाळाकारण । कपीलधारेपासून । जे कां झाले इथवरी ॥६८॥ ते ऐकून धुमाळाला । अतिशय आनंद
 जहाला । तो म्हणे योगीराजाला । वाण कशाची सांग मज? ॥६९॥ हे अवघ्या सामर्थ्याची । खाण निःसंशय
 आहेत साची । सार्वभौम पदाची । त्यांच्या पुढें न किंमत ॥२७०॥ जो तांबडा खडा तुसी । दिला तो ठेवून
 पाटासी । करणे पूजाअर्चेसी । सद्भावें निरंतर ॥७१॥ योगाभ्यासही समोरी । त्या खड्याच्या आदरें करी ।
 त्यांच्या कृपेने काही तरी । योगाभ्यास येईल ॥७२॥ तेंच पुढें झालें सत्य । योगाभ्यास थोडाबहुत । आला
 निमोणकराप्रत । श्रीगजानन कृपेने ॥७३॥ एक शेगांवचा रहिवासी । तुकाराम कोकाटे परियेसी । त्याची
 संतती यमसदनासी । जाऊं लागली उपजतांच ॥७४॥ म्हणून त्यानें समर्थाला । एकदां नवस ऐसा केला ।
 जरी देशील संततीला । दीर्घायुषी गुरुराया ॥७५॥ तरी एक मुलगा त्यांतून । तुसी करीन अर्पण । मनोरथ

त्याचें पूर्ण । केले गजानन स्वामीनें ॥७६॥ दोन—तीन मुलें झाली । परी नवसाची न राहिली । आठवण तुकारामा भली । संततीच्या मोहानें ॥७७॥ तो थोरला मुलगा नारायण । रोग झाला त्या कारण । औषधोपचार केलें जाण । परी न आला गुण कांहीं ॥७८॥ नाडी बंद होऊ लागली । नेत्रांची ती दृष्टी थिजली । धुगधुगी मात्र उरली । होती त्याच्या छातीला ॥७९॥ ती स्थिती पाहून । तुकारामा झाली आठवण । नवस केल्याची ती जाण । एकदम त्या समयाला ॥८०॥ तुकाराम म्हणे गुरुराया । हा पुत्र माझा वांचलिया । अर्पण करीन सदया । सेवा तुमची करण्यास ॥८१॥ ऐसा वचनबद्ध होतां क्षणीं । नाडी आली ठिकाणीं । हळुहळू नेत्र उघडोनी । पाहू लागला बाल तो ॥८२॥ व्याधी बरी झाल्यावर । तो नारायण नामे कुमार । आणून सोडला मठावर । नवस आपला फेडावया ॥८३॥ तो नारायण अजूनी । आहे तया ठिकाणीं । बोलिलेला नवस कोणी । महाराजांचा चुकवू नये ॥८४॥ हेंच सांगण्या लोकांप्रत । नारायण आहे जिवंत । शेगांवी त्या मठांत । संतचरित्र ना काढंबरी ॥८५॥ असो, पुढे आषाढ मासीं । महाराज गेले पंढरीसी । घेऊन हरी पाटलासी । विठ्ठलासी भेटावया ॥८६॥ जो सर्व संतांचा । ध्येयविषय साचा । जो कल्पतरु भक्तांचा । कमलनाभ सर्वेश्वर ॥८७॥ जो जगदाधार जगत्पती । वेद ज्याचे गुण गाती । जो संतांच्या वसे चित्ती । रुक्मिणीपती दयाघन ॥८८॥ पंढरीस आले गजानन । चंद्रभागेचें केलें स्नान । गेलें ध्याया दर्शन । पांडुरंगाचे रातळीं ॥८९॥ ‘हे देवा, पंढरीनाथा । हे अचिंत्या अद्वया समर्था । हे भक्तपरेशा रुक्मिणीकांता । एक माझी विनवणी ॥२९०॥ तुझ्या आज्ञेनें आजवर । भ्रमण केलें भूमीवर । जे जे भाविक होते नर । त्यांचे मनोरथ पूर्ण केले ॥९१॥ आता अवतारकार्य संपलें । हे तूं जाणसी वहिले । पुंडलीक वरदा विठ्ठले । जाया आज्ञा असावी ॥९२॥ देवा! मी

भाद्रपदमासीं । जावया इच्छितों वैकुंठासी । अक्षर्द्दिचे राहावयासी । तुळ्या चरणासन्निध' ॥१३॥ ऐसी करून विनवणी । समर्थनी जोडिले पाणी । अश्रू आले लोचनी । विरह हरीचा साहवेना ॥१४॥ हरी पाटील जोडून हातां । पुसूं लागला पुण्यवंता । अश्रू कां हो सदगुरुनाथा । आणिले लोचनीं ये वेळां? ॥१५॥ किंवा, मी कांही सेवेला । चुकलो आहे दयाळा । म्हणून आपणां खेद झाला । ते सांगा लवलाही ॥१६॥ महाराज म्हणाले त्यावर । हरी पाटलाचा धरून कर । सांगितले तरी न कळणार । त्याचें वर्म बापा तुला ॥१७॥ तो विषय खोल भारी । तूं न पडावें त्या भीतरीं । इतकेंच सांगतो श्रवण करी । संगत माझी थोडी असे ॥१८॥ चाल आतां शेगांवाला । तूं आपल्या ठिकाणाला । तुमच्या पाटील वंशाला । कांहीं न कमी पडेल ॥१९॥ पंढरीचे मावंदे केलें । शेगांवामाजी भलें । चित्त चिंतेने व्याप्त झालें । मात्र, हरी पाटलाचें ॥२०॥ तो म्हणे मंडळींस । महाराज वदले पंढरीस । संगत राहिली थोडे दिवस । माझी विठूच्या राऊळीं ॥१॥ पुढे श्रावणमास गेला । क्षीणता आली तनूला । पुढे भाद्रपदमास आला । काय झाले तें ऐका ॥२॥ गणेश चतुर्थीचें दिवशीं । महाराज म्हणाले अवघ्यांसी । आतां गणपती बोळवण्यासी । यावें तुम्ही मठांत ॥३॥ कथा गणेशपुराणांत । ऐशापरी आहे ग्रंथित । चतुर्थीच्या निमित्त । पार्थिव गणपती करावा ॥४॥ त्याची पूजा-अर्चा करून । नैवेद्य करावा समर्पण । दुसरे दिवशीं विसर्जून । बोळवावा जलामध्यें ॥५॥ तो दिवस आज आला । तो साजरा पाहिजे केला । या पार्थिव देहाला । तुम्ही बोळवा आनंदें ॥६॥ दुःख न करावें यत्किंचित् । आम्ही आहों येथें स्थित । तुम्हां सांभाळण्याप्रती सत्य । तुमच्या विसर पडणें नसे ॥७॥ हे शरीर वस्त्रापरी । बदलणें आहे निर्धारी । ऐसें गीताशास्त्रांतरीं । भगवान् वदला अर्जुना ॥८॥ जे जे ब्रह्मवेत्ते झाले । त्यांनी त्यांनी ऐसेंच

केले । शरीरवस्त्रांसी बदललें । हे कांही विसरूं नका ॥१॥ चतुर्थीचा अवघा दिवस । आनंदामार्जीं काढिला खास । बाळाभाऊच्या धरिलें करास । आसनीं आपल्या बसविलें ॥३१०॥ मी गेलों ऐसे मानूं नका । भक्तित अंतर करूं नका । कदा मजलागी विसरूं नका । मी आहे येथेच!! ॥११॥ ऐसे भाषण करून । योगे रोधिला असे प्राण । दिला मस्तकी ठेवून । त्या महात्म्या पुरुषानें ॥१२॥ शके अठराशे बत्तीस । साधारणनाम संवत्सरास । भाद्रपद शुद्ध पंचमीस । गुरुवारी, प्रहर दिवसाला ॥१३॥ प्राण रोधितां शब्द केला । ‘जय गजानन’ ऐसा भला । सच्चिदानन्दी लीन झाला । शेगांवा माझारी ॥१४॥ देहाचें ते चलनवलन । पार गेले मावळोन । स्वामी समाधिस्थ पाहून । लोक हळहळूं लागले ॥१५॥ पुकार झाली गांवांत । स्वामी झाले समाधिस्थ । ऐसी ऐकतां मात । हृदय पिटती नारी-नर ॥१६॥ गेला गेला साक्षात्कारी । चालता बोलता श्रीहरी । गेला गेला कैवारी । आज दीन जनांचा ॥१७॥ गेला आमुचा विसावा । गेला आमुचा सौख्यठेवा । विझाला हा ज्ञानदिवा । कालरूपी वाच्यानें ॥१८॥ अहो, गजाननस्वामी समर्था! । आतां आम्हांस कोण त्राता? । कां रे इतक्यांत पुण्यवंता । गेलास आम्हां सोडून? ॥१९॥ मार्त्तंड पाटील, हरी पाटील । विष्णुसा, बंकटलाल । ताराचंद प्रेमळ । भक्त स्वामींचा जो असे ॥३२०॥ श्रीपतराव कुलकर्णी । मठामार्जीं जमले जाणी । विचार केला अवघ्यांनी । ऐशा रीती श्रोते हो ॥२१॥ आज आहे पंचमीचा दिवस । समाधी न द्या स्वामीस । हाळोपाळीच्या लोकांस । येऊं द्या हो दर्शना ॥२२॥ आतां पुढे ही मूर्ती । लोपणार आहे निश्चिती । अस्तमानापर्यंत ती । लोकांची ती वाट पहा ॥२३॥ ज्यांच्या नशिबीं असेल । तयांना दर्शन घडेल । नका करूं आतां वेळ । जासूद धाडा चोहींकडे ॥२४॥ गोविंदशास्त्री डोणगांवचे । एक विद्वान होते साचे । ते

बोलिले आपुल्या वाचें । सर्व लोकांस येणे रीती ॥२५॥ त्यांच्या आवडत्या भक्तांसी । ते दर्शन देतील निश्चयेंसी । तोपर्यंत प्राणासी । मस्तकीं धारण करतील ॥२६॥ त्याची प्रचिती पहावया । नको कोठें लांब जाया । पहा लोणी ठेवूनिया । येथवां मस्तकी स्वामींच्या ॥२७॥ लोणी ठेवितां शिरावरी । तें पघळूं लागलें निर्धारी । जो तो त्याचें कौतुक करी । बल हें योगशास्त्राचें ॥२८॥ तो प्रकार पहातां । गोविंदशास्त्री झाला बोलतां । एक दिवसाची काय कथा । हे राहतील वर्षभर ॥२९॥ निःसंशय ऐशा स्थिरींत । परी हें करणे अनुचित । आवडते अवघे आलिया भक्त । समाधी द्या स्वामीला ॥३०॥ तें अवघ्यांस मानवलें । स्वामींपुढे आदरें भलें । भजन त्यांनी मांडिलें । हजार टाळ जमला हो ॥३१॥ दूरदूरच्या भक्तांप्रत । स्वामी जाऊन स्वप्नांत । आपुल्या समाधीची मात । कळविते झालें विबुध हो ॥३२॥ तया ऋषी पंचमीला । अपार मेळा मिळाला । लोकांचा तो शेगांवाला । घ्याया दर्शन स्वामींचें ॥३३॥ रथ केला तयार । दिंड्या आल्या अपार । सडे घातले रस्त्यांवर । गोमयाचे बायांनी ॥३४॥ रंगवल्या नानापरी । काढूं लागल्या चतुर नारी । दीपोत्सव झाला भारी । त्या शेगांव ग्रामाला ॥३५॥ मूर्ती ठेविली रथांत । मिरवणूक निघाली आनंदात । रात्रभरी शेगांवात । तो ना थाट वर्णवे ॥३६॥ वाद्यांचे नाना प्रकार । दिंड्या मिळाल्या अपार । होऊं लागला भजनगजर । विडुलाच्या नांवाचा ॥३७॥ तुळशी-बुळ्का, गुलाल-फुलें । भक्त उधळूं लागले । फुलांखाली झांकून गेले । श्रीगजानन महाराज ॥३८॥ बर्फी-पेढ्यांस नाहीं मिती । लोक वांटिती खिरापती । कित्येकांनी रथावरती । रुपये पैसे उधळीले ॥३९॥ ऐशी मिरवणूक रात्रभर । शेगांवी निघून अखेर । उदयास येतां दिनकर । परत आली मठांत ॥३४०॥ समाधीच्या जागेवरी । मूर्ती नेऊन ठेविली खरी । रुद्राभिषेक केला वरी । अखेरचा

देहाला ॥४१॥ पूजा केली पंचोपचार । आरती उजळली अखेर । भक्तांनीं केला नामगजर । गजाननांचे
नांवाचा ॥४२॥ जय जय अवलिया गजानना! । हे नरदेहधारी नारायणा! । अविनाशस्त्रपा आनंदघना! ।
परात्परा जगत्पते ॥४३॥ ऐशा भजनाभीतरीं । मूर्ती ठेविली आसनावरी । उत्तराभिमुख साजिरी । शास्त्रमार्गा-
प्रमाणे ॥४४॥ अखेरचें दर्शन । अवघ्यांनी घेतलें जाण । ‘जय स्वामी गजानन’ । ऐसें मुखें बोलोनी ॥४५॥
मीठ-अर्गजा-अबीर । यांनीं ती भरली गार । शिळा लावूनी केलें द्वार । बंद भक्तांनी शेवटीं ॥४६॥ दहा
दिवसपर्यंत । समाराधना चालली तेथ । घेऊन गेले असंख्यात । लोक स्वामींच्या प्रसादा ॥४७॥ खरोखरीच
संतांचा । अधिकार तो थोर साचा । सार्वभौम राजाचा । पाड नाहीं त्यांच्या पुढें ॥४८॥ स्वस्ति श्रीदासगणू
विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ । भाविकां दावो सत्पथ । भक्ती हरीची करावया ॥३४९॥

॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ एकोनविंशोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय विसावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजयाजी रुक्मिणीवरा । हे चंद्रभागा तट-विहारा । देवा वरदपाणी धरा । दासगणूच्या
मस्तकी ॥१॥ तू भूपांचा भूपती । अवघेच आहे तुझ्या हातीं । मग माझी फजिती । कां रे ऐसी मांडलीस ?
॥२॥ माझें पाप-ताप दहन । करा कृपाकृशाने करून । राहो आनंदी सदा मन । तुझे भजन करावया ॥३॥
यांत अंतर केल्यास । वृथा तुला लागेल दोष । खन्या थोरांनी आपणांस । बद्वा लावून घेऊ नये ॥४॥ म्हणून
हे श्यामसुंदरा । राही-रुक्मिणीच्या वरा । पांडुरंगा परम उदारा । माझी इच्छा पूर्ण करी ॥५॥ असो, समाधिस्थ
झाल्यावर । श्रीगजानन साधुवर । म्हणून लागले नारीनर । आतां काय ह्या शेगांवीं ॥६॥ शेगांवीचा ज्ञानगभस्ती ।
अस्ता गेला निश्चिती । आता काय तेथे माती । राहिली आहे निव्वळ ॥७॥ समुद्राचे आटल्या नीर । वा,
पुष्पतरुंचा गेल्या भर । कोण त्याचे करणार । कौतुक या जगामध्ये ? ॥८॥ आतां खेपा शेगांवात । करणे
आहे की निमित्त ? । देव नसतां देव्हान्यांत । माळा बांधणे व्यर्थची ॥९॥ ऐसें कित्येक बोलती । परी ती असे
साच भ्रांती । महाराजांची दिव्य ज्योती । अदृश्य आहे तेच ठायां ॥१०॥ जेवीं इंद्रायणीचे तीरीं । ज्ञानेश्वर
समाधिस्थ जरी । ते आहेत भेटले परी । तेच ठायीं भाविकां ॥११॥ तैशीच शेगांवात । श्रीगजाननस्वामी
समर्थ । ऐसा जयांचा सिद्धान्त । दर्शन त्यांना तेथ होतें ॥१२॥ ते विषयींची एक कथा । सांगतो मी येथ
आतां । गणपत कोठाडे नामे होता । एक भाविक गृहस्थ ॥१३॥ हा रायली कंपनीचा । एजंट शेगांव दुकानीचा ।

नित्य नेम होता त्याचा । दर्शनाचा श्रोते हो ॥१४॥ अस्तमानीं प्रती दिवशीं । यावें त्याने मठासीं । बैसोनिया समाधीपाशीं । स्तवन करावें एकनिष्ठें ॥१५॥ एकदां ऐसे वाटलें त्यास । अभिषेक करून समाधीस । उद्यांच्या विजयादशमीस । ब्राह्मणभोजन घालावें ॥१६॥ केली सर्व तयारी । अभिषेकाची साजिरी । शिधा मठाभितरी । धाडिला मोठ्या प्रमाणांत ॥१७॥ तै कांता म्हणे हो प्राणनाथा! । हे तुम्ही काय करितां । हाड नाहीं तुमच्या हातां । खर्च करण्याच्या बाबर्तीत ॥१८॥ उद्यां आहे विजयादशमी । म्हणून पोरा-बाळांसी । कपडे अलंकार अंगासी । करून घाला कांहीतरी ॥१९॥ हें अभिषेक, ब्राह्मणभोजने । वरचेवरी न योग्य करणे । दिली आपणां ईश्वरानें । चार पोरेबाळे हो ॥२०॥ फुटका मणी ना अंगावरती । मी लंकेची पार्वती । गृहस्थाची ही का रीती? । संचय करावा धनाचा ॥२१॥ हें कांतेचें भाषण । गणपतरावा न रुचलें जाण । तो म्हणे प्रपंचाहून । श्रेष्ठ परमार्थ वाटे मला ॥२२॥ तोच त्याच्या कांतेसी । स्वप्न पडलें रात्रीसी । उगे न छळी पतीसी । तो करतो ते करूं दे ॥२३॥ त्यांत तुझ्या बापाचें । काय जातें सांग साचें । प्रेम अशाश्वताचे । वेडे! हे बाळगूं नको ॥२४॥ या मध्ये न काहीं सार । धन भू चें भूमीवर । येते मात्र बरोबर । पाप-पुण्य मानवाच्या ॥२५॥ अभिषेक ब्राह्मणभोजन । हें पारमार्थिक आहे पुण्य । त्याच्यासाठी वेचितां धन । तें न जाय अनाठायीं ॥२६॥ पेरलेल्या बिजापरी । त्याची स्थिती होते खरी । म्हणून सांगतों तुला पोरी । अडथळा त्या करूं नको ॥२७॥ ऐशा पाहून स्वप्नास । सांगती झाली पतीस । तेणे गणपतरावास । हर्ष झाला विबुध हो ॥२८॥ आले कां हे प्रत्यंतर । महाराज येथेंच साचार । सोडून द्यावा कुविचार । आजपासून कांहीं तरी ॥२९॥ मुलेबाळे कोणाचीं । धनदौलत कोणाची । तूं न वाही चिंता त्यांची । तें अवघे समर्थाचें ॥३०॥ असो, गणपतरावाने । पूजन केले

आनंदाने । त्या दसच्याच्या मुहूर्तानें । खर्चही केला अत्युत्तम ॥३१॥ या गणपतरावाची । निष्ठा समर्थ पदी साची । जडली शुद्ध स्वरूपाची । होती पहिल्यापासून ॥३२॥ लक्ष्मण हरी जांजळाला । ऐसाच अनुभव एक वेळां । बोरीबंदरावरी आला । तो ऐका सांगतों ॥३३॥ कांहीं कामानिमित्त । लक्ष्मण गेला मुंबईत । हा समर्थाचा होता भक्त । पहिल्यापासून विबुध हो ॥३४॥ घरच्या कांही कटकटीनें । वैताग त्याच्या घेतला मने । कांहीं व्यापारासंबंधाने । आला होता मुंबईस ॥३५॥ असो, बोरीबंदरावरी । लक्ष्मण आला जाया घरी । तो आगगाडीच्या धक्क्यावरीं । एक भेटला परमहंस ॥३६॥ आजानुबाहू उंच बांधा । दृष्टी नासाग्रासी सदा । औंकाराचा सर्वदा । जप चालला त्याच्या मुखी ॥३७॥ तो बोलला लक्ष्मणास । तूं गजाननाचा आहेस शिष्य । ऐसे असून हताश । कां होतोस कळेना ? ॥३८॥ तूं आपल्या जेव्हा घरी । पुण्यतिथी केलीस खरी । चारशे पानांची तयारी । करून अमरावतीला ॥३९॥ गोपाळराव पेठकर । आणि बापट मास्तर । यांचा कैसा प्रकार । घडला तो आण मना ॥४०॥ पुत्रशोक बापटासी । झाला असून प्रसादासी । तो तुझ्या गेहासी । आला होता ना सांग ते ॥४१॥ पेठकराचे ब्राह्मण भले । सांग कशाने राहिलें ? । अरे, गजाननस्वामी गेले । त्या उभयतांच्या स्वप्नांत ॥४२॥ उपदेश करून दोघांस । आणिले होते प्रसादास । हे कैसे विसरलास ? । सांग मला ये वेळीं ॥४३॥ खुणेच्या गोष्टी ऐकून । साशंक झाला लक्ष्मण । म्हणे हा असावा कोण ? । हे काही कळत नसे ॥४४॥ लक्ष्मणें त्या संन्याशाला । आदरें नमस्कार केला । तो पाहतां पाहतां गुप्त झाला । बोरीबंदर स्टेशनासी ॥४५॥ मग लक्ष्मण येऊन घरी । वागूं लागला पहिल्यापरी । प्रतिवर्षी आपुल्या घरी । पुण्यतिथीचा प्रारंभ केला ॥४६॥ अवधूत जयराम खेडकरासी । राहीत साहीत गांवासी । भेटते झाले पुण्यराशी ।

संन्याशाच्या वेषाने ॥४७॥ एक माधव मार्तड जोशी । कळंब—कसूर ग्रामासी । आला मोजणी करावयासी । जमिनीची श्रोते हो ॥४८॥ हा सरकारी नोकर । होता रेव्हेन्यू ऑफिसर । त्याचा गजानन साधूवर । पूर्ण होता भरंवसा ॥४९॥ दिवसभर मोजणी केली । पुढे त्यास इच्छा झाली । अस्तमानाचे समया भली । शेगांवास जाण्याची ॥५०॥ आज गुरुवारचा आहे दिन । घेऊं समर्थांचे दर्शन । ऐसा विचार करून । आज्ञा केली शिपायाला ॥५१॥ जोड आपुली वेगं दमणी । जाऊं शेगांवालागुनी । रात्र तेथे काढूनी । येऊं सकाळीं परत पुन्हा ॥५२॥ तर्द तो शिपाई कुतुबुद्दीन । बोलला कर जोडून । आभाळ आले भरून । याचा विचार करावा ॥५३॥ मन नदीला पाणी भले । आहे थोडके आतां आलें । पाही पाणी गढूल झालें । म्हणून केली विनंती ॥५४॥ जोशी म्हणाले त्यावर । अरे आतां होऊं नदीपार । जा दमणी करी तयार । उगीच सबबी सांगू नको ॥५५॥ शिपायानें जोडिली दमणी । आला लगेंच घेऊनी । जोशी आंत बैसोनी । जाऊं लागले शेगांवा ॥५६॥ दमणी घातली नदींत । तो पाणी आले अकस्मात् । जाण्या पैलतटाप्रत । अवसर नाही राहिला ॥५७॥ झँझावात बळावला । कडकडाट करी चपला । मन नदीला पूर आला । क्षणामाजी भयंकर ॥५८॥ मेघ वर्षे मुसळधारा । झँझावात सुटला खरा । शेतकऱ्यांचिया छपरा । तो उडवूं लागला हो ॥५९॥ शिपाई म्हणे कुतुबुद्दीन । साहेब येथेंच आले मरण । तुम्हा—आम्हांलागून । उपाय यासी आतां नसे ॥६०॥ तर्द माधव मार्तड जोशी । घाबरे झाले निजमानसीं । बाढूंलागले समर्थासी । करुणायुक्त वचनानें ॥६१॥ हे समर्थ गजानना । रक्षणा आमुच्या करी प्राणां । अशा संकटीं तुळ्याविणा । त्राता न कोणी आम्हांतें ॥६२॥ कथा ऐकिली पुराणांत । जहाज बुडतां समुद्रांत । त्यास संतानें देऊन हात । रक्षण केले सर्वस्वी ॥६३॥ तूं ही संत असामान्य ।

ब्रह्मवेत्ता करुणाघन । करी आमुचें रक्षण । येऊन या पुरामध्ये ॥६४॥ दमणींत आले जीवन । बैल गेले घाबरोन । मग जोशी पुढे होऊन । बोलते झाले शिपायास ॥६५॥ तूं आतां मागे सर । अवलियाचे भजन कर । तेच नेतील आपणां पार । त्याची चिंता करूं नको ॥६६॥ जोशी म्हणाले समर्था । अगाध आहे तुळ्यी सत्ता । वाटेल ते करी आतां । तारी अथवा मारी आम्हां ॥६७॥ कासरा दिला सोडून । दोघांनीही मिटले नयन । तों काय घडलें वर्तमान । ते आतां परियेसा ॥६८॥ ऐशा महापुरांतूनी । पैलतटा पावली दमणी । उभी राहिली येऊनी । सडकेवरी शेगांवाच्या ॥६९॥ ऐसा प्रकार पाहता । आनंदले उभयतां । पाहा केवढीं अगाध सत्ता । आहे अवलिया बाबांची ॥७०॥ पुरामाजीं रक्षण केलें । निज भक्तां ना बुडूं दिलें । जोशी शेगांवाप्रती आले । एक घटका रात्रीस ॥७१॥ वंदन केलें समाधीला । पालखीचा पाहिला सोहळा । दुसरे दिवशी बहुत केला । दानर्धर्म जोशांनी ॥७२॥ बाळाभाऊचियापासीं । ब्राह्मणभोजन घालण्यासी । कांही रुपये अती हर्षी । जोशी देते जाहले ॥७३॥ साकल्यें कथिलें वर्तमान । बाळाभाऊलागून । हे नवसाचे ब्राह्मण । तुम्ही घाला माझ्यास्तव ॥७४॥ कां की मला रजा नाहीं । काम जरुरीचें पाही । ऐसें सांगून लवलाही । जोशी गेले निघून ॥७५॥ एक यादव गणेश सुभेदार । होता हिंगणीचा राहणार । हा करितसे व्यापार । वळाडांत कापसाचा ॥७६॥ यांस एके साली भला । दहा हजार तोटा आला । त्या चिंतेने क्षीण झाला । कांहीं न सुचे मानसी ॥७७॥ परी व्यापार सोडवेना । चिंता मनींची जाईना । फायदा कांही होईना । त्याच्या मनाप्रमाणे ॥७८॥ फायद्यासाठीं खटपट करी । नानाप्रकारें साजिरी । स्वस्थ ना बसती व्यापारी । राहती सदा प्रयत्नांत ॥७९॥ हा एकदां वर्ध्यात । आला कांहीं कामानिमित्त । उतरण्या गेला घरांत । विनायक असिरकरांच्या ॥८०॥ तो इतक्यांत तेथें आला ।

एक भिकारी बुध हो भला । भिक्षां कांही मागण्याला । असिरकरांच्या घरांत ॥८१॥ पोषाख अवघा मराठी । करामाजीं भव्य काठी । डोर्झस होती टोपी मोठी । बनातीची मळकट ॥८२॥ कंपवायूने शरीर । कांपत होते वरच्यावर । त्यास पाहतां असिरकर । चित्ती परम कोपले ॥८३॥ जा बेट्या मागल्या द्वारीं । तेथे मिळेल भिक्षा खरी । नको चढूंस पायरी । ओसरीची ये वेळां ॥८४॥ परी हे बोल त्याचे । भिक्षेकरी न मानी साचे । येऊन वरती ओसरीचे । यादवासन्निध बैसला ॥८५॥ घाल भिक्षा काहीतरी । असे म्हणून पुढें करी । भिक्षापात्र भिकारी । यादव सुभेदाराच्या ॥८६॥ यादव म्हणे मनांत । भिकारी हा लोचट बहुत । नको म्हणत असता येथ । हा बैसला येऊनी ॥८७॥ त्यातें पाहातां न्याहाळून । तर्द तो भासला गजानन । सुभेदाराकारण । शेगांवचा राजयोगी ॥८८॥ दृष्टीस तेज अत्यंत । स्वरही त्यांच्या परी सत्य । फरक इतुकाच होता त्यांत । कंप होता तनूला ॥८९॥ तेज मुद्रा बोलणे । होतें समर्थाप्रमाणे । तें पाहून ऐसे म्हणे । सुभेदार निजचित्तीं ॥९०॥ हा जरी मानून गजानन । तरी ते गेले समाधिस्थ होऊन । आतां महाराज कोठून । पडतील आमुच्या दृष्टीशी? ॥९१॥ कांही असो, पैसे दोन । देऊं भिकाऱ्याकारण । श्रीगजानन समजून । ऊहापोह ज्याचा नको ॥९२॥ पैसे घेतले भिकाऱ्यानें । आणिक कांही देई म्हणे । श्रीगजाननाकारणे । शेरणी वाट गुळाची ॥९३॥ ते वायदे करिसी वरचेवर । ते मी न आतां मानणार । तोटा दहा हजार । तुज व्यापारी आला ना? ॥९४॥ त्याचा विचार अंतरीं । करून देई कांहीं तरी । रुपये मजला लवकरी । काढ पाकीट खिशांतून ॥९५॥ ऐसें भिकारी बोलतां । सुभेदार झाला देतां । कांही रुपये तत्त्वतां । पाकिटाचे काढून ॥९६॥ भिकारी म्हणे ते अवसरी । संतुष्ट मी इतुक्यावरी । होत नाहीं, दे लवकरी । आणखी रुपये कांहीं मला ॥९७॥ पुन्हां रुपये काढिले । भिकाऱ्यासी

अर्पिले । तो इतुक्यात घरांत गेले । विनायकराव असिरकर ॥१८॥ यादवराव एकटा बसला । होता असिरकरांच्या ओसरीला । ते पाहून बोलला । सुभेदारासी येणे रीतीं ॥१९॥ संशय गजाननाविषयीं । कां घेतोस चित्तीं पाही ? । कपडे काढून उभा राही । माझ्यापुढे ये वेळां ॥२०॥ तुझ्या अवव्या अंगावर । दृष्टी पङ्डुं देई एकवार । माझी, तेणे होईल दूर । व्याधी तुझी यादवा ॥१॥ तूं मजला मुलापरी । कां रे लाजसी अंतरी ? । ऐसें म्हणून पाठीवरी । हात फिरविला तयांनी ॥२॥ फिरविला नखिशिखांत । अंगावरून त्यानें हात । तो आले इतक्यांत । असिरकर, ओसरीला ॥३॥ रुपये घेऊन भिक्षेकरी । गेला द्वाराच्या बाहेरी । यादवानें बहुतापरी । तपास केला गांवात ॥४॥ परी न थांग लागला । शेवटी त्यानें निश्चय केला । ऐसा आपुल्या चित्ताला । की हा असावा गजानन ॥५॥ सुभेदार म्हणे मानसीं । हें समर्थ असल्या आज दिवशीं । फायदा होईल व्यापारासी । कांहीतरी निःसंशय ॥६॥ तो सुभेदाराच्या । गाड्या आल्या कापसाच्या । विकावया साठी साच्या । वर्ध्याचिया बाजारीं ॥७॥ विक्री होता किंमत । येती झाली तया बहुत । तेणे यादव चित्तांत । समाधान पावला ॥८॥ आणि, निश्चय ऐसा केला । जो भिकारी भेटला । तो होता समर्थ भला । श्रीगजानन योगीराज ॥९॥ समर्थ आपुल्या भक्तांसी । रक्षण करिती अहर्निशीं । निष्ठा मात्र त्यांचे विषयीं । दृढतर पाहिजे मनांत ॥१०॥ भाऊ राजाराम कवर । खामगांवीं होता डॉक्टर । त्याची तेल्हाच्यावर । बदली असे जाहली ॥११॥ म्हणून तेथे जाण्याला । खामगांवाहून निघाला । सहकुटुंब मठांत आला । घ्याया श्रींचे दर्शन ॥१२॥ गाडी केली तेल्हाच्याची । तयारी केली निघण्याची । वेळ अस्तमानाची । असती झाली ते वेळां ॥१३॥ बाळाभाऊ मठाधिपती । तो त्या बोलला येणे रीती । अहो, ऐका माझी विनंती । प्रसाद घेऊन जावे तुम्ही ॥१४॥

तुम्ही आजपर्यंत । गेला न येथून उपोषित । आज ऐसें विपरीत । कां हो मनी आणिले ? ॥१५॥ ह्यांतून आहे व्यतिपात । हे आणावे मनांत । कवर सांगे त्याप्रत । मला निकड आहे बहु ॥१६॥ आज रात्रीं प्रसाद घेतो । मागल्या रात्री निघून जातो । नसतां आग्रह मला तो । तुम्ही न करा ये काळीं ॥१७॥ बोलल्याप्रमाणे निघाला । तेल्हाच्यासी डॉक्टर भला । घेऊन मुला-माणसांला । दमणीमाजीं बसून ॥१८॥ रात्र होती अंधारी । महाभयंकर साजरी । वाटे निशा शोक करी । निज पतीच्या वियोगे ॥१९॥ तो चमत्कार ऐसा झाला । तेल्हाच्याचा रस्ता चुकला । कोणी न भेटे पंथाला । विचारावें कोणा जरी ॥२०॥ गाडी अरुंद रस्त्यावर । दोन्ही बाजूंस कांटे फार । गाडी उभी कांठावर । एका भव्य तलावाच्या ॥२१॥ म्हणतां झाला गाडीवाला । साहेब रस्ता आहे चुकला । हे ऐकून कवराला । आश्चर्य वाटले मानसीं ॥२२॥ खाली उतरून जों पाहात । तों अवघे दिसले विपरीत । अपशब्द बोलला बहुत । तो त्या गाडीवाल्याला ॥२३॥ तूं तेल्हाच्याचा म्हणून । तुझी गाडी केली जाण । आडमार्गे आणून । आम्हां कैंसे सोडिले ? ॥२४॥ काय होतास दारू प्याला । म्हणून हा रस्ता चुकला । वाट तुझ्या डोळ्यांला । दिसली कशी ना सांग मज ? ॥२५॥ तेल्हाच्याचा रस्ता थोर । आम्ही हमेशा वाहातो साचार । मग आडमार्गावर । गाडी कैसी आली तुझी ? ॥२६॥ ऐसें कवर बोलता । गाडीवाला जोडी हातां । कां हो मजला शिव्या देतां ? । म्यां न अपराध केला की ॥२७॥ मी हमेशा भाडें करतो । तेल्हाच्याहून येथे येतो । वाटेल तेव्हा गाडी हांकतो । रस्ता अवघा माहीत मज ॥२८॥ बैलही ना कोठें वळलें । ते नीट येथेंच आले । तलाव पाहातां स्तब्ध झाले । हा न रस्ता तेल्हाच्याचा ॥२९॥ मग कवर समजला मनांत । हें समर्थाचें आहे कृत्य । प्रसाद घेतल्याविरहित । कां की मी निघालों ॥१३०॥ बालाभाऊच्या विनंतीला । मीं नाहीं मान

दिला । म्हणून माझा रस्ता चुकला । आतां वाट गवसे कशी ? ॥३१॥ हें भयंकर कानन । येथें मशी त्राता कोण । गजानना ! तुजवांचून ? । रक्षण माझें कराया ॥३२॥ तो तळ्याच्या दुसऱ्या बाजूला । घांगरमाळांचा आवाज झाला । डॉक्टरांच्या कानीं पडला । तेणे आला थोडा धीर ॥३३॥ गाडीवाल्यासी म्हणे कवर । रस्ता नाही फार दूर । या चाहुलीचा सुमार । धरून गाडी हाण आता ॥३४॥ तें त्याने ऐकिलें । काट्यांकुपाट्यांमधून नेलें । नीट रस्त्याला लाविलें । या आपल्या गाडीस ॥३५॥ हमरस्ता लागतां भली । डॉक्टराने चौकशी केली । तो ऐशापरी समजली । गोष्ट त्या कवरातें ॥३६॥ हे शेगांवचें शिवार । आहे अजून साचार । मग म्हणाला डॉक्टर । चाल शेगांवी परत आतां ॥३७॥ सूर्योदयाचे समयाला । शेगांवासी कवर आला । वृत्तान्त बाळाभाऊला । केला सर्व निवेदन ॥३८॥ मग बाळाभाऊ म्हणाले । ‘हें आज बरें झालें । व्यतिपाती न जाऊं दिलें । समर्थांनीं तुम्हांस ॥३९॥ आज प्रसाद ग्रहण करा । उद्यां जा हो तेलहारा । करूं नये कधींच खरा । प्रसादाचा इन्कार ॥४०॥ समर्थांचे तुम्ही भक्त । म्हणून तुम्हां आणिलें परत । मानवाचे अवघे बेत । सिद्धीस जाणें अशक्य ॥४१॥ संतांच्या जे असेल मनी । तेच येईल घडोनी । भरंवसा त्यांचे चरणीं । ठेवून स्वस्थ असावे’ ॥४२॥ दुसरे दिवशीं प्रसादासी । घेऊन गेला तेलहाच्यासी । आतां पुढील गोष्टीसी । अवधान द्यावें श्रवणातें ॥४३॥ एक रतनसा नामें नर । होता जातीनें भावसार । तयाचा मुलगा दिनकर । होता एक वर्षाचा ॥४४॥ त्यासी सोबणीचा रोग झाला । कोणी म्हणती सटावला । बालक अवघा सुकून गेला । रक्त न राहिले अंगात ॥४५॥ दिसूं लागली अवघीं हाडें । वरती नुसतें कातडे । वैद्य आणले बडे-बडे । परी न झाला उपयोग ॥४६॥ मुलगे रुडतां राहिना । दूध-पाणी घेईना । ज्वर मुळींच सोडीना । पाहा तयाच्या तनूतें

॥४७॥ वैद्य म्हणती रतनसासी । आतां औषध न देई यासी । हा तुझ्या हातासी । लागणे आहे अशक्य ॥४८॥
 शक्याशक्य विचार । सुज्जे करावा निरंतर । उगीच पूल सागरावर । बांधावया जाऊं नये ? ॥४९॥ ऐसे ऐकून
 रतनसा । रडू लागला ढसढसां । शेवटीं विचार त्याने ऐसा । केला आपुल्या मानसीं ॥५०॥ येवीतेवीं मरतें
 पोर । माझे आतां साचार । पाहूं करून एकवार । उपाय हा शेवटचा ॥५१॥ दिनकराचा अंतकाळ । आला
 होता अती जवळ । घरचीं माणसें सकळ । लागली श्रोते रडावया ॥५२॥ हात-पाय गर झाले । नेत्र-तेज
 मंदावले । मनगटाचें सोडिलें । ठिकाण पाहा नाड्यांनी ॥५३॥ ऐशा स्थिती माझारी । रतनसाने पुत्र करीं ।
 घेऊन ठेविला असे द्वारीं । नेऊनिया समर्थाच्या ॥५४॥ आणि, केला त्यांसी नवस । पुत्र माझा उठल्यास ।
 शेरणी वांटीन तुम्हांस । मी पाच रुपयांची ॥५५॥ तुम्ही पावले अवघ्यांला । त्याचा अनुभव द्यावा मला ।
 मी ही आहे आपुला । माझी उपेक्षां करू नका ॥५६॥ माझे मूल द्वारांत । तुझ्या जरी झालें मृत । तरी अवघ्या
 वळ्हाडांत । तुझी होईल नाचकी ॥५७॥ अमृतापरी तुझे चरण । आले सांगत आम्हां जन । हे स्वामी गजानन ।
 कृपा करा या बाला ॥५८॥ पुत्र न माझा उठला जरी । मी डोके फोडीन पायांवरी । तुझ्या आज निर्धारीं ।
 ऐसा निश्चय मरींचा ॥५९॥ अमृततुल्य तुझी दृष्टी । त्याची करावी आज वृष्टी । नको करूंस मला कष्टी ।
 महापुरुषा गजानना ! ॥६०॥ त्यास कांही वेळ झाला । तों प्रकार ऐसा घडून आला । मूल हाता-पायांला ।
 हलवावया लागले ॥६१॥ नाडी आली ठिकाणीं । रुदन करू लागलें जाणी । तो प्रकार पाहूनी । लोक सारे
 आनंदले ॥६२॥ समर्थकृपा झाल्यावर । राहिल कोठून त्या दर ? । सूर्याचिया समोर । तमाचा तो पाड नसे
 ॥६३॥ दिनकर थोडे दिवसांत । होता झाला पूर्ववत् । नवस असला श्रद्धायुक्त । तो फले हा न्याय असे

॥६४॥ दादा कोल्हटकरांचा । पुत्र राजा नांवाचा । आहे प्रसाद समर्थाचा । संतकृपा अमोल खरी ॥६५॥
 कन्या रामचंद्र पाटलाची । चंद्रभागा नांवाची । ज्वान अठरा वर्षाची । लाडेगांव सासर जिचे ॥६६॥ ही
 असतां गरोदर । प्रसंग आला दुर्धर । प्रसूतीची वेळ फार । कठीण स्त्री जातीला ॥६७॥ लाडेगांवाहून माहेरी ।
 चंद्रभागा आली खरी । प्रसूतीस्तव निर्धारी । जन-रीतीप्रमाणे ॥६८॥ मोठ्या कष्टानें प्रसूती । झाली तिची
 निश्चिती । तोंच चंद्रभागेवरती । ज्वरे अंमल बसविला ॥६९॥ तो होता नवज्वर । थकून गेले डॉक्टर । औषध-
 उपचार केले फार । आपुल्या मुलीस पाटलांनी ॥१७०॥ थोडा बहुत गुण आला । व्याधी तितक्यापुरता
 दबला । परी नव्हता मुळींच झाला । नामशेष देहांतूनी ॥७१॥ चंद्रभागा आजारी । पडू लागली वरच्यावरी ।
 एकदां अकोल्या नेले खरी । औषध तिला द्यावया ॥७२॥ वैद्य विधाने नाना करिती । कोणी नळ संग्रहणी
 बोलती । कोणी वैद्य ऐसे म्हणती । क्षय झाला मुलीस या ॥७३॥ मेळ एकाचा एकाला । नाही मुळीं लागला ।
 मग पाटलाने विचार केला । आतां वैद्य गजानन ॥७४॥ तारो अथवा मारो इसी । अंगारा लावा प्रतिदिवसीं ।
 तीर्थ द्यावें प्यावयासी । समर्थाच्या पायांचे ॥७५॥ पिता मोठा निष्ठावंत । समर्थावरी अवघा हेत । हळूहळूं
 त्या पोरीप्रत । गुण येता जाहला ॥७६॥ तिला उठवत नव्हते शय्येसी । तीच आली दर्शनासी । पायीं चालत
 मठासी । हे महत्त्व अंगाच्याचे ॥७७॥ निष्ठावंत ज्याचा भाव । तयाशीं पावे देव । उपास्यापदीं भाव । उपासके
 ठेवावा ॥७८॥ रामचंद्राची अंगना । जानकाबाई सुलक्षणा । परी दैवयोग सुटेना । तो भोगल्यावांचूनी ॥७९॥
 वाताचा झाला विकार । जानकाबाईस साचार । पोट दुखे वरच्यावर । कांही उपाय चालेना ॥१८०॥ औषध
 देतां दबे वात । पुनः उठे पूर्ववत् । ऐसा क्रम दिवस बहुत । चालला होता श्रोते हो ॥८१॥ त्या वाताची

अखेरी । होती झाली मस्तकावरी । मेंदू बिघडला निर्धारी । गेली जाणीव मावळून ॥८२॥ वेड्यापरी करावें । वाटेल ते बोलावें । कधीं उपाशी निजावें । कधीं बसावें जेवत ॥८३॥ कोणी म्हणती लागले भूत । कोणी म्हणती रोग सत्य । कांही वढू लागले तेथ । हा करणीचा प्रकार असे ॥८४॥ का की जितके असती जमेदार । त्यांचे असते वांकडे फार । दुबळा आपुला दावी जोर । चेटूक-करणी करूनिया ॥८५॥ औषधउपाय बहुत केले । जाणतेही आणविले । गंडे बहुत बांधिले । करी जानकाबाईच्या ॥८६॥ पाटील घरचा श्रीमंत । तो सांपडला अडचणींत । म्हणून येतां झाला ऊत । अवघ्यां त्या दांभिकांना ॥८७॥ कोणी अंगात आणावें । वेडाचे निदान करावें । कांही तरी सांगावे । धनास्तव पाटलाला ॥८८॥ तो बिचारा सारे करी । कांता बरी न होय परी । विचार त्यानें अखेरी । ऐशा रीतीं ठरविला ॥८९॥ वैद्य आतां गजानन । जाणता आतां गजानन । देव-ऋषी आतां गजानन ! । तो जें वाटेल तें करो ॥९०॥ माझी बायको, सून त्याची । ही भावना माझी साची । आतां, अन्य उपायांची । गरज नाहीं आम्हांला ॥९१॥ तूं उद्या पासून । प्रातःकाळीं करी स्नान । मठामाजी जाऊन । घाली प्रदक्षिणा समाधीसी ॥९२॥ तें तिने पतीचें वचन । सर्वथैव केले मान्य । समर्थसमाधी लागून । घालूं लागली प्रदक्षिणा ॥९३॥ गेल्या न त्या मात्र वायां । दया आली सदगुरुराया । वातविकार जाऊनियां । निर्दोष ती जाहली ॥९४॥ खच्या खच्या संतांची । सेवा न जाई वांया साची । परी निष्ठा मानवाची । जडणे तेथें अशक्य ॥९५॥ समर्थांच्या नंतर । बाळाभाऊ गादीवर । बसले त्यांचे चमत्कार । कांही थोडे जाहले ॥९६॥ हे वैशाख वद्य षष्ठीसी । शेगांवीं गेले वैकुंठासी । त्यांच्या मागून गादीसी । बसले येऊन नारायण ॥९७॥ बाळाभाऊ जेव्हा गेले । तेव्हां नारायणासी स्वप्न पडलें । नांदूरे ग्रामीं भलें । तें थोडे सांगतों

॥१८॥ हे माळी नारायणा । तूं शेगांवास करी गमना । रक्षण्या भाविक जनाना । ऐसें मला वाटते ॥१९॥ ऐसें स्वप्नीं सांगून । निघून गेले गजानन । म्हणून आले नारायण । शेगांवामाझारीं ॥२०॥ कांही दिवस यांनीही । अधिकार चालविला ते ठायीं । यांची समाधी झाली पाही । चैत्र शुद्ध षष्ठीला ॥२॥ पूर्वसुकृतावांचून । संत सेवा न घडे जाण । संतसेवेचें महत् पुण्य । त्या पुण्या पार नसे ॥२॥ श्रीगजानन लीलेचा । पार कधीं न लागायाचा । अंबरीच्या चांदण्यांचा । हिशेब कोणा न लागे कधीं ॥३॥ मी अज्ञान पामर । मती नाहीं तिळभर । मग हा लीलासागर । मुखीं केवीं वर्ण हो! ॥४॥ त्यानें जे जें वदविलें । ते तें मीं कथित केलें । लेखणीनें अक्षर लिहिलें । परी ते न तिचें सामर्थ्य ॥५॥ ती लेखणी ज्याच्या करीं । तोच अक्षरे काढी सारीं । निमित्ताकारण होते खरी । लेखणी ती लिहावया ॥६॥ तैसेंच येथे झालें । मी लेखणीचें काम केलें । लिहिते लिहविते स्वामी भले । श्रीगजानन महाराज ॥७॥ त्यांच्या कृपेकरून । मी हे केलें लेखन । येथें माझे मोठेंपण । कांहीच नाहीं विबुध हो! ॥८॥ स्वस्ति श्रीदासगणू विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामे ग्रंथ । आतां आला कळसाप्रत । कळसाध्याय पुढे असे ॥२०॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य ॥

॥ विंशोऽध्यायः समाप्त ॥

अध्याय एकविसावा

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजयाजी अनंतवेषा । जयजयाजी अविनाशा । जयजयाजी परेशा । ब्रह्मांडाधीशा
नमो तुशी ॥१॥ देवा! तूं आपणांस । पतितपावन नाम खास । सर्वदा आहे धरिलेस । याचा विचार करी गा
॥२॥ पाप्यावरीं प्रेम अमित । तुझें देवा असते सत्य । पापी जनांनी तुजप्रत । महत्त्व आणिले कृपाळा ॥३॥
म्हणून माझ्या पातकासी । पाहूं नका हो हृषीकेशी । धुणे येते जलापासीं । स्वच्छ होते म्हणून ॥४॥ म्हणून,
पतितांचा कंटाळा । करूं नकोरे घननीळा । काय भूमीने सांवरिला । दिले आहे टाकून ॥५॥ तूंच पतितपावन ।
तूंच पुण्यपावन । या दोन्ही दोषांपासून । तुम्ही अलग सर्वदा ॥६॥ सूर्य नाशी तमाप्रत । म्हणून कां तो कष्टी
होत । कांही न करावे लागत । तम नासण्या रखीशीं ॥७॥ तम जो जों भेटण्या येई । तो तों तेथें प्रकाश होई ।
अंधारत्व अवघें जाई । त्याचें तमाचें नारायणा ॥८॥ पाप-पुण्याची वासना । तूंच उपजविशी नारायणा ।
आपला रक्षण्या मोठेपणा । पापी तूंच निर्मिशी ॥९॥ कांही असो, आतां तरी । चिंतारहित मजला करी ।
दासगणू हा घ्यावा पदरीं । हेंच आहे मागणे ॥१०॥ तुझ्यावांचून मजप्रत । नाही वशिला जगतांत । अवघेंच
तुझ्या हातांत । आहे की रे पांडुरंगा! ॥११॥ श्रोते, आतां सावधान । हा कळसाध्याय परिसा पूर्ण । तुमचें
भाग्य धन्य धन्य । संतकथा ऐकतसां ॥१२॥ एकविधा निष्ठा ज्याची । जडली गजाननपदीं साची । त्याच्या
दुःख-संकटांची । होळीच होते निःसंशय ॥१३॥ बांधीत असतां मंदिर । काम करीत शिखरावर । एक होता

मजूर । हाताखाली गवंड्यांच्या ॥१४॥ तो धोंडा देतां मिस्तरीला । एकाएकी झोंक गेला । तीस फुटांवरून पडला । खालीं घडीव दगडावरा ॥१५॥ तो पडतां लोकांनी पाहिला । जन म्हणती मेला मेला । उंचावरून खाली पडला । आतां कशाचा वांचे तो ? ॥१६॥ परी घडलें अघटित । कोठें न लागले त्याप्रत । जैसा चेंडू झेलितात । तैसे त्याचें जाहलें ॥१७॥ सोपानसाहें ज्या परी । जन उतरती भूमीवरी । तेथें झाले त्याच परी । त्या मजुराकारणे ॥१८॥ मजुर म्हणे लोकांला । माझा जेव्हां झोक गेला । तेव्हा एकाने धरलें मला । पडतां पडतां करास ॥१९॥ पाय भूमीसी लागता क्षणीं । तो न दिसला मजलागूनी । हे वृत्त ऐकूनी । लोक अवघे आनंदले ॥२०॥ अभिश्राप कोणाचा । समर्थ ना घेती साचा । हा योग पडण्याचा । दैवानेंच आला तुज ॥२१॥ या तुझ्या पडण्यानें । स्पर्श केला समर्थानें । तुझ्या कराकारणे । ऐसें भाग्य कोणाचें ? ॥२२॥ असो, एक बाई रजपुताची । जयपुराहून आली साची । बाधा होती भूताची । तया अबलेकारणे ॥२३॥ तिसी जयपूर ग्रामाला । दत्तात्रयांचा दृष्टान्त झाला । तूं या राम नवमीला । जाई शेगांवाकारणे ॥२४॥ तेथे संत जागती ज्योत । श्रीगजानन सदगुरुनाथ । ते यां तुझ्या पिशाच्याप्रत । मुक्ती देतील निःसंशये ॥२५॥ या दृष्टान्ते करून । आपल्या दोन मुलांसी घेऊन । राम नवमीसाठीं जाण । बाई आली शेगांवा ॥२६॥ प्रतिपदेपासून भला । उत्सवासी आरंभ झाला । अफाट समुदाय मिळाला । नवमीस श्रोते शेगांवीं ॥२७॥ काम सभामंडपाचें । चालले होतें तेथे साचें । खांब मोठ-मोठे दगडाचे । उभे केले असती ॥२८॥ दीड फूट जाडीचा । पाच फूट लांबीचा । प्रत्येक खांब दगडाचा । ऐसे होते किती तरी ॥२९॥ उत्सवाच्या निमित्त भले । काम भक्तांनी बंद केले । खांब होते बसविलेले । नुसते मात्र ते ठाई ॥३०॥ श्रीरामाचा जन्म झाला । प्रसादासाठीं लोटला ।

जनांचा तो समुदाय भला । तो न मसी वर्णवे ॥३१॥ त्या गर्दीत ही बाई । उभी खांबास एक्या पायीं । होती, तिला सोसली नाहीं । गर्दी ती यत्किंचित् ॥३२॥ म्हणून खांबाच्या आश्रया । गेली निर्भय व्हावया । गर्दी ती चुकवावया । परी झाले विपरीत ॥३३॥ तोंच खांब कोसळला । तिच्या शरीरा पडला । तो पाहतां लोकांला । ऐसे वाटूं लागले ॥३४॥ तिचा बहुतेक गेला प्राण । ही बाई कोठील कोण ? । लहान मुले दिसती दोन । खांबाखाली येधवां ॥३५॥ दहा-वीस जणांनी । खांब काढिला अंगावरूनी । पाणी मुखांत घालोनी । लोबोकडे पाठविले ॥३६॥ ही लोबो डॉक्टरीण । शस्त्रविद्येंत अती प्रवीण । ही जातीनें ख्रिश्चन । भक्त येशू ख्रिस्ताची ॥३७॥ तिने या रजपुतिणीला । रीतीप्रमाणे उपचार केला । लोबो म्हणे ना लागला । मार इला कोठेंच ॥३८॥ हें आश्र्य खरोखर । खांब दगडाचा होता थोर । त्याच्या खालीं शरीर । सुरक्षित रहावें कसें ? ॥३९॥ आश्र्य वाटलें लोकांला । प्राण बाईचा वांचला । हा जो कांही प्रकार झाला । तो घडला इतुक्यास्तव ॥४०॥ खांब पाढून अंगावरी । भूत जे होते शरीरी । त्या भुतास मुक्ती खरी । दिधली त्या गजानने ॥४१॥ बाई होऊन पूर्ववत् । गेली जयपूर शहराप्रत । नांदू लागली आनंदात । ऐसा प्रभाव स्वामींचा ॥४२॥ ऐसेंच एका उत्सवासी । नाईक नवच्याच्या मस्तकासी । सोडीत असतां मंडपासी । लाकडी गोल पडला हो ॥४३॥ तो ही गोल थोर होता । परी स्वामींची अगाध सत्ता । कोठेंही ना आघात होतां । नाईक नवरा वांचला ॥४४॥ पुत्र कृष्णाजी पाटलाचा । रामचंद्र नांवाचा । परमभक्त समर्थाचा । एक असे शेगांवीं ॥४५॥ एके दिवशी त्याच्या घरीं । येते झाले साक्षात्कारी । ऐन दुपारच्या अवसरीं । गोसाव्याच्या रूपानें ॥४६॥ ‘भूक लागली मला देखा । अन्न कांही देता कां?’ । ऐसे म्हणून मारिली हांका । रामचंद्र पाटलातें ॥४७॥ पाटील मूळचा

भाविक । त्यासी वाटले कौतुक । गोसाव्याची ऐकून हांक । दारामाजीं पातला ॥४८॥ निरखून पाहातां
गोसाव्यासीं । तों ते असावे पुण्यराशी । स्वामी गजानन निश्चयेसी । ऐसें त्याला वाटलें ॥४९॥ गोसाव्याचा
धरून हात । आला घेऊन घरांत । दिला बसण्यास पाट । पूजा केली पायांची ॥५०॥ गोसावी म्हणे पाटलाला ।
आज मी मुद्दाम आलों मुला । कांही तुज सांगण्याला । ते तूं ऐके मनापून ॥५१॥ कर्जाची न चिंता करी । तें
फिटून जाईल निर्धारीं । अरे उन्हाळ्यांत गोदावरी । थोडी कोरडी पडतसे ॥५२॥ तैसाच हाही प्रकार । संपन्नतेचा
येईल पूर । कृपाघन वर्षल्यावर । श्रीहरीचा समज हें ॥५३॥ उष्णे माझे जे ठायीं । पडेल बापा ते ठायीं ।
कशाचेही कधी कांहीं । कमी नाही पडणार ॥५४॥ आण ताट वाढून । सुग्रास देई भोजन । मर्जी असल्या
पांघरूण । घाल एखादें अंगावरी ॥५५॥ पूजा-अन्न-दक्षिणा । याचकांसी दिल्या जाणा । तें पावते नारायणा ।
ये विषयीं शंका नसे ॥५६॥ परी तो याचक । आधीं पाहिजे शुद्ध देख । त्या वांचून हे कौतुक । होणार नाहीं
कधीही ॥५७॥ आणलें ताट वाढूनी । गोसावी जेवला प्रेमानीं । पांच रूपये पाटलांनी । दक्षिणा ठेविली
त्याच्या करां ॥५८॥ तैं गोसावी म्हणाला । ही दक्षिणा नको मला । तूं पाहिजे कारभार केला । गजाननाच्या
मठांत ॥५९॥ तीच दक्षिणा मागण्यासी । मी आलों तुझ्यापासीं । ती आनंदे देई मसी । म्हणजे कल्याण
होईल ॥६०॥ समर्थसेवेची दक्षिणा । देऊन तुष्टवी माझ्या मना । योग्य मनुष्य तुझ्याविणा । कोणी न येथें
सांप्रत ॥६१॥ तुझी कांता आजारी । वरचेवरी पडते जरी । ती ही होईल बापा बरी । ही दक्षिणा दिल्यानें ॥६२॥
बोलाव तुझ्या पुत्राप्रत । त्याच्या कंठी एक ताईत । बांधितो म्हणजे चेटूकभूत । याची न बाधा होय त्यासी
॥६३॥ कां की ही जमेदारी । कठीण आहे भूमिवरी । पाण्याशींच पाणी वैरी । ये ठाई होत असे ॥६४॥

पाटीलकीच तुङ्ग वतन । हें वाघाचे पांघरुण । त्याचा उपयोग करणे जाण । अती जपून रामचंद्रा ॥६५॥
द्वेषी मन असूं नये । सन्नीतीला सोडूं नये । राजाविरुद्ध जाऊं नये । उगीच भलत्या कामांत ॥६६॥ साधू कोण,
संत कोण ? । हें पाहावें शोधून । दांभिकांच्या नादीं जाण । कदापिही लागूं नये ॥६७॥ ही व्रते पाळल्यास ।
तुङ्गा ऋणी श्रीनिवास । होईल या वचनास । असत्य माझ्या मानूं नको ॥६८॥ आय पाहून खर्च करी ।
दंभाचार कधीं न वरी । साधू—संत येतां घरीं । विन्मुख त्याला लावूं नये ॥६९॥ अपमान खन्या संतांचा ।
झाल्या कोप ईश्वराचा । होतसे बापा साचा । संतचरणीं प्रेमा धरी ॥७०॥ आपल्या वंशजांचे उणे । पाहूं नये
कदा मने । सोयन्याधायन्यांकारणे । समयानुसार मान द्यावा ॥७१॥ कोप असावा बाह्यात्कारी । दया असावी
अंतरीं । जैसें कां तें फणसावरी । कांटे, आंत गोड गरे ॥७२॥ मी तुङ्ग्या पाठीस । आहे जाण रात्रंदिवस ।
ताईत बांधून कंठास । गोसावी जाऊं लागला ॥७३॥ दाराबाहेर जातां भला । अंतर्धान पावला । पाहातां
पाहातां झाला । दिसेनासा रस्त्यांत ॥७४॥ पाटील अवघ्या दिवसभर । मानसीं करी विचार । हा गोसावी
कोणी इतर । नसावा ऐसें वाटते ॥७५॥ श्रीगजाननस्वामी मला । आले उपदेश करायला । घेऊन गोसावी
वेषाला । हें आतां उमजले ॥७६॥ रात्रीं स्वप्नीं येऊन । संशय केला निरसन । ऐसें स्वामी गजानन । भक्तवत्सल
खरोखरी ॥७७॥ श्रीगजानन चरित्र । तारक असोनी परम पवित्र । अनुभव येण्या मात्र । सबळ निष्ठा पाहिजे
॥७८॥ या ग्रंथाची अवतरणिका । देतों आतां ही तुम्ही ऐका । वेळ उगा दवडूं नका । पूर्ण व्हावें सावधान ॥७९॥
प्रथमाध्यायीं मंगलाचरण । देवगुरुंचे वंदन । केले पुढे निवेदन । गजाननाच्या पूर्वचरिता ॥८०॥ माघ मासीं
सप्तमीसी । समर्थ आले शेगांवासी । देवीदासाच्या सदनापासी । दिसते झाले प्रथमतः ॥८१॥ बंकटलाल

दामोदर । दोन होते चतुर नर । त्यांनी परीक्षा अखेर । केली गजाननाची ॥८२॥ कथा द्वितीयाध्यायांत । येणे परी आहे सत्य । गोविंदबुवाच्या कीर्तनांत । महाराज येऊन बैसले ॥८३॥ पितांबर शिंप्याला । रस्त्यांत चमत्कार दाविला । बंकटलालाच्या घराला । महाराज गेले शेवटी ॥८४॥ कथा तृतीयाध्यायाला । गोसाव्यानें नवस केला । गांजाचा श्रीसमर्थाला । पाजण्याचा विबुध हो ॥८५॥ त्याची इच्छा पुरविली । प्रथा गांजाची पडली । तेथपासोनी भली । शेगांवचे मठांत ॥८६॥ जानराव देशमुखाचें । गंडांतर टाळिलें साचें । देऊन तीर्थ पायांचें । आपुलें तें स्वामींनी ॥८७॥ मृत्यूचे ते प्रकार । तेथें कथिले सविस्तर । विठोबासी दिला मार । ढोंग करितो म्हणोनी ॥८८॥ कथा चतुर्थाध्याया ठायीं । येणे रीतीं असे पाहीं । जानकीरामें दिला नाहीं । विस्तव चिलमीकारणे ॥८९॥ किडे पडले चिंचवण्यांत । अन्न गेले वाया सत्य । सोनारानें जोडून हात । केली विनंती समर्थाला ॥९०॥ त्याचा अपराध क्षमा केला । पूर्ववत् केलें चिंचवण्याला । जानकीराम भक्त झाला । ते दिवसापासून ॥९१॥ होते दोन कान्होले । उतरंडीसी ठेविलेले । तेच समर्थे मागितलें । खाया चंदू मुकिंदासी ॥९२॥ चिंचोलीच्या माधवाला । यमलोक दावून मुक्त केला । शिष्याहातें करविला । थाट वसंतपूजेचा ॥९३॥ कथा पंचमाध्यायांत । महाराज पिंपळगांवांत । बसले शंकराच्या मंदिरांत । पद्मासन घालोनिया ॥९४॥ गुराख्यांनी पूजा केली । गांवची मंडळी तेथे आली । महाराजांसी घेऊन गेली । पिंपळगांवाकारणे ॥९५॥ हें कळले बंकटलाला । तो पिंपळगांवास गेला । महाराजांसी आणण्याला । परत शेगांवाकारणे ॥९६॥ समर्थासी आणिलें परत । कांहीं दिवस राहून तेथ । पुन्हा गेले अकोलींत । भास्करासी तारावया ॥९७॥ कोरड्या ठणठणीत विहिरीला । जिवंत झारा फोडिला । एका क्षणांत आणिलें जला । त्या

कोरड्या विहिरीठायीं ॥१८॥ भास्कराची उडवली भ्रांती । घेऊन आले तयाप्रती । शेगांवास गुरुमूर्ती । ही कथा पंचमात ॥१९॥ षष्ठाध्यायीं ऐसी कथा । बंकटलाले सदगुरुनाथा । मक्याचीं कणसे खाण्याकरिता । नेले आपुल्या मळ्यांत ॥२०॥ गांधीलमाशया उठल्या तेथ । लोक होऊन भयभीत । पळू लागले असती सत्य । जीव आपुला घेऊन ॥१॥ बाधा गांधीलमाश्यांची । महाराजा न झाली साची । घेतली असे शिष्यत्वाची । परीक्षा बंकटलालाची ॥२॥ नरसिंगजीस भेटण्याला । स्वामी गेले अकोटाला । जो नरसिंगजी होता भला । शिष्य कोतशाअल्लीचा ॥३॥ कांहीं दिवस राहिले । अकोटामाजी भले । नरसिंगजीसी हितगुज केले । बंधु आपुला म्हणून ॥४॥ चंद्रभागेच्या तीरीं । शिवग्रामा भीतरीं । कृपा व्रजभूषणावरी । केली असे जाऊन ॥५॥ मारुतीच्या मंदिरांत । श्रावण-मासाच्या उत्सवांत । समर्थ आले राहण्याप्रत । येथें षष्ठमाची पूर्तता ॥६॥ गांवीची पाटील मंडळी । अवघी आडदांड होती भली । हमेश होई बोलाचाली । त्यांची समर्थाबरोबर ॥७॥ हरी पाटलासवें भले । महाराज कुस्ती खेलले । मळविद्येचें दाविले । प्रत्यंतर बहुतांला ॥८॥ उंसाचा चमत्कार । दाऊनिया साचार । अभिमानाचा परिहार । केला पाटील मंडळींच्या ॥९॥ भिक्यानामें दिला सुत । खंडू कडताजी पाटलाप्रत । आप्रभोजनाचें व्रत । चालवण्यास कथिले पाटलाला ॥१०॥ ऐशा कथा सप्तमाध्यायीं । कथन केल्या आहेत पाही । निष्ठा समर्थाच्या ठायीं । जडली पाटील मंडळींची ॥११॥ कथा आहे अष्टमांत! । दुफळी पाटील देशमुखांत । अर्ज दिधला सरकारांत । महारानीं विरुद्ध पाटलाच्या ॥१२॥ खंडूवरी बालंट आले । तें समर्थानी नासिलें । निर्दोष सुटते झाले । खंडू पाटील खटल्यांतून ॥१३॥ तैलंगी ब्राह्मणाला । वेद म्हणून दाखविला । आपण कोण हा कळविला । सहज लीलेने समाचार ॥१४॥ कृष्णाजीच्या मळ्याशीं ।

महाराज राहिले छपरासी । मंदिराच्या सान्निध्यासी । चंद्रमौळी हराच्या ॥१५॥ ब्रह्मगिरी गोसाव्याला । अभिमानरहित केला । 'नैनं छिन्दन्ति' श्लोकाला । रहस्यासह सांगून ॥१६॥ जळत्या पलंगाच्या वर । महाराज बसते झाले स्थिर । न जाळे वैश्वानर । केवळांही खव्या संताला ॥१७॥ कथा नवमाध्यायाला । द्वाड घोडा शांत केला । खूण नवस करणाराला । दिली असे गांजाची ॥१८॥ दासनवमीचे उत्सवासी । समर्थ बाळापुरासी । घेऊन आपल्या शिष्यांसी । बाळकृष्णाच्या घरां गेले ॥१९॥ बाळकृष्णालागून । करविलें समर्थांचें दर्शन । संशयरहित केलें मन । तया रामदास्याचें ॥२०॥ दशमाध्यायीं सुरेख । उमरावतीचें कथानक । उपरति झाली पुरी देख । तेथें बाळाभाऊला ॥२१॥ गणेशआप्पा चंद्राबाई । यांनीं अर्पिला संसार पायीं । भावभक्तीनें लवलाही । श्रीगजाननस्वामींच्या ॥२२॥ गणेश दादा खापडर्याला । शुभ आशीर्वाद दिधला । छत्रीनें मासून बाळाला । परीक्षा त्याची घेतली ॥२३॥ द्वाड गाय सुकलालाची । अती गरीब केली साची । दांभिक भक्ती घुड्याची । कशी ती कथन केली ॥२४॥ एकादशाध्यायीं कथन । भास्करासी डसला श्वान । आले त्र्यंबकेश्वरी जाऊन । गोपाळदासा भेटले ॥२५॥ इयामसिंगाच्या विनंतीसी । देऊन मान अडगांवासी । येते झाले पुण्यराशी । श्रीगजानन महाराज ॥२६॥ निजधामा भास्कर गेला । त्याचा देह ठेविला । द्वारकेश्वरा-सन्निध भला । सतीबाईचे शेजारीं ॥२७॥ आज्ञा केली कावळ्यांला । तुम्ही न यावें या स्थला । वांचविले गणू जवऱ्याला । सुरुंग उडतां विहिरीत ॥२८॥ शेट बच्चुलालाची । कथा द्वादशाध्यायीं साची । मूर्तीं निरच्छपणाची । प्रत्यक्ष होते महाराज ॥२९॥ स्वामींचें वस्त्र नेसला । पितांबर शिंंपी कोंडोलीला । स्वइच्छेने येता झाला । परमभक्त होता जो ॥१३०॥ पितांबरानें कोंडोलीसी । बळिरामाच्या शेतासी । वठलेलीया आंब्यासी । पाने-फळें

आणविली ॥३१॥ पितांबर राहिला कोंडोलीत । तेरेंच झाला समाधिस्थ । नवा मठ झाला स्थापित । शेगांवी समर्थ इच्छेने ॥३२॥ विचार करून मानसीं । बसून रेतीच्या गाडीसी । महाराज नव्या मठासी । आले जुन्या मठांतून ॥३३॥ इयामसिंगाने मुंडगांवाला । नेले गजाननस्वामीला । पर्जन्याने घोटाळा । भंडाऱ्याचा केला असे ॥३४॥ इयामसिंगाने आपुली । इस्टेट समर्था अर्पिली । पुंडलीकाची निमाली । गाठ प्लेगाची श्रीकृपे ॥३५॥ कथाभाग तेराव्याचा । महारोग गोसाव्याचा । हरण गंगाभारतीचा । केला असें गजानने ॥३६॥ बंदुतात्यासी भाग्य आले । भूमींत धन सांपडले । कर्जापासून मुक्त केले । समर्थने निजकृपे ॥३७॥ नर्मदेच्या स्नानास । सोमवती अमावस्येस । नौका फुटतां छिद्रास । हात लाविला नर्मदेनी ॥३८॥ विडा माधवनाथाला । शिष्याहातीं पाठविला । या कथा चवदाव्याला । वर्णिल्या असती साकल्ये ॥३९॥ अध्याय तो पंधरावा । शिवजयंतीचा आहे बरवा । आले अकोले नामक गांवा । टिळक बाळ गंगाधर ॥१४०॥ भाकरी प्रसाद पाठविला । कोलहटकराचे हस्ते भला । मुंबईत लोकमान्याला । ग्रहण कराया कारणे ॥४१॥ श्रीधर गोविंद काळ्यास । करिते झाले उपदेश । नको जाऊ विलायतेस । येथेंच आहे सर्व कांहीं ॥४२॥ कथा ऐशा सोळाव्यासी । पुंडलीक अंजनगांवासी । जातां निवारिले त्यासी । येऊनिया स्वप्नांत ॥४३॥ पादुकांचा प्रसाद त्याला । इयामसिंगहस्ते पाठविला । कवराच्या भाजी-भाकरीला । ग्रहण केले आनंदे ॥४४॥ छरा तुकारामाचा । कानामधून पडला साचा । ह्या अशा कथांचा । समावेश सोळाव्यांत ॥४५॥ सतराव्यांत कथा सुरस । विष्णूसाच्या घरास । जाया मलकापुरास । समर्थ निघाले गाडींतून ॥४६॥ नम फिरती म्हणूनी । खटला भरला पोलिसांनीं । केवळ अहंपणानीं । सत्पुरुषासी त्रास द्याया ॥४७॥ महेताबशा सांईला । पाठवून दिले

पंजाबाला । हिंदुयवनांविषयीं केला । कळकळीचा बोध त्यासी ॥४८॥ बापुरावाच्या कांतेसी । भानामती न मानी साची । भेट गंगा-भागीरथीसी । झाली आकोटी विहिरीत ॥४९॥ कथा बायजा माळणीची । अठराव्या माजीं साची । कवर डॉकटराच्या फोडाची । कथा यात ग्रंथित असे ॥५०॥ महाराज गेले पंढरीला । घेऊन अवघ्यां लोकांला । तेथें बापुना काळ्याला । दर्शन हरीचें करविलें ॥५१॥ कवठे बहादुरचा वारकरी । मरीने झाला आजारी । त्यास घटकेमाझारीं । समर्थने बरें केलें ॥५२॥ एक्या कर्मठ ब्राह्मणाला । श्वान उठवून मेलेला । दावून त्याचा गलित केला । कर्माभिमान श्रोते हो ॥५३॥ कथा एकोणविसाव्यासी । दिला काशीनाथपंतासी । आशीर्वाद तो अती हर्षी । तो येतां दर्शना ॥५४॥ गोपाळ मुकिंद बुटी भला । नागपुरासी घेऊन गेला । श्रीगजानन स्वामीला । आपुल्या गेहाकारणे ॥५५॥ त्याच्या मनी ऐसा हेत । महाराज ठेवावे नागपुरांत । परी हरी पाटलांनी परत । आणिले समर्थ शेगांवी ॥५६॥ धार-कल्याणचे रंगनाथ । साधू आले भेटण्याप्रत । समर्थासी शेगांवांत । ऐसें आणि कितीतरी ॥५७॥ श्रीवासुदेवानंद सरस्वती । जी कर्ममार्गाची प्रत्यक्ष मूर्ती । दृष्टादृष्ट होतां नुसती । आनंद झाला उभयतांतें ॥५८॥ तेव्हां बाळाभाऊला । जो का होता संशय आला । तो समर्थानी निवटिला । करूनिया उपदेश ॥५९॥ केलें खल्याचें संरक्षण । गाढवांचेंपासून । समर्था मारितां आलें मरण । नारायणासी बाळापुरी ॥६०॥ गजाननाचें कृपे भलें । जाखड्याचें लग्न झालें । कपिलधारेसी दिधलें । दर्शन निमोणकराला ॥६१॥ तुकारामें आपुला । पुत्र समर्था वाहिला । नारायण नामें भला । सेवा करावया कारणे ॥६२॥ पंढरीतें जाऊन । विट्ठलातें विचारून । महाराज आले परतून । शेगांवाकारणे ॥६३॥ पुढें भाद्रपद मासासी । ऋषी पंचमीच्या पुण्य दिवशीं । आधुनिक कालाचा हा ऋषी ।

समाधिस्थ जहाला ॥६४॥ विसाव्यामाजीं इतर । श्रींची समाधी झाल्यावर । जे का घडले चमत्कार । त्यांचे वर्णन केले असे ॥६५॥ जे जे भाविक भक्त कोणी । त्यांना त्यांना अजुनी । दर्शन देती कैवल्यदानी । त्यांच्या इच्छा पुरवून ॥६६॥ आतां हा एकविसावा । अवघ्या कथेचा कळस बरवा । हा अवघ्यांचा लेखावा । तुम्ही, सार श्रोते हो ॥६७॥ प्रत्यक्षापरी प्रकार । येथें होती वरच्यावर । म्हणून म्हणणे आहे सार । अवघ्यांचे या अध्याया ॥६८॥ वर्गणीच्या जोरे भले । समाधीचे काम झाले । मनापासून भक्त झटले । वर्गणी गोळा कराया ॥६९॥ ऐसे भव्य सुंदर । काम कोठे न भूमीवर । धर्मशाळा चौफेर । चहुं बाजूनीं बांधिल्या ॥१७०॥ या भव्य कामाला । बहुतांनीं हात लाविला । त्यांचीं नांवे तुम्हांला । सांगतां ग्रंथ वाढेल ॥७१॥ मुख्य जे होते त्यांतून । त्यांची नांवे करितों कथन । कुकाजीचा नंदन । हरी पाटील नाम ज्याचे ॥७२॥ सांगवी गांवचा बनाजी । उमरीचा तो गणाजी । बटवाडीचा मेसाजी । लाडेगांवचा गंगाराम ॥७३॥ भागु-नंदू-गुजाबाई । अकोल्याची बनाबाई । सुकदेव पाटलाची ती आई । यांनी हजारों रुपये दिले ॥७४॥ पाटील रामचंद्र कृष्णाजी । दुसरा दत्तु भिकाजी । पळसखेडेचा सुखदेवजी । मार्तड गणपती शेगांवचा ॥७५॥ बालचंदाचा रतनलाल । पंचगळ्हाणचा दत्तूलाल । त्याच गांवीचा बिसनलाल । अंबरसिंग टाकळीचा ॥७६॥ किसन बेलमंडळेकर । विठोबा पाटील चावरेकर । हसनापूरचा राहणार । गंगाराम नाम ज्याचे ॥७७॥ या दानशूरांनी । मोठमोठ्या रकमा देऊनी । केली मठाची उभारणी । भक्तिस्तव समर्थांच्या ॥७८॥ कोठ्या-कचेरी-स्वैंपाकघरे । सोपे उत्तम प्रकारे । बांधिले असती साजिरे । समाधीच्या चौफेर ॥७९॥ लोकांनी ज्या देणाऱ्या दिल्या । त्या बांधकामीं जिस्तन गेल्या । परी पुष्कळ गोष्टी राहिल्या । बांधण्याच्या अवशेष ॥१८०॥ त्यासाठीं

युक्ति केली । वर्गणी जमवण्यासाठी भली । योजना ती ऐशी झाली । ती ऐका विबुध हो ॥८१॥ बसविला
शेतसान्यावर । समर्थाचा धार्मिक कर । कोणासी न करतां जोर । रुपयामार्गे एक आणा ॥८२॥ तैशीच
बाजारपेठेशीं । धान्य अथवा कपाशी । जी येईल विकायासी । पट्टी बसविली त्यावर ॥८३॥ गाडीमार्गे
अर्धा आणा । हर्ष वाटे देतांना । कां की समर्थाच्या चरणां । निष्ठा होती सर्वांची ॥८४॥ समाधीपुढे स्वाहाकार ।
होऊन गेले अपार । परी त्यांतून मोठे चार । सर्वश्रुत जाहले ॥८५॥ शतचंडीचें अनुष्ठान । ब्राह्मणांच्या करवीं
जाण । केलें आदरें करून । किसनलाल शेठजीनें ॥८६॥ अनुष्ठान शतचंडीचें । करणे अती अवघड साचें ।
अधिक-न्यून ना खपायाचें । जगदंबे कालिकेस ॥८७॥ कांहीं चुकता विधानांत । तात्काळ होतें विपरीत ।
काम्य अनुष्ठानाप्रत । भीती चहूं बाजूंनी ॥८८॥ वडील किसनलालाचा । बंकटलाल नांवाचा । भक्त होता
समर्थाचा । एकनिष्ठ पहिल्यापून ॥८९॥ पूर्ण आहुतीच्या दिवशीं । त्या बंकटलाल भक्तासी । व्याधी उद्भवली
शरीरासी । प्राणान्ताचा समय आला ॥९०॥ लोक गेले घाबरून । म्हणती हें काय आलें विघ्न । शतचंडीचें
अनुष्ठान । करतां विपरीत व्हावे कां ? ॥९१॥ बंकटलाल म्हणे पुत्रासी । भिऊं नकोस मानसी । माझा तारिता
पुण्यरासी । समाधीसी बसलासे ॥९२॥ तो अवघे करील बरे । नका होऊं बावरें । पूर्ण आहुतीचें काम सारें ।
घ्यावें सशास्त्र उरकून ॥९३॥ माझा स्वामी गजानन । येऊं न देई कदा विघ्न । भक्तांचें करण्या संरक्षण ।
मुळींच बसला येथें तो ॥९४॥ तेच पुढे सत्य झाले । व्याधीचे स्वरूप मावळले । एका बाईचें निमाले । भूत
शतचंडींत या ॥९५॥ बनाजी तिडके सांगवीकर । यांनी केला स्वाहाकार । कसुन्याची राहणार । गुजाबाईं
नाम जिचे ॥९६॥ चापडगांवींचा वामन । शामरावाचा नंदन । यांनीही एक यज्ञ । केला समाधीच्या पुढे ॥९७॥

ऐसी धर्मकृत्ये किती तरी । झालीं समर्थासमोरी । खरे खरेच साक्षात्कारी । श्रीगजानन महाराज ॥१८॥
 यावत् कालपर्यंत । लोक होते निष्ठावंत । तावत् कालपर्यंत । वन्हाड होता सुखी बहु ॥१९॥ जसजशीं निष्ठा
 कमी झाली । तों तों विपन्न दशा आली । अवदसेने घातली । माळ कंठी वन्हाडाच्या ॥२०॥ विपुल
 पिकणे टाकिले । काश्यपीने पाहा भले । नवे वाहूं लागले । वारे सर्व वन्हाडांत ॥२१॥ वन्हाडाची ऐसी दैना ।
 समर्थासी पाहवेना । म्हणून घेतले आपणां । कोंडोनीं त्यांनी जलांत ॥२२॥ तीस फुटांपासून । पाया आणिला
 भरून । तेथेंच कां हें जीवन । निर्माण व्हावें श्रोते हो ॥२३॥ म्हणून ऐसे वाटते । राग आला समर्थांते । म्हणून
 त्यांनी जलाते । भोंवतीं केले निर्माण ॥२४॥ सुख-संपन्न पहिल्यापरी । वन्हाड व्हावा निर्धारी । ऐसे चिन्तांत
 असल्या जरी । या वन्हाडी जनांच्या ॥२५॥ तरी त्या अवघ्या जनांनी । श्रीगजाननाच्या चरणीं । पूर्ववत् निष्ठा
 ठेवूनी । सुखालागीं अनुभवावें ॥२६॥ ऐसे न जरी करतील । तरी याहीपेक्षां येईल । वन्हाडासी बिकट काळ ।
 याचा विचार करा हो ॥२७॥ गजाननपदीं निष्ठा ठेवा । सुख-अनुभव सर्वदा घ्यावा । कुतर्कासी मुळीं न
 घ्यावा! । ठाव आपुल्या मानसीं ॥२८॥ या गजाननरूप जमिनींत । जे जें कांहीं पेराल सत्य । ते तें मिळणार
 आहे परत । बहुत होऊन तुम्हांला ॥२९॥ दाणे टाकिल्या खडकावरी । त्यांची न रोपें होती खरीं । याचा विचार
 अंतरीं । सर्व काळ करा हो ॥२३०॥ कंटाळा संतसेवेचा । ज्या ज्या प्रांता येत साचा । त्या त्या प्रांती दुष्काळाचा ।
 प्रादुर्भाव होतसे ॥२३१॥ धर्मश्रद्धा ही वाघीण । गेल्या मनरूपी दरींतून । दुर्वासनेचे कोलहे जाण । येऊन बसतील
 ते ठायां ॥२३२॥ भक्ती, शूचिर्भूत अंगना । अभक्ती ही वारांगना । तिच्या नादीं लागल्या जाणा । विटंबनाच
 सर्वत्र ॥२३३॥ सन्नीतीला सोडूं नका । धर्मवासना टाकूं नका । शत्रू ना माना एकमेकां । तरीच शक्ती वाढेल

॥१४॥ ऐसें तुम्ही वागल्यास । येतील चांगले दिवस । या वन्हाड प्रांतास । हें कधींही विसरूं नका ॥१५॥
 एकदां तरी वर्षातून । घ्यावें गजाननाचें दर्शन । एकदां तरी पारायण । करा गजानन-चरित्राचें ॥१६॥ हा
 एकवीस अध्यायांचा । श्रीगजाननविजय नांवाचा । नैवेद्य एकवीस मोदकांचा । गजाननासी अर्पा हो ॥१७॥
 वा हे अध्याय साचार । माना एकवीस दुर्वाकूर । पारायणरूपें निरंतर । वाहाव्या गजाननासी ॥१८॥ सद्भाव
 जो मानवाचा । तोच दिवस चतुर्थीचा । प्रेमरूपी चंद्राचा । उदय झाला पाहिजे ॥१९॥ मग या ग्रंथाचे
 अक्षर । एकेक हे दुर्वाकूर । अर्थ शब्दांचा साचार । मोदक समजा विबुध हो ॥२२०॥ ती अर्पून गजानना ।
 पारायणरूपी पारणा । साधून घ्यावा करा ना । वेळ आतां थोडकाही ॥२१॥ हा ग्रंथ ना काढंबरी । ती
 गजाननाची लीला खरी । येथे जो अविश्वास धरी । तो बुडेल निःसंशय ॥२२॥ श्रीगजानन-स्वामीचरित ।
 जो नियमे वाचील सत्य । त्याचे पुरतील मनोरथ । गजाननकृपेने ॥२३॥ हें गजाननचरित्र भागीरथी । कथा
 या तोय निश्चिती । महाराष्ट्र ओव्या तयावरती । लहरी समजा विबुध हो ॥२४॥ वा कल्पवृक्ष हें स्वामीचरित ।
 शाखा अध्याय तयाप्रत । पद्यरचना हीच सत्य । पालवी या वृक्षाची ॥२५॥ जो या ग्रंथी ठेवील भाव ।
 त्यासी पावेल स्वामीराव । संकटीं त्याच्या घेर्डेल धांव । रक्षण त्याचें करावया ॥२६॥ हा ग्रंथ केवळ
 चिंतामणी । चिंतिलें फल देर्डेल जाणी । दृढतर विश्वास असल्या मनीं । हें मात्र विसरूं नका ॥२७॥ जेथें
 गजानन चरित्राचा । पाठ होर्डेल नित्य साचा । तेथें वास लक्ष्मीचा । चिरकाल होर्डेल हो ॥२८॥ दरिद्र्यासी
 मिळेल धन । रोगीयासी आरोग्य जाण । साध्वी स्त्रीचें वांझापण । फिटेल त्याच्या वाचने ॥२९॥ निपुत्रिकासी
 होर्डेल पुत्र । निष्कपटी मिळेल मित्र । चिंता न राहील अणुमात्र । या ग्रंथाच्या वाचका ॥२३०॥ दशमी-

एकादशी—द्वादशीला । हा ग्रंथ जो वाची भला । अनुपम येईल भाग्य त्याला । श्रीगजानन कृपेने ॥३१॥
 गुरुपुष्य योगावरी । जो यांचें पारायण करी । बसून एक्या आसनावरी । राहूनिया शुचिर्भूत ॥३२॥ त्याच्या
 अवघ्या मनकामना । खचित होतील पूर्ण जाणा । कसल्याही असोत यातना । त्या त्याच्या निरसतील ॥३३॥
 जेथे हा राहील ग्रंथ । तेथें न कदा येई भूत । लाग न साधे यत्किंचित् । तेथें ब्रह्मसमंधाचा ॥३४॥ ऐसे याचें
 महत्त्व । ये भाविकाला प्रचीत । कुटिल दुष्ट—दुर्जनांप्रत । याचा अनुभव येणे नसे ॥३५॥ मानसाची योजना ।
 राजहंसासाठीं जाणा । तैसें हें संत—सज्जनां । मानस स्वामीचरित ॥३६॥ पूर्वकालीं ज्ञानेश्वर । मीरा—मेहता—
 कबीर । नामा—सावता—चोखा महार । गोरा—बोधला—दामाजी ॥३७॥ उंबरखेडी ऐनाथ । सखाराम
 अमळनेरांत । वा देव मामलेदार यशवंत । वा हुमणाबादी माणिकप्रभू ॥३८॥ तेवींच हा वळाडांत । गजानन—
 स्वामी सद्गुरुनाथ । फरक नाहीं यत्किंचित् । त्यांच्या—यांच्या मधीं हो ॥३९॥ आतां हीच विनंती । तुम्हां
 अवघ्यां भाविकांप्रती । अत्यंत असू द्यावी प्रीति । श्रीगजाननाचे चरणी ॥२४०॥ म्हणजे तुमची येरझार ।
 जन्ममृत्यूची साचार । होऊनिया व्हाल पार । दुस्तर भवामधूनी ॥४१॥ आतां स्वामी दयाघना! । तुला येवो
 माझी करुणा । दासगणूच्या यातना । सकल निवारी कृपेने ॥४२॥ मी तुझा झालों भाट । मार्ग दावी मला
 नीट । दुर्वासनेचा येवो वीट । चित्तामाजीं दयाळा! ॥४३॥ आमरण वारी घडो । संत चरणी प्रेमा जडो ।
 अक्षयीचा वास घडो । श्रीगोदेच्या तीराला ॥४४॥ प्रसंग याचना करण्याचा । मशी नको आणूंस साचा ।
 समर्था दासगणूचा । अभिमान वाहावा मानसीं! ॥४५॥ मी सकल संतांचा चरणरज । माझी राखा तुम्ही
 लाज । हेंचि मागणे आहे आज । पदर पसरून तुम्हांते ॥४६॥ जैसी केलीस प्रेरणा । तैसेंच मी वदलों

जाणा । हे स्वामी गजानना! । तुझें चरित्र लिहितां की ॥४७॥ शेगांवाचे मठांत । काही होते कागदपत्र । ते रतनसाने मजप्रत । आणूनिया दाखविले ॥४८॥ त्यांच्या आधारे ग्रंथ लिहिला । कल्पनेचा ना उपयोग केला । म्हणून अधिक न्यूनाला । मी नाही कारण ॥४९॥ झाले असल्या अधिक न्यून । त्याची क्षमा गजानन । करो सर्वदा मजलागून । हीच आहे विनंती ॥२५०॥ शके अठराशे एकसष्टांत । ‘प्रमाथि’नाम संवत्सरांत । चैत्र मासीं शुद्धांत । वर्ष प्रतिपदेला ॥५१॥ हा ग्रंथ कळसा गेला । शेगांव नामे ग्रामीं भला । तो गजाननांनीं पूर्ण केला । प्रथम प्रहरी बुधवारीं ॥५२॥ स्वस्ति श्रीदासगणू विरचित । हा श्रीगजानन विजय नामें ग्रंथ । नौका होवो भाविकांप्रत । भवसिंधु तरावया ॥२५३॥ शुभं भवतु ॥ श्रीहरिहरार्पणमस्तु ॥

॥ इति श्रीगजानन विजय ग्रंथस्य एकविंशोऽध्यायः समाप्त ॥

॥ पुँडलीक वरदा हरिविठ्ठल ॥ * * ॥ सीताकांतस्मरण जय जय राम ॥ * * ॥ पार्वतीपते हरहर महादेव ॥
 ॥ अनंतकोटी ब्रह्मांडनायक महाराजाधिराज योगिराज परब्रह्म सच्चिदानन्द भक्तप्रतिपालक ॥
 * * * ॥ शेगांवनिवासी समर्थ सद्गुरु श्रीगजानन महाराज की जय ॥ * * * ॥

॥ श्री गजानन विजय ग्रंथ समाप्त ॥

उठा उठा हो सदगुरुराया, सरली ती राती ॥दयाला ॥

उषःकालचा आहे वारा, कुकुट ओरडती ॥धृ.॥

सूर्य-सारथी अरूणा पाहून, प्राची निज-चित्ती ।
गेला होऊन अतिआनंदित, ते मी वानूं किती ॥०१॥

उलुक-पिंगळे झाले भयभीत, पाहून अरूणाला ।
प्राची प्रांत तो सदगुरुराया, लालीलाल झाला ॥०२॥

चक्रवाक-चंडोल पक्षी ते, प्रभात कालाला ।
सूर्या बघण्या आतुर होऊनी घालिती घिरट्याला ॥०३॥

तेवी बघण्या तुला पातले, भक्त तुझे द्वारी ।
दर्शन देऊनी तयांस तारा, गणू म्हणे संसारी ॥०४॥

सदगुरुराया गजानना तंव काकडा करितो ॥आतां॥
उद्वारास्तव बहू आदराने चरण-द्वया धरितो ॥धृ.॥

अज्ञानाची निशा मावळो कृपाकटाक्षांनी ।
आशा सटवी टी टी करूनी, नाचविते अवनी ॥०१॥

त्या सटवीला आहे आसरा माया-मोहाचा ।
त्याचा टिकाव कधीं न लागे तुज पुढती साचा ॥०२॥

षड्हरिपू बेटे खट्याळ मोठे करिती निर्माण ।
भ्रम-भोवरा जो त्यामध्ये देतो आम्हांस टाकून ॥०३॥

त्या भोवन्याला तरून जाया पाय तुझे नौका ।
त्या नावेमध्यें भक्त बैसती तयास टाकूं नका ॥०४॥

दासगणूची हीच विनंती तूज वारंवार ।
सुखे करावें भक्ता आपुल्या लोटू नका दूर ॥०५॥

जय जय सत्चित्स्वरूपा स्वामी गणराया ।
 अवतरलासी भूवर जड-मूढ ताराया ॥ जयदेव जयदेव० ॥६३॥

निर्गुण ब्रह्म सनातन अव्यय अविनाशी । स्थिरचर व्यापून उरले जें या जगतासी ।
 ते तूं तत्व खरोखर निःसंशय अससी ।
 लीलामात्रे धरिले मानव-देहासी ॥ जयदेव जयदेव० ॥१॥

होऊ न देशी त्याची जाणीव तूं कवणा । करुनी 'गणि गण गणांत बोते' या भजना ।
 धाता हरिहर गुरुवर तूंची सुख-सदना ।
 जिकडे पहावे तिकडे तूं दिससी नयना ॥ जयदेव जयदेव० ॥२॥

लीला अनंत केल्या बंकटसदनास । पेटविले त्या अग्रीवाचूनी चिलमेस ।
 क्षणांत आणिले जीवन निर्जल वापीस ।
 केला ब्रह्मगिरीच्या गर्वाचा नाश ॥ जयदेव जयदेव० ॥३॥

व्याधी वारून केले कैकां संपन्न । करविले भक्तांलागीं विठ्ठल-दर्शन ।
 भवसिंधू हा तरण्या, नौका तंव चरण ।
 स्वामी दासगणूचे मान्य करा कवन ॥ जयदेव जयदेव० ॥४॥

ह. भ. प. संतकवी श्रीदासगणू महाराज कृत 'गण गण गणांत बोते' या स्तोत्राचा स्तवराज (अभंग)

'गण गण गणांत बोते'	हे भजन प्रिय सद्गुरुतें ।
या श्रेष्ठ गजानन गुरुतें ।	तुम्ही आठवित राहा यातें ।
हे स्तोत्र नसे अमृत तें ।	मंत्राचि योग्यता यातें ।
हे संजिवनी आहे नुसते ।	व्यावहारिक अर्थ न याते ।
मंत्राची योग्यता कळते ।	जो खराच मांत्रिक त्याते ।
या पाठे दुःख ते हरतें ।	पाठका अती सुख होतें ।
हा खचित अनुग्रह केला ।	श्रीगजानने तुम्हांला ।
घ्या साधुन अवघे याला ।	मनी धरून भावभक्तीला ।
कल्याण निरंतर होई ।	दुःख ते मुळी नच राही ॥
असल्यास रोग तो जाई ।	वासना सर्व पुरतिलही ।
आहे, याचा अनुभव आला ।	महणूनियां कथित तुम्हांला ॥
तुम्ही बसून क्षेत्र शेगांवी ।	स्तोत्राची प्रचिती पहावी ।
ही दंतकथा ना लवही ।	या गजाननाची ग्वाही ॥ (इति शम्)

गजानना गुणागरा परममंगला पावना ।
 नसे त्रिभुवनामधें तुजविणे आम्हां आसरा ।
 निरालसपणे नसे घडली अल्प सेवा करीं ।
 विसंबत न गाय ती आपुलिया कधी वांसरा ।
 अलास जगी लावण्या परतुनी सु-वाटे जन ।
 म्हणून तुज प्रार्थना सतत जोडुनिया करा ।
 क्षणांत जल आणिलें नसून थेंब त्या वापिला ।
 क्षणांत स्वरूपे किती विविध धारिसी धीवरा ।
 अगाध करणी तुझी, गुरुवरा! न लोकां कळे ।
 कृपा उदक मागाती त्यजूनी गौतमीच्या तिरा ।
 समर्थस्वरूपप्रती धरूनी साच बाळापुरी ।
 हरिस्वरूप घेऊनी दिधली भेट भीमातीरा ।
 सच्छिद्र नौकेप्रती त्वदिंय पाय हे लागता ।
 अशा तुजसी वाणण्या, नच समर्थ माझी गिरा ।
 अतां न बहु बोलता तव पदांबुजा वंदितो ।
 तुम्ही वरद आपुला, कर धरा गणूच्या शिरा ।

अशीव अवघें हरी दुरित तेंवि दुर्वासना ।
 करी पदनतावरी बहु दया न रोषा धरा ॥१॥
 तुझी पतितपावना भटकलो वृथा भूकरी ।
 करी पदनतावरी बहु दया न रोषा धरा ॥२॥
 समर्थ गुरुराज ज्या भुषवी नाम-नारायण ।
 करी पदनतावरी बहु दया न रोषा धरा ॥३॥
 क्षणांत गमनाप्रती करिसी इच्छिलेल्या स्थला ।
 करी पदनतावरी बहु दया न रोषा धरा ॥४॥
 तुला त्यजुन व्यर्थ ते आचरितात नाना खुळे ।
 करी पदनतावरी बहु दया न रोषा धरा ॥५॥
 तुम्ही प्रकट जाहला सुशिल बाळकृष्णा घरीं ।
 करी पदनतावरी बहु दया न रोषा धरा ॥६॥
 जलात बुडता तरी तिजसी नर्मदा दे हाता ।
 करी पदनतावरी बहु दया न रोषा धरा ॥७॥
 पडो विसर ना कदा मदिय हेंचि मी मागतों ।
 करी पदनतावरी बहु दया न रोषा धरा ॥८॥

लोकान् भवोपहतसर्वविचारशक्तीन् ।
 उद्धर्तुमेव धृतमानवविग्रहं तं ।
 शास्त्रैरनाकलितमस्ति महोयदीयं ।
 अविर्वभूव सगुणान्विह तत् परं तं ।
 यद्वर्णनात् भवति फुलतरं हृदाब्जम् ।
 अज्ञानधोरतिमिरस्य दिवाकरं तं ।
 कुण्ठं मनो भवति यद्विषये विचारे ।
 तं भक्तिगम्यममृतं त्रिगुणैरतीतं ।
 सच्चितसुखं परममंगलमात्मरूपं ।
 ध्यानस्थितं पदनतार्तिविनाशिनं तं ।
 पदोदकेन खलु येन सुधामयेन ।
 मार्कडसूनुवरदं शिवरूपिणं तं ।
 वापी जलेन रहितापि चकार पूर्णा ।
 भक्त्या च शुष्कहृदयं सजलं करोति ।
 भक्तिर्दृस्ढास्तु सततं हृदये मदिये ।
 श्लोकैरतो वसुमितैर्गणुदासशिष्यः ।

अन्धान् च मोहतमसामरणाभिभूतान् ।
 श्रीमद्गजाननगुरुं शिरसा नमामि ॥०१॥
 संबोधितं श्रुतिगणैर्वच नेन नेति ।
 श्रीमद्गजाननगुरुं शिरसा नमामि ॥०२॥
 अन्तर्दधात्युद्गुणं मुदमोहरूपं ।
 श्रीमद्गजाननगुरुं शिरसा नमामि ॥०३॥
 मूकायते न रसना स्तवने प्रवृत्ता ।
 श्रीमद्गजाननगुरुं शिरसा नमामि ॥०४॥
 जागृत्सुपुत्रिरहितं सततं तुरीयं ।
 श्रीमद्गजाननगुरुं शिरसा नमामि ॥०५॥
 श्री जानरावमरणं कृपया निरस्तं ।
 श्रीमद्गजाननगुरुं शिरसा नमामि ॥०६॥
 यो वारिणा सुमधुरेण निजप्रभावत् ।
 श्रीमद्गजाननगुरुं शिरसा नमामि ॥०७॥
 मा मे मनो भंवतुं मोहमयं कदापि ।
 तं श्रीमद्गजाननगुरुं सदयं स्तुनोति ॥०८॥ (इति शम्)

रचयिता : 'संतचरणराज' अ. दा. आठवले

॥०१॥

जय जय सदगुरु गजानना । रक्षक तूची भक्तजना ॥०१॥
 सदेह तू परि विदेह तू । देह असूनी देहातीत तू ॥०३॥
 उष्ट्वा पत्रावली निमित्त । विदेहच्च तव हो प्रगट ॥०५॥
 गोसाव्याच्या नवसासाठी । गांजा घेसी लावूनी ओठी ॥०७॥
 जानकीरामा चिंचवणे । नासवूनी स्वरुपी आणणे ॥०९॥
 विहिरीमाजी जलविहिना । केले देवा जलभरणा ॥११॥
 त्यांचे काटे योगबले । काढूनी सहजी दाखविले ॥१३॥
 वेद म्हणूनी दाखविला । चकीत द्रविड ब्राह्मण झाला ॥१५॥
 टाकळीकर हरिदासाचा । अश्व शांत केला साचा ॥१७॥
 रामदास-रुपे त्याला । दर्शन देऊनी तोषविला ॥१९॥
 कृपा तुझी होताच क्षणी । शांत जाहली ती जननी ॥२१॥
 दांभिकता परि ती त्याची । तू न चालवुनि घे साची ॥२३॥
 आज्ञा तव शिरसावंद्य । काकही मानती तुज वंद्य ॥२५॥
 पितांबरा करवी लीला । वठला आंबा पल्लविला ॥२७॥

निर्गुण तू परमात्मा तू । सगुण रूपात गजानन तू ॥०२॥
 माघ वद्य सप्तमी दिनी । शेगांवात प्रगटोनी ॥०४॥
 बंकटलालावरी तुझी । कृपा जाहली ती साची ॥०६॥
 तव पद-तीर्थे वाचविला । जानराव तो भक्त भला ॥०८॥
 मुकिन चंदूचे कानवले । खाऊनी कृतार्थ त्या केले ॥१०॥
 मध्यमाशांचे डंख तुवा । सहन सुखे केले देवा ॥१२॥
 कुस्ती हरिशी खेळोनी । शक्ति-दर्शन घडवोनी ॥१४॥
 जळत्या पर्यकावरती । ब्रह्मगिरीला ये प्रचिती ॥१६॥
 बाळकृष्ण बाळापूर्चा । समर्थ भक्तची जो होता ॥१८॥
 सुकलालाची गोमाता । द्वाड बहू होती ताता ॥२०॥
 घुडे लक्ष्मण शेगांवी । येता व्याधी तू निरवी ॥२२॥
 भास्कर पाटील तव भक्त । उद्धरिलासी तू त्वरित ॥२४॥
 विहिरीमाजी रक्षियला । देवा तू गणू जवन्याला ॥२६॥
 सुबुद्धी देशी जोश्याला । माफ करी तो दंडाला ॥२८॥

॥०२॥

सवडद येथील गंगाभारती । थुंकूनी वारीली रक्षिती ॥२९॥
 औंकारेश्वरी फुटली नौका । तारी नर्मदा क्षणांत एका ॥३१॥
 लोकमान्य त्या टिळकांना । प्रसाद तूची पाठविला ॥३३॥
 नग्न बैसुनि गाडीत । लीला दाविली विपरीत ॥३५॥
 बापूना मनी विझुलभक्ती । स्वयें होशी तू विझुलमूर्ती ॥३७॥
 वासुदेवयती तुज भेटे । प्रेमाची ती खूण पटे ॥३९॥
 देहांताच्या नंतरही । कितीजणां अनुभव येई ॥४१॥
 अंगावरती खांब पडे । स्त्री वाचे, आश्र्वय घडे ॥४३॥
 शरण जावुनि गजानना । दुःख तयाते करी कथना ॥४५॥
 गजाननाची बावनी । नित्य असावी ध्यानीमनी ॥४७॥
 विघ्ने सारी पळती दूर । सर्व सुखांचा येई पूर ॥४९॥
 सदाचार रत् सद्भक्ता । फळ लाभे बघता बघता ॥५१॥
 ॥ जय बोला हो जय बोला । गजाननाची जय बोला ॥

पुंडलीकाचे गंडांतर । निष्ठा जाणूनी केले दूर ॥३०॥
 माधवनाथा समवेत । केले भोजन अदृष्ट ॥३२॥
 कवरसुताची कांदा भाकर । भक्षिलीस त्वा प्रेमाखातर ॥३४॥
 बायजे चित्ती तव भक्ती । पुंडलीकावर विरक्त प्रिती ॥३६॥
 कवठ्याच्या त्या वारकच्याला । मरीपासूनी वाचविला ॥३८॥
 उद्धट झाला हवालदार । भस्मिभूत झाले घरदार ॥४०॥
 पडत्या मजुरा झेलियले । बघती जन आश्र्वय भले ॥४२॥
 गजाननाच्या अद्भुत लीला । अनुभव येती आज मितीला ॥४४॥
 कृपा करी तो भक्तांसी । धावुनि येतो वेगेसी ॥४६॥
 बावनी गुरुवारी नेमे । करा पाठ बहु भक्तीने ॥४८॥
 चिंता साच्या दूर करी । संकटातूनी पार करी ॥५०॥
 सुरेश बोले, जय बोला । गजाननाची जय बोला ॥५२॥
 ॥ समर्थ सद्गुरु श्रीगजानन महाराज की जय ॥

रचयिता - सु. ग. शेवडे

बा गजानना ।
 तू सत्याचे दर्शन आहेस ।
 तू मनाच्या आकारातील सात्विक बदल करणारा आहेस ।
 तू स्फूर्तीचे जागृतस्थान आहेस ।
 तू सिद्धांच्या मालिकेतील मेरुमणी आहेस ।
 तू अखंड ब्रह्मचारी व सकळांची माता आहेस ।
 तू सकल ग्रंथाचे सार आहेस ।
 तू वाटिकेतील कल्पतरु आहेस ।
 तू जीवनातील मधुर संगीत आहेस ।
 तुझा कळस, मांगल्याचे दर्शन ।
 तुझा चिमटा, लोभ्यासी पकड ।
 तुझा अंगारा, भक्तास धीरासा ।
 तुझा प्रसाद, कृपादृष्टी ।
 तुझे पारायण, दुःखाचे निवारण ।
 तुझे भजन, अंतःकरण शुद्धी ।
 तुझी धुनी, जागृत कुंडलिनी ।
 तुझी पताका, भागवत-धर्माची गुढी ।

तू कैवल्याचा ठेवा आहेस ।
 तू देवत्वाकडे नेणारा लोहचुंबक आहेस ।
 तू समाधानाची प्राप्ती करून देणारा आहेस ।
 तू जीवनातील निरामय आनंद आहेस ।
 तू भक्तांचे निवासस्थान आहेस ।
 तू कर्ता-करविता आणि अन्नदाता आहेस ।
 तू रोग्यांना धन्वंतरी आहेस ।
 तू विश्वाचा अभियंता आहेस ।
 तुझा ध्वज, धैर्याचे प्रतीक ।
 तुझी गाढी, सेवेची संधी ।
 तुझे समाधीदर्शन, सर्वसौख्य ।
 तुझे तीर्थ, संकटविमोचन ।
 तुझ्या पादुका, वैराग्याचे प्रतीक ।
 तुझे ध्यान, हरते देहभान ।
 तुझी चिलीम, कामक्रोधाला जिंकणारी ।
 तुझा नंदादीप, आत्म्याचा प्रकाश ।
 तुझी पालखी, जिवा-शिवाची भेट ।

तुझे बोधवाक्य 'सर्वे भवन्तु सुखिनः' । म्हणून बाबा, ठेविल मस्तक तवपदी आता । माझी सर्व चिंता निवारावी ।
 रचयिता : डॉ. टी. के. पाटील (लिंगनाथ) शेगांव

॥ श्रीशंकर ॥

ह.भ.प. संतकवी श्रीदासगणू महाराज विरचित

॥ श्री गजानन विजय ग्रंथ ॥

*** * समाप्त ॥ *** *